

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
ODESA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
DEPARTMENT OF BANKING**

**VII Міжнародна науково-практична
Інтернет-конференція
«ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ,
БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА ОСВІТА:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ»**

**VII International Scientific and Practical
Internet Conference
«ECONOMICS, FINANCE, BANKING
AND EDUCATION: MODERN
CHALLENGES AND INNOVATIONS»**

Збірник тез доповідей

Materials of the conference

**26-27 травня
ОДЕСА-2022**

**May 26-27
ODESA-2022**

УДК 336

ББК 65.9(4Укр)26

Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: сучасні виклики та інновації: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса 26-27 травня 2022 р.):– Одеса: ОНЕУ, 2022. – 256 с. – Укр. та англ. мовами

У збірнику подані тези доповідей за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, в яких розглядаються сучасні тренди економічного розвитку в цілому та банківського сектору зокрема. Особливу увагу приділено питанням діджиталізації у сфері освіти та економіки; а також проблемам впливу розвитку фінансових технологій і цифрових валют на банківську конкуренцію, монетарну політику, фінансову стабільність та підходи до банківського регулювання.

Конференція проводиться кафедрою банківської справи Одеського національного економічного університету. Видання розраховане на дослідників, викладачів і студентів економічних спеціальностей, практикуючих фінансистів, юристів, аналітиків, працівників органів державного управління.

Тези доповідей подано в авторській редакції. Усю відповідальність за достовірність і коректність змісту несуть автори. Редакційна колегія може не поділяти повністю або частково думки авторів.

Редакційна колегія: Ковальов А.І., д.е.н., проф. ректор ОНЕУ (голова Оргкомітету); Літвінов О.С., д.е.н., проректор з наукової роботи ОНЕУ; Жердецька Л.В., д.е.н., завідувач кафедри банківської справи ОНЕУ; Кузнєцова Л. В., д.е.н., професор кафедри банківської справи ОНЕУ; Коваленко В. В., д.е.н., професор кафедри банківської справи ОНЕУ; Завадська Д. В., д.е.н., доцент кафедри банківської справи ОНЕУ; Черкасова М. В., аспірантка кафедри банківської справи ОНЕУ.

Відповідальні за випуск: Жердецька Л.В., д.е.н., завідувачка кафедри банківської справи ОНЕУ, Черкасова М.В., аспірантка кафедри банківської справи ОНЕУ.

Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського національного економічного університету (протокол № 8 від «05» липня 2022 р.)

© ОНЕУ, 2022

© Автори тез, 2022

Economics, finance, banking and education: modern challenges and innovations. Materials of the conference. VII International Scientific and Practical Internet Conference (May 26-27, Odesa, Ukraine). Odesa, 2022. 258 p.

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission in writing of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

While every effort and care has been made to ensure the accuracy of the information contained in this publication, the publisher cannot accept responsibility for any errors or omissions it may contain. The opinions expressed in this issue are the responsibility of the author(s) and do not necessarily reflect the opinion of the editor.

© Odessa National Economic University, 2022

© Authors of theses, 2022

**ЗМІСТ
CONTENTS****АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 1
«СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ»**

Максим AЛЕКСЕYЕНКО, Gennadiy KALASHNIKOV MODERN POLICY OF BANKING INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF THE FINANCIAL DRIVER OF ECONOMIC RECOVERY	9
Lyudmyla AЛЕКСЕYЕНКО, Oksana TULAI HOUSEHOLD SAVINGS: A THEORETICAL AND APPLIED ASPECT IN THE CONTEXT OF GLOBAL MILITARY CHALLENGES	12
Дем'ян БАЧИНСЬКИЙ ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД	16
Юлія ДЕМКІВ ГЛОБАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ В СУЧАСНЕ ГОСПОДАРСТВО	19
Ольга МІЩЕНКО ФІНТЕХ-ІНДУСТРІЯ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ	22
Володимир МІЩЕНКО ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЛОКАЛІЗАЦІЇ	27
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Наталья БІЛА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	33
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Анна ВАСИЛЬКІВ НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ МОНЕТАРИЗМУ	36
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Аліна ЄВЧЕНКО ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЕМОНЕТИЗАЦІЇ ЗОЛОТА	40
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Анастасія ЄГОРОВА КОМПЛАСЕНС-КОНТРОЛЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	43

Наталія ТАРАСЕВИЧ, Карина ЗОЗУЛЯ ПРОПОЗИЦІЯ ГРОШЕЙ І ТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ	45
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Марія КАМБУР УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В БАНКУ	48
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Валерія КУЧЕРЕНКО КОМЕРЦІЙНИЙ КРЕДИТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	51
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Юлія МАТВІЙЧУК ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ	54
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Максим ПАНФІЛОВ РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	57
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Вероніка ПОСМІТНА СТАЛІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ В УКРАЇНІ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	60
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Дмитро ПРУСАКОВ ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ	63
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Іван СТАТІРОВ МЕХАНІЗМ БАЛАНСУВАННЯ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ НА ГРОШОВОМУ РИНКУ	68
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Ірина ТРЕТЯК ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ЇХ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ	71
Олена СЕРГЄЄВА, Юрій ГАВРИЛЮК АНАЛІЗ ЗМІН ФАКТИЧНОГО ГРОШОВОГО-КРЕДИТНОГО МУЛЬТИПЛІКАТОРА В УКРАЇНІ	75
Макsym ЗНУТАР ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF PUBLIC FINANCES	80
Олена СЕРГЄЄВА, Ганна ПРОСКОКОВА НАПРЯМИ МІНІМІЗАЦІЇ ГОТІВКОВОГО ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ	85
Олена СЕРГЄЄВА, Олена ШЕВЧЕНКО АНАЛІЗ РІВНЯ МОНЕТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ГРОШОВИХ АГРЕГАТІВ М2, М1, М0 ЗА 2014, 2017, 2021 РОКИ	88
Наталія ЧАПЛЯ, Катерина КАЛИТА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	90

Тетяна ШМАТКОВСЬКА ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ В ОБЛІКУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ.....	93
Юлія ДЕРКАЧ, Ростислав БАЛТЯН ДІЯЛЬНІСТЬ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	97
Юлія ДЕРКАЧ, Валерія ШИМАНСЬКА РОЗВИТОК ПЛАТІЖНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	101
Юлія ДЕРКАЧ, Арина ПЛОТНІКОВА РИЗИКИ ШАХРАЙСТВА З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ	104
Юлія ДЕРКАЧ, Катерина РОСОЛ ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК	107
Юлія ДЕРКАЧ, Володимир БІБ РОЗВИТОК БЕЗКОНТАКТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ	110
Юлія ОНИЩЕНКО, Вадим ЯВОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНІ БАНКИ В СТРУКТУРІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	113
Ирина ДОРОГАЯ ИЗМЕНЕНИЕ СИСТЕМЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ИНДУСТРИАЛИЗАЦИИ 4.0	116

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 2
«РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ»

Олена БЕСПАЛОВА ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В ПЕРІОД ПОСТПАНДЕМІЇ	119
Вікторія КОВАЛЕНКО, Анастасія ЄГОРОВА СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ	124

Лілія ЖЕРДЕЦЬКА ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	128
Світлана НАУМЕНКОВА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВОГО КАНАЛУ МОНЕТАРНОГО ТРАНСМІСІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ	133
Олена СЕРГЄЄВА ОЦІНКА ГРОШОВОЇ МАСИ УКРАЇНИ ЗА ФОРМАМИ ГРОШЕЙ	139
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Тимофій БЛОКОЗ ТЕХНОЛОГІЇ КРИПТОВАЛЮТ ТА ЇХ ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	141
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Неля ДОВГАНІЧ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ	144
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Олена ІВАНОВА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СУЧАСНІ ТРЕНДИ	149
Наталія ТАРАСЕВИЧ, Ірина РАДШЕВСЬКА ФІНАНСОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО НА ГРОШОВОМУ РИНКУ	154
Олена СЕРГЄЄВА, Анастасія ГАЛИЦЬКА КОНКУРЕНТНА ПОЗИЦІЯ ПАТ АБ «ПІВДЕННИЙ» В СУЧАСНИХ УМОВАХ	158
Юлія ДЕРКАЧ, Микола СУШАРНИК РИЗИКИ ШАХРАЙСТВА З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ	161
Юлія ДЕРКАЧ, Владислав СУШАРНИК ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА РИНКУ ДЕПОЗИТІВ	165
Юлія ДЕРКАЧ, Дар'я БЕЗВІЮК ОЦІНКА ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЮ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	169
Олександр РОГАЛЬОВ ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ	172
Олена АНТОНІЮК СПЕЦИФІКА БІЗНЕС-ЦИКЛІВ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	176

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 3
«ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ»

Ольга ЄСІНА	
РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	180
Олена СЕРГЄЄВА, Катерина КРИСА	
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	183
Світлана МІЩЕНКО	
ЦИФРОВІ МОДЕЛІ КРЕДИТУВАННЯ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ	186
Юлія ДЕРКАЧ, Юлія ГЕОРГІЄВА	
РОЗВИТОК НЕОБАНКІВ В УКРАЇНІ	190
Олена СЕРГЄЄВА, Юлія Голодяєва	
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ В УКРАЇНІ	193
Марина ПОГОРЄЛОВА	
СУЧАСНИЙ СТАН ДИСТАНЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	195
Юлія ДЕРКАЧ, Андрій РАКОВ	
ФОРМУВАННЯ БАНКОМ ЗАЛУЧЕНИХ РЕСУРСІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	199
Юлія ДЕРКАЧ, Михайло Турченко	
БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	201
Юлія ОНИЩЕНКО, Марія ЧЕРКАСОВА	
РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	204
Наталія ТКАЧУК	
ЕНТРОПІЙНА ПРИРОДА ПРОЦЕСІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	208
Олена ЕРКЕС, Оксана КАЛИТА	
ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	212
Олександр АСЕЄВ	

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ У ВЗАЄМОВІДНОСИНАХ БАНКІВ З КЛІЄНТАМИ	216
Данило КОЦИНА НЕОБАНКИ: ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ	220
Діана ЗАВАДСЬКА, Світлана ЧУДНОВЕЦЬ, Микита НЕВМЕРЖИЦЬКИЙ ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКУ З КЛІЄНТАМИ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	225
Діана ЗАВАДСЬКА, Віталій ЗАВАДСЬКИЙ ГРОШОВА БАЗА: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ОЦІНКА СТАНУ В УКРАЇНІ	231

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 4
«СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Світлана ЄГОРИЧЕВА АДАПТАЦІЯ ФОРМ І МЕТОДІВ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ	237
Valentina CIUMACENCO DEVELOPMENT OF DUAL STUDY PROGRAMMES AT UNIVERSITIES OF MOLDOVA: ULIM'S EXPERIENCE	242
Лілія ЖЕРДЕЦЬКА ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОГЛЯД ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА СВІТОВОГО ДОСВІДУ	245
Діана ЗАВАДСЬКА ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	249
Мариан АМБРОЗЫ НЕПРАВИЛЬНОЕ ТОЛКОВАНИЕ ТЕРМИНА «ОБЩЕСТВО ЗНАНИЙ».....	253

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 1
«СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ»

JEL Classification: E58

Alekseyenko Maksym

*Dr. of Econ., Professor, Professor of the Department
of Banking and Insurance,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine*
Gennadiy Kalashnikov

**MODERN POLICY OF BANKING INSTITUTIONS IN THE CONTEXT
OF THE FINANCIAL DRIVER OF ECONOMIC RECOVERY**

The theses are devoted to the peculiarities of the modern policy of banking institutions to ensure their stability and high liquidity. The problem of the need for tough financial conditions to slow down the growth of demand has been actualized; expediency to form reserves for expected losses; realization of credit risk, which affects the reduction of banks' capital. When selecting projects, the banking sector should use a methodology based on the models of theory of industry markets.

Key words: *banking sector, capital, liquidity, credit risk, military aggression.*

Modern policy of banking institutions in the conditions of extraordinary military challenge determines the production of financial innovations, which in the conditions of forced digitalization of the economy are multidimensional and represented by a system of vectors [1]. Vectors of the financial driver determine the price, cost, public and private partnership, conflict of interest, green environment, social standards [2, pp. 140-146; 3; 4]. In March 2022, annual consumer inflation accelerated to 13.7 per cent (from 10.7 per cent in February); According to the results of 2022, inflation may exceed 20 per cent, but will remain controlled [5]. Rising of consumer prices are associated with increased business costs, disruption of supply chains and production processes, and the physical destruction of the assets of many businesses due to military

aggression. IMF financial analysts identify the need for tighter financial conditions to slow down the demand growth and return of inflation to the target level [3].

The Head of the National Bank notes that the words “keep financial defense” have turned from a general metaphor into a special example of heroic and highly patriotic mission, impregnated with the experience of military realities: constant stress, many unforeseen situations, uncertainty and threat to life [6]. Despite the military risks, the banking sector remains stable and highly liquid, in particular the total amount of funds in the accounts of citizens and businesses increasing by UAH 90 billion compared to the beginning of the war, and hryvnia deposits increased by a quarter.

In the conditions of military aggression, the banking sector remained operationally profitable, but the need to build up reserves for expected losses for the first time since 2017 caused its loss in the first quarter in the amount of UAH 0.16 billion and in March in particular – UAH 10.1 billion; the number of unprofitable banks for the quarter increased from 5 to 25 institutions [7]. During this period, banks' assets decreased due to a decrease in investments in securities; net assets of banks decreased by 2.2% due to a decrease in investments in NBU and IGLBs certificates of deposit; the loan portfolio as a whole has grown.

In the first quarter, hryvnia funds of individuals increased by 10.8 per cent. In addition, the funds of economic entities decreased in the first quarter by 13.1 per cent in hryvnia and by 10.6 per cent in foreign currency [7]. During this period, banks' assets decreased due to a decrease in investments in securities; net assets of banks decreased by 2.2 per cent due to a decrease in investments in NBU and IGLBs certificates of deposit; the loan portfolio as a whole has grown.

The volumes of hryvnia funds of individuals increased in the first quarter by 10.8 per cent due to demand funds, while in foreign currency they decreased by 8.6 per cent in dollar terms. In addition, the funds of economic entities decreased in the first quarter by 13.1 per cent in hryvnia and by 10.6 per cent in foreign currency [7]. Let us note that the level of dollarization of customer funds for the quarter remained practically unchanged.

The demand for credit resources from the population has declined since the start of the full-scale war, and corporate lending has been supported by improved government programs. According to the National Bank, the quarterly growth of net hryvnia loan portfolios in the corporate segment comprised 4.8 per cent; of currency – 2.2% in dollar equivalent.

Particular attention should be paid to the implementation of credit risk, which affects the reduction of banks' capital. In this context, the National Bank does not apply measures to banks for non-compliance with capital and liquidity requirements during martial law, and after its completion it will provide sufficient time to restore stability.

Summing up, we will note that after the start of a full-scale war, the damage to the banking sector is stipulated by the need to build up reserves for expected losses; the amount of clients' funds in banks increased mainly at the expense of hryvnia funds of the population on demand; the amount of corporate funds during the war decreased, mostly in foreign currency. In the context of the financial driver of economy the recovery of banking institutions need to expand lending to viable and profitable

projects, so special attention should be paid to directing small short-term deposits on demand, which they form into a pool and later invest into long-term loans. When selecting projects, the banking sector should use a methodology based on the models of theory of industry markets.

References

1. Charles M. Kahn, Manmohan Singh, Jihad Alwazir. Digital Money and Central Bank Operations. *Working Paper* No. 2022/085. May 6, 2022. 23 p.
2. Краснова І. В., Примостка Л. О., Лавренюк В. В. Кліматичні ризики у фінансовому бізнесі. *Проблеми економіки*. 2021. №3 (49). С. 140–146.
3. Tobias Adrian. Financial Stability Risks Grow as War Complicates Push to Contain Inflation. Retrieved from: <https://blogs.imf.org/2022/04/19/financial-stability-risks-grow-as-war-complicates-push-to-contain-inflation/> (accessed: May 24, 2022).
4. EU leaders agree to set up a Solidarity Fund for Ukraine's reconstruction (2022). Retrieved from: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/26/684711/> (accessed: May 24, 2022).
5. Коментар Національного банку про поточний стан та перспективи економіки України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-pro-potochniy-stand-ta-perspektivi-ekonomiki-ukrayini> (дата звернення: 24.05.2022).
6. Привітання Голови Національного банку Кирила Шевченка з Днем банківських працівників України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/privitannya-golovi-natsionalnogo-banku-kirila-shevchenka-z-dnem-bankivskih-pratsivnikiv-ukrayini> (дата звернення: 24.05.2022).
7. Банківський сектор у I кварталі зберіг високу ліквідність та операційну прибутковість, попри воєнні дії. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-u-i-kvartali-zberig-visoku-likvidnist-ta-operatsiynnu-pributkovist-popri-voyenni-diyi--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 24.05.2022)

JEL Classification: G280; M380

Alekseyenko Lyudmyla

*Dr. of Econ., Professor, Head of the Department
of Management and Administration,
Ivano-Frankivsk Research and Development Institute of Management, West
Ukrainian National University, Ukraine*

Tulai Oksana

*Dr. of Econ., Professor, Head of the Department
of International Relations and Diplomacy,
West Ukrainian National University, Ukraine*

HOUSEHOLD SAVINGS: A THEORETICAL AND APPLIED ASPECT IN THE CONTEXT OF GLOBAL MILITARY CHALLENGES

These are dedicated to the transformation of household savings opportunities in the face of military aggression. Due to labor migration, it is related to both the financial situation of household workers and security aspects, so the issue of the impact of business processes on business loans on the choice of savings strategy has been updated.

Key words: households, financial relations, savings, labor migration, military aggression.

A feature of modernity is the intensification of labor migration in the context of global challenges, as people engaged in employment need economic incentives and appropriate social protection. In the context of global military challenges, systemic financing of human capital allows to better prepare the population to solve technological and man-made economic problems. Alfred Kammer, director of the European Department of the International Monetary Fund, admits that some 5 million refugees have already left the war zone during the continent's most massive resettlement since World War II, and millions more have been internally displaced [1].

In conditions of military aggression, the household is an important subject of all socio-economic transformations that exist in the processes of state development at the national and regional levels. The Global Financial Stability Report (2022) states that military aggression increases the risks to financial stability around the world and raises long-term implications for countries and markets. Therefore, the war, which began against the background of the already slow economic recovery after the pandemic, is preparing to become a test of strength for the stability of financial markets and is a threat to financial savings [2].

The financial potential of households is formed at the expense of money that businesses spend on wages. By spending these funds, the population satisfies its demand for the necessary goods and services, and businesses receive income. The vector of scientific research is based on the transformation of society and labor resources in a crisis cycle [3, p. 10-31; 4]; selection of priorities for financing labor resources [5, p. 39–47; 6]; features of migration processes in a crisis cycle of economic

development [7]. In international practice, special attention is paid to the timeliness and completeness of payment of benefits using insurance policies upon dismissal or transfer to another job [8, p. 899-942].

Paying tribute to existing developments and not diminishing their importance, emphasis should be placed on preserving and transforming household savings, taking into account current trends in the international labor market and global military challenges [9, p. 899-942]. Priorities for the return of refugees and internally displaced persons to Ukraine and their inclusion in economic processes are being updated. As labor migration is related to both the financial situation of household workers and the security aspects, household workers should choose a behavioral strategy when deciding on the appropriateness of migration, taking into account both the use of the family budget and the financial feasibility of migration management. It is important to determine the continuity of new knowledge in labor relations and household savings in the context of deepening migration processes and global military challenges. This is an important condition for guaranteeing the national and social security of the state.

In crisis situations, appropriate preparedness fields (financial, social standards, information, energy security) are created to overcome them. Since the beginning of the full-scale invasion, the Ukrainian economy has continued to operate and adapt to new conditions. We must recognize that the level of progress and maturity of society is determined by those concepts and programs that provide social protection and economic incentives for people engaged in employment.

Preservation and development of labor resources requires determining, first, Ukraine's reliable security guarantees with the impossibility of resuming hostilities on our territory. Secondly, the beginning of preparations for the post-war reconstruction of the economy. Third, the security foundation will contribute to the normalization of labor migration and promote social dialogue in the labor market.

The development of grant funding for the Reconstruction Plan of Ukraine should take into account current labor market policy measures aimed at organizing "cleaner jobs" and facilitating the transition for workers to new working conditions [10]. John Bluedorn, Niels-Jakob Hansen (2022) recognize that this means the need to increase the interest of workers in finding "green" jobs through training programs and reduce incentives for occupations related to environmental pollution. However, it should be borne in mind that the development of the green economy implies the phasing out of pandemic or military measures to preserve jobs in the process of stabilizing recovery, as such policy measures may weaken the incentives for the green economy. Alfred Kammer acknowledges that the war is a reminder that Europe needs to step up its efforts to strengthen energy security, in particular by increasing the use of renewable energy sources and increasing efficiency [1].

Since the beginning of the full-scale invasion, the Ukrainian economy continues to operate and adapt to new conditions due to the smooth operation of the banking system. Due to the war of the first quarter of 2022, banks radically changed the mood on the dynamics of lending: respondents noted a sharp decline in demand for loans from households and businesses, a record increase in lending standards and the lowest level of approval of applications. In addition, banks do not expect a resumption of

demand for loans, except in the segment of small and medium enterprises, and also forecast a further increase in all types of risks, most - credit and operational.

The National Bank has introduced a number of measures and restrictions, which have managed to calm the panic of Ukrainians, restore confidence in banks and increase the balance of funds in bank accounts [9]. The National Bank uses multifactor models to assess the balance of payments situation. As of April 1, 2022, banks provided additional loans amounting to UAH 12.8 billion; this is a 15% increase in the loan portfolio for the previous year, in which state-owned banks showed a record increase. Since the beginning of the military aggression, the banking system has issued UAH 2.3 billion in loans, ie the loan portfolio of the banking system has not decreased. Banks participating in the program have recognized additional lending to the agricultural sector in the amount of UAH 40 billion. As of April 1, 2022, these are 12 banks and packages of documents of 17 more banks at the stage of signing. Note that the decline in borrowers' interest in long-term business loans and foreign currency loans, as well as the need for working capital, debt restructuring and domestic financing, partially increase the demand for credit.

Summing up, we note that when choosing a savings strategy must be taken into account the state of the labor market and income and living conditions. The economic recovery strategy should take into account the experience of the European Union in the post-conflict reconstruction of the Balkan countries and their pre-accession preparation and use of programs such as PHARE, OBNOVA, SAPARD, CARDS, resources of the European Investment Bank and the EBRD. When studying the main components of the economically active population and household income, it is advisable to take into account the regional approach.

Список використаних джерел

1. Alfred Kammer. La guerre en Ukraine porte un coup sévère à la reprise économique en Europe. Retrieved from: <https://www.imf.org/fr/News/Articles/2022/04/22/blog042222-eureeo-war-in-ukraine-is-serious-setback-to-europe-economic-recovery> (accessed: May 12, 2022).

2. Tobias Adrian. Financial Stability Risks Grow as War Complicates Push to Contain Inflation. Retrieved from: <https://blogs.imf.org/2022/04/19/financial-stability-risks-grow-as-war-complicates-push-to-contain-inflation/> (accessed: May 14, 2022).

3. Зверяков М. І. Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії. *Економіка України*. 2018. № 10 (683). С. 10-31.

4. Engler Philipp, MacDonald Margaux, Piazza Roberto, Sher Galen. Migration to Advanced Economies Can Raise Growth. Retrieved from: <https://blogs.imf.org/2020/06/19/migration-to-advanced-economies-can-raise-growth/> (accessed: May 14, 2022).

5. Кропивницький М. О. Про поняття джерел фінансування соціального забезпечення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. 2016. № 850. С. 39–47.

6. Cerra Valerie, Fatas A., Saxena Sweta Chaman. Hysteresis and Business Cycles. *Working Paper*. No. 20/73. May 29, 2020. 50 p.

7. Європейський вектор модернізації економіки в умовах сталого розвитку промислового регіону [текст] : [монографія] / під заг. ред. д. е. н., проф. Метеленко Н. Г. К.: Інтерсервіс, 2021, 378 с.

8. G. François, J. Naritomi (2021). Job Displacement Insurance and (the Lack of) Consumption-Smoothing. *American Economic Review*, 111 (3). pp. 899-942.

9. Alekseyenko Lyudmyla, Tulai Oksana, Petrushenko Yuriy, Kuznietsov Andriy, Derkash Julia. Affordable housing for internally displaced persons: the priorities for investment and development in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. 18(1). P. 101-113.

10. J. Bluedorn, N.-J. Hansen (2022). *The Right Labor Market Policies Can Ease the Green Jobs Transition*. April 13. Retrieved from: <https://blogs.imf.org/2022/04/13/the-right-labor-market-policies-can-ease-the-green-jobs-transition/> (accessed: May 14, 2022)

JEL Classification: E58

Бачинський Дем'ян Вадимович
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні
факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Тези присвячено дослідженню фіскальної політики в кризовий період. Доведено, що пандемія коронавірусної хвороби стала причиною соціально-економічної кризи та призвела до фіскальних дисбалансів. Визначено основні напрями подолання кризових явищ в умовах економічної трансформації.

Ключові слова: державні фінанси; фіскальна сфера, фіскальні дисбаланси, фіскальна політика; економічна криза.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, порушення усталених норм життя, поширення коронавірусної інфекції та введені в більшості країн світу карантинні обмеження призвели до значних соціально-економічних проблем у глобальному вимірі. Дані проблеми започаткували серйозний дисбаланс у фінансовій системі держави. Ідеальну модель економічної та фіскальної політики, яка б дозволила швидко адаптуватися до сучасного стану економіки окремих держав, перезапустити її, подолати кризу, підвищити рівень життя людей шукають не тільки світові організації, а й уряди та провідні вчені світу.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти проблеми фіскальної політики знайшли відображення в працях В. П. Кудряшова [1], А. А. Мазарі [2], Ю. С. Нехайчука [3]. Однак вирішення проблеми підвищення ефективності фіскальної політики, усунення недоліків у складових фінансового механізму потребує подальших досліджень у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. З кожним роком в Україні можна спостерігати наближення колапсу державних фінансів, значних бюджетних дисбалансів, бюджетної кризи. У зв'язку з цим виникає потреба проаналізувати стан економіки, державних фінансів, визначити ризики та загрози у фіскальній сфері, знайти оптимальні шляхи подолання соціально-економічної кризи [3].

Фіскальна політика — це вплив держави на економіку шляхом оподаткування, формування обсягу та структури державних витрат з метою забезпечення достатньої зайнятості населення, запобігання та обмеження інфляції та згубного впливу циклічних коливань [1]. Це невід'ємна частина фінансової політики та дуже важливий компонент економічної політики.

Ретельно проаналізувавши динаміку та прогностичні дані експертів щодо зміни ВВП протягом 2018 та 2021 років, спостерігається його зростання у 2018 та 2019 роках на 3,4% та 3,2% відповідно до попереднього року [5]. Така

динаміка може свідчити про позитивні тенденції у відповідні періоди. Проте, відповідно прогнозів Міжнародного валютного фонду, у 2020 році економіка України мала скоротитися на 7,7%, тут мова йде про серйозну соціально-економічну кризу в нашій країні. Основною причиною таких негативних наслідків була в першу чергу пандемія коронавірусної хвороби, яка призвела до економічних дисбалансів у більшості країн. Проте, відповідно до висновків МВФ, у 2021 році українська економіка мала зрости на 3,6% [4]. Але, щоб вийти на докризовий рівень 2019 року цього було критично недостатньо. Це свідчить про тривалий вихід економіки країни з кризи.

Основною причиною економічної кризи та фіскального дисбалансу є поширення коронавірусної хвороби. За прогнозами експертів, ВВП у 2022 році по відношенню до минулого року складе 103,8%, у 2023 році – 104,7% та 105% у 2024 році. Даний прогноз складений відповідно до базового сценарію на 2022-2024 роки, у нього закладено подальше поступове прискорення економічного зростання, яке вже очікувалося за підсумком 2021 року після значних втрат, що були у 2020 році внаслідок пандемії COVID-19 у світі [6]. Провівши аналіз прогнозів, в Україні спостерігатимуться певні позитивні тенденції – після глибокої рецесії, часткове відновлення економіки.

Зазначимо, що карантинні обмеження, введені у світі та Україні, найбільш негативно вплинули на такі галузі економіки, як туризм, готельно-ресторанний бізнес та транспорт.

Оскільки фіскальні ризики зростають, уряди в першу чергу мають розробити певний план дій стосовно того як вони можуть позитивно повпливати на фінансове становище власної держави. У даній сфері необхідно оцінити широкий спектр потенційних фіскальних ризиків, зокрема:

- різке погіршення макроекономічних умов;
- різке зниження ціни на сировину;
- значне знецінення валюти та збільшення державного боргу.

У таких обставинах вимоги щодо надання існуючих гарантій мають змінитися. У сучасному світі уряди використовують низку заходів підтримки для вирішення макроекономічних та соціальних проблем, спричинених пандемією COVID-19. Ці заходи можуть вживати різних форм з різними бюджетними наслідками. Деякі з них торкнуться державних фінансів безпосередньо у зв'язку зі збільшенням дефіциту бюджету. Одні не вплинуть на дефіцит бюджету, але можуть збільшити борг (позабюджетні ресурси), інші несуть середньострокові та довгострокові ризики (умовні зобов'язання).

Основними макроекономічними показниками, що знаходяться у процесі моделювання, є: розмір тіньової економіки, рівень безробіття (% від загальної чисельності робочої сили), валовий внутрішній продукт та прямі іноземні інвестиції. На основі вивчення причинно-наслідкового зв'язку ми пропонуємо набір гіпотез про вплив цих показників один на одного:

- зі збільшенням рівня тінізації економіки зменшується валовий внутрішній продукт;

- зі збільшенням рівня тінізації економіки країни знижується її інвестиційна привабливість і, відповідно, скорочується приплив прямих іноземних інвестицій;

- зі збільшенням рівня тінізації економіки збільшується рівень безробіття.

Висновки. Отже в умовах економічної трансформації важливо: 1) вдосконалити складові фінансового механізму для забезпечення економічного зростання шляхом зміни податкового тягаря в регулюванні економіки; 2) збільшити державні та приватні інвестиції, забезпечивши їх економічну ефективність; 3) адаптувати фіскальну політику до економічних коливань для забезпечення платоспроможного попиту на товари та послуги, зменшення нерівності доходів, дотримання стабільності цін на товари та послуги завдяки помірній інфляції.

Список використаних джерел

1. Кудряшов В. П. Рекомендації МВФ з питань фіскальної політики та їх урахування в Україні. *Економіка України*. 2016. №10. С. 3–19
2. Мазаракі А.А. Стратегія посткризового розвитку зовнішньоекономічного сектора України: монографія. Київ. 2014. 660 с.
3. Нехайчук Ю. С. Про вплив тіньової економіки на соціально-економічний розвиток. *Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції*. 2015. № 2 (7). С. 24–28.
4. Основні макропоказники економічного і соціального розвитку України на 2021 рік: експертний огляд. URL : [https:// decentralization.gov.ua/news/12690](https://decentralization.gov.ua/news/12690).
5. Мінфін про валовий внутрішній продукт за 2018-2019 роки. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2018/>
6. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки. URL: <https://cutt.ly/nGxTOhx>

JEL Classification: F15

Демків Юлія Михайлівна
кандидат економічних наук
доцент кафедри міжнародного менеджменту
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

ГЛОБАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ В СУЧАСНЕ ГОСПОДАРСТВО

Все більш значущий вплив на сучасне світове господарство мають креативні індустрії. Водночас, в креативну економіку значний внесок роблять інші сфери, які забезпечують підтримку, сприяння, обслуговування, виробництво та поширення продукту, створеного креативними індустріями. Інтеграційний розвиток креативних індустрій актуально розглядати, як складову зростання світової економіки.

Ключові слова: креативні індустрії, міжгалузева інтеграція, менеджмент-інновації.

Різноманіття перешкод та завдань стоять перед світовим господарством після глобальних Covid-потрясінь, які посилили загрози екологічного, соціального, економічного та інших напрямків. Актуальними стають серйозні переоцінки та перегляд попередніх моделей, практик та схем управління, ведення економічної діяльності для комплексного відродження галузей після пандемічної кризи. Серед найбільш перспективних тенденцій у цьому напрямку креативні індустрії отримують зростаючу підтримку, як шлях до відновлювального розвитку шляхом менеджмент-інновацій.

У 2019 році Генеральна Асамблея ООН оголосила 2021 рік Міжнародним роком креативної економіки для сталого розвитку, визнаючи зростання ролі креативної індустрії (КІ) в економічному розвитку як розвинених, так і країн, що розвиваються. Значення КІ, що лежить на стику мистецтва, бізнесу та технологій, постійно зростає, вони стали стратегічним напрямком підвищення конкурентоспроможності, продуктивності, зайнятості та сталого економічного зростання (UNCTAD 2019) [1].

До креативної економічної діяльності належать види діяльності, які безпосередньо пов'язані зі створенням творчого продукту. Водночас значний внесок у креативну економіку вносять суміжні сфери, які забезпечують підтримку, сприяння, обслуговування та/або уможливають створення, виробництво та поширення продукту, створеного креативними індустріями.

Внесок креативних індустрій в економіку України стрімко зростає. Найбільше зростання кількості суб'єктів господарювання показали такі сектори ТОП-5: нові медіа та ІТ; реклама, маркетинг, PR; дизайн; аудіовізуальне мистецтво; образотворче мистецтво. Саме ці галузі зазнали найбільших втрат від запровадження карантинних заходів. [2].

У міжнародній торгівлі послугами України теж зростає роль креативних індустрій. Експорт креативних послуг (30% загального експорту послуг), у порівнянні з 2013 роком зріс на 68% до 5,4 млрд дол. США [3].

Світова практика демонструє прогресивний розвиток креативного напрямку в туристичній галузі, що супроводжується інтеграцією диджитал-процесів та формує симбіоз технологій для досягнення цілей глобальної регенерації постраждалої індустрії туризму в кризі.

Ініціативи та заходи у всьому світі після пандемії Covid-19 адресовані питанням відновлення, стимулювання та масштабної інтеграції між індустріями та галузями. «Креативна Європа» – це масштабна програма Європейського Союзу із захисту, розвитку та просування культурної спадщини, підвищення конкурентоспроможності, ефективності управління та економічного потенціалу культурного та креативного секторів [4].

Проекти, що фінансуються Європейським союзом (RURITAGE, INCULTUM та інші) налагоджують масштабну співпрацю з метою відкриття нових можливостей розвитку та зростання ефективності всередині індустрії, у тому числі за допомогою інноваційних методів аналізу (INCULTUM Data Workshop) та управління. Економетричні підходи застосовуються з особливим акцентом на виявлення причинно-наслідкового зв'язку, а не просто кореляції. Проекти також докладно досліджують механізми, через які втручання, регулювання впливає на розвиток. Об'єднання зусиль різних проектів креативних індустрій (наприклад, INCULTUM та ТЕХТОUR) оформлює співпрацю для синергії та взаємодії із зацікавленими сторонами задля сталого розвитку. Паралельні запуски каналів в інтернет-просторі, окрім постійної веб-присутності, каталізують внутрішньо- та міжгалузевий процес інтеграції [5].

Результатом впровадження інноваційних менеджмент-проектів є динамічний, інтерактивний обмін та активний інтеграційний соціально-економічний ефект, що є надзвичайно актуальним в сьогоденні та сприяє в комплексі заходів глобальній регенерації туристичної індустрії.

Останні роки демонструють зростання розуміння важливості креативних індустрій для суспільства та економіки через поширення концепцій, моделей, практик, знань, які сприяють розвитку інновацій, технічного прогресу, якості життя, тощо. Глобальні проекти відновлення галузей покликані зміцнити знання про конкретні сегменти ринку, які можуть виявляти більший інтерес до продуктів креативних індустрій. Креативні індустрії є важливими рушійними силами інноваційних ідей в економіці, особливо за умов вдалої міжгалузевої інтеграції, що підвищують їх продуктивність і конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. ЮНКТАД, 2019. Як креативна економіка може допомогти розвитку влади. URL: <https://unctad.org/news/how-creative-economy-can-help-power-development> (дата звернення: 19.05.2022р.)
2. Creative industries development as basis for economic development of Ukraine. URL:

https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/19063/1/20211209_301.pdf (дата звернення: 19.05.2022р.)

3. О.Ніколаєва. Креативні індустрії: вплив на розвиток економіки України / О.Ніколаєва, А.Онопрієнко, С.Таран, Ю.В. Шоломицький, П. Яворський. URL:<https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/04/KSE-Trade-Kreativni-industriyi.pdf> (дата звернення: 19.05.2022р.)

4. Креативна Європа - 2021. URL: https://ec.europa.eu/growth/sectors/tourism/funding-guide/creative-europe-programme_en (дата звернення: 19.05.2022р.)

5. RURITAGE-INCULTUM. URL: <https://www.ruritage.eu/networking-2/incultum/attachment/incultum/> (дата звернення: 19.05.2022р.)

JEL Classification: G20

Міщенко Ольга Сергіївна
Студентка групи 605-ФБСнм,
освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Університет Банківської справи
м. Львів, Україна

ФІНТЕХ-ІНДУСТРІЯ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

У статті розглянуто сучасний стан розвитку фінтех-індустрії. Наведено зміну обсягів укладених фінтех-угод, зазначено, що криза буде ще сильніше стимулювати бізнес переходити в діджитал, використовуючи фінтех-продукти. Наведено фактори сприяння розвитку української фінтех-індустрії у кризовий період, встановлено, що при позитивному впливі політичних, економічних, соціальних та технологічних факторів фінтех-компанії зможуть подолати кризу та залишитися повноцінними суб'єктами на фінансовому ринку.

Ключові слова: фінансові технології; фінтех-індустрія; фінансовий ринок; фінансові послуги.

Вступ. Сьогодні фінтех-індустрія – це тренд у світі інформаційних технологій. Впровадження та розвиток фінансових технологій на українському ринку приваблює розробників програмного забезпечення та гравців фінансового ринку, готових до впровадження інноваційних рішень. Під час кризи в індустрії фінтех відбулися певні зміни. Компанії повинні адаптуватися до поточної ситуації та приймати рішення, які сприятимуть їхньому зростанню не лише під час кризи, а й у майбутньому.

Зростаючий акцент на розвитку фінансових інноваційних технологій відображений у кількох наукових публікаціях відомих зарубіжних дослідників, зокрема: А. Броддаса, Б. Кінга, Р. Мертона, М. Міллера, П. Туфано [1]. Серед вітчизняних науковців можна побачити наукові праці В. Волосовича, М. Диби [2], Л. Жердецької, В. Міщенка [3], М. Тарасюка [4] та багатьох інших.

Метою дослідження є узагальнення основних змін у розвитку фінтех-індустрії в Україні та світі в період кризи. Досягнення цієї мети призвело до постановки та вирішення наступних завдань: обґрунтування зменшення кількості фінтех-транзакцій, що здійснюються на світовому фінтех-ринку, аналіз факторів, що сприяли розвитку фінтех в умовах кризи в Україні та необхідності розвитку фінтех-індустрії в Україні раціональність і методи.

Виклад основного матеріалу. Фінтех останніми роками досяг рекордного рівня фінансування та зростаючого досвіду. Спалах коронавірусу зупинив це зростання на всіх рівнях. Умови фінансування різко змінилися, як і майбутнє світової фінтех-індустрії. Враховуючи кількість фінтех угод на світовому ринку фінтех у 2019 році та першому кварталі 2020 року, можна зробити висновок, що з середини 2019 року кількість угод відповідно зменшилася, що зменшило

загальний обсяг угод компаній-розробників фінтех. А вже у другому півріччі 2021 року обсяг глобальних інвестицій у сектор фінансових технологій перевищує 210 мільярдів доларів.

Наведемо приклади найбільших угод, які відбулися протягом перших двох місяців 2020 року: Visa купила Plaid за 5,3 млрд доларів; Intuit придбав Credit Karma за 7,1 млрд доларів; Morgan Stanley придбав E-Trade за 13 млрд доларів; Lending Club купив Radius Bank за 185 млн доларів; Ally Financial придбала CardWorks за 2,65 млрд доларів.

Найбільші фінтех-угоди у другій половині 2021 року включали придбання данської платіжної системи Nets італійською Nexi за 9,2 мільярда доларів США, злиття Calypso Technology, що займається хмарними фінтех-платформами, та регтеху AxiomSL за 3,75 млрд доларів США для створення Adenza в США, а також придбання PayPal японської компанії Paydu за 2,7 млрд доларів США. Крім цього, у другій половині 2021 року провели чотири раунди венчурного фінансування на суму у понад 1 млрд доларів США, зокрема, американська компанія Generate залучила 2 млрд доларів США, бразильський Nubank отримав 1,1 млрд доларів США, американський провайдер мобільного банкінгу Chime залучив 1,1 млрд доларів США та FTX на Багамських островах залучила 1 млрд доларів США.

За останні 3 роки кількість підписаних угод коливалася від 200 до 300 на місяць, тоді як у період з 2019 по 2020 рік кількість підписаних угод була від 100 до 200 на місяць.

Так, глобальні інвестиції в криптовалюту та блокчейн значно зросли з 5,4 млрд доларів США в 2020 році до рекордних 30 млрд доларів США в 2021 році, тоді як кількість угод збільшилась з 627 до 1332 за той же період.

Рекордні 5 684 фінтех-угоди збільшили обсяг глобальних інвестицій у сектор фінансових технологій на суму у понад 210 млрд доларів США (венчурні інвестиції (VC), прямі інвестиції (PE), злиття та поглинання (M&A)) у 2021 році (101 млрд доларів США у другому півріччі 2021 року), що є другим за величиною річним обсягом за всю історію. Обсяг інвестицій у платіжну сферу в 2021 році становить 51,7 млрд доларів США порівняно з 29,1 млрд доларів США у 2020 році. Інвестиції в блокчейн і криптопростір зросли з 5,5 млрд доларів США в 2020 році до 30,2 млрд доларів США в 2021 році.

Інвестори будуть більш критично ставитися до своїх інвестицій і пред'являтимуть вищі вимоги до умов. Це створить складніше інвестиційне середовище для фінтех-компаній на ранній стадії, яким доведеться конкурувати з більш капіталізованими компаніями. Ми вважаємо, що в найближчі 6-9 місяців іноземні інвестиції в український фінтех-сектор зменшаться. Єдина надія – місцеві бізнес-ангели, які шукають стартапи, щоб взяти на себе інші проекти чи державні гранти. Фінтех — це економіка майбутнього: автоматизація, глобальні рішення, перехід на цифровий та онлайн для всіх гравців (мобільний банкінг, онлайн-платежі, перехід на звичайну роздрібну торгівлю в електронній комерції тощо). Стартап, який вміє заробляти гроші, успішний в умовах кризи. Зрештою, ця криза відрізняється від попередніх криз тим, що свобода пересування людей

не лише фізично обмежена між країнами, а й всередині штатів та міст. Ми вважаємо, що цей час може стати унікальною можливістю для віддаленого розвитку та впровадження сервісу. Наприклад, сьогодні багато українських банків терміново модифікують свої плани та моделі роботи, щоб пропонувати все більше дистанційних послуг і продуктів. Серед лідерів – Монобанк, а також інші.

Ми вважаємо, що зараз сприятливий час для цифрової трансформації за допомогою вітчизняних та іноземних фінтех-рішень. Ми віримо, що посткризовий ринок фінтех залишиться не сильним, а найбільш спритним і швидким. Як ми вже зазначали, ця криза спонукає бізнес перейти на цифрові технології. Ми віримо, що багато компаній переглянуть свої бізнес-моделі, щоб мати можливість працювати віддалено. Наприклад, деякі кол-центри переводять своїх співробітників на роботу з дому. Оскільки вони успішні, вони не повертаються до дорогих офісів і не орендують роботу. У фінтех-індустрії все, що стосується персоналізації послуг, є трендом. У мобільних платежах буде більше нововведень. Поточкові медіа-послуги, логістика, електронна комерція, електронна комерція та інші галузі відкриють новий виток розвитку [5]. Щодо світових лідерів фінтеху, то ми не думаємо, що після кризи в цій сфері буде серйозних змін. Лідерами ринку стануть США, Великобританія та Китай. Поглиблюючи дослідження, ми проведемо PEST-аналіз факторів, що впливають на розвиток фінтех під час кризи в Україні.

Р (Політичні фактори)	Е (Економічні фактори)
<ul style="list-style-type: none"> - співпраця з органами державної влади тощо; - співпраця органів державної влади та банківських установ; - Реалізація та підтримка проектів на державному рівні; - Мінімальний тиск з боку влади на події та пропозиції фінтех-компаній 	<ul style="list-style-type: none"> - Підвищити участь клієнтів на основі інноваційної діяльності; - Ліквідність на основі управління командою, щоб вчасно реагувати на економічні зміни; - Підвищити продуктивність фінтех-компаній і заощадити гроші; - Підвищити авторитет фінтех-компаній у натовпі
S (Соціальні фактори)	T (Технологічні фактори)
<ul style="list-style-type: none"> - Надавати фінансові послуги найвищої якості; - Підвищення довіри населення до фінансових технологій; - Вищий відсоток фінтех-продуктів. 	<ul style="list-style-type: none"> - Використовуйте новітні фінансові технології для значної економії фінансових ресурсів; - Економія часу при виконанні традиційних банківських операцій; - Створити нові можливості для початку нових проектів

Після PEST-аналізу визначаються політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори, які сприятимуть розвитку фінтех у часи кризи. Наприкінці 2020 року Ernst & Young опублікувала результати дослідження, спрямованого на з'ясування причин млявого розвитку українського ринку фінтех. Застаріле та

несприятливе законодавство в Україні вважається основною проблемою розвитку фінтех-компаній. На думку учасників ринку, він може відновитися завдяки важливим законодавчим змінам, пов'язаним з дистанційною ідентифікацією клієнтів та імплементацією європейської директиви PSD2.

Фінансові технології нерозривно пов'язані з наданням послуг, а отже, із захистом споживачів. Ми вважаємо, що одним із найважливіших завдань державного сектору в розвитку фінтеху в Україні є створення такого регулятора поведінки, який би піклувався про споживачів фінансових послуг. Варто зазначити, що платіжні послуги в українській фінтех-індустрії зазнають серйозних змін. Цьому є логічне пояснення, оскільки в цій сфері є нормативна база, на якій вони можуть розвиватися. Платформи для краудфандингу, криптовалюти, інституційні інвестиції, управління небанківськими рахунками тощо — все це недостатньо розвинене, оскільки немає регулятора, відповідального за деталі поведінки учасників ринку в цих сферах. Таким чином, проект розвитку фінтех — це не проект створення чогось нового, це низка дій для інших проектів або потребують розробки нових правил, положень та законодавства, а це означає, що довга серія проектів має служити споживачам фінансових ресурсів. Послуги створюють максимальний комфорт і забезпечують високий рівень конкуренції на ринку. Створення регуляторного органу на базі НБУ за аналогією зі світовим досвідом — це дуже важливий проєкт для подальшого розвитку фінансового сектору України, комплексності, швидкості та якості впровадження всіх запланованих змін. Від цього залежить розвиток фінансових технологій та ринків фінансових послуг, таких як банківська справа та страхування. Враховуючи вищевикладене та той факт, що фінтех є посередником між фінансовими установами та споживачами, важливо, що НБУ передасть повноваження для захисту споживачів. Залучення інвестицій є необхідною умовою розвитку фінтех-індустрії.

Ми вважаємо, що зростання фінтех-індустрії принесло банківським установам особливо значні переваги. Тому банківські установи мають стати великими вітчизняними інвесторами, щоб отримати доступ до власних фінтех-продуктів, спрощуючи тим самим користування банківськими послугами та одержання додаткових прибутків для банківських установ у майбутньому. Використання фінтех-продуктів клієнтами значно підвищило інтерес традиційних банківських установ до фінтех-індустрії. Тому, щоб стимулювати зростання якості нових проектів, необхідно створити прозорі умови для ведення бізнесу. Держава має створити нормативне середовище та змінити законодавство, щоб створити податкову політику для інноваційних компаній, залучити внутрішні та іноземні інвестиції та забезпечити легкість відкриття бізнесу. Ми вважаємо, що головне завдання індустрії фінансових технологій — шукати вигоду, не втрачаючи двурічної швидкості сталого розвитку, слідувати трендам, глибоко проникати та інтегруватися в електронні канали фінансової індустрії.

Висновки. Отже, вважаємо, що фінтех-компаніям слід бути гнучкими і використати кризовий період як унікальну можливість для розвитку і

популяризації дистанційних сервісів. Необхідно брати до уваги політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори, які сприятимуть розвитку фінтеху в кризовий період. Одним зі шляхів розвитку є залучення інвестицій. Основними внутрішніми інвесторами повинні виступати банківські установи. Для подальшого розвитку фінансового сектору України з точки зору комплексу, швидкості та якості втілення всіх запланованих змін необхідним є створення регулятора на базі НБУ. Від цього залежить як розвиток фінтеху, так і банківського, страхового та інших ринків фінансових послуг.

Заздалегідь підготовлені плани безперебійної роботи та наявний запас міцності дали змогу банкам та НБУ швидко перейти до роботи в умовах воєнного стану та забезпечити фінансову стабільність. Запроваджені тимчасові обмеження та підтримка банків Національним банком, а також наявний запас міцності дали змогу утримати фінансову стабільність. Як результат, 76% відділень системно важливих банків зараз працюють, їх кількість збільшується. Ліквідність банків із початку запровадження воєнного стану зросла на 72 млрд грн до понад 230 млрд грн. Завдяки збереженню довіри до банків, гривневі вклади населення в банківській системі збільшуються (від 24 лютого до 29 квітня зростання становило 20%). Враховуючи запас міцності фінансової системи України та підтримку з боку НБУ, банківська система зможе протистояти сучасним викликам.

Список використаних джерел

1. Tufano P. Financial Innovation and First Mover Advantages. *Journal of Financial Economics*. 1989. USA.
  2. Диба М. І., Осадчий Є. С. Фінансові інноваційні інструменти у банківській системі. *Стратегія економічного розвитку України*. 2018. №42. С. 99-109.
  3. Міщенко В. І., Міщенко С. В. Маркетинг цифрових інновацій на ринку банківських послуг. *Фінансовий простір*. 2018. - № 1(29). URL: <https://ofp.cibs.ubs.edu.ua/files/1801/18msvrbrp.pdf> (дата звернення 01.04.2022).
  4. Тарасюк М. В., Кощеєв О. О. Інновації в глобальній цифровій сфері: оцінка трансформацій. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. № 131. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:P_A8LZcMcGwJ:journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/3167/2842+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (дата звернення 01.04.2022).
- Venture Capital Funding Report Q1 2022. CB ISIGHTS: веб-сайт. URL: <https://www.cbinsights.com/research/report/> (дата звернення 01.04.2022.).

JEL Classification: E61, G18, H42, O32

Міщенко Володимир Іванович
д.е.н., професор, завідувач сектору
інформаційної та цифрової економіки
ДУ «Інститут економіки та
прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ЛОКАЛІЗАЦІЇ

Дослідження присвячено аналізу впливу цифрових технологій на розвиток процесів економічної глобалізації та локалізації в умовах цифрової трансформації як інклюзивного виду діяльності. Досліджено закономірності та роль цифрових трансформацій у розв'язанні економічних і соціальних суперечностей, обґрунтовано підходи до пріоритезації цілей цифровізації та визначено головні фактори, які її стримують. Зроблено висновок про те, що сучасною тенденцією є посилення підходів до цифрової трансформації на основі зміцнення інституційних та організаційних засад впровадження і використання цифрових технологій. Обґрунтовано головні шляхи розвитку процесу цифрової трансформації економіки України, окреслено напрями функціонування цифрового уряду з метою посилення цифрової спроможності системи державного управління, визначено особливості реалізації кіберзагроз і цифрових ризиків в умовах глобалізації та локалізації.

Ключові слова: цифрова трансформація, ІК-технології, глобалізація, локалізація, цифровий уряд, цифрові ризики.

Процес переходу до використання цифрових технологій необхідно розглядати як освоєння якісно нового рівня розвитку продуктивних сил, які принципово змінюють характер економічних відносин. Завдяки переходу від використання фізично-аналогових об'єктів та інструментів до цифрових, які, за своєю суттю, є електронними, а, до певної міри, – навіть віртуальними, ІК-технології стають основою цифрової трансформації суспільства.

Як свідчить аналіз, у всьому світі цифрова економіка, у порівнянні з традиційними галузями та секторами, зростає більш високими темпами. В Україні найвищий рівень цифровізації спостерігається у сфері телекомунікацій, інформаційних технологій, зв'язку, в гуртовій та роздрібній торгівлі, у фінансовому секторі, енергетиці, транспортуванні та логістиці, в будівництві, медицині, у сфері державного управління, а також у освітній і науково-технічній діяльності. Частка цифрової економіки у валовому внутрішньому продукті України в 2020 р. складала близько 3,2% [1, с. 68].

Упродовж останніх років процес цифровізації економіки України відбувався достатньо активно, і в 2010-2020 рр. сформувався достатньо

потужний вітчизняний ІТ-сектор, який вже отримав світове визнання. На початок 2022 р. в Україні здійснювали діяльність 1701 розробник технологічних продуктів і 533 постачальника ІТ-послуг. Найбільша їх частка була зосереджена в Київському (68,6%), Львівському (11,8%) та Харківському (8,8%) кластерах.

Головними напрямками діяльності вітчизняних ІТ-компаній є розроблення цифрових технологій для маркетингу та медіа (16,9%), створення програмного забезпечення для бізнесу та HR (16,0%), а також вдосконалення фінансових технологій (10,0%). Крім того, ІТ-компанії активно займаються розробками для е-комерції, Інтернету речей, Big Data, хмарних сервісів і штучного інтелекту.

У лютому 2022 р. в Україні працювало майже 285 тисяч ІТ-спеціалістів, а їх кількість у порівнянні з 2016 р. зросла більш ніж утричі. У 2021 р. обсяг інвестицій, залучених у ІТ-сектор, склав 1,68 млрд. дол. США, а обсяг експорту ІТ-технологій – 6,83 млрд. дол. США, що складає 3,4% ВВП України. Вітчизняні ІТ-компанії надають послуги з розробки програмного забезпечення більш ніж 100 компаніям зі списку Fortune 500. Серед користувачів – всесвітньо відомі глобальні компанії Cisco, IBM, Atlassian, Travelport, OpenText та інші.

Завдяки активній діяльності ІТ-сектору в 2021 р. в Рейтингу цифрової якості життя Україна серед 110 країн посіла 47-е місце і покращила результат, піднявшись у порівнянні з 2020 р. на 18 позицій. При цьому за доступністю Інтернету Україна зайняла 28-е місце, за рівнем кібербезпеки – 25-е.

Головними проблемами, які стримують процес цифрової трансформації в Україні, є: «розриви» в обсягах і темпах впровадження та використання окремих технологій; недостатній рівень захисту персональних даних і кібербезпеки; низький рівень підтримки та стимулювання процесів цифрової трансформації; наявність «цифрової нерівності»; невідповідність існуючих бізнес-моделей і схем управління підприємствами вимогам цифрової трансформації та інші.

Як свідчить досвід розвинутих країн, використання цифрових технологій сприяє забезпеченню якісно нового рівня розвитку більшості галузей економіки і сфер діяльності, стимулює появу нових ринків, істотно підвищує ефективність функціонування державного сектору. Тому завдання державних органів у процесі управління цифровою трансформацією полягають у формуванні чіткої політики, розробленні стратегічних документів та організації управління, з метою контролю і моніторингу прийнятих рішень [2, с. 28].

Головним питанням здійснення цифрової трансформації є визначення цільових пріоритетів, які кожна країна визначає самостійно. Наприклад, в країнах-членах ЄС такі пріоритети узгоджуються з цілями Цифрового порядку денного для Європи, Стратегії єдиного цифрового ринку для Європи, Планом дій ЄС з цифрової держави та «Цифровим Компасом». Зокрема, ключовими цілями цифрової трансформації ЄС до 2030 р. «Цифровий Компас» передбачає:

- 1) вдосконалення цифрової освіти населення та підготовки спеціалістів у сфері цифрових технологій. Не менше 80% всього дорослого населення повинно мати базові цифрові навички, а ЄС має залучити понад 20 млн. ІТ-фахівців, серед яких значну частку повинні складати жінки.

2) розвиток безпечної, ефективною та захищеною цифровою інфраструктури. У 2030 р. всі домогосподарства в ЄС повинні бути забезпечені комунікаціями гігабітного рівня, а всі населені пункти повинні мати покриття мережею G5.

3) стимулювання цифрового розвитку бізнесу. До 2030 р. 75% компаній повинні використовувати «хмарні технології», Big Data та штучний інтелект, а не менше 90% малих і середніх підприємств повинні досягти, щонайменше, базового рівня використання комп'ютерних технологій.

4) інтенсивний цифровий розвиток державного сектору. До 2030 всі ключові державні послуги повинні бути доступні в онлайн-режимі, не менше 90% європейців будуть використовувати засоби цифрової ідентифікації та одержать доступ до власних електронних даних про стан здоров'я [3].

Варто зазначити, що з часом значення та рівень пріоритетності окремих цілей можуть змінюватися. Наприклад, у 2019–2021 рр. з метою подолання наслідків пандемії COVID-19 пріоритетом політики більшості держав було використання телекомунікаційних систем, Big Data, систем обміну персональними даними, штучного інтелекту тощо. В перспективі можна очікувати, що більшу політичну вагу будуть мати питання конфіденційності, захисту від кіберзагроз та управління інноваційними ризиками; підвищиться значення подолання «цифрової нерівності» та забезпечення соціальних цілей, цифровізації освіти, вирішення окремих етичних і культурних питань.

Особливої актуальності набуває проблема адаптації політики цифровізації до змін, яка може бути розв'язана на основі використання нових ІК-технологій в процесі стратегічного управління шляхом узгодження окремих політик і цілей, прогнозування, оцінки та моніторингу. Суперечність між потребою у стимулюванні інновацій та забезпеченням належного рівня їх безпеки може бути розв'язана шляхом підвищення рівня узгодженості реалізації окремих напрямів цифровізації та використання ІК-технологій за строками та обсягами.

Одним із важливих напрямів забезпечення цифрової трансформації економіки є державна підтримка та стимулювання бізнесу і населення до використання цифрових технологій. Найбільш активно різноманітні інструменти підтримки підприємств і домашніх господарств використовують промислово розвинуті країни – Австралія, Австрія, Данія, Південна Корея, Німеччина, Швеція, Японія. Головними формами державної підтримки та стимулювання процесів цифровізації економіки, які широко використовуються у світовій практиці, є інструменти прямої фінансової та нефінансової підтримки підприємств, а також нефінансової підтримки домашніх господарств і фізичних осіб. Для успішного розвитку бізнесу особливо важливе значення має державна підтримка та стимулювання інвестицій у наукові дослідження, НДДКР та нематеріальні активи. Наприклад, у 2017 р. в Ізраїлі витрати на НДДКР та розвиток інформаційних галузей економіки склали близько 4,2% від ВВП, в Південній Кореї – 3,4%, в Японії – 2,7%, в Швеції – 2,5%. Тому для збільшення обсягів інвестицій у цифровізацію економіки уряд повинен розробити систему стимулів для активного залучення в ІК-технології як державних коштів, так і коштів із корпоративних і приватних джерел фінансування.

Важливим напрямом цифрової трансформації є необхідність підвищення рівня та поліпшення якості надання державних послуг. Завдяки створенню платформ онлайн-сервісів в Україні відбулося спрощення адміністративних процедур, розширено доступ громадян до інформації, покращено методи взаємодії держави з громадянами і бізнесом. Сьогодні державні бази даних вже можуть використовуватися кількома установами шляхом обміну інформацією, а в подальшому стоїть завдання вирішення питань обміну даними між державою та бізнесом і між приватними установами.

Реформа державного сектору на основі цифрової трансформації дозволила розширити спектр і підвищити рівень доступності державних послуг для широкого кола громадян і бізнесу, завдяки чому сьогодні ми спостерігаємо перехід від електронного до цифрового уряду, функціонування якого дозволяє реалізувати механізми цифрової інклюзивності, орієнтовані на громадян і бізнес, усунути інформаційну асиметрію, персоналізувати процес надання державних послуг і таким чином посилити цифрову взаємодію громадян з державою.

У межах реалізації концепції цифрового уряду, за прикладом Бельгії, Ізраїлю, Канади, Чехії, Швеції та інших країн, в Україні доцільним є створення при уряді консультативного органу, наділеного широкими повноваженнями у сфері розроблення стратегії та здійснення незалежного контролю за її реалізацією. Комплексний підхід до створення та організації діяльності цифрового уряду повинен передбачати відкриття урядових даних, оцифрування аналогових процесів і окремих послуг, зокрема, державних закупівель, збору та адміністрування податків, а також реорганізацію порядку надання адміністративних послуг, що сприятиме посиленню державного управління.

У контексті реалізації стратегії цифрового уряду суттєвий вплив на процеси цифрової трансформації у фінансовій сфері може мати впровадження цифрових грошей центральних банків, головним результатом використання яких стане забезпечення високого рівня контролю за транзакціями громадян і підприємств, що сприятиме підвищенню ефективності державного фінансового моніторингу, спрощенню оподаткування та адміністрування податків, зменшенню обсягів тіньової економіки та фінансової корупції [4, с. 45; 5, с. 62].

У процесі оцінки впливу цифрових трансформацій на розв'язання суперечностей економічної глобалізації та локалізації варто звертати увагу й на ризики, на які наражаються суб'єкти цифрового середовища, зазнаючи значних збитків унаслідок порушення цілісності даних, інформаційних систем і мереж, доступності та конфіденційності інформації. Цифрові технології кардинально змінюють поведінку та способи взаємодії людей, фірм, урядів. У сфері взаємовідносин між людьми може виникнути штучна сегрегація; цифровізація може негативно вплинути на їхнє здоров'я або мати інші негативні соціальні наслідки.

Складність виявлення та управління цифровими ризиками полягає в тому, що вони виникають у віртуальному середовищі, а матеріалізуються у реальному. За своїм характером вони є міжсекторальними та транскордонними і реалізуються як потоки інформації, а тому їх дуже складно ідентифікувати та

оцінити [6, с. 197]. Існуючі сьогодні механізми функціонування цифрового середовища через наявність у ньому об'єктивних суперечностей можуть суттєво посилити інформаційну асиметрію та ускладнити виникнення інцидентів цифрової безпеки.

Більшість країн світу вже розробили національні стратегії цифрової безпеки, в яких передбачено вирішення питань, пов'язаних зі стандартами безпеки (серія міжнародних стандартів ISO/IEC 27000 з інформаційної безпеки), захистом критично важливих інфраструктур, зменшенням «цифрової нерівності» та посиленням довіри до цифрового середовища на основі міжнародного співробітництва. Наприклад, Всесвітній економічний форум створив Глобальний центр кібербезпеки, а уряд Японії інтегрував національну стратегію цифрової безпеки в програму «Суспільство 5.0».

Таким чином, проведене дослідження ролі цифрових трансформацій у процесі розв'язання суперечностей економічної глобалізації та локалізації дозволяє зробити висновок про важливість цієї проблеми для подальшого розвитку економіки та соціально-культурної сфери практично у всіх країнах світу. Це потребує більш виважених підходів до оцінки економічної й соціальної ефективності масштабів і темпів цифрової трансформації, обґрунтування обсягів і джерел залучення інвестицій в ІТ-індустрію, цифрові технології та перспективні напрями наукових досліджень, вдосконалення інституційних механізмів цифрової трансформації, а також розширення міжнародного співробітництва України у сфері ІК-технологій та кібербезпеки.

Подальшого дослідження потребують питання, пов'язані з поширенням цифрового бізнесу та цифрового виробництва на основі технології «Індустрія 4.0», посиленням уваги до цифрової освіти, охорони здоров'я, створення «розумних міст» і безпечного використання навколишнього природного середовища, а також з підвищенням ефективності діяльності цифрового уряду на засадах цифрової інклюзивності. В умовах глобалізації політика цифрової трансформації повинна ґрунтуватися на всебічному стимулюванні використання інновацій та зменшенні «цифрового розриву», перш за все, шляхом розвитку сучасної цифрової інфраструктури та підвищення конкуренції у сфері ІК-технологій.

Список використаних джерел

1. Міщенко В.І. Стратегічне управління процесами цифрової трансформації економіки. *Економіка України*. 2022. № 1. С. 67-81.
2. Науменкова С., Міщенко С. Особливості формування сучасної моделі фінансової системи. *Вісник Національного банку України*. 2006. №11. С. 26-31.
3. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. EP. Brussels. 2021. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-digital-compass-2030_en.pdf

4. Міщенко В.І., Науменкова С.В., Міщенко С.В. Цифрові гроші центральних банків: майбутнє інституційних змін у банківському секторі. *Фінанси України*. 2021. №2. С.26-48.

5. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Інституційний розвиток фінансового сектору України. *Фінанси України*. 2008. № 7. С.53-71.

6. Mishchenko S., Naumenkova S., Mishchenko V., Dorofeiev D. Innovation risk management in financial institutions. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. Vol.18. Is.1. P.191-203.

JEL Classification: E59

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Біла Наталія Юріївна
студентка 2 курсу факультету
менеджменту, обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Тези присвячено проблемним питанням розвитку споживчого кредитування та його організацію в банках. Проведено аналіз факторів, що стримують перезавантаження ринку споживчого кредитування. Запропоновано напрями подальшого розвитку даного виду кредитування.

Ключові слова: кредитні відносини, споживче кредитування, фізичні особи, кредитний ризик, кредитний портфель..

Розвиток споживчого кредитування фізичних осіб відіграє важливу роль у формуванні цивілізованих відносин на ринку фінансової безпеки та споживання. Протягом тривалого кредитування фізичних осіб швидко розвивалося, але в цій галузі все ще залишаються невирішені та проблемні питання. Він відіграє надзвичайно важливу роль як у швидкому задоволенні постійно зростаючих потреб населення, так і в розвитку економіки в цілому. Адже завдяки цьому фізичні особи мають можливість задовольнити широкий спектр своїх споживчих потреб. Постійна потреба населення у залученні кредитних ресурсів зумовлена поточною невідповідністю їх доходів і витрат, необхідністю задоволення потреб у товарах тривалого користування, вартість яких важко оплатити без попередньої економії [1].

На сьогодні існує низка факторів, що стримують перезавантаження ринку кредитування:

- високі процентні ставки за кредитами;
- низкий рівень оплати праці (це означає, що в багатьох випадках позичальники не матимуть можливість повернення суми кредиту і відсотків з ним);
- нестабільність курсу валют є ще однією проблемою (саме стрімке зростання валют підсилює кризові тенденції, а отже – підвищення ризику неповернення кредитів, отриманих в іноземній валюті);
- присутність тіньової економіки, низький рівень оплати праці в Україні, тобто неможливість повернення багатьма позичальниками суми кредиту і відсотків за ним;

- регульованість споживчого кредитування великою кількістю різнопланових законів та підзаконних актів, норми яких іноді є суперечливими, що породжує юридичні колізії, а недовіра населення до банківських структур.

Однак головним фактором на сьогодні, який не дає банкам працювати в нормальному режимі, являється пандемія. Тому що є високий ризик, що людина може захворіти і не віддати кредит. Тому банки не кредитують так активно, як раніше. Було проведене опитування кредитних менеджерів з 24 банків (на які припадає 91% загальних активів банківської системи) [2]. Вони виявили, що на фоні тривалої кризи під час пандемії попит підприємств на позики практично не змінився порівняно з попереднім кварталом, лише невеликі та середні підприємства (МСП) зареєстрували незначний підйом. Ключовими рушійними силами були реструктуризація боргу, нижчі витрати на позики та потреби компаній у запасах та оборотних коштах. Також підтвердили, що опит домогосподарств на позики також впав, особливо на споживчі позики через негативні споживчі настрої та зменшення витрат на товари тривалого користування

Для клієнтів переваги споживчого кредитування полягають у тому, що ви можете отримати те, що хочете або навіть потрібно, не чекаючи, поки ви заощадите гроші. До речі, для багатьох людей накопичування коштів може бути досить проблематичним процесом, а кредит є одним із стимулів відкласти необхідну суму. Крім того, кредитна картка надає додаткову свободу. Адже після погашення боргу не потрібно знову йти і подавати документи, чекаючи рішення банку: кредитні гроші завжди під рукою, на них можна розраховувати в непередбачених ситуаціях, просто заплатити в магазині або зняти готівкою, чи зробити покупку навіть там, де позики не одержують. Також до переваг можна віднести, що гасити борг можна достроково і не переплачувати, відбувається прискорення оборотності коштів, зміцнення стійкості грошового обігу, стимулювання заощаджень населення, подолання соціальної нестабільності в суспільстві

15 вересня 2020 року був підписаний Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо споживчого кредитування і формування та обігу кредитних історій» № 891-ІХ. Документ передбачає віднесення кредитних договорів, що укладаються на строк до одного місяця, та договорів, загальний розмір кредиту за якими не перевищує однієї мінімальної заробітної плати, до споживчих кредитів та застосування до них вимог Закону України «Про споживче кредитування». Таким чином створюються умови для належного регулювання ринку мікрокредитів, що швидко зростає, зокрема визначаються умови надання та внесення інформації про мікрокредити до Бюро кредитних історій [3]. З вересня 2020 року також діє «Положення про інформаційне забезпечення», яким регламентовано вимоги до розкриття банками інформації про послуги в рекламі та на вебсайтах. На вебсайті НБУ запрацювала тематична сторінка захисту прав споживачів фінансових послуг [2].

Закон також встановлює максимальну загальну суму штрафів та пені, які можуть бу-ти стягнені за порушення зобов'язань за такими кредитами, у розмірі,

що не перевищує подвійну суму отриманого кредиту. Заборонено змінювати процентну ставку в гіршу сторону для споживача та застосовувати штрафи й пені за одне й те саме порушення. Це захистить громадян від штрафів та штрафних санкцій, розмір яких сьогодні може бути в рази більший за суму кредиту. Такі законодавчі зміни посилять захист споживачів мікрокредитів від невинуватого боргового навантаження, а також убезпечать кредиторів від недобросовісних позичальників та, відповідно, сприятимуть зменшенню частки проблемної заборгованості [3].

У лютому 2021 року Національний банк затвердив «Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням банками законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг» [2]. Метою такого нагляду є забезпечення розкриття банками повної та достовірної інформації про фінансові послуги, дотримання законодавства про рекламу та захист прав споживачів.

Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що розвиток споживчого кредитування створює низку потенційних ризиків. Їх потрібно контролювати, щоб уникнути загрози фінансовій стабільності в майбутньому [4]. Тому необхідно сприяти розвитку кредитування фізичних осіб банками, покращувати макроекономічну ситуацію, а також розробляти альтернативні підходи до фінансування потреб населення. Отже, споживче кредитування є невід'ємною частиною банківської системи, а тому встановлення справ у цій галузі сприятиме «оздоровленню» всієї банківської системи. Також банкам необхідно враховувати фактор присутності тіньової економіки, це дасть змогу об'єктивно оцінити позичальника, а тому рівень неможливості повернення багатьма позичальниками суми кредиту зменшиться.

Список використаних джерел

1. Савлук М.І. Мороз М.Ф., ін. Гроші та кредит: підручник /за заг. ред. М.І. Савлука. Київ: КНЕУ, 2002. 598 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо споживчого кредитування і формування та обігу кредитних історій». Відомості Верховної Ради України, 2020, №51, ст. 487 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/891-20#Text>.
4. Руда О.Л. Кредит як підґрунтя взаємовідносин підприємств та комерційних банків. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 9. С.22-25

JEL Classification: B22

Тарасевич Наталія Вадимівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи,

Васильків Анна Сергіївна

студентка 2 курсу факультету

менеджменту, обліку та інформаційних технологій

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ МОНЕТАРИЗМУ

Тези присвячено питанням еволюційного розвитку монетаризму. Висвітлено його місце в економічній науці та господарській практиці у глобальній економіці. Розкрито новітні тенденції в теорії монетаризму у сучасній економічній думці.

Ключові слова: монетаризм, трансформації, попит на гроші, грошова маса, кейнсіанство, еволюція.

Монетаризм – макроекономічна теорія, згідно з якою кількість грошей в обігу є визначальним фактором розвитку економіки. Даний напрямок виник в 1950-ті роки в Америці як ряд емпіричних досліджень в області грошового обігу. Проте, значного поширення набув лише в 1970-ті роки, коли сприяв зниженню інфляції в США і Сполученому Королівстві, і багато в чому вплинув на рішення центрального банку США стимулювати економіку під час глобальної рецесії 2007-2009 років. Він являє собою одну з найбільш впливових течій у сучасній економічній науці, яка належить до неокласичного напрямку й розглядає процес впливу грошового обігу на економіку [1].

Сучасний монетаризм багато в чому визначає економічну політику провідних країн та фінансових інститутів світу. Головним змістом монетаристської політики є структурна перебудова системи державного регулювання господарських процесів, його форм і методів. У цій перебудові не змінюється кінцева мета економічної політики держави – забезпечити найсприятливіші умови для дії ринкових механізмів. Змінюється лише інструментарій цієї політики. Головним об'єктом державного втручання в економічні процеси стає сфера грошових відносин.

На думку монетаристів, держава має обмежити своє втручання в господарське життя, лише підтримуючи стабільний темп росту грошової маси. Вони вважають, що в довгостроковому плані фінансова експансія веде до росту відсоткових ставок та витісненню приватних інвестицій, а кредитно-грошова експансія стимулює інфляцію[1].

В наш час монетаризм асоціюється насамперед з ім'ям лауреата Нобелівської премії, економіста Мілтона Фрідмена. У своїй програмній роботі «Монетарна історія Сполучених Штатів, 1867-1960 роки», написаній у співавторстві з економістом Ганною Шварц в 1963 році, Фрідмен доводив, що

неправильна грошово-кредитна політика Федеральної резервної системи (центрального банку США) була головною причиною Великої депресії в Сполучених Штатах в 1930-і роки. На їхню думку, дії ФРС були прямо протилежні тому, що слід було робити, – ФРС не нейтралізувала сили, що надавали знижувальний тиск на грошову масу, і вживала заходів щодо скорочення обсягу грошей в економіці. Вони також стверджували, що оскільки ринки природним чином тяжіють до стабільного центру, неправильно поставлений показник грошової маси призвів до непередбачуваної поведінки ринків [1].

Фрідмен є прихильником класичної школи, розділяючи один з головних її тез – теза про невтручання держави в економіку. Причому, на відміну від представників неоліберального напрямку, що захищають ринок з ідеологічних і моральних позицій, Фрідмен захищає його з утилітарних позицій. «Поки зберігається реальна свобода взаємообміну, головна особливість ринкової організації економічної діяльності полягає в тому, що в більшості випадків вона не дозволяє одній особі втручатися в діяльність іншого». Тобто ринок виступає гарантом свободи вибору, а саме свобода вибору є умовою ефективності і життєздатності системи.

Мілтон Фрідмен звертає увагу на те, що ціни одночасно виконують три функції: інформаційну, стимулюючу і розподільну. Інформаційна функція пов'язана з тим, що ціни, вказуючи на зміни попиту і пропозиції, несуть в собі інформацію про потреби в тих чи інших товарах, про дефіцит або надлишок ресурсів. Ця функція має важливе значення для координації економічної активності. Друга функція полягає в стимулюванні людей використовувати наявні ресурси, щоб отримати найбільш високо оцінювані ринком результати. Третя функція показує, що і скільки отримує той чи інший економічний суб'єкт (оскільки ціни одночасно є і чиймись доходами). Всі ці функції цін тісно пов'язані між собою, і спроби придушити одну з них негативно позначаються і на інших. Тому прагнення соціалістичних урядів відокремити останню функцію від інших і змусити ціни сприяти реалізації соціальних цілей Фрідмен вважав абсурдним. На його думку, ціни повідомляють спонукальні мотиви тільки тому, що беруть участь в розподілі доходів. Якщо ціни не виконують функцію розподілу доходу, то людині немає сенсу турбуватися щодо інформації, яку несе в собі ціна, і немає сенсу реагувати на цю інформацію [2].

Основою монетаризму є кількісна теорія грошей. Ця теорія є обліковою тотожністю – тобто вона повинна бути вірною. Вона свідчить, що грошова маса, помножена на швидкість обігу (як часто гроші переходять з рук в руки), дорівнює номінальним витратам в економіці (кількості проданих товарів і послуг, помноженому на середню сплачену за них ціну). Як облікова тотожність це рівняння не викликає сперечань. Суперечності виникають при визначенні швидкості обігу. Монетаристська теорія розглядає швидкість обігу як в цілому стабільну, що означає, що номінальний дохід в основному є функцією грошової маси. Зміни номінального доходу показують зміни реальної економічної

активності (кількості проданих товарів і послуг) і інфляції (середньої ціни, сплаченої за них).

Кількісна теорія лежить в основі ряду ключових принципів монетаризму:

- Довгострокова нейтральність грошей. За збільшенням обсягу грошей йде підвищення загального рівня цін в довгостроковій перспективі без будь-якого впливу на реальні фактори, такі як споживання або обсяг виробництва.

- Короткострокова нейтральність грошей. Збільшення обсягу грошей надає тимчасовий вплив на реальний обсяг виробництва (ВВП) і зайнятість в короткостроковій перспективі, оскільки коригування заробітної плати та цін займає деякий час (вони інерційні, кажучи мовою економіки).

- Правило постійного зростання грошей. Фрідмен, який помер у 2006 році, запропонував ввести фіксований монетарне правило, яке свідчить, що слід зобов'язати ФРС слідувати цільовим показником темпу зростання грошей, рівному темпу зростання реального ВВП, в результаті чого рівень цін буде залишатися незмінним. Якщо очікується, що в даному році економіка зросте на 2 відсотки, то ФРС слід допустити збільшення грошової маси на 2 відсотки. Дії ФРС при проведенні грошово-кредитної політики повинні бути обмежені фіксованими правилами, оскільки наявність дискреційних повноважень може дестабілізувати економіку.

- Гнучкість відсоткових ставок. Правило зростання грошей було покликане допустити гнучкість процентних ставок, що впливають на вартість кредиту, щоб позичальники і кредитори могли враховувати очікувану інфляцію, а також зміни реальних процентних ставок [3].

Деякі монетаристи також вважають, що ринки за своєю суті стабільні при відсутності значних непередбачених коливань грошової маси. Крім того, вони стверджують, що державне втручання в багатьох випадках може швидше дестабілізувати економіку, ніж сприяти її розвитку. Монетаристи також вважають, що в довгостроковій перспективі не існує проблеми вибору між інфляцією і безробіттям, оскільки економіка приходить до довгострокової рівноваги на рівні обсягу виробництва при повній зайнятості.

Сукупність заходів, спрямованих на зміну грошової маси в обігу, обсягу кредитів, рівня процентних ставок та інших показників грошового обігу та ринку позичкових капіталів, отримала назву грошово-кредитної політики. Її мета полягає в регулюванні господарської кон'юнктури шляхом впливу на стан кредиту і грошового обігу. Грошово-кредитна політика спрямована або на стимулювання кредиту і грошової емісії (кредитна експансія), або на їх стримування й обмеження (кредитна рестрикція). В умовах падіння виробництва і збільшення безробіття центральні банки намагаються оживити кон'юнктуру шляхом розширення кредиту та зниження норми відсотка [3].

Передбачається, що кредитна експансія може справити позитивний вплив на динаміку капіталовкладень, споживчий попит і сприяти виведенню економіки з кризового стану. Грошово-кредитна політика відрізняється від інших методів державного регулювання непрямым характером впливу на процес відтворення. Найбільш поширена наступна схема регулювання: грошова маса – норма

відсотка – капіталовкладення – національний дохід. Центральний банк намагається безпосередньо змінювати тільки обсяг грошової емісії та кредиту. Ці операції впливають на ринок позикових капіталів, що знаходить вираз у динаміці норми відсотка. Рівень відсотка, на думку деяких економістів, важливий для інвестування капіталу

Вважається, що популярність монетаризму була підігріта поширенням ліберально-консервативної ідеології в політичному мисленні Заходу. Сам Фрідмен, аналізуючи результати монетаристської політики в різних країнах, був далекий від нестримного оптимізму з приводу її «лікувальних» властивостей. Він писав, що монетарні важелі настільки чутливі, що користуватися ними потрібно дуже обережно. Адже «наше знання про взаємозв'язки між грошовою масою, цінами і виробництвом настільки обмежена, що оперування ними на практиці може принести більше шкоди, ніж користі». Свого часу він заявив, що «боїться приписувати монетарній політиці велику роль, ніж вона в змозі виконати; боїться вимагати від неї результатів, які вона не може дати і, врешті-решт, боїться не дати їй зробити того, що вона зробити дійсно в змозі» [2].

Хоча більшість економістів сьогодні й відхиляють механістичне проходження показниками зростання грошей, що становить суть монетаристського аналізу, деякі важливі принципи монетаризму використовуються в сучасному немонетаристському аналізі, розмиваючи межу між монетаризмом і кейнсіанством, яка представлялася дуже чіткою три десятиліття назад. Ймовірно, найважливішим з цих принципів є те, що інфляція не може тривати нескінченно без збільшення грошової маси, і її регулювання має бути головною, хоча і не єдиною функцією центрального банку.

Монетаристи відкрили нові закономірності в макроекономіці. Це залежність ВВП від грошової маси, інфляційні очікування населення, залежність інфляції від рівня емісії.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити висновок, що у XXI ст., в умовах функціонування глобальних економік, монетаризм залишається одним з впливових напрямів економічної думки. Нові проблеми, зокрема нестабільність ринкової системи, наявність обмеженої раціональності та значна роль психологічних факторів у поведінці економічних суб'єктів, активна роль держави, зумовили його трансформацію з урахуванням окремих положень кейнсіанства та інституціоналізму.

Список використаних джерел

1. Історія економічних вчень: Підручник: У 2-х ч. За ред. В.Д.Базилевича. 2-ге вид., випр. К.: Знання, 2015. 567 с.
2. Friedman Milton. The Role of Monetary Policy. The American Economic Review, Vol. 58, No. 1, March, 1968, P. 1 – 17. URL: http://stevereads.com/papers_to_read/friedman_the_role_of_monetary_policy.pdf.
3. Фещенко В.М. Сучасні економічні теорії: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2012. 474 с.

JEL Classification: E47

Тарасевич Наталія Вадимівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи,

Євченко Аліна Володимирівна

студентка 2 курсу факультету

менеджменту, обліку та інформаційних технологій

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ДЕМОНЕТИЗАЦІЇ ЗОЛОТА

Тези присвячено демонетизації золота як процесу поступового переходу до нових грошових форм. Визначені основні причини демонетизації золота. Зазначені економічні наслідки демонетизації золота щодо еволюційного розвитку нових форм грошей.

Ключові слова: *гроші, форми грошей, золото, демонетизації золота, кредитні гроші.*

Демонетизація золота - процес, що характеризується введенням нових грошових форм, що застосовуються в новітніх товарно-фінансових відносинах та поступовій утраті металопластики своїх початкових функцій. Позбавлення грошової одиниці статусу законного платіжного засобу є рішучим втручанням в економіку, оскільки воно практично впливає на засіб обміну, що користується в усіх економічних транзакцій. Це може допомогти стабілізувати існуючі проблеми, особливо якщо воно буде зроблено зненацька або без попередження. Проте, демонетизація проводиться країнами по ряду причин.

Історично функція світових грошей самопливом закріпилася за золотом і сріблом, а в фокусі Паризької валютної системи (1867 рік) виключно за золотом. Однак роль золота в світовому пануванні мало значні зміни під впливом демонетизації. Неквапливо від безпосереднього користуванням золотом стали відмовлятися. Цьому сприяло[1]:

- неспромога швидкої додаткової емісії належно до потреб грошового обігу (при зростанні товарообігу для його обслуговування зростає і потреба в грошовій масі);

- транспортування золота є технічно важким і дорогоцінним завданням (необхідна сигналізація і відповідна охорона, при великій кількості потрібна висока вантажопідйомність);

- втрата золотих монет призводила до порушення балансу грошового обігу і для його відновлення потрібна нова аналогічна кількість золота;

- монети з дорогоцінного металу схильні до зносу при зверненні (в тому числі до цього спонукає зношення монет), прикладна вартість зменшеного вмісту металу вступала в протиріччя з номінальною вартістю монети, а пошкодження монет приводило до деформацій грошового обігу.

Демонетизація золота викликано упередженим і неупередженими причинами.

1) Золоті гроші не відповідають вимогам модерного товарного виробництва, коли опанована економічна відокремленість товаровиробників у зв'язку з тенденцією до усупільнення і планомірності навіть при приватній власності.

2) З розвитком кредитних відносин кредитні гроші - банкноти, векселі, чеки - поволі витіснили золото спочатку з внутрішнього грошового обігу, а потім з міжнародних валютних відносин.

3) Суб'єктивні чинники - валютна політика США, державне регулювання операціями із золотом – все це один з головних чинників прискорення його демонетизації. А саме стратегія валютної політики США щодо золота була активно спрямована саме на дискредитацію золота як основи світової валютної системи з метою зміцнення міжнародних позицій долара [1].

Етапи, що зіграла вагому роль в дискредитація золота долларом в пануванні у світі, стали: «Бреттон-Вудська угода» 1944 р.- надання певних свобод світовій торгівлі, а також стабілізації курсів валют шляхом їх зв'язку з долларом США і золотом; «Золотий пул» 1961-1968 рр. – стирумвання і стабілізація зростання ціни на золото; «Ямайська конференція» 1976 р. – введення вільно плаваючих курсів валют і скасування ролі золота як загального еквіваленту[1].

Протяжність і протиріччя процесу демонетизації золота викликають незлагодженість в оцінці його ступеня. Деякі економісти вважають, що демонетизації не здійсниться і золото продовжує реалізувати класичні функції грошей. Інші запевняють, що золото абсолютно демонетизировано і є тільки неабияким сировинним товаром. Треті припускають, що демонетизація золота відбувається активно, але не завершена. В процесі демонетизації золото вичерпало і функцію світових грошей, поступившись її виконання кредитно-паперових грошових одиниць - національним, а також штучно створеними валютами.

Демонетизація золота - це процес поступового переходу грошового обігу від вартості, вираженого в самому платіжному засобі, до його абстрактної форми, коли гроші розтратили свою фізичну форму безповоротньо. Сьогодні в економіці діє нова форма грошей - електронна. Поняття інфляції з'явилося разом з демонетизації золота. Ця проблема виникла не через те, що люди припинили застосовувати як засіб обміну золоті монети і злитки. Річ у тім, що не всі країни минули усі етапи грошового розвитку. У певних країнах, в яких історично не визначилися механізми грошових відносин, місцева влада неконтрольовано друкує купюри, що спонукає до їх швидкого знецінення. Якщо в країні дефіцит виробництва товарів і послуг, то, навіть якщо вони введуть на своїй території в обіг золото, це не вирішить проблему забезпечення населення всім необхідним, а золото витече туди, де йому знайдуть більш корисне застосування [2].

Еволюційні процеси в економіці, які призвели до демонетизації золота, приготували «грунт» для запровадження нематеріальних носіїв грошової суті - так званих кредитних грошей. Як підкреслювалося вище, саме золото відіграло

грошову роль не стільки в своїй реальній вартості, скільки в номінальній. Воно набуло виняткової споживної вартості як універсального еквіваленту. Тому практика користання золотих грошей підготувала людство до сприймання нематеріальних грошей, не залежних із золотом, як більш дієвої грошової форми. На цьому підґрунті економічна думка безповоротньо дійшла висновку, що гроші не відповідні золоту, що вони - щось інше, дещо складніша річ суспільного характеру, не може бути вираженим бодай благородними металами. Ще вагомішою опинилась роль держави у функціонуванні грошей після демонетизації золота. Вона окреслює не тільки форму грошей, але й їх ціну, регулюючи передусім масу грошей в обороті [3].

Демонетизація золота і формування нових валютних систем пройшли значний шлях. У міру формування обсягів товарного господарства золото поступово припинило реалізувати функцію засобу обігу, платежу, а потім і світових грошей через його недостатню кількість. Окрім того, користування паперовими, а потім кредитними та електронними грошима все більше відокремлювало їх від своєї золотої основи. Це дало урядам дистанціювати золото від його репрезентативних форм через інфляцію [4].

Гроші - це, по суті, винятковий товар, що користується властивостями загального еквівалента - здатність розмінюватися на будь-який інший товар, повна споживча вартість замість характерної, властивої звичайним товарам, є безсумнівним носієм абстрактної вартості і суспільного багатства. Гроші пройшли шлях від розвитку ординарних споживчих товарів до сучасних електронних грошей. Кожна зміна грошової форми була поєднана з більш високим рівнем розвитку суспільних відносин і достатнім ускладненням ринкових вимог до грошового еквіваленту. Перехідним етапом у розвитку грошових форм стала демонетизація золота, в результаті якої завершилася епоха повноцінних грошей і розпочалася епоха неповноцінних. Сьогодні другорядні гроші абсолютно приймаються і успішно виконують більшість грошових функцій, особливо засобу обігу, платіжні засоби та заходи вартості.

Список використаних джерел:

1. Голюк В.Я. Фінанси, гроші та кредит: навч. посіб. К., 2017. 340 с.
2. Колесніченко В.Ф. Гроші та кредит. Навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. 370 с.
3. Дученко М.М., Єрешко Ю.О., Шевчук О.А. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Гроші та кредит»: навч. посіб. для студ. спеціальності 051 «Економіка» всіх спеціалізацій. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 108 с.
4. Демонетизація золота та виникнення паперово-грошових систем. Дискусія про повернення до золотого стандарту. URL: <https://buklib.net/books/32159/>

JEL Classification: G21; G38

Тарасевич Наталія Вадимівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи,

Єгорова Анастасія Сергіївна

студентка V курсу факультету фінансів та банківської справи

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Тези присвячено проблемним питанням у сфері корпоративного управління та внутрішнього контролю банківських установ. Визначений механізм управління комплаєнс-ризиком як важливим елементом системи ризик-менеджменту в банку.

Ключові слова: *комплаєнс-контроль, банк, комплаєнс - ризик, ризик-орієнтований підхід.*

У сфері управління ризиками в банку окреме місце займають ті ризики, які важко кількісно оцінити. Серед таких ризиків, перш за все, виділяють комплаєнс-ризик. Втрата ділової репутації та іміджу, ризики, які носять політико-правовий характер, операційний ризик, стратегічний ризик, ризики форс-мажорних обставин є серйозною проблемою для більшості вітчизняних банків. Комплаєнс-ризик є притаманним усім сферам діяльності банківської установи: будь-яким операціям (процедурам), процесам; банківським продуктам або послугам; підрозділам, у тому числі органам управління, виконавчих та інших органам (системам) банку [1].

На наш погляд, комплаєнс – це система заходів, що здійснюються з метою дотримання внутрішніх правил та зовнішніх вимог одночасно в цілому організації, його окремими підрозділами та співробітниками.

Управління комплаєнс-ризиком слід розглядати як важливий елемент системи ризик-менеджменту в банку, оскільки він певним чином пов'язаний з іншими видами ризиків. Більш того, на його виникнення можуть вплинути ці ризики або трансформуватися в комплаєнс-ризики.

На нашу думку, комплаєнс-контроль як самостійна діяльність у банку – це сукупність заходів та засобів, направлених на виявлення, оцінку та відстеження проблемних ситуацій, які виникають під час реалізації комплаєнс-ризиків. Першочерговим завданням комплаєнс-контролю постає утворення системи контролю, яка зможе у повному обсязі попереджати, виявляти та управляти ризиками, відповідно до встановлених для банку вимог.

З метою запобігання конфліктів інтересів, захисту від незаконного розповсюдження інформації, керівництво банку має управляти потоками службової інформації [2]. Аби мінімізувати реалізацію комплаєнс-ризиків у цьому напрямку банк має встановлювати чіткі правила для працівників банку

при проведенні певних операцій, щодо обмеження передачі службової інформації іншим підрозділам або особам. Крім того, варто звернути увагу, що при виконанні своїх функцій банківська установа постійно взаємодіє з клієнтами. Саме тому співробітники банку мають надавати необхідну і відкриту інформацію клієнтам та попереджати про можливість появи ризиків.

Методика побудови та введення системи комплаєнс-контролю не є універсальною для всіх фінансових установ, а залежить від багатьох індивідуальних факторів та особливостей організації діяльності. Задля досягнення мети, яка постає перед комплаєнс-контролем, а саме можливості чітко виконувати покладені на відповідні ланки організаційної структури банку комплаєнс-функції, слід проаналізувати специфічні проблеми банку.

За останні роки нормативна база Національного банку України, що безпосередньо стосується ризик-менеджменту комплаєнсу була поліпшена. Відтак, зараз нормативною вимогою до банків є необхідність мати конкретну структуру/підрозділ, що відповідальна за комплаєнс-ризик. Також було удосконалено вимоги щодо прозорості (прозорості) фінансових продуктів і послуг для клієнтів. Переважна більшість обраних банків у системі ризик-менеджменту приділяє достатньо уваги саме комплаєнс-ризиками.

серед обов'язкових напрямів діяльності у сфері комплаєнс-ризик-менеджменту відзначено:

1) організація контролю за дотриманням банком вимог законодавства, внутрішніх документів, норм, дія яких поширюється на банк;

2) запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

3) запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, попередження посадових зловживань;

4) аналіз та підготовка висновків щодо комплаєнс-ризиків, який притаманний новим продуктам та значним змінам у діяльності банківської установи, тощо.

Таким чином, безперечним є необхідність комплаєнсу в системі ризик-менеджменту банку, що постає інтегральною та невід'ємною частиною механізму управління ризиками, спрямованою на забезпечення відповідності діяльності банку законодавчим і стандартизаційним вимогам. Саме завдяки розробці необхідних для внутрішнього контролю банку документів, а також затвердженню й упровадженню в діяльність банку стратегії попередження ризиків досягається найбільший ефект від проведення ризик-менеджменту.

Список використаних джерел

1. Омельчук Я. А. Основні принципи організації ефективної системи комплаєнс-контролю та проблеми їх впровадження у банках України. Фінансовий простір. 2018. № 1. С. 83-90.

2. Ключко Л. А. Фінансовий моніторинг та комплаєнс-контроль в банках. Финансы, учет, банки. 2014. № 1(20). С.154-160.

JEL Classification: E59

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Зозуля Карина Костянтинівна
студентка 2 курсу факультету
менеджменту, обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ПРОПОЗИЦІЯ ГРОШЕЙ І ТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ

Тези присвячено впливу тіньової економіки на економічний розвиток країни. Виявлено причини, що сприяють розвитку тіньової економіки в сучасному світі. Розглянуто негативні наслідки та напрями скорочення рівня тінізації вітчизняної економіки.

Ключові слова: гроші, пропозиція грошей, тіньова економіка, рівень тінізації.

Пропозиція грошей - це та кількість грошей, що знаходиться в розпорядженні економічних суб'єктів, яку вони можуть спрямувати в оборот за сприятливих умов. Найкраща макроекономічна політика полягає у збільшенні грошей сталим темпом. Він має відповідати щорічному темпу потенційного зростання реального ВВП, тобто пропозиція грошей має стійко зростати на 3-5% за рік ("монетарне правило"). Згідно з твердженням монетаристів, дотримання цього правила усуває головну причину нестабільності економіки.

Тіньова економіка, яку також називають найменшою тіньовою, неформальною чи паралельною економікою, включає не тільки незаконні види діяльності, але й незадекларований дохід від виробництва легальних товарів та послуг в результаті грошових або бартерних операцій. Далі, тіньова економіка включає всі види економічної діяльності, які, як правило, підлягають оподаткуванню, якщо вони повідомляють про них податкові органи [1, с.160].

Тіньова економіка відіграє важливу роль у багатьох країнах. З одного боку, така нерегульована економічна діяльність може сприяти зменшенню податкових статей та комунальних послуг та послуг, зменшенню податкових зобов'язань та меншому співвідношенню податкових вимог, зростанню високого рівня контролю та зменшенню економічного розвитку.

Іноді тіньову економіку можна розглядати як пов'язану з корупцією і незаконними потоками (тобто для здійснення впливу на розробку політики або для покриття злочинної діяльності). Однак на відміну від незаконних операцій і корупції, які в основному підживлюють злочинну діяльність, їх основна природа носить економічний характер. Відповідно, основний збиток, який вони завдають, носить фіскальний характер. Вони зменшують оподатковуваний дохід, що позначається на економічній спроможності держави. Іншими словами, державі залишається менше витратити на інфраструктуру і послуги для своїх громадян.

Вимір і розуміння тіньової економіки може допомогти уряду не тільки подумати про каральні заходи, а й, що важливіше, визначити можливі способи вивести бізнес з тіні. Зрештою, дешевше і швидше впорядкувати (або формалізувати) бізнес-діяльність, ніж «карати, руйнувати і відновлювати» велика кількість компаній, що може уповільнити економіку країни.

Оцінка розміру тіньової діяльності в країні корисна, щоб вирішити, наскільки сильними і цілеспрямованими мають бути заходи щодо боротьби з нею.

Тіньова економіка нерівномірно розподілена по секторах. Їх вимір дозволяє приймати рішення про те, в яких секторах більш терміново націлені коригувальні заходи. Тіньова економіка, відсоток від ВВП, 2021 року - Рейтинги країн: Середнє значення рівня тіньової економіки у 158 країнах світу склало 27,78 відсотка, найвище значення було в Зімбабве: 67 відсотків, а найнижче значення - в Швейцарії: 6,94 відсотки [2, с.73].

За оцінкою Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, в 2021 році рівень тіньової економіки становив 30% від офіційного ВВП, що на 1 процентний пункт менше у порівнянні з аналогічним періодом 2020 року. Про це йдеться в звіті «Загальні тенденції тіньової економіки в Україні», який щоквартально публікує Мінекономрозвитку України [3].

Поширення пандемії і ускладнення умов господарської діяльності, що сформувалися в результаті введення примусових обмежувальних заходів, привели до зростання тіньової економіки в Україні. За попередніми розрахунками Мінекономіки, рівень «тіні» в січні-вересні 2021 року склав 31% від обсягу офіційного ВВП, що на 3 п.п. більше, ніж в січні-вересні 2020 року », йдеться в звіті, розміщеному на сайті міністерства [3].

У той же час у відомстві заявили, що різні методи показують різну динаміку рівня «тінізації» в економіці, що свідчить про атиypicalності кризи коронавіруса в порівнянні з іншими кризовими періодами.

Серед факторів, що впливають на тіньову економіку, міністерство назвало низький рівень захисту прав власності, слабку судову систему, високий рівень корупції, а також наявність територій, які не контролюються державою.

Так, з чотирьох методів оцінки «тіні» зростання її частки за дев'ять місяців минулого року в порівнянні з січнем-вереснем 2020 року показав тільки метод збитковості підприємств - на 12 п.п., до 30% ВВП, за матеріалами Мінекономіки. Ще два методи показали зниження частки тіньової економіки в Україні за вказаний період: на 1 п.п. до 23% ВВП - за методом витрат населення (роздрібна торгівля та послуги) і на 1 п.п., до 25% ВВП - по електричному методу [3].

Порівнюючи аналогічні показники минулих років, слід зазначити, що 30% - це найнижчий рівень за останні 10 років, розрахований на період 9 місяців кожного року. Такий рівень тіні економіки можна розглядати як один із критеріїв оцінки ефективності проведених реформ і їх сприйняття суспільством.

Тіньова економіка призводить до негативних наслідків, серед яких:

- втрата податкових надходжень до бюджету і, як результат, ускладнення виконання фінансових зобов'язань держави;

- недієвість управлінських рішень внаслідок відсутності повної та об'єктивної офіційної інформації про розвиток економічних процесів в Україні;
- скорочення внутрішніх інвестиційних ресурсів в Україні через ускладнення відкритого витрачання тіньовими структурами прихованих від оподаткування доходів та їх відтік за кордон;
- зменшення інтересу потенційних стратегічних інвесторів до українських підприємств, що значно гальмує процеси приватизації та фінансового оздоровлення виробництва [4, с. 31].

Зниження рівня тінізації економіки України стало можливим завдяки:

- продовження позитивних економічних тенденцій і збереження ознак загальної економічної стабілізації в умовах реалізації Урядом реформ спрямованих на збільшення доходів громадян і посилення інвестиційної складової економічного зростання;
- посилення ринкових тенденцій і поступова оптимізація ціноутворення на внутрішніх ринках, в тому числі в результаті демонополізації ринку по-ряд з введенням НБУ жорсткої грошово-кредитної політики по обмеженню інфляції в межах цільового діапазону;
- збереження сприятливих умов для ведення бізнесу в Україні, що підтверджується високим рівнем ділової активності і поліпшеними очікуваннями.

У той же час динаміку тіньової української економіки стримують невирішені питання, які негативно позначаються на розвитку економіки країни в цілому. Сюди входить, зокрема, наявність неконтрольованих територій, що утворилися в ході військової агресії на сході країни.

Отже, сучасні процеси політичної та економічної перебудови України свідчать, що серед багатьох проблем, які загрожують економічній безпеці держави та потребують радикального вирішення, особливої уваги заслуговує проблема тіньової економіки.

Список використаних джерел

1. Ангелко І. В. Тіньова діяльність у господарській системі України: монографія. 2016. № 6. С. 159–163.
2. Пічугіна Ю.В., Чорна А.В. Специфіка функціонування тіньової економіки ЄС. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 5. С. 71–74.
3. «Загальні тенденції тіньової економіки в Україні 202:аналітична записка. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/1_ShadowEconomy-I_qu_2021.pdf.
4. Пустовійт Р.Ф. Інституціональні фактори клептократичної економіки. Економіка України. 2017. № 12. С. 26–38.

JEL Classification: G21

Тарасевич Наталія Вадимівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи,

Камбур Марія Володимирівна

студентка V курсу факультету фінансів та банківської справи

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ В БАНКУ

Тези присвячено питанням управління ризиком ліквідності банків України. Визначено особливості процесу управління ліквідністю, який забезпечується через вплив регулятивних функцій центральних банків та через саморегулювання в окремому банку. Встановлено підходи до реалізації напрямів управління ліквідністю банків.

Ключові слова: *ліквідність, управління, ризик ліквідності, нормативи ліквідності.*

Фінансові установи значною мірою залежать від позикових коштів, тому їх зазвичай ретельно перевіряють щодо того, чи зможуть вони виконати свої боргові зобов'язання без великих втрат, які можуть бути катастрофічними. Тому до установ пред'являються суворі вимоги щодо дотримання законодавства та проводяться стрес-тести для оцінки їхньої фінансової стабільності.

Ринкові потрясіння, які почалися в середині 2007 року, знову підкреслили важливість ліквідності для функціонування фінансових ринків і банківського сектору. Напередодні потрясінь ринки активів були активними, і фінансування було легко доступним за низькою ціною. Розворот в ринкові умови проілюстрували, як швидко ліквідність може зникнути і що неліквідність може тривати протягом тривалого періоду часу. Банківська система зазнала серйозного стресу, що вимагало дій центрального банку для підтримки як функціонування грошових ринків, так і поодинокі випадки, окремі банківські установи [1].

Ліквідність - це здатність банку фінансувати збільшення активів та виконувати як очікувані, так і несподівані грошові та заставні зобов'язання за обґрунтованою вартістю та без виникнення непередбачених збитків [2]. Ризик ліквідності - це нездатність банку виконати такі зобов'язання з настанням терміну їх погашення без негативного впливу фінансовий стан банку. Ефективне управління ризиком ліквідності допомагає забезпечити здатність банку виконувати свої зобов'язання у міру настання терміну їх виконання та знижує ймовірність розвитку несприятливої ситуації. Це набуває важливого значення у зв'язку з тим, що криза ліквідності, навіть у окремо взятій установі, може мати системні наслідки. Традиційно ліквідність визначається як: здатність фінансових установ фінансувати збільшення своїх активів та виконувати свої зобов'язання у міру їх погашення. Банківська ліквідність має два різні, але

взаємопов'язані виміри: ліквідність пасивів (або грошових коштів), яка відноситься до можливості отримати фінансування на ринку, та ліквідність активів (або ринкова ліквідність), пов'язана з можливістю продажу активів. Обидва поняття взаємопов'язані, і взаємодія між ними має тенденцію до їхнього взаємного посилення [3].

Управління ризиком ліквідності здійснюється за допомогою контролю концентрації та відносних ринкових розмірів портфелів у разі ризику ліквідності активів, а також через диверсифікацію, забезпечення кредитних ліній або іншого резервного фінансування та обмеження розривів у грошових потоках у разі ризику ліквідності фінансування.

На найвищому рівні знаходиться Наглядний комітет директорів з управління ризиками, який є комітетом рівня Ради директорів та здійснює нагляд за функціонуванням управління ризиками у банку. Далі йдуть комітети виконавчого рівня, такі як Комітет з управління активами та пасивами. Комітет (ALCO) з ринкового ризику, Комітет з управління кредитним ризиком з кредитного ризику та Комітет з управління операційним ризиком за функцією операційного ризику в Банку[4]. Ці комітети проводять регулярні засідання для нагляду та моніторингу ризиків у різних галузях на постійній основі. Деякі банки призначили консультантів для консультування та надання допомоги керівництву у впровадженні системи управління ризиками та забезпечення відповідності банку вимогам Базеля. Перехід від нагляду, заснованого на операціях, до нагляду, заснованого на ризиках, був необхідний через складність сучасних умов. Найважливіші з ризиків, такі як кредитний ризик, ринкові ризики (відсотковий ризик, валютний ризик та ризик ліквідності), операційний ризик (ризик персоналу, Ризик контролю, ІТ-ризик, правовий/регулятивний ризик та репутаційний ризик) вимагають вмілого планування та обережного поводження із боку банків. Наглядний механізм також має підвищити свою кваліфікацію для швидкого виявлення збоїв у системах управління ризиками. Резервний банк протягом певного періоду часу спрямовував і наполягав на створенні належних систем управління ризиками в банках.

До недавнього часу ліквідність банків регулювалася за допомогою відповідних нормативів. Нормативи ліквідності (liquidity ratios) – економічні нормативи, які встановлює Національний банк України з метою контролю за станом ліквідності банків: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6).

Необхідно зазначити, що нормативи ліквідності не відбивали реальної ситуації з точки зору дисбалансів ліквідності, що зумовило зміни перегляд підходів до регулювання та запровадження коефіцієнта ліквідного покриття та чистого стабільного фондування. Національний банк у зв'язку із переходом банків до розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) скасовує економічні нормативи миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5) з 2 вересня 2019 року. Запроваджений у грудні 2018 року норматив LCR установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відтоку грошових коштів упродовж 30 днів з урахуванням стрес-сценарію [5].

Для підтримки фінансової стабільності та підвищення стійкості банківської системи Правління НБУ ухвалило новий пруденційний норматив для українських банків - коефіцієнт чистого стабільного фінансування або NSFR (англ. Net Stable Funding Ratio). Від початку квітня 2021 року NSFR став обов'язковим до виконання. Певний час чинний норматив короткострокової ліквідності (Н6) застосовуватиметься одночасно з NSFR, після чого його буде скасовано.

Дотримання рекомендацій Базельського комітету та створення ефективної системи управління ризиком ліквідності - єдиний спосіб боротьби з його негативними наслідками. Депресія, від якої втекли Lehman Brothers, була лише сигналом тривоги для провідних розвинених економік, що розвиваються. Банки та фінансові інститути у всьому світі планують подібні заходи. Україна, хоч і не систематично, але все ж таки намагається знайти найкращий спосіб усунення нинішнього економічного дисбалансу, спричиненого проблемами з ліквідністю.

Сучасний стан банківської системи викликає необхідність перегляду існуючої концепції банківського менеджменту та перенесення центру уваги на комплексне управління всіма компонентами ліквідності банків на постійній основі. Застосування інструментів моніторингу достатності, якості компонентів ліквідності, планування та прогнозування її обсягів, регулювання рівня ліквідності банків і – все це в комплексі надає можливість банкам залишатися фінансово стійким навіть в умовах системної фінансової кризи. Враховуючи вимоги часу та міжнародних стандартів забезпечення ліквідності та нівелювання її ризику, Національний банк України посилює вимоги до банків щодо дотримання ними відповідного рівня ліквідності, хоча з іншого боку це негативно впливає на стан довгострокового кредитування в країні.

Список використаних джерел

1. Miguel Definer, Claudia Lippi & Cristina Pail he, “Liquidity risk management in banks International sound practices and cases, October, 2006.
2. Johannes Gaus aus Böblingen, “The Risks of Financial Risk Management” Ph.D Thesis Zeppelin University, 2008.
3. Тарасевич Н.В. Окремі аспекти регулювання ліквідності банків. Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. 2014. №3(54). С.276-282.
4. Implementation of Liquidity Risk Management and Basel III Framework on Liquidity Standards, Extract from Monetary Policy Statement 2012-13 announced on April 17, 2012.
5. Національний банк запроваджує новий норматив довгострокової ліквідності для банків - NSFR URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zaprovdjuye-noviy-normativ-dovgostrokovoyi-likvidnosti-dlya-bankiv--nsfr> (дата звертання 29.04.2022).

JEL Classification: E59

Тарасевич Наталія Вадимівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи,

Кучеренко Валерія Вячеславівна

студентка 2 курсу факультету

менеджменту, обліку та інформаційних технологій

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

КОМЕРЦІЙНИЙ КРЕДИТ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Тези присвячено основам функціонування комерційного кредиту. Розглянутий механізм його запровадження на основі вексельного обігу. Досліджені переваги та недоліки його функціонування. Зазначені доцільність та можливості використання комерційного кредиту в Україні.

Ключові слова: *форми кредиту, кредитні відносини, комерційний кредит, комерційні вексельний обіг.*

До функціональних форм кредиту відносяться: комерційний, банківський, споживчий, державний і міжнародний кредит.

Комерційний кредит - це форма прямого потоку промислового капіталу, це спосіб перетворення товарного капіталу в гроші шляхом продажу товарів з відстрочкою платежу та погашення боргів грошима [1]. Тому комерційний кредит - це готівкова позика. Це надає покупцям можливість використовувати товар до отримання коштів від продажу їх продукції

Комерційні позики можуть виникати не тільки між покупцями та продавцями. Вони широко використовуються у відносинах компаній, що працюють за сумісництвом. Призначення комерційного кредиту - пришвидшити продаж товарів і послуг та отримати додатковий дохід у вигляді позикових відсотків, що включаються в ціну проданих товарів. У цьому привабливість комерційних позик для продавців. Завдяки комерційним позикам компанія-покупець може тимчасово економити гроші, зменшуючи потребу в банківських позиках. Тому комерційний кредит сприяє безперервності виробничого процесу та сприяє руху грошових потоків капіталу як окремих підприємств, так і всього суспільства [2, с.86].

Комерційний кредит базується на договірних зобов'язаннях та економічних відносинах між учасниками операції, і ці умови визначають умови позики. Наприклад, якщо покупець тимчасово не може придбати товар за власний рахунок, а продавець хоче продати свій товар, доки друга сторона є зобов'язаннями боржника, він може виконувати зобов'язання за договором між двома сторонами транзакції. Кредитні відносини між контрагентами реєструються у формі комерційних паперів - зобов'язання боржника сплатити кредиторі певну суму протягом певного періоду часу. Зазвичай комерційні

векселі можуть бути використані як гарантія оплати товару та сертифікат комерційного позики. Тобто вексель - це документ, який оформлює фінансово-економічні відносини між кредитором та боржником на основі фактичних товарних операцій.

Кредитні відносини зазвичай ґрунтуються на принципі особистої довіри між позикодавцем та позичальником та їх репутації на ринку. Вирішальним фактором позикового бізнесу є фінансовий стан контрагента, оскільки масштаби комерційних позик залежать від фінансової спроможності позикодавця та можливостей рефінансування, тимчасово вилучених з обігу, з одного боку, та від кредитоспроможності позичальника, з іншого. У цьому випадку комерційні позики вважаються особливо ризикованими для кредиторів.

Комерційний кредит обслуговує лише процес товарного обігу і є своєрідною позикою для завершення процесу, тому сфера його діяльності обмежена. У той же час комерційний кредит стимулює і прискорює продаж товарів і скорочує час капіталу у вигляді товарів. Комерційний кредит є короткостроковим (до 1 року), оскільки він є торговим атрибутом. Конкретні умови та розмір позики залежать від виду та вартості товару, фінансового стану контрагента та кон'юнктури ринку [2, с.87].

Погасити комерційні позики можна такими способами: борг за векселем, сплачений позичальником, тобто отримання векселя; передати вексель іншим шляхом індосаменту; перевипуск комерційних позик в обмін на банківські позики (вексельна знижка), що означає перетворення форми товарного кредиту в готівкову [3].

Якщо оплата затримується або вексель відхиляється, кредитор (власник купюр) продає вексель на знак протесту. Відродження та легалізація українського комерційного кредиту зумовлена зміцненням ринкових відносин та демократизацією банківської галузі. В умовах розвитку приватних та акціонерних підприємств комерційний кредит є найбільш придатним для ринку, коли між суб'єктами господарської діяльності встановлюється прямий зв'язок на основі контрактних (ринкових) цін. Це дозволяє жителям ринку самостійно розпоряджатися тимчасово безкоштовними матеріальними та фінансовими ресурсами та швидко визначати необхідний спосіб оплати.

Розвиток комерційного кредиту має свою модель. Зміни комерційного кредиту відбуваються одночасно зі змінами промислового капіталу: із зростанням промислового виробництва цей кредит розширюється, а його зменшення звужується [4, с.213].

Особливо обсяги комерційного кредиту падають під час економічної, а ще більше – платіжної кризи, як це відбувається в Україні. Економічна криза — це різке порушення існуючої рівноваги в економічній системі внаслідок диспропорцій, що зростають. На цій фазі циклу відбувається скорочення попиту на товари, а також виникає надлишок їх пропозиції.

Запровадження комерційного кредиту на основі вексельного обігу розширює можливості платоспроможності покупця, так як відстрочка платежу одним або декількома продавцями дозволяє платнику маневрувати фінансовими

активами, а обіг векселів викликає появу в господарському обороті додаткових платіжних засобів. Комерційний кредит дає змогу прискорити розрахунки і зменшити обсяг неплатежів між підприємцями.

До переваг комерційного кредиту можна віднести його оперативність, технічну простоту оформлення, відносна швидкість і технічна зручність отримання, кредитори здебільшого не вимагають додаткового кредитного забезпечення, окрім застереження щодо заборони застави майна під інші кредити, вимоги до кредитоспроможності позичальника є нижчими, ніж при банківському кредитуванні (кредитори, як правило, не здійснюють оцінку кредитоспроможності позичальника), порівняно легший процес узгодження пролонгації кредиту.

Він активізує механізм мобілізації фінансових активів, зменшує обсяги прямого банківського кредитування і відповідно, масу безготівкових грошей. Підвищується взаємоконтроль і взаємозалежність між суб'єктами комерційного кредиту.

Негативними сторонами комерційного кредиту можуть слугувати: процентна ставка, яка як правило, перевищує вартість банківського кредиту, небезпека високої залежності від постачальників, застереження щодо заборони надання в заставу майно під інші кредити, що є типовим видом забезпечення товарних кредитів, звужує кредитні рамки позичальника, зниження контролю за ефективністю використання позичкового капіталу.

У вітчизняній практиці господарювання досить поширеним є покриття фінансового дефіциту шляхом порушення строків виконання платіжних зобов'язань, тобто використання як джерела поповнення обігових коштів прострочених товарних кредитів. Така політика є надзвичайно ризиковою. Вона може призвести до накладення на підприємство штрафів у ході доарбітражного чи арбітражного врегулювання господарських спорів. Це, в свою чергу, впливає на імідж суб'єкта господарювання як надійного партнера і врешті-решт призводить до його фінансової кризи.

Розширення сфери комерційного кредитування сприяє стабілізації грошового обігу шляхом відновлення товарного забезпечення грошової маси. Даний висновок ґрунтується на класичному законі товарного грошового обігу.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Распутна Л. Комерційні банки у сфері фінансових послуг України. Банківська справа. 2010. №6. С. 85-87.

3. Закон України Про обіг векселів в Україні. Відомості Верховної Ради України. 2001, № 24, ст.128 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text>.

4. Коваленко Д. Комерційні банки та їхні основні операції. Гроші та кредит теорія і практика. 2013. №11. С. 211-215.

JEL Classification: E42

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Матвійчук Юлія Юріївна
студентка 2 курсу факультету
менеджменту, обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗОЛОВОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Тези присвячено проблемам формування золотовалютних резервів Національного банку України. Розглянуті джерела поповнення золотовалютних резервів. Визначені проблеми та напрями оптимізації обсягів золотовалютних резервів.

Ключові слова: золотовалютні резерви, золото, іноземні інвестиції, Національний банк України.

У сучасних умовах усе більше актуальною стає проблема зростання державного боргу, і відповідно до цього питання явно недостатнього обсягу золотовалютних резервів відносно обсягу зовнішньої заборгованості. Золотовалютні резерви (ЗВР) – це зовнішні високоліквідні активи, які перебувають під контролем держави (Національного банку України та уряду України). Золотовалютні резерви (офіційні резервні активи) розраховуються у доларах США.

Необхідність формування золотовалютних резервів визначається такими потребами [1]: покриття дефіциту платіжного балансу; забезпечення міжнародних торгово-економічних та кредитно-фінансових відносин між державами; здатність країни забезпечувати своєчасне погашення своїх міжнародних зобов'язань.

Нестабільна динаміка золотовалютних резервів викликає занепокоєння щодо виплати за зростаючим державним боргом. Впродовж 2015 – 2021 років спостерігалася постійно тенденція до поступового зростання величини золотовалютних резервів Національного банку України з 7,53 млрд. доларів станом на 01.01.2015 року до 30,94 млрд. доларів станом на 01.01.2022 року. Слід зауважити, що обсяги міжнародних резервів України за підсумками 2021 року склали найвищу величину, останній раз резерви були більшими тільки за результатами 2010 року – 34,57 млрд. доларів. Але таке покращення рейтингової позиції було досягнуто завдяки міжнародним кредиторам.[2].

Внаслідок військової агресії обсяг золотовалютних резервів Національного банку України станом на 1 квітня 2022 року скоротився на 9,16% (до 28,1 млрд. доларів) порівняно з початком року [3].

Залучення фінансових інвестицій – це головне джерело поповнення золотовалютних резервів України. Але це джерело не виконує свою основну функцію, яка за словами відомого інвестиційного аналітика Уоррена Баффета полягає у зароблянні додаткового прибутку, який повинен перекривати витрати на обслуговування боргу. Міжнародні кредити, використані країною, не сприяли економічному зростанню держави. До того, ще й постійно зростає зовнішній борг, який доведеться віддавати не один десяток років нам та нашим дітям [4].

Крім того, незважаючи на те, що долар залишається головною резервною валютою, у 2021 році відбулося зниження вартості долара по відношенню до інших валют. За оптимістичними припущеннями експертів індекс долара у наступному році втратить 9%, за песимістичними долар може впасти на 35% [4]. Внаслідок курсової різниці у зв'язку з ослабленням долара відбувається скорочення міжнародних валютних резервів НБУ.

В окреслених умовах необхідно формувати нові можливості для економічного зростання держави з подальшим поповненням золотовалютних резервів. Потрібно зробити золото головною резервною валютою. Такою можливістю є відновлення власного видобутку золота і збільшення офіційних резервних активів злитками золота власного походження.

Проблема збільшення доходності та зменшення ризикованості ЗВР залишається надто актуальною. З метою вирішення зазначених проблем, перед державою постають наступні завдання:

- оптимізація законодавства у сфері надрокористування;
- довивчення українських надр з подальшою розробкою;
- збільшення інвестиційних пропозицій.

Річ у тім, що за всі роки незалежності ні один уряд серйозно не займався питанням видобутку золота з українських земель. А якщо і вкладалися в це гроші, то «дивіденди» не доходили до державної казни.

Слід зазначити, що спалах «золотої лихоманки» відбувся в Україні з набуттям незалежності. На той час було попередньо розвідано 236 родовищ золота. Ще у 1992 році згідно Постанови Верховної Ради України «Про створення запасу дорогоцінних металів і каменів України» від 2 грудня 1991 року Кабінету Міністрів ставилося в обов'язок налагодити видобуток та переробку дорогоцінних металів - видобуток золота близько 5 тон на рік, а за 10 років – близько 25 тон. Але це були тільки великі плани, які завершилися великими провалами, та і не розпочавшись. «Золота лихоманка» другого рівня завершилася виготовленням у 1997 році золотого тризуба. «Золота лихоманка» третього рівня фактично заморозила видобуток золота. Отже, Україна пережила три «золоті лихоманки», але жодна з них не принесла користі державі [5].

Голова Державної служби геології та надр України Роман Опімах, коментуючи видобуток золота в Україні зазначив, що золоті ресурси в Україні є, але відсутнє їхнє видобування. Однією з причин він вбачає недовивченість надр, брак коштів від держави на їхнє вивчення та видобуток. Крім того, ще потрібно ретельно відпрацьовувати екологічні питання видобування золота. За оцінками експертів, усі середовища є перспективними для розробки.

Золоторудний потенціал України становить близько трьох тисяч тон. Родовищ золота в Україні немало. Найбільш перспективними на золото є Український щит, ресурси якого за попередніми прогнозами становлять 2400 тон золота та Закарпатський прогин. В Карпатах золоторудний потенціал становить 55 тон, ресурси Донбасу – 400 тон. Крім того, ціни на золото на світових біржах зростають. І це не дивно в умовах пандемії, коли політика держав тисне на валюти. Тому видобуток золота може зацікавити як іноземних, так і вітчизняних інвесторів [6].

Стосовно збільшення інвестиційних пропозицій з позитивного є нещодавнє затвердження та оприлюднення Національної економічної стратегії до 2030 року, яка містить інформацію про те, що Україна планує збільшити приплив прямих іноземних інвестицій до 2025 року до 15 мільярдів доларів на рік. У 2022 році планується збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій на рівні 3 мільярдів доларів. Є надія сподіватися, що серед інвесторів будуть і ті, кого зацікавить видобуток золота з наших земель, у кого втілення ідеї власного розвитку буде полягати саме у цій справі.

Слід зазначити, що у 2021 році відтік прямих іноземних інвестицій з нашої держави був найбільшим за останні 20 років. Навіть розуміння того, що обсяг іноземних інвестицій у 2020-2021 роках через карантин скоротився у всьому світі майже вдвічі, не покращує сприйняття даної інформації.

Отже, наскільки важливим може стати для України золотовидобування для поповнення її золотовалютного резерву є очевидним. Золотовалютні резерви – необхідний елемент у розпорядженні фінансових органів, який слугує для захисту економіки від зовнішніх шоків. Ефективність використання та зростання його обсягу потребує постійного аналізу стану наявних золотовалютних резервів.

Список використаних джерел

1. Методи управління валютними резервами і їх наслідки. URL: <http://moyaosvita.com.ua/finansu/metodi-upravlinnyavalyutnimi-rezervami-i-%D1%97x-naslidki>.
2. Як змінювалися обсяги золотовалютних резервів України за останні 11 років URL: <https://kurs.com.ua/novost/317884-kak-menjalis-obemi-zolotovaljutnih-rezervov-ukraini-za-poslednie-11-let>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/assets/>.
4. Єльцов О. Кредитна кабала, або Чи так Україні потрібні гроші МВФ? URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/386185/kredyt-na-kabala-abo-chy-tak-ukrayini-potribni-groshi-mvf>.
5. Чорна Н. Українське золото: Клондайк для аферистів. URL: <https://www.unian.net/economics/industry/1167150-ukrainskoe-zoloto-klondayk-dlya-aferistov.html>.
6. Офіційний сайт Державної служби геології та надр України URL: <https://www.geo.gov.ua/chi-ye-vidobutok-zolota-v-ukraini/>

JEL Classification: E59

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Панфілов Максим Станіславович
студентка 2 курсу факультету
менеджменту, обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Тези присвячено основам функціонування банківського кредиту. Розглянуті форми кредиту та принципи кредитних відносин. Визначена роль банківського кредитування в ринковій економіці.

Ключові слова: *ринкова економіка, банківський кредит, кредитні відносини, форми кредиту.*

Кредитування відіграє велику роль у розвитку будь-якої держави, оскільки воно багато в чому визначає розвиток економіки, зростання потенційних можливостей держави і добробуту її населення. Тема кредиту і його ролі в регулюванні економіки дуже актуальна, особливо в сучасних умовах, коли кредит став практично обов'язковий у економіці в цілому, так і її суб'єктів зокрема.

Кредит складається з елементів, тісно пов'язаних один з одним. До цих елементів відносяться суб'єкт кредитної угоди і об'єкт кредитної угоди. Суб'єктів підрозділяють на кредиторів і позичальників. Об'єктом кредитної угоди є позичена вартість [1].

Для розуміння сутності кредиту недостатньо проаналізувати один з його структурних елементів: необхідно розглядати всі елементи в єдності. Недооцінка цього положення може призвести до спотворення цілей і обґрунтованості кредитної політики, а також неврахування всіх об'єктивних чинників і процесів в кредитній сфері.

Перш за все, важливо визначити, що саме перерозподіляється за допомогою кредиту. Через угоду позики кредитор може в одному випадку передати позичальнику у тимчасове користування товарно-матеріальні цінності; в іншому, що більш типово для сучасного кредитного господарства, грошові кошти. В обох випадках при єдиної сутності цієї угоди об'єкту передачі різний. Однак ця різниця стосується форми даного об'єкта, а не його змісту: незалежно від форми перерозподіляється вартість [1].

Структура кредиту включає в себе кредитора, позичальника та надану вартість, в зв'язку з цим форми кредиту слід розглядати в залежності від характеру: позиченої вартості; кредитора і позичальника; цільових потреб

позичальника; за іншими ознаками. З урахуванням характеру позиченої вартості розрізняють товарну, грошову і змішану (товарно-грошову) форми кредиту.

Товарна форма кредиту історично з'явилася раніше грошової, коли при обміні використовувалися окремі товари. Дана форма являє собою процес передачі певного товару у тимчасове користування. У сучасному світі товарна форма кредиту втратила колишню актуальність, проте вона все ще продовжує використовуватися для продажу товарів з розстрочкою платежу, а також при оренді майна і прокаті речей.

Грошова форма кредиту є переважаючою в сучасній економіці. Ця форма кредиту передбачає передачу певної кількості грошей у тимчасове користування на умовах повернення, найчастіше зі сплатою відсотків. Змішана (товарно-грошова) форма виглядає наступним чином: позика надається у формі товару, а повертається грошима або навпаки (грошовий кредит повертається в товарній формі).

Якщо розглядати кредитні відносини з точки зору категорій учасників, то можна виділити наступні форми кредиту: комерційний, банківський, споживчий, державний, міжбанківський, міжнародний. Комерційний кредит являє собою угоду між двома підприємствами, коли один підприємець продає товар іншому з відстрочкою платежу.

Банківський кредит є однією з найпоширеніших форм кредиту в сучасній економіці. Банки надають позики суб'єктам у тимчасове користування на умовах повернення, терміновості, сплати відсотка. Споживчий кредит надається населенню для задоволення потреб. Видається даний кредит і в грошовій, і в товарній, і в змішаній формах.

Державний кредит надається державним органам фізичними або юридичними особами на умовах платності й зворотності. Отримані державою кошти використовуються для покриття дефіциту в бюджеті або для кредитування різних секторів економіки [2].

Однією з функцій державного кредиту є регулювання грошового обігу: з грошового обігу вилучається певна кількість грошових знаків на заздалегідь обумовлений термін. Найчастіше при даній формі кредиту держава виступає як позичальник коштів, проте останнім часом практикується роль держави як кредитора: воно надає позику юридичним особам або регіонах на певний термін.

Кредит, який один банк надав іншому, називається міжбанківським. Позичальниками та кредиторами в цьому випадку виступають комерційні банки, а також Національний банк. Метою кредитора при даному виді кредиту є розміщення тимчасово вільних коштів, а позичальника — отримання ресурсів для надання своїм клієнтам.

У кожній країні є свої особливості. В Україні кредити класифікуються в залежності від ступеня прибутковості, цільового призначення, терміну призначення, тип плати, схеми нарахування відсотка та ін. Таким чином, кредит поділяється на різні форми й види. Існують три форми кредиту: товарна, грошова і змішана. Види кредиту бувають наступними: комерційний, банківський, споживчий, державний, іноземних і міжнародних кредитів. Кожна з

перерахованих форм і видів характеризує структуру кредитних відносин, особливості кредитора і позичальника.

Кредитні відносини в економіці базуються на певних принципах або умовах, на яких банк надає позики. Дані принципи регламентують не тільки порядок видачі та погашення кредитів, а й сутність і зміст кредиту. До таких принципів належать повернення, терміновість, платність. Повернення як принцип кредитування означає, що позичальник зобов'язується повернути отримані від кредитора ресурси після їх використання [3].

Принцип терміновості означає, що кредит повинен бути повернутий не в будь-який час, а в конкретний термін, закріплений в договорі. Терміни встановлюються з урахуванням характеру, тривалості проведення заходів, що кредитуються та формування джерел їх погашення. Якщо позичальник не погашає кредит у встановлені терміни, то до нього застосовуються економічні санкції у вигляді збільшення відсотка, що стягується, а в разі відстрочки більше трьох місяців кредитор звертається до суду. Принцип платності означає, що кредитор стягує певну плату з позичальника за надання своїх ресурсів у тимчасове користування. Цільовий характер кредиту контролюється банком і фіксується в кредитному договорі. Використання даного принципу дозволяє банку задалегідь дізнатися про цілі, видах і об'єктах кредиту. Диференційований підхід має на увазі видачу кредиту суб'єктам на різних умовах, з огляду на їх фінансове становище, для дотримання як державних інтересів, так і інтересів кредитора і позичальника [4].

Отже, кредитні відносини в економіці базуються на певній методологічній основі, елементами якої є принципи, строго дотримуються при практичній реалізації будь-якої операції на ринку позичкових капіталів. Цими принципами є платність, терміновість, зворотність, а також забезпеченість, цільовий характер і диференційований підхід. Всі ці принципи знайшли пряме відображення в державному та міжнародному кредитному законодавствах.

Список використаних джерел

1. Гроші і кредит: підручник. О.М. Колодізев, В.Ф. Колісніченко. К.: Знання, 2010. 615с.
2. Гроші та кредит : підручник. М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін. 4-те вид. К.: КНЕУ, 2011. 744 с.
3. Іршак О. С, Лещук І. Я. Сучасний стан кредитної діяльності банків та її вплив на розвиток реального сектору економіки. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 34. С. 145–149. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018/32.pdf.
4. Коваленко Д.І. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. посібник. 3-те вид. допов. та перероб. К.: Центр учбової літератури, 2017. 352 с.

JEL Classification: E52

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Посмітна Вероніка Костянтинівна
студентка 2 курсу факультету
менеджменту, обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

СТАЛІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ В УКРАЇНІ ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Тези присвячено питанням сталості національної валюти в Україні, що є базовою властивістю грошей. Зазначено, що сталість грошей супроводжується ефективним виконанням їх основних функцій, насамперед функції міри вартості.

Ключові слова: сталість грошей, національна валюта, монетарна політика, Національний банк України.

Вважається, що базовою властивістю грошей є їхня стабільність. Будь-яка форма грошей, якщо вона знецінюється, не може ефективно виконувати функцію засобу платежу і нагромадження вартості. Такі гроші перетворюються в гальмо економічного розвитку, оскільки кредитори перестають надавати позички через ризик втрати позиченої вартості, а інвестори з тієї самої причини перестають накопичувати вартість у грошовій формі [1].

Сталість грошей супроводжується ефективним виконанням їх основних функцій, насамперед функції міри вартості. Згідно із статтею 99 Конституції України, забезпечення стабільності грошової одиниці є основною функцією центрального банку держави – Національного банку України [2]. Відповідно до «Стратегії монетарної політики Національного банку України» Національний банк у межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цілі щодо цінової стабільності [3].

Після введення в Україні в обіг гривні в 1996 році, вона була досить сильною валютою, її курс був 1,8 грн. за 1 долар США. Її стабільність викликана рішенням про прив'язку обмінного курсу до долара США для стабільного розвитку економіки. Однак, нестабільність гривні можна було час від часу спостерігати під час економічних криз (1998р., 2008р. та 2014 р.), та подій, які відбувалися під час виборів та інших політичних потрясінь. Однак, починаючи з 2019 року гривня зміцнилася. Це пов'язано з тим, що нерезиденти почали активно скуповувати українські облігації внутрішньодержавної позики. До того резиденти почали віддавати перевагу депозитам у національній валюті, адже це вигідніше, ніж тримати долари та євро або відкривати валютні рахунки з річною ставкою до 1-2%.

На думку Савельєвої Г.С існує ряд чинників, які впливають на сталість гривні, умовно можна поділити на три категорії [4]:

- Фінансова мотивація.
- Економічні мотиви.
- Соціально-політичні мотиви.

Що стосується фінансової мотивації, то держава має інтерес у стабілізації валюти, тому що інфляція негативно впливає на державні фінанси. Іншими словами, інфляція не тільки постійно створює перешкоди стабільності надходжень до державного бюджету, а й знецінює їх.

Іншими, не менш важливими чинниками, які впливають на розвиток держави, є економічні мотиви стабілізації. Економічні мотиви стабілізації економіки зумовлені багатими природними ресурсами, наявністю висококваліфікованої робочої сили, яка за умов належного стимулювання, здатна забезпечити схильність до витонченої, виконуваної роботи, нормальними пропорціями між товарами народного споживання та засобами виробництва, без чого неможлива соціальна орієнтація економіки, досягнення оптимальної величини необхідного продукту, з тим щоб він стимулював підвищення продуктивності праці [5].

Також важливу роль відіграють соціально-політичні мотиви стабілізації. Вони передусім пов'язані з небезпекою інфляції, яка не лише знижує життєвий рівень, а й загрожує існуванню та виживанню незалежної і демократичної України. Однак також до вищенаведених чинників можна додати:

1) Попит на долар, збільшення якого порушує стійкість курсу. Збільшення попиту на долар показує зростання обсягу закупівель на валютному ринку(найчастіше це відбувається в вересні та жовтні).

2) Пропозиція долара, зниження якої чинить девальваційний тиск.

3) Платіжний баланс, тобто різниця між тим, скільки іноземної валюти прийшло в Україну і скільки вийшло. Коли платіжний баланс падає, національна валюта слабшає. І,навпаки, коли долару на ринку, тим більшим буде його курс. Це спричинює знецінення української національної валюти.

4) Попит на пропозиція на товари. Якщо попит буде дуже малим або пропозиція дуже високою(відсутність балансу між попитом та пропозицією), то це спричинить інфляцію. А інфляція суперечить сталості гривні, тобто призводить до її нестабільності.

Найчастішими стабілізаційними методами, до яких звертається центральні банки щодо монетарного регулювання є:

- Девальвація. Зниження курсу національної валюти відносно «твердих» валют (зазвичай, щодо долара США, євро, SDR).
- Ревальвація (протилежне до девальвація). Зростання цін експортних товарів у іноземній валюті і зниження їх конкурентноспроможності на світовому ринку.

Варто зазначити, що зміцнити фінансову систему і піднести ефективність суспільного виробництва, прискорити економічне зростання Україна здатна. Ефективними заходами стабілізації могли б стати:

- укрупнення кредитно-фінансових інститутів;
- стимулювання припливу іноземних інвестицій;
- збільшення частки іноземного капіталу в національній банківській системі;
- зміцнення банківського нагляду;
- формування сильної і незалежної від корумпованих сил виконавчої та законодавчої влади країни [5].

Підвищення ефективності економічних процесів за рахунок застосування новітніх механізмів використання грошей та їх функціонального призначення на етапі розвитку інтеграційних процесів та глобальних перетворень світової економіки можливо при розвитку на ринкових засадах всіх сфер економічних відносин; переорієнтації цілей економічної, в тому числі монетарної політики із забезпечення інтересів центру на інтереси безпосереднього виробника; забезпечення вільної, гарантованої капіталізації грошових доходів всіх суб'єктів економічних відносин усіма методами, сумісними з соціальними пріоритетами; оздоровлення грошового обігу, забезпечення високої сталої вартості грошової одиниці. Оздоровлення грошового обігу, забезпечення високої, сталої вартості грошової одиниці спроможне підвищити належну роль грошей у розвитку економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Шевчун О.О. Сучасні грошові системи. Економічні проблеми сталого розвитку: збірник тез доповідей науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту присвяченої Дню науки в Україні 21-24 квітня 2019 р. Суми: СумДУ, 2019. Ч.1.С. 193-194.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про Стратегію монетарної політики Національного банку України. Рішення ради Національного банку України від 13.07.2018 р. № 37-рд. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr037500-18#Text>.
4. Савельєва Г.С. Сталість грошей в Україні. Економічні проблеми сталого розвитку: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції ф-ту економіки та менеджменту присвяченої дню науки в Україні, м. Суми, 18-22 квітня 2018 р. Відп. за вип. проф. А.Ю. Жулавський. Суми: СумДУ, 2018. Ч.3. С. 63-64.
5. Басова В. Л. Гроші як матеріально виражені речі і як об'єкти цивільного права. Економічні проблеми сталого розвитку: збірник тез доповідей науково-технічної конференції викладачів, співробітників, аспірантів і студентів факультету економіки та менеджменту присвяченої Дню науки в Україні (21-24 квітня 2019 р.). Суми : СумДУ, 2019. Ч.1.С. 191-192.

JEL Classification: G21

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Прусаков Дмитро Вікторович
студент IV курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

Тези присвячено особливостям регулювання банківських ризиків. Досліджені окремі методи регулювання ризиків банківських установ у різних країнах світу. Визначено переваги та недоліки цих методів та можливості їх використання у вітчизняній банківській системі.

Ключові слова: *ризик, банківський ризик, регулювання банківських ризиків, рейтингові системи.*

В умовах реформування банківської системи постає питання щодо управління та регулювання ризиками банків, що є одним з найважливіших чинників у забезпеченні надійності та фінансової стійкості як окремого банку, так і всієї банківської системи. Інтеграційні процеси у діяльності банківської системи, впровадження інноваційних технологій та лібералізація економічних відносин сприяє необхідності удосконалення існуючих та розробки нових підходів до регулювання банківських ризиків. Кризові явища у світовій банківській системі посилили імпульс розвитку міжнародних стандартів банківської діяльності та перспектив їх застосування в Україні.

Нагляд за діяльністю банківських установ та регулювання банківських ризиків у різних країнах здійснюється різними методами - безпосередньо центральними банками (Італія, Нідерланди), окремим від національного банку наглядовим органом (Швейцарія та Канада), центральними банками спільно з державними органами (Японія, Німеччина, США). При цьому в США акцент зосереджується на вивченні фінансового стану банку в ході проведення інспекційних перевірок, тоді як у Великій Британії більша увага приділяється документарному нагляду. У Франції, Нідерландах з метою полегшення проведення дистанційного нагляду здійснюється тісна взаємодія наглядових органів та аудиторських компаній.

Відповідно до законодавства Великобританії аудиторські компанії мають право інформувати наглядові органи про факти неплатоспроможності банків, а законодавчих актах Франції та Нідерландів подібна функція має статус обов'язковості [1].

З метою порівняння систем регулювання банківських ризиків автором було проведено дослідження групи розвинених країн: США, Італії, Великобританії та Франції та складено таку аналітичну таблицю 1.

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз методів оцінки ризиків у розвинених країнах: США, Італії, Великобританії та Франції (складено за матеріалами [1;2])

Країни	Наглядний орган	Система оцінки та діагностики ризиків
США	1. Служба контролера грошового обігу (на федеральному рівні). 2. Відділ уповноважених з банків при урядах штатів (на рівні штатів).	1. SCOR (Statistical CAMELS Off-site Rating), модель ранньої діагностики, яка використовує дані офіційної звітності, дозволяє з достатнім ступенем точності оцінювати ймовірність погіршення становища банків протягом найближчих 4-6 місяців. 2. SEER (System for Estimating Examination Ratings), система ранньої діагностики, яка використовує показники рейтингів та їх складових, з метою розрахунку рейтингу та рівня ризикованості.
Італія	1. Міжміністерський комітет із кредитів та заощаджень; 2. Банк Італії; 3. Національна комісія з контролю за фінан. компаніями та фонд. біржею.	PATROL – рейтингова система, в рамках якої використовується звітність банків, на основі якої розраховуються такі компоненти: достатність капіталу; прибутковість; якість кредитного портфеля; якість управління; рівень ліквідності.
Велика Британія	Управління з фінансового регулювання та нагляду (англ. Financial Services Authority (FSA))	1. RATE - комплексна система оцінки банківських ризиків, яка здійснює аналіз бізнес-ризиків з урахуванням структури та безлічі специфічних критеріїв. По кожному з яких підраховуються бали. Оцінки агрегуються послідовно за рівнями до отримання комплексної оцінки 2. Система PARSER, яка включає: Person (репутація позичальника); Amount (сума кредиту); Repayment (можливості погашення), Security (забезпечення); Expediency (доцільність кредиту); Remuneration (винагорода банку); 3. Система PARTS, яка включає: Purpose (призначення); Amount (сума); Repayment (оплата боргу та відсотків); Term (термін); Security (забезпечення).
Франція	Банківська комісія (державний адміністративний орган, незалежний від Банку Франції)	ORAP (Organisation et Renforcement de TAction Preventive) – рейтингова система, де оцінюються 14 компонентів, у т.ч. індикатори виконання пруденційних норм (ліквідність, обсяг капіталу та ін.) та правомірності операцій, що відображаються у звітності банку; компоненти оцінки ринкового ризику та прибутковості; - якісні компоненти (якість управління, внутрішнього контролю та ін.). Зазначеним компонентам надається рейтинг, на основі яких обчислюється підсумкова оцінка діяльності банку.

Аналіз наукової літератури та практичних джерел дозволив виділити чотири види систем оцінки ризику: статистичні моделі, комплексні системи оцінки, системи фінансових коефіцієнтів та рейтингові системи оцінки банківських ризиків.

Основним завданням *рейтингової системи оцінки ризиків* є привернення уваги наглядового органу до банків із негативними тенденціями. Кожному з елементів, що перевіряються, присвоюється певна кількість балів, на основі яких обчислюється підсумкова оцінка діяльності банку. Залежно від зазначеної оцінки наглядовий орган робить висновок про раціональність втручання у функціонування банку, зокрема, з метою запобігання банкрутству та захисту інтересів кредиторів та вкладників. Чим вище рейтинг банку, тим рідше наглядовий орган проводить інспекційні перевірки.

Рейтингова система оцінки ризиків спирається на широкий спектр регламентованої звітності, з урахуванням додаткових досліджень. Наприклад, французька система ORAP застосовує інформацію баз даних Банку Франції та Банківської комісії, відомості, отримані від зовнішніх аудиторів та самих банків, дані підсумків інспекційних перевірок, а також матеріали, що надаються іншими європейськими країнами у рамках спільних угод [1].

Суть *статистичної моделі* полягає у попередньому розпізнаванні реалізації ризику, тобто потенційного фінансового становища банку. У межах цієї оцінки ризику застосовуються відомості наглядових органів про функціонування банку, потім з допомогою спеціальних розрахунків банки диференціюються на банки із високим і низькою ймовірністю банкрутства. При цьому зазначимо, що у статистичних моделях не враховуються якісні фактори, наприклад, оцінка якості менеджменту та функціонування внутрішнього контролю, крім того, не враховується ризик шахрайства та банкрутства через фінансові порушення. У той час як англійська система RATE, наприклад, передбачає, крім факторів системи CAMELS, облік бізнес-факторів, а також ряду якісних та неоцінюваних (включаючи репутаційні, операційні та юридичні) ризиків.

До моделей ранньої діагностики також відноситься застосована в США SCOR (Statistical CAMELS Off-site Rating), яка застосовує дані офіційної звітності та дозволяє з достатнім ступенем точності оцінювати ймовірність погіршення становища банків протягом найближчих 4-6 місяців. Зазначимо, що статистичні моделі можуть комбінуватися з рейтинговою системою оцінки ризиків, як, наприклад, система SEER (System for Estimating Examination Ratings), яка поряд з інформацією зі звітності використовує показники рейтингів та їх складових [2].

При використанні *систем фінансових коефіцієнтів* та групового аналізу оцінка фінансового стану банку зводиться до аналізу набору певних фінансових коефіцієнтів, що розраховуються на основі фінансової звітності та даних органів нагляду за певними показниками [3, с.284].

У ході аналізу формуються порівняльні показники діяльності окремих груп аналогічних банків за минулий період, потім для них встановлюються критичні рівні показників діяльності. Таким чином, перевіряються факти перевищення фінансовими коефіцієнтами встановленого рівня або наближення до нього, на відміну від показників минулого року, з метою виявлення банків, які не відповідають груповим значенням. За результатами аналізу наглядовий орган

виявляє рівень та причини відхилення діяльності окремого банку від рівня аналогічних банків та приймає рішення про необхідність втручання.

Негативною стороною зазначеної системи є те, що показники, що відбираються для аналізу, не завжди повністю корелюють із загальним фінансовим станом банку

Метою комплексної системи оцінки банківських ризиків є оцінка всіх ризиків банківської установи, враховуючи його внутрішню структуру та специфіку. Згодом, як і в рейтингових системах, кожному з критеріїв надаються відповідні бали, які після агрегування та становлять оцінку банку. У процесі реалізації комплексної системи оцінки банківських ризиків витрачається більше ресурсів та часу, ніж у рамках інших систем оцінки, але саме цей вид системи дозволяє достовірно оцінити фінансову діяльність великих та міжнародних банків, банківських груп.

Англійська система RATE передбачає наявність категорії ризику для всієї установи. Система RAST, що використовується в Нідерландах, передбачає поділ банку за підрозділами або функціональними ознаками. Для кожного підрозділу оцінюються всі ризики, внутрішня структура та система контролю за рядом критеріїв, по кожному з яких надаються бали. Індивідуальні бали послідовно агрегуються до кінцевої оцінки банку [1].

Комплексний підхід дозволяє оцінити кількісні та якісні фактори ризику. Для отримання всебічної інформації про стан банку потрібна взаємодія національних та іноземних наглядових органів (Управління фінансових послуг Великобританії спеціально запитує таку інформацію, щоб уникнути додаткових витрат на самостійну перевірку). Система застосовна для консолідованої та неконсолідованої оцінки банківських груп та їх складових елементів. На перевірку банку витрачається більше ресурсів та часу, проте система зручна для оцінки великих національних та міжнародних банків та банківських груп, що мають диверсифікований бізнес, що є особливо важливим в умовах розвитку геополітичних ризиків.

Можливості розвитку регулювання банківських ризиків значною мірою пов'язані зі станом економіки та тенденціями її розвитку. Посилення нестабільності економіки знаходить своє відображення, насамперед, у наростанні основних банківських ризиків, викликаних диспропорціями реального сектора виробництва, відсутністю довгострокових ресурсів, дефіцитом ліквідності, зниженням довіри до банківських установ та ін.

Розширення участі вітчизняної банківської системи у підтримці економічної сфери економіки неможливе без підвищення її стійкості та зниження ризиків банківської діяльності, що потребує подальшого розвитку та вдосконалення методів їх регулювання.

При цьому рівень ризиків банківської системи в умовах поступового посилення концентрації активів банківського сектора визначається, насамперед, характером та тенденціями розвитку системно значущих банківських установ. У зв'язку з цим, у разі погіршення їх фінансового стану вважається, що одним з таких джерел міг би стати фонд страхування для системо значущих банків з

метою мінімізації ризиків індивідуальних дефолтів, що формується за рахунок спільної участі банків та держави.

З метою збільшення обсягів довгострокових ресурсів необхідно розширити їх джерела, у тому числі за рахунок внутрішніх облігаційних позик. Позики повинні задовольняти наступним вимогам: терміни погашення облігацій мають формуватися на середньостроковій основі; дохідність облігацій повинна визначатися на рівні ключової ставки грошового ринку; облігації мають бути гарантією повернення кредитів рефінансування [4, с.279].

Найбільш доцільною мірою є перенаправлення потоку грошових коштів населення в інші фінансові інструменти, до яких, наприклад, можна віднести страхові та пенсійні фонди або пайові інвестиційні фонди (з прямим або довірчим управлінням). В даний час оподаткуванню підлягають всі строкові банківські вклади. Для стимулювання змін у перевагах громадян щодо розміщення коштів можливе запровадження податкових пільг, що збільшить привабливість вкладень у такі фонди. Крім того, на законодавчому рівні можливе внесення пропозиції про збільшення страхової суми закладами фізичних осіб терміном понад три роки. Однак цей захід, незважаючи на безперечне поліпшення тенденції розміщення коштів фізичних осіб, все ж таки може виявитися недостатнім [5, с.9].

Захист інтересів кредиторів і вкладників, і навіть підтримання стабільності банківської системи є головною метою регулювання банківських ризиків не лише на рівні Національного банку, а також на рівні кожної банківської установи.

Список використаних джерел

1. Global Alliance – For Banking on Values [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gabv.org/about-us/ourprinciples>.
2. International Monetary Fund, Bank for International Settlements, Financial Stability Board, Report to G20 Finance Ministers and Governors. Guidance to Assess the Systemic Importance of Financial Institutions, Markets and Instruments: Initial Considerations. Briefing Paper for the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors, 2019. С. 45– 69.
3. Тарасевич Н.В., Литвиненко А.М. Антикризове управління діяльністю банків у сучасних умовах. Економіка і організація управління. Збірник наукових праць. 2014. Випуск 1 (17) – 2(18). С.281-287.
4. Тарасевич Н.В. Окремі аспекти регулювання ліквідності банків. Вісник соціально-економічних досліджень. Збірник наукових праць. 2014. №3(54). С.276-282.
5. Волкова Н. І., Мухіна А. С. Фінансові ризики банку: оцінка та механізм нейтралізації. Modern Economics. 2020. № 22(2020). С. 6-12. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V22\(2020\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V22(2020)-01)

JEL Classification: E59

Тарасевич Наталія Вадимівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи,

Статіров Іван Микитович

студентка 2 курсу факультету

менеджменту, обліку та інформаційних технологій

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

МЕХАНІЗМ БАЛАНСУВАННЯ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ НА ГРОШОВОМУ РИНКУ

Тези присвячено дослідженню механізму функціонування грошового ринку та визначення впливу його основних елементів – попиту та пропозиції на гроші. Обґрунтовано вплив грошової маси та рівня монетизації на динаміку грошового ринку. Зазначено складність збалансування попиту і пропозиції грошей в умовах функціонування сучасного грошового ринку.

Ключові слова: *грошовий ринок, попит на гроші, пропозиція грошей, грошові агрегати, монетизація економіки.*

Основною функцією грошового ринку завжди є збалансування попиту і пропозиції і формування ринкового рівня інтересу як ціни грошей. Баланс попиту і пропозиції тісно пов'язаний з залишком грошових доходів і витрат населення, з балансом ресурсів. Він також відображає дані про попит в соціально-економічних і статеві - вікових групах споживачів, і джерела їх задоволеності в основних групах товарів.

Створити необхідні умови для збалансування попиту і пропозиції можна тільки збалансувавши всі економічні важелі, які впливають на кінцевий результат господарської діяльності.

Попит на гроші є резервом грошей, на який в певний момент орієнтовані суб'єкти господарювання (побутові, державні, підприємства, агентські фірми). Це сума грошей, необхідна для здійснення поточних платежів (цю частину грошей можна назвати грошима для здійснення операцій). Створення запасу засобів придбання та оплати має бути достатнім для задоволення поточних потреб суб'єктів господарювання в товарах і послугах; попит на гроші як засіб збереження цінності (багатства) або накопичення.

Основними факторами, що визначають загальний попит на гроші, є:

- зміна виробництва (національний дохід);
- зміна рівня цін, швидкості грошового обігу.

Чим вище швидкість грошового обігу, тим нижче буде попит на гроші. Гроші не приносять їх власнику доходу, а забезпечують абсолютну ліквідність, адже відразу і без будь-яких витрат можна використовувати для покупки необхідних товарів і послуг. Цінні папери здатні приносити своєму власнику дохід у вигляді відсотка, але вони менш ліквідні [1, с.892].

Специфіка грошей як абсолютно ліквідного активу зумовлює істотну специфіку їх переміщення між суб'єктами грошового ринку, а також усіх інструментів та самого механізму функціонування цього ринку. Купівля грошей є формою одержання суб'єктами ринку у своє розпорядження певної суми грошей в обмін на фінансові інструменти. Самі гроші виступають тут зовсім в іншому статусі порівняно з товарними ринками. Іншого змісту набувають і такі ринкові явища, як ціна, попит, пропозиція.

Пропозиція грошей - це сума грошей, яка в будь-який момент знаходиться в розпорядженні суб'єктів господарювання. Пропозиція грошей контролюється державою. В Україні цей контроль здійснюється Національним банком України як засіб видачі грошей, так і шляхом управління монетарною системою. Саме він визначає необхідну суму грошей в економіці і вони, виходячи з її стану. Інструменти грошового ринку, обслуговуючи переміщення грошей між його суб'єктами, самі набувають певної вартості і стають об'єктом купівлі-продажу. У зв'язку з цим можна говорити про специфічний ринок фінансових інструментів, який є однією з форм існування грошового ринку [1, с.894].

На макроекономічному рівні на формування пропозиції грошей впливає сума фактичних грошей в обігу. Ця фактична грошова маса в обігу становить природний ліміт пропозиції грошей. Тільки додаткова емісія грошей Національним банком України може розширити пропозицію грошей за цей ліміт [2].

Попит на грошові маси задовольняється відповідною пропозицією грошей. Така рівновага встановлюється за рахунок взаємодії попиту на гроші і їх пропозиції. Це означає, що сума грошей, яку суб'єкти господарювання хочуть мати в портфелі своїх активів, дорівнює сумі грошей, яку пропонує банківська система. Ситуацію може порушити зміна попиту на гроші, викликана збільшенням або зменшенням обсягів виробництва і реалізації товарів або зміною рівня цін. Підтримання балансу забезпечує гроші з найкращим виконанням своїх функцій, сприяє накопиченню капіталу, створенню інвестицій для передового відтворення. При цьому різниця між попитом і пропозицією може призвести до порушення платіжного балансу, падіння виробництва і реалізації продукції, високих темпів інфляції.

Якщо процентна ставка знизиться, рівень попиту на гроші перевищить їх кількісну пропозицію, а в разі підвищення процентної ставки пропозиція грошей перевищить попит. Підвищення процентної ставки призводить до того, що суб'єкти ринку переміщують більшу частину своїх грошових залишків на активи з високим рівнем доходу. Попит на гроші зменшується, адже володіння ними не приносить доходів.

Ситуація з фінансовою системою все більше погіршується унаслідок багатьох чинників. Проблема монетизації економіки полягає в доведенні маси грошей в обороті до рівня, достатнього для успішної реалізації всього обсягу вироблених товарів та послуг і погашення всіх боргових зобов'язань у процесі відтворення. Зростання цін властиве тим країнам, в яких відбуваються економічні ускладнення. Швидке зростання цін можливе при відсутності чіткої

політики вищих органів влади, зміні влади чи складній політичній ситуації (наприклад, війна).

Демонетизація економіки спричинена глибокою інфляцією, внаслідок якої різко скоротився попит на гроші і відповідно були скорочені запаси грошей в економічних суб'єктів. Зупинити цей процес швидко майже неможливо, але є конкретні шляхи для подолання проблеми. Відновити економіку неможливо нагнітанням пропозиції грошей, а насамперед потрібно забезпечити розвиток попиту на гроші [3].

Грошова маса є ключовим індикатором грошового обороту, а регулювання її обсягу - важливий спосіб досягнення балансу. Швидкість обороту грошей, впливає на економічні процеси. Збереження балансу на грошовому ринку вимагає від держави (його центрального банку) проведення виваженої монетарної політики, яка повинна забезпечити збалансований монетарний механізм протягом тривалого часу, чітку взаємодію грошової маси в обігу, реальність доходів фізичних і юридичних осіб і процентну ставку, підвищити стабільність національних грошей та банківської системи, довіру до них усіх економічних суб'єктів, забезпечити високий рівень розвитку ринку цінних паперів та валютного ринку, прискорювати економічне зростання, яке забезпечить тривале збільшення виробництва реального ВВП.

У розвинених економіках ціна грошей формується на основі збалансування попиту та пропозиції з боку економічних агентів, а сам рівень ціни грошей (процентної ставки) слугує певним індикатором розвитку й ефективності всього грошового ринку та банківської системи. В Україні, однак, є вагомі підстави визнати складність збалансування попиту і пропозиції грошей і відтак виникають сумніви щодо можливості ефективного і об'єктивного встановлення ціни грошей. При низькому рівні монетизації економіки, який існує в Україні, можливості економічних агентів формувати пропозицію грошей обмежені. З іншого боку, ця проблема ефективного збалансування попиту і пропозиції грошей гостро виражена у діях НБУ. Визначення пропозиції грошей, необхідної для монетизації економіки, є істотно ускладненим, оскільки необхідно враховувати не тільки досягнення докризового рівня монетизації, але й поточний обсяг попиту на гроші.

Список використаних джерел

1. Михайлик О.М. Щербина О.В. Ефективність збалансування грошового ринку: теоретичні підходи та практичні реалії. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 4. 891-866.

2. Савлук М. І “Сутність та особливості функціонування грошового ринку”. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78514223.pdf>.

3. Оціночно-аналітичне значення коефіцієнтів монетизації ВВП / за даними українського фонду підтримки підприємництва. URL: <http://ufpp.kiev.ua/pokazniki-monetizacii-vvp>.

JEL Classification: E64

Тарасевич Наталія Вадимівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи,

Третяк Ірина Вячеславівна

студентка 2 курсу факультету

менеджменту, обліку та інформаційних технологій

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

ІНФЛЯЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ЇХ ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Тези присвячено дослідженню інфляційних процесів в Україні. Проаналізовано особливості інфляції в Україні і встановлено, що інфляція є однією з найбільш гострих проблем розвитку економіки країни. Досліджені соціально-економічні наслідки та причини поглиблення інфляції. Акцентується увага на необхідності державного регулювання інфляційних процесів. Визначені пріоритетні напрями антиінфляційної політики.

Ключові слова: *інфляція, індекс споживчих цін, причини інфляції, соціально-економічні наслідки інфляції.*

Інфляція – це складний багатопрофільний процес, її наслідки завдають серйозної шкоди економіці країни та її населенню. Інфляція - це зниження купівельної спроможності грошей і поступове зростання цін на товари та послуги за певний період часу. У зовнішньому прояві вона буває: відкрита - це процес зростання цін; прихована - ціні фіксуються, але існує дефіцит товарів. За темпами зростання: повзуча - зростання цін до 5% в рік; помірна- зростання цін від 5 до 10 %; галопуюча- зростання від 10 до 20%; гіперінфляція- зростання від 20 до 1000% в рік. За темпами зростання: збалансована - ціна змінюється в однакових пропорціях; незбалансована - ціна змінюється в різних пропорціях. За ступенем відповідності прогнозів: прогнозована, непрогнозована [1, с.53].

Гіперінфляцію Україна пережила в 1991-1993 роки, тоді індекс інфляції склав 290%-10155%, але вже в 2000 році було помічено реальне економічне зростання, що було зумовлено зростанням внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту, підвищенням рівня доходу. У другому кварталі 2001 року та на протязі 2002 року значно уповільнились темпи економічного зростання, але завдяки зваженій монетарній політиці та сальдо платіжного балансу, було нейтралізовано підвищенням інфляції. З 2003 року урядом було прийнято рішення про «боротьбу з дефляцією», за рахунок цього було спричинено підвищення споживчих цін до 108,2%. З 2006 року інфляція почала зростати і дорівнювала 11,6%, у 2007 році -16,6%, 2008 році -23%. Треба звернути увагу на те, що інфляційні процеси до 2008 року супроводжувались стабільним курсом національної валюти, але вже в кінці 2008 року стався обвал гривні і криза фінансово-банківської сфер. Країна мала один з самих негативних

соціально-економічних результатів, що супроводжувалось інфляцією, від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі, відтоком капіталу та валютними боргами, саме за рахунок цього підвищився попит на іноземну валюту. Також одним із факторів який прискорив інфляцію, був стрімкий розвиток кредитування. Вже протягом 2009 року спостерігалася тенденція на зниження інфляції. Одним з чинників виступало зниження світових цін на товарних ринках, а також високий врожай та адміністративне регулювання окремих цін на тарифи та послуги. У 2010 році в Україні вперше одночасне зростання ВВП перевищило бюджетні очікування, а інфляція була нижчою її показник був кращим на 4% . Протягом 2011 та 2012 можна спостерігати зниження показників інфляції. Основним чинником позитивної динамки індексу споживчих цін у 2012 році стало здешевлення продовольчих товарів на 2,9%, цей процес відбувався завдяки високому рівню пропозицій на внутрішньому ринку. Також одним з важливих чинників було стримування тарифів та послуг. Стрімке зростання інфляції в Україні відбулося в 2014 році до 24,9%, що було обумовлено девальвацією гривні та наростання панічних настроїв які панували на території через військовий конфлікт з Росією на Сході України. В 2015 році рівень інфляції підвищився і склав 43,3 %. Вже в з 2016 році можна спостерігати позитивні зміни в інфляційних процесах в Україні, так інфляція знизилась до 12,4%. У 2017 році рівень інфляції склав 13,7%, а в 2018 році вже 9,3%. І також можна спостерігати зниження інфляції у продовж 2019 її рівень становив 4,1%, а в 2020 році вона підвищилась та складала 5%.

Інфляція в Україні у 2021 році становила 10% і стала найвищою за останні чотири роки. Найбільше зросли ціни споживчого ринку :на цукор, олію та природний газ [2]. НБУ дотримувався режиму плаваючого обмінного курсу. Сприятливі умови для українського експорту та зростання трудових переказів створювали фундаментальний ревальваційний тиск. НБУ згладжував коливання на валютному ринку, збільшуючи одночасно свою “подушку безпеки” через накопичення міжнародних резервів.

Загалом Національний банк завершив 2021 рік з позитивним сальдо валютних інтервенцій в обсязі 2,4 млрд дол. США, що дало змогу наростити міжнародні резерви до 31 млрд дол. США. Водночас це не зашкодило укріпленню гривні, яке спостерігалось упродовж більшої частини минулого року, що створило умови для зламу інфляційної тенденції [3].

Інфляція буває переважно двох видів: монетарна та цінова. Монетарна – це збільшення в економіці грошей, про це турбується НБУ, а населення більше цікавить цінова. Взагалі офіційна інфляція розраховується за достатньо великим обсягом товарі та послуг. Індекс інфляції(індекс споживчих цін) - це показник, який характеризує зміни загального рівня цін на товари і послуги, які купуються населенням для невиробничого споживання. Індекс споживчих цін відображає вартість звичайного набору товарів та послуг у даний рік порівнюючи його з попереднім. Споживчий набір товарі та послуг - це необхідні для людина блага. На підставі індексу інфляції аналізують: рівень зарплати, ціни на продукти, оцінюється життєвий рівень громадян. Зазвичай люди по різному відчують

вплив інфляції, адже список товарів які купує людина достатньо індивідуальний, а ціни на товари та послуги постійно ростуть [4].

Причини інфляції є: надмірна емісія грошей, збільшення кредитування. Найчастіше надмірна емісія виникає в результаті дефіциту бюджету, тому держава змушена покривати цей дефіцит за рахунок випуску зайвої маси грошей.

Кредитна експансія - це розширення кредитування без реальної потреби. Також відграє важливу роль зовнішньо економічна причина, тому що Україна переважно імпортує, що робить її вразливою до іноземної інфляції та скорочення підприємств. Нажаль, ми можемо стати ринком збуту для світових експортерів, хоча на території нашої держави є все, щоб експорт перебільшував імпорт [5].

Також одним з головних факторів є те, що в Україні проживає мала частка середнього класу, що дозволяє багатим монополістам диктувати свої ціни з метою отримання максимального прибутку. Бідніші верстви населення змушені купляти товар та послуги за високими цінами або вони їдуть закордон у пошуках кращих заробітків.

Політична нестабільність проявляються у тому, що владна еліта не хоче узгоджувати власні інтереси, підпорядковуючи їх загально державним. Результатом панування владних структур є гра у маріонетку з економічними процесами у пошуках особистої вигоди, яка полягає у тому щоб збагатитися.

Отже, інфляційні процеси в Україні відбувалися за різних причин, як зовнішніх так і внутрішніх. Зокрема, це дефіцит бюджету, зростання державного боргу, надмірна емісія грошей, монополізація виробництва, незбалансованість інвестицій, загострення соціально-політичної ситуації в країні тощо

Основним соціально-економічним наслідком інфляцій найчастіше виступає перерозподіл національного доходу та багатств між різними групами населення. Внаслідок стрімкого росту цін відбувається зниження конкурентоспроможності національних товар, за рахунок цього відбувається зниження експорту та підвищується імпорт, що робить нашу економіку більш вразливу до іноземної інфляції, банкрутують національні виробники, росте попит на більш стабільну іноземну валюту. Інфляція призводить до зниження реальних доходів населення, а от зростання номінальних доходів відстає від динаміки інфляційного процесу.

До негативного фактора інфляційних процесів можна віднести зниження реального прибутку населення, знецінення заощаджень населення, втрата зацікавленості виробників у створенні якісних товарів, високий рівень інфляційних очікувань, зниження темпів виробництва, підвищення попиту на іноземну валюту, девальвація національної валюти. Саме ці фактори вплинули на створили додаткове напруження на курс національної валюти.

Виснажені міжнародні резерви, підвищений попит на іноземну валюту як наслідок панічних настроїв населення у зв'язку з невизначеністю результату перебігу воєнних дій, падіння експортної виручки призвели до значної девальвації національної валюти. Ці обставини створили додатковий тиск на курс національної валюти через канал очікувань.

За умов, які склалися у вітчизняній економіці, керування інфляцією є найважливішою проблемою грошово-кредитної і економічної політики взагалі. При всій значущості скорочення державних витрат, поступового зменшення грошової емісії необхідне проведення широкого комплексу антиінфляційних заходів. Заходи антиінфляційного регулювання інфляції в Україні наступні:

- розробка та втілення в життя комплексних державних програм розвитку економіки, в першу чергу галузей і підприємств, які сприяють становленню конкурентного, високотехнологічного та наукомісткого виробництва;
- проведення послідовної антимонопольної політики та створення широкої мережі економічної інформації для підприємств;
- посилення стимулів виробничого накопичення, включаючи субсидії, що здатні підтримати процес накопичення коштів у підприємств та населення;
- зміна структури виробничих фондів з метою розширення виробництва товарів народного споживання, тобто створення умов для переливу капіталу з однієї до іншої галузі суспільного виробництва;
- стимулювання кредитної та інвестиційної діяльності банків та обмеження покриття дефіциту коштів за рахунок банківського кредиту;
- вдосконалення податкової системи; особлива увага регулюючій ролі податків;
- підвищення ефективності грошово-кредитної політики, яка повинна забезпечити тісний взаємозв'язок усіх елементів ринкового механізму товарно-грошових відносин.

Отже, найбільшій ефективності проведення антиінфляційної політики можна досягти лише за умов комплексного використання всіх можливих способів боротьби з інфляцією. Інфляційні процеси та економічні кризи не минули жодної країни, проте навіть найважчі з них зазвичай завершувалися оновленням економіки та її зростанням. Україні необхідно використовувати той досвід і методи, які допомогли вийти іншим країнам з кризи і подолати інфляцію, але з врахуванням особливостей національної економіки.

Список використаних джерел

1. Марцин В. С. Інфляційні процеси, причини їх виникнення та шляхи подолання в Україні. Регіональна економіка. 2020. №1. С.52-57.
2. Мінфін. Індекс інфляції 2021 в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/>.
3. НБУ: розворот інфляційної тенденції в Україні відбувся ще в 2021 році/ <https://finbalance.com.ua/news/nbu-rozvorot-inflyatsiyno-tendentsi-v-ukrani-vidbuvsya-shche-v-2021-rotsi/>
4. Александрова М.М., Маслова С.О. Гроші. Фінанси. Кредит.: Навчально-методичний посібник. К.: ЦУЛ, 2012.
5. Що таке інфляція, і чи потрібно нам її боятися . URL: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-cto-takoe-inflyaciya-i-nuzhno-li-nam-ee-boyatsya>

JEL Classification: C140; G210

Сергєєва Олена Степанівна

*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

Гаврилюк Юрій Валентинович

*студент 1 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

АНАЛІЗ ЗМІН ФАКТИЧНОГО ГРОШОВОГО-КРЕДИТНОГО МУЛЬТИПЛІКАТОРА В УКРАЇНІ

Тези присвячено аналізу грошової пропозиції через визначення фактичного грошово-кредитного мультиплікатора за 2011 – 2021 рр. Зроблені висновки, що значення коефіцієнтів резервування та співвідношення їх зміни зі змінною рівня обов'язкового резервування дає можливість підтвердження достовірності твердження щодо впливу НБУ на коефіцієнт резервування та отже на значення фактичного коефіцієнта експансії.

Ключові слова: банк, мультиплікатор, кредит, економіка

Зміна маси грошей, що циркулює в економічній системі, може суттєво вплинути на реальний випуск продукту, рівень цін, зайнятість тощо. Оскільки контроль за кількістю грошей надзвичайно важливий для економічної стабільності, необхідно мати адекватні можливості для вимірювання грошової маси. Процес грошово-кредитного мультиплікування, що став можливим на сучасному етапі розвитку дворівневої банківської системи слугує потужним фактором впливу на загальну грошову пропозицію. Необхідність проведення структурного аналізу змін значень фактичного грошового-кредитного мультиплікатора та грошової пропозиції обумовлена необхідністю перевірки теоретичних висновків про чинники впливу на коефіцієнт експансії та грошової пропозиції на макроекономічні показники, що визначають соціально-економічний розвиток країни.

Грошова маса є складною, мінливою та неоднорідною категорією. Структура грошової маси може змінюватися залежно від мети аналізу і використання певного елемента грошового обігу. Тому до складу грошової маси можуть включатися певні елементи або виключатися з неї залежно від конкретної економічної ситуації. Вона є продуктом сучасної банківської системи, який перебуває в процесі динамічного розвитку.

Пропозицію грошей визначає НБУ, тому дослідження каналів формування грошової маси є по суті аналізом ефективності проведених ним операцій щодо забезпечення суб'єктів економіки грошима. Оскільки, пропозиція грошей може збільшуватись не лише за допомогою емісії НБУ, а й за допомогою

мультиплікаційного ефекту комерційних банків (а в економічно розвинених країнах є основним фактором розширення грошової маси), то цілком логічним буде включення до даного блоку і аналізу грошових мультиплікаторів.

Зростання грошової маси може здійснюватися за рахунок таких чинників:

1. *зростання зобов'язань комерційних банків за кредитами, наданими центральним банком.* Найпоширенішою формою такого кредитування у розвинутих країнах є здійснення рефінансування комерційних банків через переоблік вексельних зобов'язань банківських установ. Наслідком здійснення такої форми рефінансування є зростання рівня грошових резервів.

2. *чинники, що зумовлюють динаміку платіжного балансу країни* – зростання чи зменшення сальдо іноземних активів в умовах їх конвертації у національну валюту відповідно викликає розширення або звуження грошової бази;

3. *чисті зобов'язання уряду* – фінансові зобов'язання уряду перед центральним банком, що виникають через бюджетний дефіцит та його обслуговування шляхом купівлі центральним банком облігацій державної позики на ринку цінних паперів. Купівля центральним банком урядових облігацій призведе до збільшення грошової маси в обігу, а також до розширення емісійних можливостей комерційних банківських установ за збільшення їх резервних позицій;

4. *нерезервні зобов'язання банківських установ* – це капітал і прибуток від емісійної діяльності, некласифіковані активи і пасиви, інші зобов'язання, що безпосередньо не формують резервні позиції банків, однак опосередковано впливають на їх динаміку.

Фактично, грошово-кредитний мультиплікатор визначає спроможність банківської системи збільшувати пропозицію грошей внаслідок використання центральним банком монетарних інструментів. При цьому на формування грошово-кредитного мультиплікатора впливає як центральний банк, так і комерційні банки. Важливий вплив чинять і такі економічні суб'єкти як вкладники та позичальники. Фактичний грошовий мультиплікатор можна визначити за даними коефіцієнтів g та ρ .

$$m = \frac{1 + g}{g + \rho} \quad (1)$$

На основі даної формули можна прослідкувати напрями впливу різних суб'єктів економіки на процес грошово-кредитної мультиплікації. Що стосується впливу центрального банку, то він здійснюється через використання таких інструментів грошово-кредитної політики як нормативу обов'язкового резервування, проведення операцій з цінними паперами на відкритому ринку, валютні інтервенції, облікову політику. Найбільш потужним монетарним інструментом, який є у розпорядженні центрального банку, є норматив обов'язкових резервних вимог. Даний інструмент прямо впливає на показник ρ . При цьому за умови зростання норми обов'язкового резервування, відбувається зростання ρ , відповідно – грошово-кредитний мультиплікатор зменшуватиметься.

Вплив комерційних банків реалізується через залучення депозитів та використання своїх вільних резервів. Якщо банки активно залучають кошти клієнтів на депозитні рахунки, чим, відповідно, зменшують обсяг готівки в обігу (показник g зменшується), а також проводять політику щодо спрямування вільних резервів у активні операції, можна говорити про зростання грошово-кредитного мультиплікатора, адже показник ρ при цьому зростає.

Вплив небанківських інститутів, таких як домогосподарства, фірми, громадської організації, на грошово-кредитний мультиплікатор є також дуже значним. Він реалізується через вплив на співвідношення між готівковими та депозитними грошима, тобто на коефіцієнт депонування - g . Адже, чим вищою є частка депозитних, тобто безготівкових грошей, тим вищим буде грошово-кредитний мультиплікатор. При цьому на співвідношення між готівкою та безготівковими грошима впливає ряд факторів, а саме рівень доходів населення, рівень довіри до банківських установ, очікувана норма доходу за коштами, розміщеними на депозитних рахунках у банках, рівень інфляції, наявність тіньового сектору економіки та його масштаби.

Для проведення аналізу грошової пропозиції та значень фактичного грошово-кредитного мультиплікатора побудуємо таблиць 1.

Таблиця 1

Аналіз фактичного грошового мультиплікатора, розрахованого за даними коефіцієнтів g та ρ за 2011 – 01.04.2022 рр.

(за станом на кінець періоду, млн грн)

Роки	МЗ	М0	№ об., резер., %	Грошова база	Депозити	Резерви	g	ρ	$m\phi$
2011	685 515	192 665	4,0	239 885	492 849,8	47 220	0,39	0,10	2,86
2012	773 199	203 245	7,5	255 283	569 953,6	52 038	0,36	0,09	3,03
2013	908 994	237 777	9,0	307 139	671 217,7	69 362	0,35	0,10	2,96
2014	956 728	282 947	10,0	333 194	673 780,6	50 247	0,42	0,07	2,87
2015	994 062	282 673	6,5	336 000	711 389,1	53 327	0,40	0,07	2,96
2016	1 102 700	314 392	6,5	381 575	788 308,1	67 183	0,40	0,09	2,89
2017	1 208 859	332 546	6,5	399 057	876 313,3	66 511	0,38	0,08	3,03
2018	1 277 635	363 629	6,5	435 798	914 006,5	72 169	0,40	0,08	2,93
2019	1 438 311	384 366	10	477 491	1 053 944,7	93 124	0,36	0,09	3,01
2020	1 850 007	516 085	10	595 986	1 333 922,5	79 901	0,39	0,06	3,10
2021	2 071 358	581 011	10	662 499	1 490 347,4	81 488	0,39	0,05	3,13
1.2022	2 047 249	583 532	10	692 826	1 463 717	109 294	0,40	0,07	2,95
2.2022	2 032 071	634 695	10	790 775	1 397 376	156 080	0,45	0,11	2,57
3.2022	2 079 383	636 017	10	732 842	1 443 366	96 825	0,44	0,07	2,84

Джерело: побудовано автором на основі [8]

За даними розрахованими в таблиці 1 побудуємо графіки динаміки змін значень грошово-кредитного мультиплікатора (рис.1), грошово-кредитної пропозиції (рис 2.).

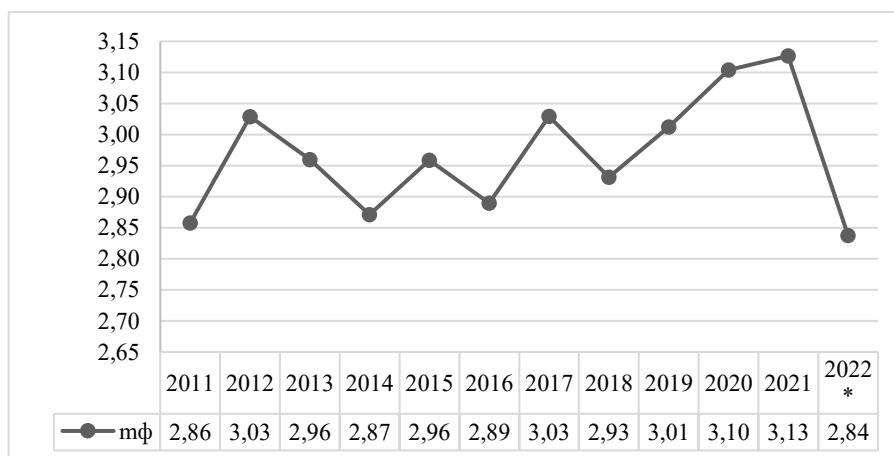

Рис. 1 Динаміка зміни фактичного грошово-кредитного мультиплікатора за 2011 – 01.04.2022 рр.

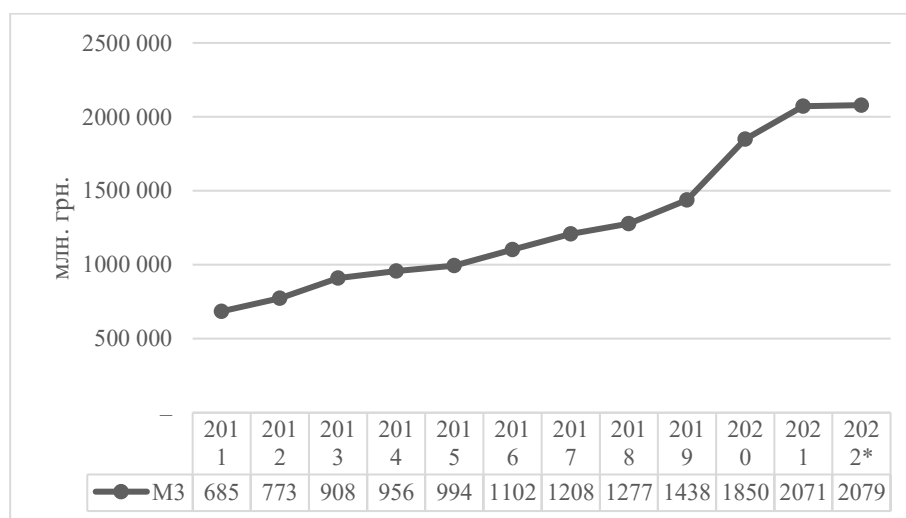

Рис. 2 Динаміка зміни грошово-кредитної пропозиції за 2011- 01.04.2022 рр.

Аналіз значень коефіцієнтів резервування та співвідношення їх зміни зі змінною рівня обов'язкового резервування дає можливість підтвердження достовірності твердження щодо впливу НБУ на коефіцієнт резервування та отже на значення фактичного коефіцієнта експансії.

Зміна значень обов'язкового рівня резервування виступає дуже потужним монетарним інструментом центрального банку. Рішення про збільшення рівня обов'язкового резервування приймається центральним банком у разі нестійкої економічної (політичної) ситуації в країні. Це підтверджується аналізом зміни рівня обов'язкового резервування в 2011 – 01.04.2022 рр. Підвищення рівня обов'язкового резервування в 2014 році обумовлено нестійкою політичною ситуацією та реформуванням банківської системи, після стабілізації спостерігалось зменшення рівня обов'язкового резервування до рівня 6,5%. Друге підвищення відбулося у результаті економічної кризи, яку спричинила пандемія коронавірусної COVID-19 та нестабільної політичної ситуації.

Аналіз ключових індикаторів монетарної політики НБУ показав, що незначні темпи зростання грошових агрегатів пов'язані з жорсткістю монетарної політики НБУ. Ситуацію погіршує те, що суттєве зростання попиту на долар з

боку населення негативно вплинуло на обсяг готівкової гривні в обігу, що в свою чергу, змусило центральний банк використовувати інструменти для стримування ліквідності готівкової національної одиниці.

Проаналізовані показники мають фундаментальне значення для оцінки настроїв резидентів країни щодо розпоряджання власними грошима та умовами створення попиту гроші. Як було показано саме показник депонування дозволяє оцінити рівень довіри населення до банківської системи в цілому, та зміни в цьому показнику є результатом економічних шоків чи політичної нестабільності, яку можна підтвердити аналізом відповідних показників в 2014 році, 2017-2019 рр. та 2021-2022 рр. Нестабільна політична ситуація та реформування банківської системи спровокувало хронічну недовіру українців до банківської системи, та стало причиною зростання частки готівки у структурі грошової маси.

У період стабілізації та циклу пожвавлення економіки спостерігається активне залучення комерційними банками коштів громадян, що стає причиною зменшення коефіцієнту депонування (зростання довіри населення до банківської системи в цілому) та зростання коефіцієнту резервування.

Підсумовуючи, зазначимо, що через зміну грошової пропозиції можна активно впливати на економічні процеси, зокрема на результати діяльності економічних агентів. Проаналізувавши статистичні данні грошово-кредитного сектору можна стверджувати економіка України має потужний фундамент для розвитку фінансової системи. Національний банк України продовжує працювати на забезпечення цінової та фінансової стабільності, разом із фінансовим сектором сприятиме економічному зростанню.

Список використаних джерел

1. Демківський А. В. Гроші та кредит : Навчальний посібник. - Київ : Дакор Вира-Р, 2003. - 528 с.
2. Івасів Б.І. Гроші та кредит: Підручник. – Вид.2-ге, змін. й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 528 с.
3. Коваленко Д.І. Гроші та кредит: теорія і практика: Навч. Посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 344 с.
4. Комарницький І.Ф. Економічна теорія: Чернівці, 2006. - 334 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://pulib.if.ua/part/3090>
5. Мишкин С.Ф. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков: [пер. с англ.]- 7-е изд. - М. : Вильямс, 2006. – 875 с.
6. Савлук М. І. Гроші та кредит: Підручник. — К.: КНЕУ, 2006.- 602 с.
7. Гроші та кредит : підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 892 с.
8. Статистика фінансового сектору.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 01.05.2022).

JEL Classification: D04, A11

Maksym Zhytar

Doctor of Economics, Associate professor, Vice-rector for scientific and pedagogical work of International European University, Kyiv, Ukraine

ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF PUBLIC FINANCES

Key points highlight areas of developing the accounting and analytical support of public finances. One examines areas of the financial architecture of economic entities and the development and adaptability of the financial market. To stimulate the development of the financial architecture of households, one suggests the proper financial support as part of the implementation of a range of activities introduced in the key points.

Keywords: public finances, financial architecture, financial market, national economy.

The development of the accounting and analytical support for national public finances includes the implementation of the following activities:

- adoption of the scientific and methodical approach to the assessment of reasonable fiscal flexibility, taking into account crisis and cyclic fluctuations of national economy;
- implementation of mid-term forecasting and planning of budget indicators at the level of appropriate ministries and important budget resources;
- encouragement of prompt and relevant statistics by integrating appropriate indicators of the business cycle, presenting the calculation for the deficiency in a particular budget corrected to a proper cyclical nature, the accurate GDP gap. This kind of statistics in the given conditions to achieve a moderate proper level of inflation and exchange rate changes will allow defining possibilities for imposing an efficient fiscal rule;
- control over the consolidation of the deficiency and debt at a certain level of the general sector of public administration in accordance with the current European System of Accounts, which allows using corresponding fiscal rules without particular possibilities for disproving its efficiency in fiscal arbitrage. Thus, aggregates of public administration should include consolidated budget indicators, fund performance in social insurance;
- strategic accounting (reasonable long-term forecasting concerning the power balance – Generation accounting) to define the volume of debt burden for different future generations in regard to tax payments and government transfers, as well as primarily the amount of a corresponding fiscal gap, taking into account volumes of

fiscal stability. Therefore, the fiscal gap is one of the key components of the fiscal space, which eventually will be possessed by each country;

- the use of the Unified Chart of Accounts and Standards to develop the public sector in accordance with the stipulated International Financial Reporting Standards in the public sector.

Regarding the financial architecture of economic entities:

- adoption of the scientific and methodical approach to the assessment of the financial adaptability of economic entities;

- development and disclosure of NBU's reports, namely 'Access to finances' in accordance with available financial possibilities, depending on the size of economic entities, which are a strong information channel for setting unpredictable expectations and ensuring drivers for the development of national economy. One can use the following parameters and indicators: necessity of approving the provision of credit funds, minimum lending volume, necessity of extra charges or fees in the lending process, necessity of crediting approval, etc.;

- establishment of promptness in providing statistical information based on disclosure of proper statistical information about finances of economic entities.

For the financial architecture of households:

- integration of the efficient scientific and methodical approach to the assessment of the fiscal adaptability of households (profits, expenses, assets and obligations);

- implementation of statistics of volumes and structure of assets (appropriate financial and non-financial assets, including the market property valuation), as well as household obligations, is a crucial element of establishing the adaptability and capacity of households, organizing the impact on the adaptability and stability of national economy, providing possibilities for the capitalization of available positions of the implementation of the national financial policy;

- development and disclosure of reports.

Regarding the development and adaptability of the financial market:

- application and efficient adoption of the scientific and methodical approach to the assessment of the financial market adaptability on the principles of the development of economic performance, post-crisis recovery of national economy, powerful credit boom;

- establishment of the efficiency of the financial statistics system by adopting price indices of corresponding property, a set of transparent and simple indicators for corresponding financial fluctuations;

- monitoring of the impact of different non-banking institutions on the specific state of the entire financial architecture;

- adaptation to the International Financial Reporting Standards for appropriate participants in the financial architecture;

- organization of the supervision for the banking sector based on the risk assessment rules, which suggests the long-term vision with the focus on both existing and potential risks, the process of monitoring target or problem high-risk zones, the use

of additional demands for the active capital on the principles of the conducted assessment of the impact of risky conditions;

- public availability of official reports with necessary calculations of risk indicators of the financial architecture development and social and economic potential in order to recover, expand gradually and somehow restrain problematic conditions of the functional capacity of the financial architecture;

- implementation of the current and promising monitoring system for participants in the financial architecture.

Assurance of the efficient adaptability of the financial architecture of national economy primarily includes a range of efficient tools for establishing the functional capacity, which allows identifying the financial potential to ensure countercyclicality of the impact, comprehensive coverage of liquidity deficiency volumes and financing of innovative and investment alternatives.

Encouragement of the financial support in the implementation of public finances, which suggests the adoption of a range of activities:

- enhancement of structural and functional spaces;

- integration of the efficient mechanism for establishing and using stabilization funds at all management levels according to specific principles [1] in case of the steady reduction in budget deficiency volumes, surplus for the trade balance, which will result in the adoption of innovative technologies in the manufacturing process, modernization of the social and economic conjuncture, as well as recovery from the recession and provision of possibilities for implementing stabilization funds. Taking into account the non-compliance with international standards in practical development of such a fund and use of its resources within the country, one should define core aspects to be considered in the future. It is also viable to set the key goal of fund establishment that includes sources for its formation and appropriate application areas. The main goal of establishing corresponding stabilization funds is generally the establishment of the proper fiscal space in order to support national economy in crisis periods and economic decline. Appropriate funds are usually established nationwide using revenues from sales of oil, gas and other raw material resources. Thus, their cost is a significant factor in conjuncture fluctuations on the international market while corresponding state revenues are generated from a particular source. Financial resources of the given funds are kept in quite a liquid form and, as a rule, won't be invested. The substantial amount of such resources allows establishing not only stabilization but also investment and savings funds. With these fund establishment models having no actual possibilities for implementation in Ukraine, it is viable to consider prospects for adopting positive experience in establishing such funds at a regional level. Therefore, examining the US experience where 46 states have appropriate stabilization funds, we can present four alternative models for their establishment: 1) adapted to the level of budget balance surplus with a fixed part directed to the fund; 2) suggest a deviation in expected revenues, i.e., revenues that substantially exceed the planned value are directed to the fund; 3) suggest a limited percentage of earned revenues that does not directly depends on the contemporary economic conjuncture; 4) volatility of revenues (the total amount of revenues, certain types, and volatility of social and economic parameters) [2-3].

Encouragement of the development of the household financial architecture suggests the proper financial support within the implementation of a range of activities:

- directly on the part of households, significant expansion of the revenue base, stimulation of the decrease in particular types of expenses, formation of money savings and other types of savings, management of a corresponding debt reserve;
- on the part of the state, reliable tax stimulation regarding the increase in the relative share for business and property incomes;
- increase in the minimum wage up to almost 40% of the average one;
- development of compensation schemes for protecting contributions of investors and other consumers of non-banking financial services;
- increasing possibilities for the comprehensive use of credit programs for citizens;
- increase in public expenditures for the recovery and development of the level of human capital;
- increasing profitability and, consequently, the housing capitalization process, activation of mortgage mechanisms, prompt use of efficient financial tools for comprehensive stimulation of the development of the modern housing market.

Regarding the financial market architecture:

- increase in the amount and efficient management of the national gold and currency reserve;
- establishment of countercyclical and conservative capital circulation platforms, compliance with leverage standards according to Basel III. NBU's Decree No. 312 stipulates the necessity to establish an appropriate countercyclical capital buffer from 0% to 2.5% of the certain volume of risks according to the NBU's decision in case of the substantial credit activity of banks, taking into account risks directly related to the increasing amount of crediting. The Basel Committee also offers particular deviations for the credit indicator to GDP volumes from its stipulated trend (i.e., an average value) as an important indicator that can be used to identify the credit expansion or restriction. Besides, it is worth noting that this indicator has a certain level of deviation in the given dynamics towards defined changes in the GDP or time lag, especially in the dynamic period of decline. Therefore, the use of this indicator can procyclically, significantly decrease the stipulated countercyclical buffer standards on the terms of credit expansion and vice versa. Thus, the best indicator for the use of this capital buffer is a performance indicator of the amount of crediting and its corresponding deviation from the stipulated trend;
- implementation of liquidity standards in accordance with Directive of Solvency II;
- gradual integration of the dynamic reserving process in covering particular credit risks;
- compliance with standards applied directly to a certain borrower and their controlled regulation for mortgage lending;
- compliance with standards for the correlation between the current debt and the amount of collateral, as well as the correlation between debt volumes and debtor's income;

- management of a corresponding capital account using taxation of inflows for foreign capital, taking into account reserving possibilities with a fixed zero rate, etc.;
- constant diversification of financial institution activities with particular requirements for capital volumes and specialization areas, taking into account the decrease in such capital standards to small banks;
- support of the development of the efficient supervision for the financial architecture based on IOSCO, EIOPA and BIS principles.

References

1. Zhytar Maksym, Navolokina Alla. Areas of Ensuring the Development of Financial Architecture on the Context of Globalization and European Integration. Наукові записки Національного університету "Острозька академія", Серія "Економіка". № 23 (51). P. 62-66.
2. Zhytar M., Samorodov B., Sosnovska O. Strategic Directions of Development of Financial Architecture of the Economy of Ukraine. *Financial and credit systems: prospects for development*. 2021. № 2(2). С. 25-32.
3. Melnyk Viktor, Zhytar Maksym, Shchur Roman, Kriuchkova Nataliia, Solodzhuk Tetiana. Assessment of the Performance of the Financial Architecture of Ukrainian Economy: Budgetary, Stock and Social Aspects. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, Volume 18, 2021, Art. #39, pp. 386-395.

JEL Classification: E10, E41

Сергєєва Олена Степанівна

*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

Проскокова Ганна Костянтинівна

*студентка 4 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

НАПРЯМИ МІНІМІЗАЦІЇ ГОТІВКОВОГО ГРОШОВОГО ОБІГУ В УКРАЇНІ

Тези присвячено напрямам мінімізації готівкового грошового обігу в Україні. Зроблені висновки, що зниження готівкових грошей в обігу дасть можливість зменшити витрати на обслуговування готівки, зменшити обсяги тіньової економіки та збільшити базу оподаткування.

Ключові слова: економіка, банк, готівкові та безготівкові гроші, лімітована сума.

В сучасному світі в умовах розвитку інформаційних технологій, враховуючи розвиток інтернет і мобільних технологій складно представити діяльність банківських установ без участі безготівкових розрахунків. Як ми вже визначали, розвитку безготівкових платежів сприяє, в першу чергу, розвиток платіжних систем, платіжної інфраструктури, зростання проникнення банкінгу / банківських карт в населення країни.

Значна питома вага готівки в грошовій масі України, капіталомісткість та трудомісткість готівкового обігу грошовому обігу України зумовили необхідність пошуку напрямів мінімізації цих грошових коштів в Україні.

Для України, яка переживає політичну та економічну кризи умовами для встановлення обмежень щодо використання готівки в Україні є:

- боротьба з відмиванням доходів, які отримані злочинним шляхом; боротьба з «тінізацією» економіки;
- зменшення витрат на виробництво готівкових грошей;
- в умовах України – лобіювання інтересів банків і посилення адміністративних методів регулювання фінансового сектору через одержання банками додаткової ліквідності (банки повинні залучати ліквідність з ринку самостійно на ринкових умовах).

В сучасних умовах ринок безготівкових платежів України можна визначити як більш розвинутий, вектор його розвитку спрямований на спрощення та зменшення тих чинників, які не дають безготівковим операціям здійснюватися на фінансовому ринку. До передумов, які можуть сприяти обмеженню готівки в країні можемо віднести наступні (табл. 1).

Як ми бачимо з табл. 1 для реалізації удосконалення розвитку безготівкових розрахунків в Україні присутнє багато передумов, які дають можливості досконало реалізувати цей напрям. НБУ постійно здійснює оверсайт інфраструктур фінансового ринку, щоб забезпечити їхнє безперервне, надійне та ефективне функціонування.

Таблиця 1

Передумови ведення обмежень на готівкові гроші та рівень забезпечення в Україні

№№	Передумови	Забезпечення в країні
1.	Стабілізація грошового ринку	Забезпечено
2.	Стабілізація грошового обігу	Забезпечено
3.	Довіра населення до банківської системи	Середня
4.	Наявність відповідних платіжних засобів	В достатньому обсязі
5.	Зручність, низька вартість розрахунків, простота	Забезпечуються не завжди
6.	Розвиток ІТ- технологій	Забезпечено
7.	Організація безпеки безготівкових розрахунків	Не достатньо забезпечено

Джерело: складено автором за матеріалами [1]

Дотримуючись зарубіжного досвіду щодо обмеження готівкових розрахунків та збільшення безготівкових розрахунків в Україні НБУ активно вводить в дію Постанови, які регламентують лімітовану суму використання готівкових грошей в обігу, так в Постанові правління Національного банку від 25 листопада 2016 року №407 "Про внесення змін до постанови правління від 6 червня 2013 року №210 "Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою" передбачено граничну суму розрахунків готівкою між фізичною особою й підприємством протягом одного дня в розмірі 50 тис. гривень, а також фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному засвідченню, у розмірі 50 тис. гривень, раніше ця сума складала 150 тис. гривень. Рішення повністю відповідає міжнародному досвіду – багато європейських держав (Франція, Бельгія, Португалія, Італія, Іспанія, Греція) встановили граничні суми розрахунків готівкою до рівня 1000 Євро, інші країни також планують ввести аналогічні норми.

Таким чином, можливо зробити висновки, що регулювання щодо лімітованої суми використання готівки визначається кожній країні окремо, це пов'язано в першу чергу з рівнем розвитку економіки даної країни, в друге з рівнем «тінізації» економіки та рівнем фінансової грамотності населення і довіри населення до банківської системи країни.

Підсумовуючи, зазначимо, що розширення безготівкових розрахунків дає можливість: залучення коштів до банківської системи; ресурс для кредитування економіки; обмеження не чіпають щоденних покупок населення, оскільки стосуються лише великих покупок; сприятиме зменшення обсягів тіньової

економіки, легалізації доходів населення, боротьби з корупцією, збільшенню прозорості фінансових потоків.

Список використаних джерел

1. Пшик Б.І. Забезпечення стійкості грошового обігу в Україні в контексті реалізації інструментів грошово-кредитної політики. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2017_1_4

JEL Classification: E10, E41

Сергєєва Олена Степанівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

Шевченко Олена Юрївна

студентка 1 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

АНАЛІЗ РІВНЯ МОНЕТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ГРОШОВИХ АГРЕГАТІВ М2, М1, М0 ЗА 2014, 2017, 2021 РОКИ

Тези присвячено аналізу рівня монетизації економіки України. Розглянуто важливість грошових агрегатів та обчислено рівень монетизації економіки України відносно агрегатів.

Ключові слова: монетизація, грошові агрегати, ліквідність, грошовий обіг.

Процес монетизації — складне економічне явище, пов'язане з пропозицією грошей в економіку країни шляхом збалансування попиту та пропозиції на грошовому ринку. Його суть полягає у наповненні та регулюванні каналів грошового обігу відповідно до потреб економіки країни. Метою дослідження є визначення економічної сутності процесу монетизації економіки, впливу грошових агрегатів на монетизацію економіки та різниці між різними мультиплікаторами.

Монетизація — це засіб забезпечення та задоволення реального попиту на гроші, особливо на грошовий капітал, економіки країни в цілому. [1] У науковій літературі процес монетизації визначається як достатність випуску грошей для руху товарів, процес насичення економіки грошима, макроекономічний показник, що характеризує рівень забезпечення економіки грошима. Основними об'єктами управління процесом монетизації економіки слід вважати грошову базу, грошові агрегати, процентні ставки, нормативи резервування, інфляцію, валютний курс і державні запозичення. Суб'єктами управління є центральний банк, фінансово-кредитні установи та уряд у межах виконання його антиінфляційної та боргової політики.

Рівень монетизації економіки визначається за формулою:

$$км = \frac{M_{1,2,0}}{ВВПн} \times 100\%$$

км – рівень монетизації економіки;
 М2, М1, М0 – Грошові агрегати;
 ВВПн – номінальний внутрішній валовий продукт.

В таблиці 1 розглянемо рівень монетизації економіки України за агрегатами М0, М1, М2.

Таблиця 1

Аналіз рівня монетизації економіки України з використанням грошових агрегатів М2, М1, М0 за 2014, 2017, 2021 р. р.
 (млн грн. та % станом на кінець року)

Роки	Рівень монетизації за агрегатом М2, %		Рівень монетизації за агрегатом М1, %		Рівень монетизації за агрегатом М0, %	
	млн грн.	%	млн грн.	%	млн грн.	%
2014	955,349	61.0	435,475	27.8	282,947	18.1
2017	1,208,557	41.0	601,631	20.0	332,546	11.1
2021	2,069,606	37.9	1,281,238	23.5	581,011	10.6

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [2]

Отже, можна зробити такий логічний висновок, що рівень монетизації за агрегатом М0, з плином часу поступово зменшувався. У 2014 р. він був 18.1 %, у 2017 - 11.1 % , а в 2021 р. – 10.6%, але об'єм готівки збільшувався. Натомість, ми бачимо збільшення не тільки М0, а й зростання М1 та М2. Це значить, що М1 та М2 розвивалися стрімкіше за ці роки, ніж М0. Як видно з наведених даних у табл.1 на протязі 2014, 2017 та 2021 рр. відбулось зростання сукупної грошової пропозиції в економіці більш ніж у два рази. Використовуючи дані табл.1, можемо побачити, що в цей період рівень монетизації коливається, але постійно зберігається на рівні не вище 40%, а на кінець 2021 року в загалі склав 37,9%. Зазначимо, що цей показник достатньо низький для України, міжнародний досвід показує рівень цього показника, для країн з перехідною економікою повинен складати приблизно 70-80%, а в розвинутих країнах більше 100% та вище.

Список використаних джерел

1. К.О. Ільїна, М.С. Мрочко Тенденції та проблеми монетизації економіки України. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 25.3 Львів: Львівський НУ ім. Івана Франка . 2015.
2. Грошово-кредитної статистики України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>

JEL Classification: E10, E41

Чапля Наталія

Студентка факультету фінансів та обліку

Науковий керівник – Калита К.В.

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези присвячено монетарній політиці Національного банку України під час запровадження воєнного стану на всій території України. Робота банківських систем під час воєнних дій.

Ключові слова: НБУ, офіційний курс, війна, BankID.

З початку введення воєнного стану по всій території України, Національний банк України не лише не зупинив свою діяльність, а й продовжив працювати на благо держави та Збройних Сил України. В таких нелегких умовах, дуже важливо підтримувати економіку на відносно стабільному рівні та контролювати діяльність банків.

Національний банк від початку воєнних дій в Україні робить все можливе для забезпечення населення готівкою, у разі необхідності, а також безперебійної роботи систем безготівкових розрахунків та підтримання безперебійного функціонування банківської системи держави. Також Національний банк України закликав громадян надавати перевагу безготівковим розрахункам, а установам, які надають товари і послуги у жодному разі не відмовляти їм у оплаті безготівковим шляхом. Щодо готівкових розрахунків, то встановлено ліміт на зняття готівки до 100 тис.грн. на день. Попри це можна отримати готівку в магазинах, аптеках та АЗС, але можна отримати від 500 грн до 6000 грн.

Офіційний курс було зафіксовано, а також введено низку тимчасових валютних обмежень. Зокрема, заборонено здійснювати торгівлю валютними цінностями, але обмеження не поширюється на операції з купівлі іноземної валюти для придбання окремих товарів. Також Національний банк ввів заборону на здійснення транскордонних валютних платежі, окрім розрахунків та отримання готівки з використанням платіжних карток за кордоном.

Важливі показники намагаються утриматися на одному рівні: споживча інфляція – 13,7%, облікова ставка – 10%, офіційний курс до євро - 30,69 грн, офіційний курс до долара США – 29,5 грн, міжнародні резерви – 28,1 млрд. доларів США. [1]

Ще з початку війни Національний банк України відкрив спеціальний рахунок для допомоги ЗСУ та рахунок Міністерства соціальної політики для гуманітарних потреб. Усього з відкриття спеціального рахунку на нього було перераховано близько 15,4 млрд грн. в еквіваленті, а також близько 4,9 млрд грн.

у еквіваленті надійшло з-за кордону у іноземній валюті. Кошти на цей рахунок надходили як від громадян, так і від підприємств України, а також зі США, Великобританії, Німеччини, Швеції, Фінляндії, Польщі, Швейцарії, Норвегії, Австралії, Франції, Канади та інших країн. Станом на 25 квітня 2022 року на рахунку, який відкрив Національний банк України для підтримки Збройних Сил України, залишилося 45 млн грн., загалом було перераховано на потреби військових близько 15,4 млрд грн. [2]

Попри війну в країні громадяни України мають можливість отримувати доступ до онлайн-послуг через систему BankID НБУ, які надають державні органи, банки та інші установи. З усіх громадян, які мають рахунки в українських банках, понад 99,7% мають доступ до дистанційних послуг з використанням BankID НБУ. За I квартал 2022 року у Системі BankID НБУ здійснено понад 10,9 млн успішних електронних ідентифікацій, що в 2,5 раза більше ніж за аналогічний період торік. [3]

Стабільна робота Системи BankID НБУ має важливе значення для підтримки наших громадян у період воєнного стану, оскільки гарантує безперешкодний цілодобовий доступ до державних та фінансових сервісів", – зазначила заступник директора Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку НБУ Ольга Василева. [3]

Використання Системи BankID НБУ є високо затребуваною, оскільки за допомогою неї здійснюється ідентифікація та верифікація для державних та банківських послуг, а також автентифікація громадян у застосунку «Дія», щоб мати змогу отримати доступ до своїх документів та отримати виплати за програмою «єПідтримка» і для відкриття рахунків громадянам, які не мають можливості відвідати відділення банку через війну. Національний банк оперативно ухвалив постанову у зв'язку із оголошенням воєнного стану по всій території України, якою, зокрема, передбачено, що:

- банки забезпечують роботу відділень в безперебійному режимі в умовах відсутності загрози життю та здоров'ю населення;
- банки продовжують роботу з урахуванням обмежень, визначених цією постановою;
- забезпечується доступ до сейфових скриньок в безперебійному режимі;
- безготівкові розрахунки здійснюються без обмежень;
- банкомати підкріплюються готівкою без обмежень;
- НБУ здійснює підкріплення готівкою без обмежень;
- НБУ здійснює бланкове рефінансування банків для підтримки ліквідності без обмежень за сумою терміном до одного року з можливістю пролонгації ще на один рік;
- платежі Уряду України здійснюються без обмежень, згідно із законодавством про особливий період.

Відповідна постанова також передбачає введення тимчасових обмежень з 24 лютого 2022 року, саме:

- призупинити роботу валютного ринку України, крім операцій з продажу іноземної валюти клієнтами;

- зафіксувати офіційний курс на 24 лютого 2022 року;
- обмежити зняття готівки з рахунку клієнта в обсязі 100 тис. грн на день (не враховуючи виплати заробітної плати та соціальних виплат), крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів Національного банку без нарахування та зняття комісій;
- заборонити видачу готівкових коштів з рахунків клієнтів в іноземній валюті, крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань), Уряду та окремих дозволів Національного банку;
- увести мораторій на здійснення транскордонних валютних платежів (крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) та Уряду, окремих дозволів НБУ);
- зупинити здійснення обслуговуючими банками видаткових операцій за рахунками резидентів держави, що здійснила збройну агресію проти України;
- банкам – емітентам електронних грошей призупинити здійснення випуску електронних грошей, поповнення електронних гаманців електронними грошима, розповсюдження електронних грошей [4]

Усі рішення, прийняті Національним банком України, є необхідними для забезпечення стабільного та надійного функціонування фінансової системи в Україні та максимального забезпечення Збройних Сил України і безпечної та неперервної роботи об'єктів критичної інфраструктури. Після стабілізації економічної ситуації в державі у достатньо невеликі терміни буде відновлена повноцінна робота валютного ринку, більшість обмежень можуть бути скасовані до довоєнного рівня, але увесь цей процес може відбуватися поетапно.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного Банку України URL: <https://bank.gov.ua/>
2. Стаття «НБУ перерахував на потреби військових майже 15,4 млрд грн, на спец рахунку залишилося 45 млн грн» від 25.04.2022 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-pererahuvav-na-potrebi-viyskovih-mayje-154-mlrd-grn-na-spetsrahunku-zalishilosya-45-mln-grn>
3. Стаття «В умовах воєнного стану Система BankID НБУ продовжує стабільно та надійно працювати» від 22.04.2022 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/v-umovah-voyennogo-stanu-sistema-bankid-nbu-prodovjuye-stabilno-ta-nadiyno-pratsyuvati>
4. Стаття « Про роботу банківської системи та валютного ринку з 24 лютого 2022 року в умовах воєнного стану по всій території України» від 24.02.2022 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pro-robotu-bankivskoyi-sistemi-ta-valyutnogo-rinku-z-24-lyutogo-2022-roku-za-umovi-voyennogo-stanu-po-vsiy-teritoriyi-ukrayini>

JEL Classification: E10, E41

Шматковська Тетяна Олександрівна
к.е.н. доц., кафедри обліку і оподаткування
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ В ОБЛІКУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Ефективним інструментом для перевірки наявності, контролю за збереженням та ефективним використанням активів є їх інвентаризація, яка забезпечує вірогідність даних бухгалтерського обліку шляхом зіставлення їх з фактичною наявністю об'єктів обліку.

Вивченням підходів до здійснення процесу інвентаризації займалися такі сучасні дослідники як М. Білуха, В. Завгородній, Н. Кружельний, В. Сопко, Ф. Бутинець, Н. Чебанова, І. Глушко та інші вчені.

Відповідно до Інструкції з інвентаризації матеріальних цінностей, розрахунків та інших статей балансу бюджетних установ, затвердженої наказом Міністерства фінансів України та Головного управління Державного казначейства України від 30.10.1998 №90 [1], що є основним нормативним документом, який регламентує порядок проведення інвентаризації в бюджетному обліку, інвентаризації підлягає все майно бюджетної установи, незалежно від його місцезнаходження, а також усі види фінансових зобов'язань.

Інвентаризація в бюджетних установах дає змогу виявити викривлення показників фінансової та бюджетної звітності та визначити винних у цьому осіб за рахунок створення інвентаризаційної комісії з числа працівників за участі головного бухгалтера та під контролем керівника установи. Інвентаризацію можна вважати недійсною за відсутності хоча б одного члена комісії.

Основними завданнями інвентаризації є перевірка фактичної наявності основних засобів, матеріальних цінностей, бланків суворої звітності, грошових коштів у касах, на реєстраційних, спеціальних реєстраційних, валютних та поточних рахунках; виявлення невикористовуваних матеріальних цінностей; контроль за дотриманням умов зберігання, утримання та експлуатації матеріальних цінностей і грошових коштів; перевірка реальної вартості обліковуваних на балансі матеріальних цінностей, сум дебіторської та кредиторської заборгованості; виявлення товарно-матеріальних цінностей, які застаріли або частково втратили свою споживчу властивість [1].

Бюджетні установи зобов'язані проводити інвентаризацію в терміни, які зазначені в Інструкції з інвентаризації матеріальних цінностей, розрахунків та інших статей балансу бюджетних установ, результати інвентаризації необхідно відображати в обліку за той період, в якому її було здійснено, а всі відхилення повинні бути відображенні протягом 10 днів після закінчення інвентаризації.

Види інвентаризації, що застосовуються бюджетними установами поділяються залежно від повноти охоплення на повні та часткові, а залежно від характеру – на планові та позапланові.

Проведення інвентаризації є обов'язковим: 1) при передачі майна державного підприємства, установи в оренду, приватизації майна державного підприємства, а також в інших випадках, передбачених законодавством; 2) перед складанням річної фінансової звітності, крім майна, інвентаризація якого проводилася раніше 1 жовтня звітного року; 3) при певних змінах осіб, які відповідають за товарно-матеріальних цінності; 4) у випадку певних крадіжок або зловживань, псування цінностей, а також за рішенням судово-слідчих органів; 5) у випадку пожежі або стихійного лиха; 6) при передачі та їх структурних підрозділів (на дату передачі); 7) у випадку ліквідації [2].

До початку проведення інвентаризації необхідно перевірити стан реєстрів обліку, наявність технічної документації та інших документів, що підтверджують право власності на матеріальні цінності, та забезпечити їх коректне оформлення. Для запису даних інвентаризації використовують їх інвентаризаційний опис, куди записують повні найменування об'єктів та їхні інвентаризаційні номери.

Основні засоби записуються в описі під найменуванням згідно з основним призначенням об'єкта та здійснюється перевірка відповідності технічної документації та документів, що підтверджують права власності на ОЗ. При проведенні капітальних робіт або часткової ліквідації будівель та споруд, що не відображені в обліку, комісія зобов'язана збільшити чи зменшити балансову вартість об'єкта та внести зміни до опису. У випадку виявлення об'єктів, що не внесені до обліку, комісії необхідно включити їх технічні показники до опису, провести оцінку за дійсною вартістю та розрахувати знос. На ті ОЗ, що непридатні до експлуатації та не можуть бути відновлені, складають окремий опис із вказанням періоду введення в експлуатацію та причин, що призвели до придатності [3].

Під час інвентаризації незавершеного капітального будівництва чи ремонту в інвентаризаційних описах зазначають ступінь та стадію їх готовності, обсяг робіт та найменування заділу. Основні засоби, що на момент інвентаризації перебувають за межею установи, інвентаризуються до моменту їх тимчасового вибуття.

Для відображення результатів інвентаризації нематеріальних активів використовується інвентаризаційний опис нематеріальних активів, що складається на кожен окремий об'єкт або групу однотипних нематеріальних активів. Порівняльна відомість результатів інвентаризації нематеріальних активів складається у випадку виявлення розбіжностей між інвентаризаційним описом та даними бухгалтерського обліку, а у випадку виявлення недостач та лишків комісія повинна отримати письмові пояснення від матеріально-відповідальних осіб.

Інвентаризація інших необоротних матеріальних активів та запасів здійснюється шляхом запису в описи за кожним окремим найменуванням із зазначенням номенклатурного номера, виду, групи, сорту та кількості. МШП інвентаризуються за їх місцезнаходженням та за матеріально-відповідальними особами та заносяться до інвентаризаційних описів за найменуваннями

відповідно до номенклатурних номерів та в одиницях виміру, що прийняті в бухгалтерському обліку. На МШП, які стали непридатними, складається акт із зазначенням часу експлуатації, причин непридатності, можливості використання цих предметів у господарських цілях. МШП, які обліковуються в оперативному порядку, перевіряються на їх наявність у матеріально-відповідальних осіб за допомогою порівняння з відомістю оперативного обліку. Виявлена недостача предметів оформлюється актом. На цінності, які не належать установі, але є в її розпорядженні, складаються окремі описи з розподілом на орендовані, прийняті на відповідальне зберігання і т. ін. [4]

Інвентаризація каси полягає в перевірці фактичної наявності готівки в національній та іноземній валютах, цінних паперів, грошових документів, бланків суворого обліку, наявність договорів касирів та інших осіб, на яких покладено ведення операцій з готівки, про повну матеріальну відповідальність. При виявленні розбіжностей між даними касової книги та фактичною наявністю комісії необхідно отримати письмові пояснення про їх причини від касира та головного бухгалтера. У разі виявлення недостачі готівки в касі необхідно відшкодувати її і на відшкодовану суму виписати прибутковий ордер, у випадку виявлення лишків цінних паперів чи грошей – оприбуткувати по касі та з'ясувати причини їх виникнення.

Інвентаризація реєстраційних, спеціальних реєстраційних, валютних та поточних рахунків, розрахунків з бюджетом, підзвітними особами, робітниками і службовцями, депонентами та іншими дебіторами і кредиторами полягає у звіренні документів і записів у реєстрах обліку і перевірці обґрунтованості сум, відображених на відповідних рахунках. Комісія встановлює терміни виникнення заборгованості за цими рахунками, реальність заборгованості і винних осіб, у випадках пропуску термінів позовної давності. Для відображення результатів інвентаризації розрахунків за дебіторською та кредиторською заборгованістю, що знаходиться на обліку установи на момент звітного періоду (інвентаризації), призначений Акт інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами, що складається інвентаризаційною комісією на підставі виявлених залишків сум за документами, які відображаються на відповідних субрахунках, підписується і передається до бухгалтерії [5].

Після закінчення інвентаризації оформлені описи (акти) здаються до бухгалтерії для перевірки, виявлення й відображення в обліку результатів інвентаризації. При цьому кількісні й цінові показники за даними бухгалтерського обліку проставляються проти відповідних даних опису та з допомогою порівняння виявляються розбіжності між даними інвентаризації й обліку. Інвентаризаційна комісія перевіряє правильність визначення бухгалтерією результатів інвентаризації та відображає свої висновки й пропозиції в протоколі інвентаризаційної комісії, що заповнюється після закінчення інвентаризації [1].

Отже, дотримання правдивості балансу та звітності забезпечується проведенням інвентаризації активів та зобов'язань бюджетних установ, що дозволяє перевірити повноту відображення в обліку господарських операцій,

впевнитись у показниках фінансової звітності та з'ясувати причини розходження між фактичною наявністю активів, зобов'язань та власного капіталу.

Список використаних джерел

1. Інструкція з інвентаризації матеріальних цінностей, розрахунків та інших статей балансу бюджетних установ затверджена наказом Міністерства фінансів України та Головного управління Державного казначейства України від 30.10.1998 №90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-98> (дата звернення: 03.05.2022).

2. Петришин Х. Інвентаризація активів та зобов'язань бюджетних установ : наук. робота / Західноукр. нац. ун-т. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41416/1/Петришин%20Х.%20ОДСм-11.pdf> (дата звернення: 03.05.2022).

3. Свірко С. В., Кондратюк І.О., Дорошенко О.О, Старченко Н. М. Бухгалтерський облік та контроль у контексті Бюджетного кодексу України : навч. посіб. Київ : ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. 944 ст.

4. Артюх О. В., Максимова В.Ф., Черкашина Т. В. Облік у бюджетних установах : навч. посіб. Одеса : ОНЕУ, 2013. 265 с.

5. Дікань Л. В., Свириденко О.Д. Контроль у бюджетних установах : конспект лекцій. Харків : ХНЕУ, 2008. 95 с.

JEL Classification: G21

Деркач Юлія Борисівна
к.е.н, доцент кафедри банківської справи
Балтян Ростислав Вадимович
студент факультету менеджменту,
обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Тези присвячені дослідженню діяльності платіжних систем України. Визначено перспективи розвитку вітчизняного платіжного ринку в умовах динамічного розвитку цифрових технологій.

Ключові слова: *платіж, система, банк, платіжна картка, переказ*

Платіжна система будь-якої країни є одним із головних елементів в діяльності як національної економіки в цілому, так і в банківській системі, оскільки виступає каналом зв'язку у загальній системі товарообігу країни. Довгий час платіжні системи розглядалися виключно як технічна інфраструктура, що забезпечує рух коштів та пов'язана з компетенцією фахівців у сфері комп'ютерних технологій. Стрімкий розвиток платіжних систем, залежність реалізації центральним банком грошово-кредитної політики та підтримання фінансової стабільності від належного функціонування основних їх показників призводить до визнання платіжних систем невід'ємною складовою фінансово-кредитної системи держави. Це, у свою чергу, призводить до того, що більшість центральних банків світу беруть на себе відповідальність за забезпечення надійності, безперервності та ефективності діяльності платіжних систем шляхом їх оверсайту, а також вирішують питання їх постійного розвитку та здатності задовольняти фінансові потреби економічних суб'єктів.

В даний час загальні принципи функціонування платіжних систем України регламентуються низкою нормативних актів: перш за все, Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001, який втратить чинність 01.08.2022 натомість вступить в силу Закон України «Про платіжні послуги» підписаний 30.06.2021 та положеннями Національним банком України [1, 2].

Проведене дослідження свідчить, що у 2020 році в Україні здійснювали діяльність міжнародні та внутрішньодержавні платіжні системи та системи переказу коштів. На початок 2021 р. в Україні було зареєстровано 48 платіжних систем [2]. У 2020 році найбільшу суму платежів в Україні здійснено в СЕП 91,4 % від загальної суми всіх платежів. Разом з тим за кількістю платежів лідерами є карткові системи близько 84,7% (рис.1, 2).

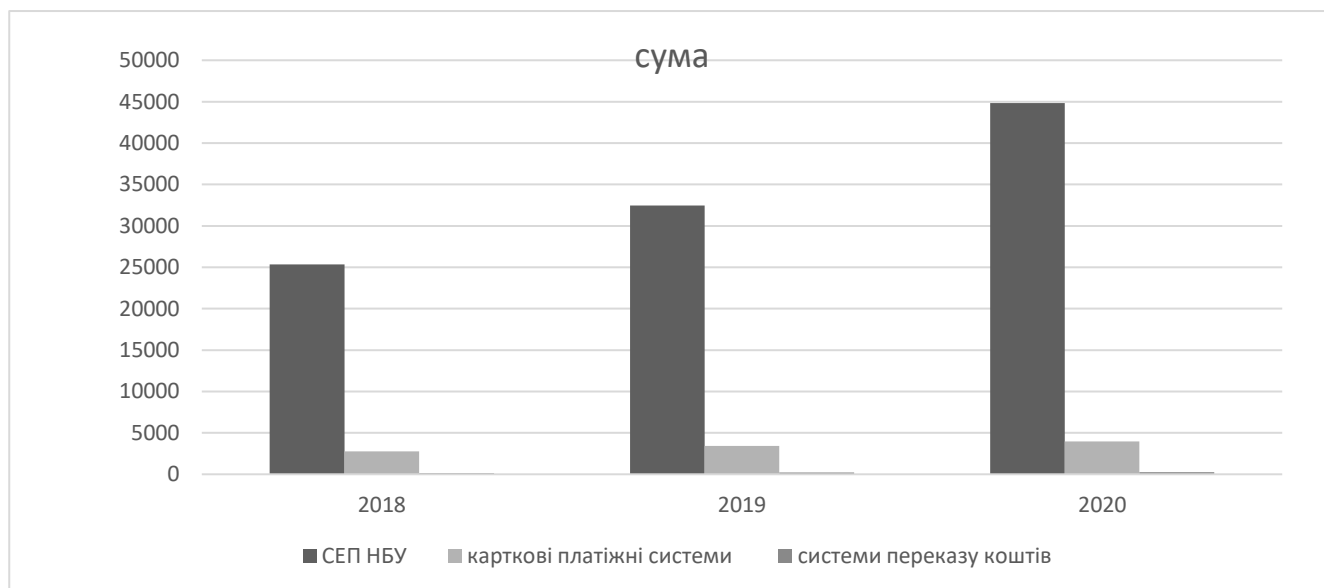

Рис.1 Сума платежів в Україні у 2018-2020 рр. станом на кінець періоду, млрд грн [3]

Відповідно до рис.1 платежі у всіх платіжних системах за сумою зростали упродовж 2018-2020 рр. За сумою платежів більше всього навантаження припадає на СЕП. У 2020 р. порівняно з 2019 р. сума збільшилась на 12 366 млрд грн або 38%. За сумою платежів у карткових платіжних системах у 2020 р. порівняно у 2019 р. зростання склало 533 млрд грн або 16%. У системах переказу коштів – 57 млрд грн або 29%.

Зауважимо, що протилежна ситуація відносно кількості платежів (рис.2.)

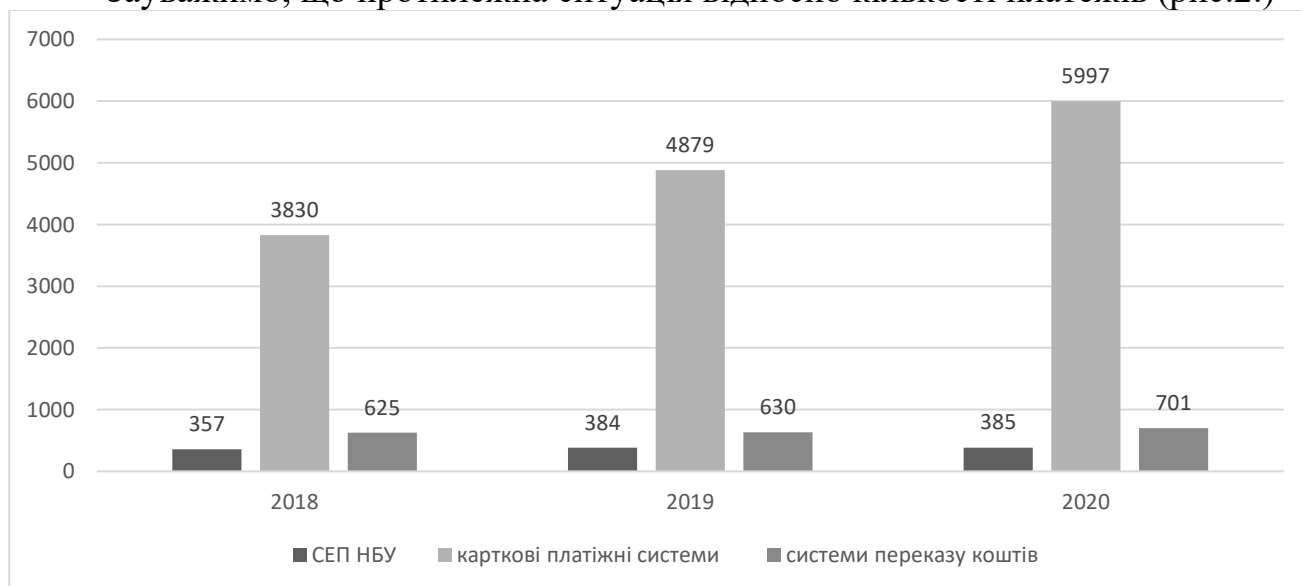

Рис.2 Кількість платежів в Україні у 2018-2020 рр. станом на кінець періоду, млрд шт [3]

Відповідно до рис.2 за кількістю платежі у всіх платіжних системах зростали упродовж 2018-2020 рр. Лідером за кількістю платежів є карткові платіжні системи на протязі всього періоду дослідження . У 2020 р. порівняно з 2019 р. кількість карткових платежів збільшилась на 1118 млрд шт або 23%,

кількість платежів у системах переказу коштів зростає на 71 млрд шт або на 11%. Найменша кількість платежів припадає на СЕП. У 2020 р. порівняно з 2019 р. кількість платежів СЕП зростає на 1 млрд шт або 0,2%

В Україні СЕП є державною платіжною системою класу RTGS8, що забезпечує проведення міжбанківського переказу в національній валюті через рахунки, відкриті в НБУ. Національний банк є платіжною організацією та розрахунковим банком цієї системи [2]. СЕП НБУ є гібридною платіжною системою, що здійснює операції в межах України без надання кредиту та попереднього депонування коштів. НБУ відповідно до вітчизняного законодавства визначає СЕП як системно важливу державну платіжну систему в Україні. Учасниками СЕП є всі банки України та їх філії, Державна казначейська служба України.

Станом на 2021 р. через СЕП здійснювалось 96% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України, тоді як через кореспондентські рахунки, відкриті банками в інших банках – 4% таких переказів [2]. Згідно даних НБУ СЕП забезпечує переказ коштів у двох режимах: файлового режимі (15-20 хвилин) та режимі реального часу

Також НБУ є платіжною організацією та розрахунковим банком Національної платіжної системи «Український платіжний ПРОСТІР» [2]. НПС «Український платіжний ПРОСТІР» – це внутрішньодержавна банківська багатоємітентна платіжна система масових платежів ПРОСТІР належить до роздрібних систем, у якій розрахунки за товари та послуги, отримання готівки та інші операції з національною валютою здійснюються за допомогою електронних платіжних засобів, а саме платіжних карток. Картка ПРОСТІР – це платіжна картка, яка дає змогу її держателю сплатити вартість товару, або послуги в торговельно-сервісній мережі, отримати готівку, переказати кошти.

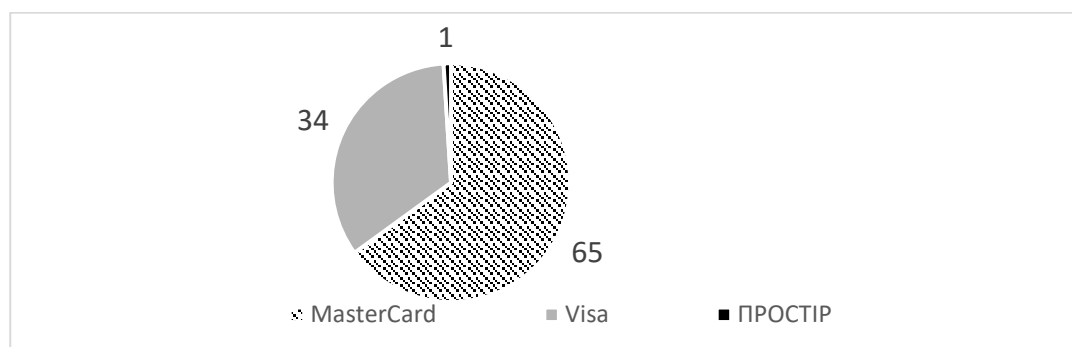

Рис.3 Структура емітованих платіжних карток у розрізі платіжних систем станом на кінець 2020 р.,% [3]

Станом на кінець 2020 року 98% мережі торговельних платіжних терміналів України обслуговували картки НПС "ПРОСТІР", у тому числі безконтактні, що на 3 в. п. більше, ніж на кінець 2019 року, кількість банкоматів склала 17 тис. шт. (87% від загальної кількості банкоматів України). Разом з тим аналіз структури емітованих платіжних карток свідчить про вкрай низьку частку карток «Простір» у загальній кількості -1% (рис.3).

У умовах швидкого розвитку інтернет-технології, значного поширення набувають онлайн розрахунки, все частіше використовують термін «криптовалюта». Криптовалюта – це електронні грошові одиниці, кількість і випуск яких не залежить від реальних грошей, створених державами на зразок долара або гривні. НБУ визначився зі статусом криптовалют (Bitcoin, Ethereum тощо) в Україні. Відповідно до чинного законодавства, криптовалюта в якості взаєморозрахунків використовуватися не може, відповідно, біткоіни як платіжний засіб – неспроможні. Отже, фізичні чи юридичні особи, які використовують валюту біткоін, здійснюють операції та ведення бізнесу на власний ризик без жодних гарантій зі сторони держави. НБУ застерігає від операцій з криптовалютами, в тому числі у біткоінах, поки не буде створена система правил, яка зможе запобігти зловживанням.

Список використаних джерел

1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. URL: <https://cutt.ly/9T1k8L0> (дата звернення: 30.05.2022)
2. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 30.05.2022)
3. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 21.01.2022)

JEL Classification: G21

Деркач Юлія Борисівна
к.е.н, доцент кафедри банківської справи
Шиманська Валерія Олександрівна
студентка факультету менеджменту, обліку
та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

РОЗВИТОК ПЛАТІЖНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Тези присвячено: функціонуванню платіжного ринку Україні та законодавчим новаціям, що його регулюють

Ключові слова: банк, платіжні системи, розрахунки, платежі, готівка

Позитивна тенденція розвитку безготівкових розрахунків спостерігається в Україні починаючи з 2018 року, за підсумками якого частка та обсяг таких операцій досягла 45,1%. Зазначені тенденції пов'язані, перш за все, з реалізацією проекту Cashless economy, реалізація якого розпочалась 18.05.2016 року. У досліджуваному періоді найбільша кількість безготівкових операцій припала на торговельний сектор, а саме 51,2%, що свідчить про довіру та попит українців на безготівкові розрахунки. Також, відбулося значне зростання P2P операцій. У 2020 році порівняно з 2017 роком обсяг таких розрахунків збільшився в 2 рази і становив 465 мільярдів гривень. Крім того, все більшої популярності набувають в Україні сервіси безконтактної оплати з використанням смартфонів та інших пристроїв, які підтримують технологію NFC. Водночас кожна дев'ята активна платіжна картка в Україні є безконтактною – 4,0 млн. шт. (зростання на 44,3% порівняно з початком 2018 року) [1].

Загальні принципи функціонування платіжних систем України регламентуються низкою нормативних актів, такими як: Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та положеннями, прийнятими Національним банком України, «Про порядок емісії електронних платіжних засобів та здійснення операцій з їх використанням» та «Про нагляду платіжних систем та систем розрахунків в Україні» від 31.01.2020 [2].

Станом на початок 2021 року в Україні функціонувало 48 платіжних систем з яких: 16 систем створено банками, 19 систем – небанківськими установами, 13 систем – нерезидентами, а також дві платіжні системи, створені Національним банком України – Система електронних платежів (СЕП) та Національна платіжна система «Український платіжний простір» (НПС «Простір»). Загальна кількість учасників платіжних систем становила 129, з яких 69 - банки, а 60 – небанківські установи.

Варто зазначити, що у 2020 році безготівкові операції за кількістю та обсягом остаточно та суттєво перевищили готівкові операції. Це відбулося як

внаслідок зростання зацікавленості споживачів у здійсненні безпечних переводів, так і внаслідок багаторічної роботи уряду та вітчизняної банківської системи з формування платіжної інфраструктури: кількість платіжних терміналів у торговельній та сервісній мережах за останні п'ять років виросло майже удвічі із 199,8 тис. шт. до 375,0 тис. прим [1].

Перспективи розвитку ринку платіжних послуг України пов'язуються не лише з подальшим технологічним розвитком платіжної інфраструктури, підвищенням якості та ефективності платіжних послуг, посиленням захисту інтересів учасників платіжних систем та споживачів, зростанням фінансової грамотності останніх, а й, насамперед, із удосконаленням нормативно-правової основи функціонування цього ринку. Зауважимо, що надзвичайно важливим стало прийняття у середині 2021 року нового Закону України «Про платіжні послуги», в якому було враховано норми європейської директиви PSD2 для активізації конкуренції, захисту прав користувачів платіжних послуг та впровадження нових технологій. НБУ, згідно з міжнародною практикою, здійснюється розподіл платіжних систем за категоріями важливості, що наведені у таблиці 1, причому критеріями виступають обсяги операцій та види послуг, що надаються цими системами.

Таблиця 1

Розподіл платіжних систем в Україні за критеріями важливості [1, 2].

Категорії важливості	Критерії визначення важливості	Платіжні системи, що стосуються до категорії
Системно важлива	> 10% міжбанківських переказів у країні	СЕП НБУ (96% міжбанківських переказів)
Соціально важлива	> 10% внутрішньодержавних та транскордонних переказів	«MasterCard», «Visa», «Western Union», «NovaPay», «Поштовий переказ» (АО «Укрпочта»)
Важлива	5-10% міжбанківських переказів; 5-10% внутрішньодержавних та транскордонних переказів; єдина на ринку за видом послуг	"Фінансовий світ", "MoneyGram", "City 24", "Leo", "RIA", "PrivatMoney", «INTELEXPRESS»

Законом «Про платіжні послуги» визначено дев'ять категорій постачальників платіжних послуг, до яких належать банки, платіжні установи, філії іноземних платіжних установ, установи електронних грошей, фінансові установи, які мають право на надання платіжних послуг, оператори поштового зв'язку, провайдери нефінансових платіжних послуг, НБУ, органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Банки мають право на надання всіх фінансових послуг, інші провайдери – лише тих, куди отримують ліцензії. Надавати відповідні послуги вони мають право після включення їх у Реєстр платіжної інфраструктури [2].

Таким чином, очікується, що при удосконаленні діяльності буде спостерігатись активізація розвитку інноваційних рішень на ринку платіжних послуг, що підвищить конкуренцію та, як наслідок, якість платіжних послуг а

також рівень захисту їх користувачів. Разом з тим не менш важливим є формування надійно функціонуючого національного платіжного простору. Саме організація системи нагляду за платіжними системами дозволить забезпечити стабільність та ефективність фінансової системи, підвищити рівень довіри суспільства до банківської системи загалом.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного Банку України. *Офіційний сайт Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-natsionalnogo-banku-ukrayini-na-2018--2020-roki-zvituyemo-pro-vikonannya> (дата звернення: 21.05.2022).
2. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 20.05.2022)
3. Балакіна Ю. С. (2014) Класифікація платіжних систем з точки зору їх оверсайта. Бізнес-інформ. №9, С. 286–291.

JEL Classification: G21

Деркач Юлія Борисівна

к.е.н, доцент кафедри банківської справи

Плотнікова Арина

студентка факультету фінансів та банківської справи

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

РИЗИКИ ШАХРАЙСТВА З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ

Тези присвячено ризикам шахрайства з платіжними картками, розглянуто стан проблеми, її масштабність, збитки та загрози, перелічено рекомендації щодо зниження цих ризиків.

***Ключові слова:** шахрайство, банківська картка, платежі, безготівкові розрахунки, ризик.*

Наше сьогодні вже неможливо уявити без безготівкових розрахунків, вони активно набирають все більшого поширення в Україні, а їх обсяги та кількість постійно зростають. Підтвердженням цього є те, що у 2021 році кількість операцій із використанням платіжних карток, емітованих банками України, становила 7 817,1 млн шт., а їх сума – 5 091,7 млрд грн. Порівняно з 2020 роком кількість та сума зазначених операцій зросла приблизно на третину [1].

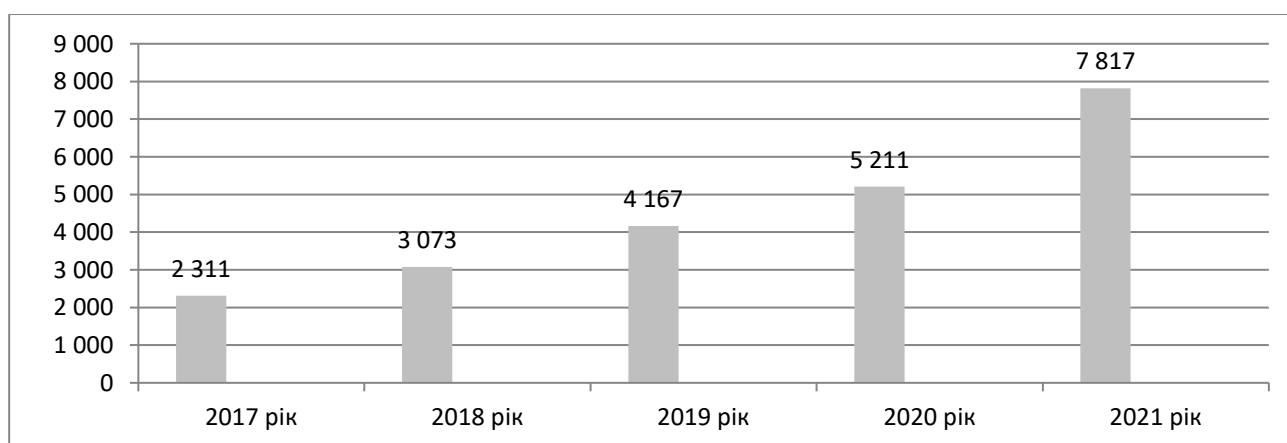

Рис 1 Кількість операцій, здійснених з використанням платіжних карток, млн шт. у 2017-2021 рр., станом на кінець періоду [1, 2]

Зауважимо, що зі збільшенням популярності операцій з платіжними картками збільшується і кількість випадків шахрайства, пов'язаних з їх використанням. Фахівці зазначають, що на один мільйон гривень видаткових операцій з платіжними картками, здійснених у мережі Інтернет, обсяг збитків

збільшився з 61 гривні у 2020 році до 114 гривень у 2021 році. У більшості випадків населення стає жертвами шахраїв через недотримання основних правил платіжної безпеки [1]. І дійсно, найпопулярнішим методом шахрайства з платіжними картками у світі є соціальна інженерія, завдяки застосуванню якої люди самі переказують гроші шахраям або розкривають їм дані своїх карток[1]. Близько 80% звернень, які надходять до НБУ від громадян щодо незаконних дій із платіжними картками, стосуються саме цього типу шахрайства [1].

Динаміка кількості випадків шахрайства з платіжними картками представлена на рис.2.

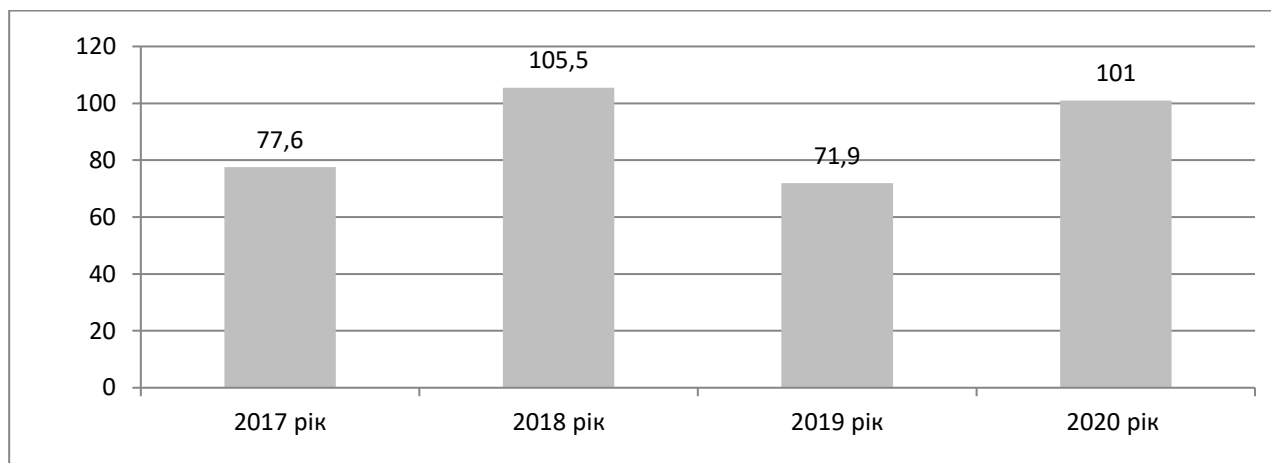

Рис. 2 Кількість випадків шахрайства з платіжними картками у 2017-2020 рр., станом на кінець періоду, тис. од. [1]

Данні рис.2 свідчать про зростання кількості шахрайських операцій у 2020 році у порівнянні з 2019 роком на 29,1 тис. од або на 41%.

До основних видів шахрайства з платіжними картками належать:

кеш-трепінг (cash trapping)- суть цього методу полягає в тому, що на отвір для видачі грошей встановлюється накладка зі скетчем, яка є непомітною зовні та не дозволяє купюрам вийти назовні. Однак з кожним роком популярність цього методу спадає. Наприклад, у 2018 році було зафіксовано лише 90 випадків кеш-трепінгу [2];

скіммінг (skimming) передбачає встановлення злочинцями картрідера тобто спеціального пристрою, який копіює дані магнітної смуги банківської картки, після чого роблять дублікат карти і знімають кошти [2];

фішинговий сайт – фіктивний інтернет-ресурсів, який копіює сайти справжніх інтернет-магазинів, платіжних систем тощо. Злочинці створюють такий сайт спеціально для збору даних платіжних карток: номери, період дії, CVV-код.

вішінг (vishing) та змішинг (smishing) - шахрайство за допомогою телефону та СМС. Найчастіше зловмисники під виглядом співробітників банку і просять назвати необхідні їм данні [2].

Зниження карткового шахрайства повинно бути спрямовано за наступними рівнями:

на рівні комерційних банківських установ, наприклад, використання підтвердження операцій по телефону чи СМС, встановлення камер біля банкомату, посилення системи ідентифікації клієнтів, блокування підозрілих операції тощо. Також банкам варто спільно зі страховими компаніями пропонують клієнтам послугу страхування картки від шахрайства;

на рівні центрального банку шляхом підвищення рівня обізнаності громадян щодо кібергігієни та формування культури безпечної поведінки у віртуальному просторі [1].

Список використаних джерел

1. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 21.05.2022)

2. Асоціації ЕМА: веб-сайт. URL: <https://www.ema.com.ua/citizens/cyber-safety-school/skimming-cash-trapping-video-ema/> (дата звернення: 21.05.2022)

JEL Classification: E42

Деркач Юлія Борисівна

к.е.н. доцент кафедри банківської справи

Росол Катерина Андріївна

студентка ФМОІТ

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК

Тези присвячено аналізу ринку платіжних карток та діяльності комерційних банків України на ньому.

***Ключові слова:** платіжні картки, платіжна система, банк, безготівкові розрахунки, банківські операції*

В сучасних умовах ринкова економіка України досить швидко прогресує і трансформується. Взаємозв'язки між банками та іншими економічними суб'єктами стають дедалі складнішими. Останнім часом в Україні зростає кількість банків-емітентів, точок обслуговування, що сприяє збільшенню кількості держателів карток, а також швидкому розвитку та розширенню українського карткового ринку.

Упродовж 2021 року обсяги операцій (безготівкових та отримання готівки) із використанням платіжних карток продовжували зростати. Ще швидшими темпами зростали обсяги безготівкових операцій. У 2021 році 9 із 10 операцій були безготівковими (90,1% від загальної кількості операцій із платіжними картками). Частка безготівкових операцій за сумою становила 60,9% від усіх операцій із платіжними картками [1].

За 2021 рік загальна кількість емітованих платіжних карток в Україні зросла на 21,3% – до 89,1 млн шт. Таким темпам зростання сприяло впровадження державою програми "eПідтримка", що передбачає надання вакцинованим громадянам допомоги в безготівковій формі з використанням платіжних карток. У 2021 році продовжувала зростати кількість безконтактних платіжних карток, які використовувалися для здійснення видаткових операцій. Також упродовж 2021 року значно (на 69,7%) зросла кількість токенизованих платіжних карток. На сьогодні майже кожна сьома активна платіжна картка – токенизована. Завдяки популярності безконтактних та токенизованих карток лише чверть операцій за сумою та за кількістю здійснювалася в торговельній мережі із фізичним зчитуванням даних із носія картки.

В останні 5 років продовжується стала тенденція до розширення платіжної інфраструктури, зокрема, пунктів продажу/надання послуг, які приймають платіжні картки, торговельних POS-терміналів (92% забезпечують здійснення безконтактної оплати)[1].

Огляд ринку платіжних карток у розрізі банківських установ свідчить, що лідером за кількістю випущених платіжних карток є ПАТ КБ «Приватбанк» (рис.1).

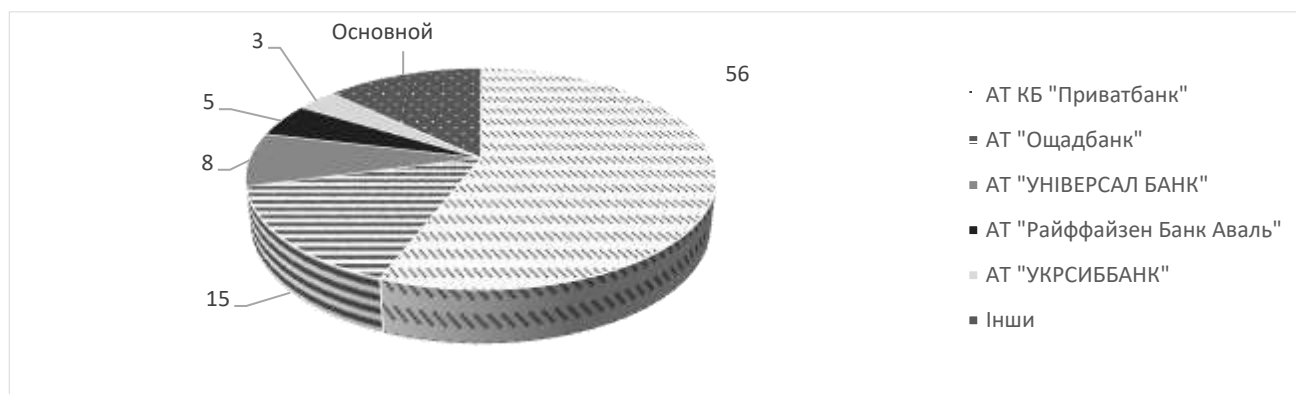

Рис.1. Кількість активних платіжних карток станом на 01.01.2022 р.,% [1]

Данні рис.1 свідчать, що більша половини, а саме 56% всіх активних платіжних карток в Україні припадає на ПАТ КБ «Приватбанк». На другому місці - Ощадбанк з результатом 15% і третє місце займає АТ «Універсал банк» - 8%, АТ «Райффайзен банк Аваль» має результат 5%, АТ «Укрсиббанк» - 3%, натомість частка випущених карток іншими банками складає 13%.

Зазначимо, що у ПАТ КБ «Приватбанк» також займає перше місце за частотою використання карток (так, близько 49% всіх платіжних карток, за якими здійснювали операції, припадає саме на ПАТ КБ «Приватбанк» [2].

Також АТ КБ «Приватбанк» є лідером у сфері встановлення власного карткового обладнання, зокрема, торговельних POS-терміналів (рис.2).

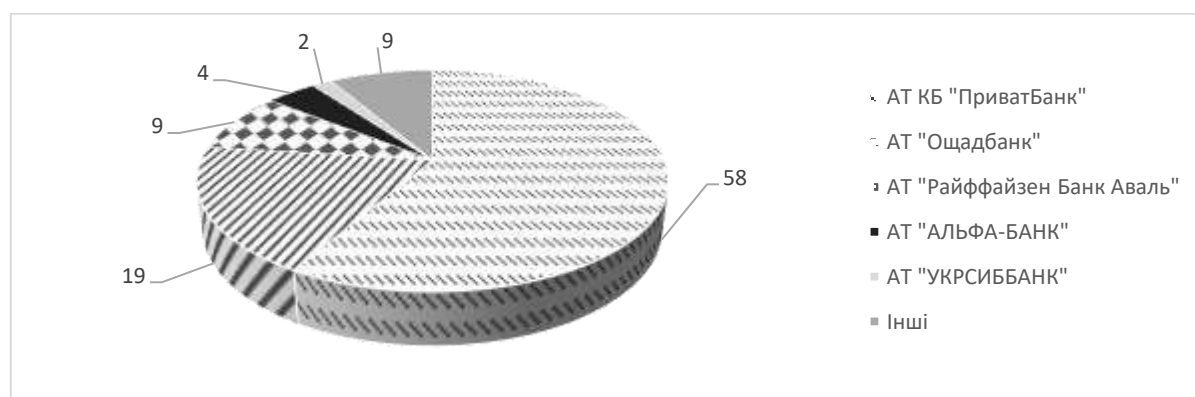

Рис.2. Кількість активних платіжних карток станом на 01.01.2022 р.,% [1]

Данні рис.1 свідчать, що більша половини, а саме 58% всіх активних платіжних карток в Україні припадає на ПАТ КБ «Приватбанк». На другому місці - Ощадбанк з результатом 19% і третє місце займає «Райффайзен банк Аваль» - 9%.

Досягнення ПАТ КБ «Приватбанк» лідерських позицій на ринку платіжних карток пов'язане і з тим, що цей банк є дійсним членом двох найбільших міжнародних платіжних систем VISA і EUROPAY, а також агентом з поширення

карток компанії American Express. Своїм клієнтам він пропонує такі види платіжних карток, як: VISA Business, VISA Classic, VISA Electron/Plus, VISA Gold, Visa Electron, Visa Platinum, CAM-card, VISA Electron Domestic Eurocard/Mastercard Gold, Cirrus/Maestro; American Express Personal, American Express Gold, American Express Corporate; American Express Platinum [2].

Дослідження ринку платіжних карток та діяльності банківських установ на ньому свідчить про стале зростання цього сектору. Зазначене пов'язане не лише з використанням картки для проведення розрахунків, а й з пропозицією споживчих кредитів населенню. Сьогодні не має банку який би не пропонував своїм клієнтам кредитну платіжну картку.

Однак негативним фактором, що знижує довіру до карткових розрахунків банків є шахрайство, збитки від якого зростають із року в рік [1]. За таких умов, сьогодні надзвичайно затребуваним інструментом для виявлення шахрайських операцій в банківській діяльності є фрод-моніторинг. Його сутність полягає у моніторингу як внутрішньої, так і зовнішньої інформації на предмет виявлення зловмисних дій [3, с.39].

У міжнародній банківській практиці фрод-моніторинг визначається як процедура щодо виявлення незаконних методів і дій, пов'язаних з умисним спотворенням інформації або обманом. Метою подібних дій, як правило, є заволодіння грошовими коштами, що знаходяться на рахунках клієнтів, або забезпечення особистої вигоди і корисливих мотивів. Використання системи фрод-моніторингу в практиці вітчизняних банків дозволить знизити збитки від шахрайських операцій з картками, та, як наслідок, збільшити довіру до карткових розрахунків та сферу їх використання різними верствами населення.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
2. Офіційний сайт Приватбанку України. URL: <https://privatbank.ua>
3. Болгар, Т. М. Удосконалення моніторингу банківського кредитного процесу. Академічний огляд. 2013. №2(39). С. 36–42.

JEL Classification: E42

Деркач Юлія Борисівна

к.е.н, доцент кафедри банківської справи

Біб Володимир Віталійович

студент факультету фінансів та банківської справи

Одеського національного економічного університету

РОЗВИТОК БЕЗКОНТАКТНИХ ПЛАТЕЖІВ В УКРАЇНІ

Тези присвячено розвитку безготівкових розрахунків з використання платіжних карток. Доведено, що найбільшими темпами відбувається розвиток безконтактних розрахунків в Україні на основі технології NFC.

Ключові слова: *безконтактний платіж, розрахунки, картка, система, токен.*

В сучасних умовах інформаційні технології є основою цифрової економіки, визначаючи її економічну сутність. Збір, обробка та аналіз даних в цифровому форматі підвищує рівень життя населення та є джерелом економічного росту країни. Становлення і розвиток цифрових технологій здійснювалися еволюційним шляхом. Спочатку електронна комерція відтворювала методи ведення бізнесу в традиційному (фізичному) середовищі, потім відбувся перехід у віртуальний простір. Сьогодні Amazon, Aliexpress, Таобао, Rozetka та багато інших веб-ресурсів стали природними майданчиками для покупок і ведення бізнесу. Населення активно купує та оплачує у режимі онлайн одяг в Instagram, техніку в цілодобових інтернет-магазинах, екскурсійні тури у мобільних додатках туроператорів, сплачує комунальні послуги на спеціальних сервісах або в особистому кабінеті банку.

Найпоширенішим платіжним інструментом в Україні є платіжні картки. Щороку карткові розрахунки за кількістю платежів зростають (рис.2).

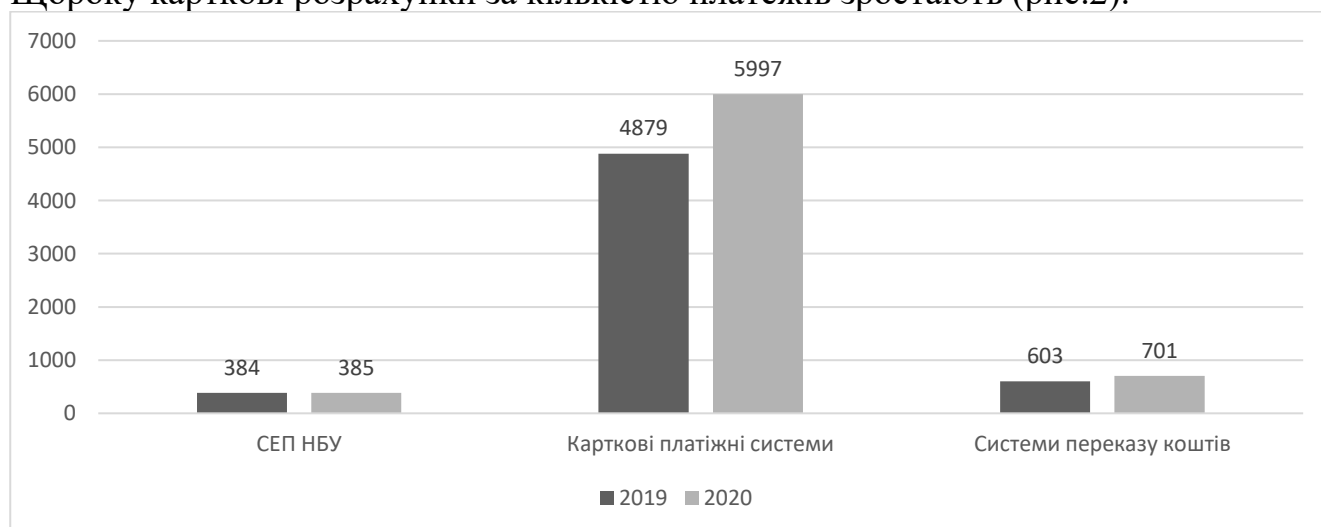

Рис.2. Кількість платежів і переказів у межах України, млн шт. у 2019-2020 рр. [1]

Згідно даних рис.2 за кількістю розрахунків лідерами є карткові платіжні системи, другу позицію займають системи переказу коштів, третю – СЕП.

Напрями проведення безготівкових розрахунків у 2021 році представлено на рис.1

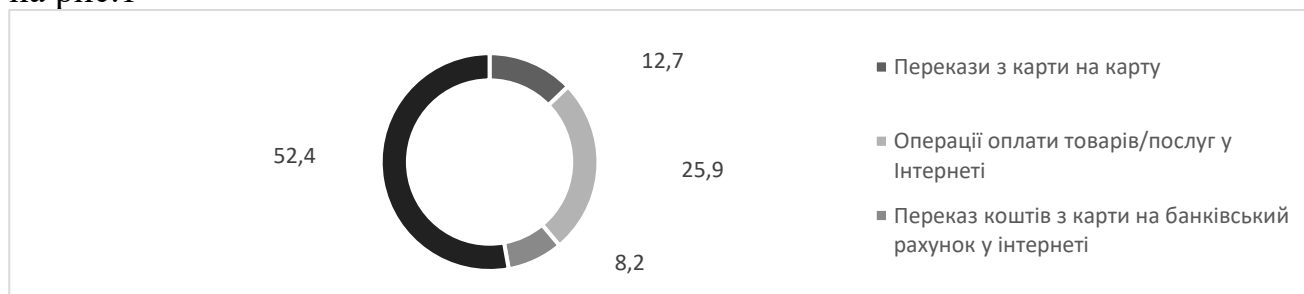

Рис.1. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток на 01.01.2022 р., % [1]

Данні рис.1 свідчать операції в мережі інтернет складають 25,9%, перекази коштів з картки на банківський рахунок – 8,2%, перекази з картки на картку – 12,7%, розрахунки з використанням терміналів – 52,4%.

Зауважимо, що зростання масштабів карткового бізнесу в Україні сприяло створення карткової інфраструктури у вигляді POS-терміналів і банкоматів, а також використання технологічних інновацій, таких як чіпові і віртуальні картки, безконтактні платежі з використанням NFC-технологій.

Технологія використання безконтактних платежів передбачає використання NFC-чіпів – маленьких плат, які є в більшості сучасних смартфонів і планшетів. Обмін даними триває 1-2 секунди, після чого відбувається оплата. Головна особливість цієї технології – високий рівень безпечності, тому що дані картки нікуди не надсилаються, а застосовується унікальний номер операції – токен, який і забезпечує максимальну безпеку для розрахункових операцій [34].

Структура карткових безготівкових операції у торговельній мережі за носіями інформації представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Структура карткових безготівкових операції у торговельній мережі за носіями інформації у 2019-2020 рр., станом на початок періоду [1, 2]

Показник	за кількістю						за сумою					
	01.01.2020		01.01.2021		Зміни за період		01.01.2020		01.01.2021		Зміни за період	
	млн шт	у % до підс	млн шт	у % до підс	млн шт	Т зр/сп	млрд грн	у % до підс	млрд грн	у % до підс	млрд грн	Т зр/сп
розрахунки із фізичним зчитуванням	1363,3	63,9	1123,2	43,2	-240,1	-17,6	329,2	64,1	255,7	43	-73,5	-22,3
безконтактні розрахунки	769,9	36,1	1474,3	56,8	704,4	91,5	184,2	35,9	339,4	57	155,2	84,3
всього	2133,2	100	2597,5	100	464,3	21,8	513,4	100	595,1	100	81,7	15,9

Данні таблиці 1 свідчать, що розрахунки з фізичним зчитуванням платіжної картки за кількістю упродовж 2020 р. скоротились на 20,7 в.п., відповідно зросла кількість розрахунків з використанням NFC-технології. Їх частка станом на 01.01.2021 склала 56,8% за кількістю та 57% за сумою.

За результатами проведеного дослідження було встановлено, що в Україні зростають безготівкові розрахунки з використанням безконтактних технологій. Українців приваблює в них саме те, що це швидко та зручно, у зв'язку з тим, що технологія NFC не потребує картки в наявності. Зазначене сприяє підвищенню рівня прозорості розрахунків, зниженню витрат держави на використання готівки, скороченню рівня тіньової економіки, а також позитивно впливає на формування фінансової грамотності населення.

Список використаних джерел

- 1.Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>. (дата звернення: 01.06.2020).
2. Платіжна система VISA. URL: <https://www.visa.com.ua/ru-UA> (дата звернення 01.06.2021)

JEL Classification: G20, G21

Онищенко Юлія Ігорівна,
к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету (ОНЕУ), Україна
Яворський Вадим Віталійович
студент факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету (ОНЕУ), Україна

ДЕРЖАВНІ БАНКИ В СТРУКТУРІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Протягом останніх років банківська система України функціонує у складних умовах спаду виробництва, високої інфляції та низької платоспроможності населення, що були спричинені політичною нестабільністю та кризовими явищами в економіці. Складна економічна ситуація супроводжується зменшенням кількості банків та зміною структурування вітчизняної банківської системи. Це й обумовлює актуальність проведення даного дослідження.

Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили такі вітчизняні вчені-економісти: В. Возняка, О. Дзюблюка, В. Коваленко, Л. Кузнецової, Ю. Онищенко, Ю., М. Савлука, В. Стельмаха та ін.

З метою дослідження діяльності державних банків доцільно дослідити структурування банківських установ за формою власності (державні, приватні, змішані) та державною приналежністю (іноземні, національні, спільні). Це обумовлено прийняттям Рішення Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем «Про розподіл банків на групи» № 40 від 5.02.2021 з метою забезпечення здійснення комплексного аналізу діяльності, відповідно до якого визначено такі групи банків в структурі банківської системи України: банки з державною часткою, банки іноземних банківських груп, банки з приватним капіталом [28].

Для аналізу структури власності на банки проведемо оцінку структури статного капіталу банків України, яка відображає розподілення статного капіталу банківської системи між державою, іноземними та національними інвесторами. (рис. 1).

Як видно з рис. 1, структура власності на грошові внески у статутні капітали банків у 2018-2022 рр. залишається практично незмінною: 65% складає питома вага державного капіталу у статутному капіталі банків України, 28% - питома вага іноземного капіталу, 6% - питома вага національного приватного капіталу. Така структура власності на банки є негативною, так як основним акціонером цих банків є держава, що може приводити до політично мотивованого кредитування, завищення очікуваних збитків, щоб отримати від Уряду додаткові кошти, держава у окремих випадках може чинити тиск на НБУ, вимагаючи від регулятора надавати держбанкам певні преференції та дозволи, що стосуються

кредитування державних компаній або навіть змінити регуляції для всієї банківської системи таким чином, щоб державні банки могли не порушувати економічних нормативів під час здійснення політично важливих угод. [48]

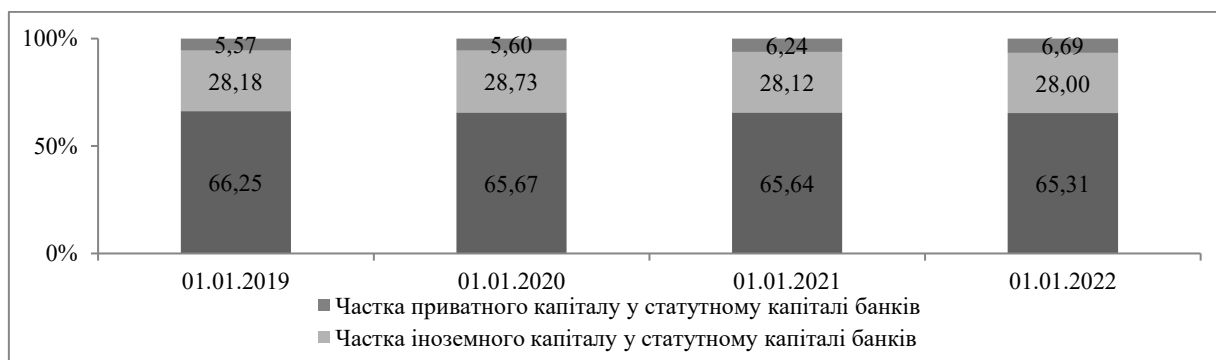

Рис. 1. Структура власності на грошові внески у статутні капітали банків України у 2018-2022 рр., у відсотках [42]

Аналіз структуру активів банківської системи України за приналежністю капіталу (рис. 2) показав, що найбільша частка активів припадає на банки з державним капіталом: на 1 січня 2019 року вона складала 60%, проте її частка знизилася та на 1 січня 2022 року вже складає 50%. Позитивною тенденцією є поступове збільшення у 2017-2021 рр. частки активів банків з національним приватним капіталом – з 12% до 20%. При цьому частка активів банків з іноземним капіталом залишається на рівні 30%.

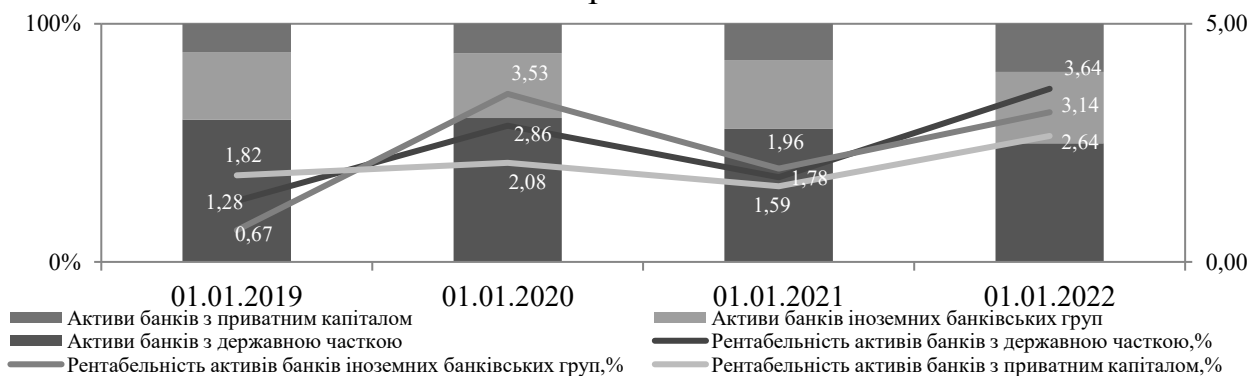

Рис. 2. Динаміка структури активів банківської системи України в розрізі банків за приналежністю капіталу у 2017-2021 рр. [42]

Аналіз рентабельності активів в розрізі груп банків за приналежністю капіталу показав, що: діяльність банків з національним приватним капіталом була успішною у 2017 році та складала 1,82%, проте у 2019-2021 рр. є найнижчою за банківською системою України; діяльність банків іноземних банківських груп була найбільш вдалою у 2019-2020 рр., коли вони отримали найбільшу рентабельність за банківською системою України. На 1 січня 2021 року їх рентабельність складає 3,14%; діяльність державних банків не можна вважати найбільш ефективною, так як займаючи найбільшу частку на банківському ринку рентабельність їх активів знаходилася на середньому рівні по відношенню до

інших банків. Однак за результатами 2021 року рентабельність активів державних банків є найбільшою та складає 3,64%.

Така ситуація з державними банками, на нашу думку, пов'язана із роботою Міністерства фінансів України щодо реформування державного банківського сектору. З цією метою Міністерством фінансів за участі Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Міжнародної фінансової корпорації та Європейського банку реконструкції та розвитку було розроблено та запроваджуються «Засади стратегічного реформування державного банківського сектору». [49]

Ключовими завданнями, що визначені в даному документі є докорінний перегляд принципів та механізмів корпоративного управління державними банками та фокусування бізнес та операційних моделей державних банків з метою досягнення найвищої ефективності їх діяльності.

Досягнення мети держави для державних банків потребує суттєвої перебудови моделі ведення бізнесу та впровадження нових управлінських механізмів. Відтак, подальший розвиток банків буде сфокусовано на двох основних напрямках перетворень:

- максимальна орієнтація на цільові клієнтські сегменти, задоволенні повного обсягу потреб у фінансових послугах клієнтів і тим самим максимізація доходів;

- реформування операційних моделей.

Запровадження засад стратегічного реформування державного банківського сектору забезпечить: удосконалення принципів та механізмів корпоративного управління; підвищення конкурентоспроможності та ефективності діяльності державних банків; перетворення державних банків із збиткових у прибуткові, що може створити додаткове джерело надходжень до бюджету від прибутків держбанків.

Список використаних джерел

1. Про розподіл банків на групи: Рішення Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, нагляду (оверсайту) платіжних систем від 5.02.2021 № 40. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_05022021_40_CCRB_PS
2. Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
3. CASE Україна. Державні банки: Валіза без ручки. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2021/12/CASE_zvit_derzh_banky_5.pdf
4. Засади стратегічного реформування державного банківського сектору. URL: <https://mof.gov.ua/uk/banki-derzhavnogo-sektoru>

JEL Classification: M 19, I 23

Дорогая Ирина Ивановна,
*к.э.н., доцент департамента «Менеджмент и Предпринимательство»,
Молдавская Экономическая Академия*

ИЗМЕНЕНИЕ СИСТЕМЫ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ИНДУСТРИАЛИЗАЦИИ 4.0

В тезисах представляется одно из перспективных направлений развития взаимоотношений между предприятиями Республики Молдова, Высшими Учебными Заведениями и всеми заинтересованными сторонами в процессе создания единого экономического пространства, связанного с вызовами современной бизнес-среды, а именно, с технологиями Индустриализации 4.0. Уточнение: Данная статья была разработана в рамках постдокторского проекта «Создание модели управления организационными изменениями для малых и средних предприятий с учетом вызовов Индустриализации 4.0», пр. 22.00208.0807.10/PD I.

Ключевые слова: *Индустриализация 4.0, изменения, взаимоотношения, менеджмент изменений, Высшие Учебные Заведения, сотрудничество.*

Понятие Четвертой Промышленной Революции все больше проникает во все сферы нашей жизни. Данный концепт появился совсем недавно, в 2011 году и связан с именем Клауса Шваба, руководителя Всемирного Экономического Форума в Давосе. Многие изменения ускорились в период пандемии COVID -19 – компании перешли на удаленную работу, появилась возможность онлайн – образования, увеличился процент покупок онлайн и т.д. Но применение онлайн коммуникаций– это лишь часть процессов, связанных с Революцией 4.0. По словам многих исследователей (Шваб, Сибел, Берталанфи и др.), эта революция существенным образом отличается от предыдущих, которые были ориентированы на повышение производительности, в основе которых отмечался линейный рост, четвертая основана на экспоненциальном росте результативности и коренном изменении не только промышленности, но и социокультурных процессов.

Сегодня сложно представить любую сферу человеческой деятельности без интернета и информационных технологий. Эти процессы затрагивают не только предприятия, действующие в сфере информационных технологий, но и те отрасли, которые, на первый взгляд, совершенно не зависят от них, это- образование, искусство, предприятия сферы услуг и другие.

В данном контексте уместно привести высказывание самого идеолога концепции Индустрии 4.0, - Клауса Шваба: «Процессы, связанные с Четвертой промышленной революцией, изменят жизни многих людей, меняя их привычную работу, среду существования, возможно семейные отношения и даже, идентичность самого человека». [1] Но, в то же время, ученый отмечает, что эти

процессы «могут привести человечество к новому коллективному и моральному состоянию, основанному на общем чувстве предназначения. К этому и необходимо стремиться». Этой фразой Шваб концентрирует внимание на ответственности, которая появляется у человека перед внедрением современных технологий – с одной стороны, это приводит к необратимым последствиям – изменению видов деятельности, профессий, мировоззрения, с другой – при правильно расставленных приоритетах это позволит объединиться на глобальных вопросах – экологии, исчерпаемости ресурсов, социальных вопросах, устойчивом развитии.

К основным провокациям Индустриализации 4.0 можно отнести следующие изменения:

- сокращение рабочих мест, связанное с роботизацией и использованием искусственного интеллекта;
- разрыв в знаниях и умениях персонала и требуемой квалификацией;
- неравенство между странами на глобальном уровне (страны с высоким уровнем цифровизации – выигрывают, остальные существенно отстают);
- необходимость дополнительных инвестиций в образование.

Перечисленные вызовы, связанные с Четвертой Промышленной Революцией, предъявляют все более высокие требования к процессу образования, который также в корне изменяется:

- ВУЗы встречаются с высокой конкуренцией на национальном и глобальных уровнях, которая усугубляется, благодаря возможности онлайн обучения.

- интерес к получению высшего образования падает, учитывая возможность получения некоторых точечных знаний на курсах или семинарах, воркшопах, которые ориентированы на скорость и определенную узкую тематику;

- стремительное изменение технологий, зачастую усложняет их изучение, которое обусловлено невозможностью своевременной адаптации учебных программ и уровня преподавания.

В исследовании, проведенном Волтером и др. (Wolter et al), для Германского института Федерального агентства занятости (2016), предсказывается, что: по мере роста спроса на цифровые технологии также будут востребованы инвестиции в образование и профессиональную подготовку (к 2025 г. будет утрачено 1540 тыс. рабочих мест, тогда как будет создано 1 510 тыс.) [2]

Очевидным является то, что потерянные и созданные рабочие места будут иметь очень разные характеристики и требования к квалификации, так что будет нужно интенсивное дополнительное образование и обучение, и их нельзя будет сразу заместить. Также нет гарантии, что новые рабочие места будут доступны для уволенных работников по другим причинам - например, они могут находиться в совершенно разных регионах.[3]

Объединив провокации современной среды, связанной с Индустриализацией 4.0 и проблемы современного образования, приходим к выводу, что выходом из сложившейся ситуации является построение новой

модели взаимоотношений, которая будет ориентирована на тесное сотрудничество между университетами и экономическими субъектами на всех стадиях процесса. Такое сотрудничество будет иметь синергетический эффект по многим направлениям. Во-первых, это даст возможность постоянного обновления образовательных программ в соответствии с запросами предпринимателей. Во-вторых, проведение обучения по программе дуальной системы обучения, которая успешно развивается во многих странах, в том числе Германии, (начиная с 1 курса обучения). В-третьих, взаимодействие с предпринимателями во время обучения (кроме учебы как таковой- мастер классы, публичные лекции, которые приближают студентов к реалиям современной бизнес-среды и т.д.). В-четвертых, возможность совместного формулирования и формирования компетенций, необходимых новой среде функционирования.

Итак, в качестве основных перспектив Обучения 4.0 можно выделить следующие: необходимость приобретения учащимися навыков, способствующих непрерывному обучению на протяжении всей жизни, умение искать и получать необходимую информацию, а также проверять ее достоверность; способность критически мыслить, анализировать и обобщать информацию в разноплановых отраслях; образование должно быть ориентировано на персонализацию студента, возможность получения им практического опыта, использованию разнообразного инструментария обучения.

Список использованных источников

1. Что такое индустриализация 4.0 и что нужно о ней знать. <https://trends.rbc.ru/trends/industry/5e740c5b9a79470c22dd13e7>
2. Козлова Е.И. Влияние цифровизации на рынок труда. Вестник Челябинского государственного университета. 2020. № 10 (444). Экономические науки. Вып. 70. С. 70—77
3. Вызовы Индустрии 4.0 и необходимость новых ответов. https://www.industrialunion.org/sites/default/files/uploads/documents/2017/SWITZERLAND/Industry4point0Conf/industry_4_rus.pdf

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 2
«РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ
ЕКОНОМІКИ»

Беспалова Олена Олександрівна
Студентка групи 605-ФБСнм,
освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Університет Банківської справи
м. Київ, Україна

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В ПЕРІОД
ПОСТПАНДЕМІЇ

***Анотація.** У статті розглянуто вплив пандемії COVID-19 на попит та канали користування банківськими послугами. Роль пандемії як каталізатора для цифрової трансформації банківської системи. Досліджено сучасний стан діджиталізації окремих банків, таких як: топобанк, АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приватбанк». Проведений порівняльний аналіз можливостей мобільних додатків та веб-сайтів вищезгаданих банків.*

***Ключові слова:** цифрова трансформація, пандемія, банківські послуги.*

Вступ. Людство, цивілізація, суспільство, світ постійно трансформуються, безперестанно змінюючись. Сьогодні людство поринуло у світ цифрової економіки, до цього пройшовши тривалий і нелегкий шлях через промисловий капіталізм, масове виробництво та автоматизацію його. Розвиток світу цифрової економіки відбувається завдяки різним цифровим та інформаційним технологіям, рішенням, а також інноваціям. Сьогодні встановлення Індустрії 4.0, ери технологічної революції і цифрової трансформації, є очевидним фактом. Цифрова трансформація є одним із найпопулярніших трендів минулих років, що суттєво вплинув на весь фінансовий сектор України, зокрема, і на банківську систему.

Виклад основного матеріалу. У найпростішому сенсі, цифрова трансформація — це перехід до цифрового обслуговування клієнтів через

Інтернет. У більш широкому сенсі, цифрова трансформація означає покращення в широкому діапазоні областей, пов'язаних із пропозиціями, автоматизацією процесів, досвідом роботи з клієнтами, інтеграцією даних, гнучкістю організації та продажами.

Україна є одною з найрозвиненіших країн Європи, доказом тому є доступні онлайн-послуги світового рівня, що відкривають безліч нових можливостей як для банківських установ, так і для їхніх клієнтів.

20 травня 2021 р. НБУ опублікував оновлену стратегію до 2025 р., в якій було виокремлено 3 основних напрямків її реалізації [1]:

1. Сприяння відновленню та розвитку економіки.
2. Цифрові фінанси як драйвер для цифровізації економіки.
3. Інституційний розвиток та операційна досконалість НБУ.

Нині цифрові фінансові послуги усе частіше демонструють свої переваги перед традиційним банкінгом.. Клієнтів банківських послуг сьогодні цікавить максимально ефективно та швидко задоволення всіх фінансових потреб, починаючи від придбання товару, і, закінчуючи отриманням кредиту, в разі нестачі фінансових коштів для такої операції.

Найбільш розповсюдженими є такі види вітчизняних інноваційних банківських продуктів:

- Мобільні додатки;
- Інтернет-банкінг;
- Чат боти.

- POS-термінали в торговельних мережах – оплата приймається не через пластикові картки, а завдяки NFC-чіпам, вбудованим у телефон.

Вітчизняні банківські установи не лишаються осторонь технологічного прогресу, в першу чергу через суттєве підвищення конкуренції, ще одним. Не менш вагомим, фактором була пандемія COVID – 19, що стала своєрідним драйвером для якнайшвидшого переходу традиційного формату надання банківських послуг та обслуговування клієнтів у цифрових формат.

За даними опитування (рис. 1), проведеним науковим інститутом Cargemini, пандемія спонукала до значного скорочення відвідувань банківських відділень під час пандемії та підвищення попиту на діджиталізовані способи користування банківськими послугами.

З рис. 1 можна зробити висновок, що «традиційні» способи користування банківськими послугами через банкомати та відвідування банківських відділень скоротились під час пандемії: відвідування відділень скоротилось на 7%, користування банкоматами скоротилося на 10%, проте, після пандемії відвідування відділень повернулось до початкового значення, користування банкоматами зросло на 9%.

Натомість діджиталізовані способи мали значний приріс як під час пандемії, так і після неї, що свідчить про те, що COVID-19 окрім негативних наслідків приніс і позитивні, а саме – став драйвером цифрової трансформації банківського сектору. Таким чином кількість користувачів мобільними

додатками та інтернет-банкінгом спочатку зросла на 5%, а потім ще на 3%, користування чат ботами під час пандемії мало приріст у 4%, після пандемії - 2%.

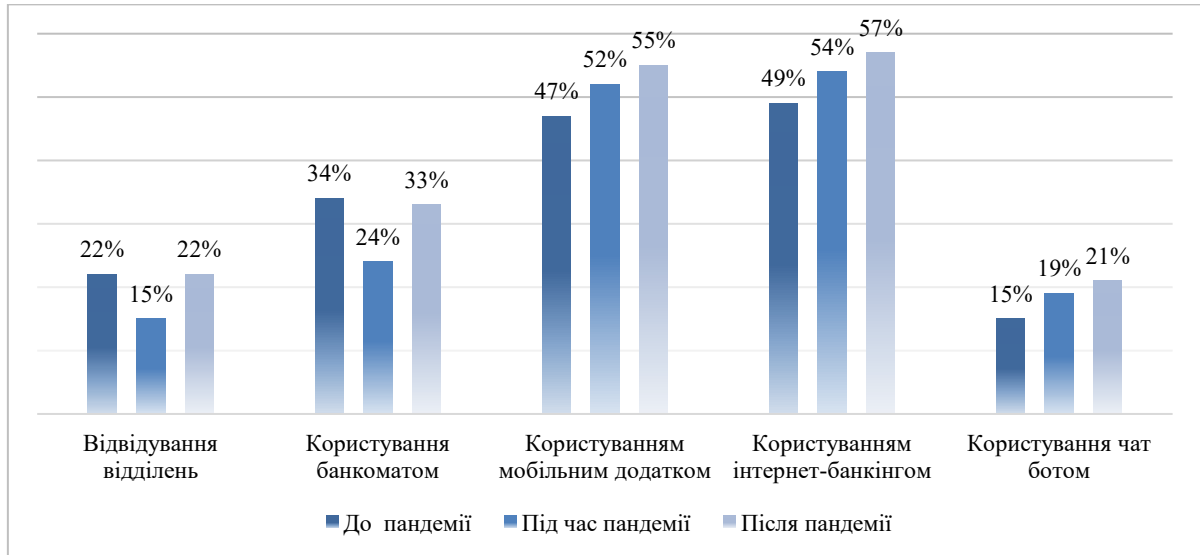

Рис.1 Відсоток клієнтів, що використовують різні канали банківського обслуговування до, під час та після пандемії

Джерело: побудовано авторами на основі даних [2].

На прикладі найбільш діджиталізованих банків, таких як : monobank, АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приватбанк» розглянемо можливості та послуги, доступні через вищезгадані канали.

Monobank – перший в Україні банк, який не має жодної фізичної філії був створений у 2018 р., працює за ліцензією АТ «Універсал банк». Його додаток за чотири роки існування став одним з найпопулярніших банківських мобільних додатків в Україні, користувачі полюбили його за простоту, зручний інтерфейс та стильний дизайн. На маркетплейсай середня оцінка додатка становить 4,9 із 5. АТ КБ «Приватбанк» - найбільший державний банк, додаток якого з’явився ще у 2011 році, оцінюється користувачами на 4,8 із 5.

АТ «Ощадбанк» – український банк, другий за розмірами активів та найбільший за кількістю відділень усіх банків України , додаток Ощад 24/7 з’явився у 2012 р., оцінюється користувачами на 2,4 із 5.

Нижче представлена таблиця можливостей додатків обраних банків (табл. 1).

За підсумками табл. 1 видно, що найширший спектр банківських і не тільки послуг надає у своєму додатку Monobank. Вагомою перевагою цього додатку є кешбек на певні види товарів (Авто і АЗС (4 і 2%), краса та медицина (7 і 3%), одяг та взуття (5 і 2%), кафе та ресторани (3 і 2%), продукти (4 і 2%), кіно (20 і 12%)), крім того в додатку можна придбати цінні папери (акції та облигації). Проте в додатку можна оформити тільки деякі міжнародні перекази,

такі як Western Union, SWIFT – можливо оформити за допомогою чат-боту, проте в додатку даний вид переказу відсутній. Ще одною особливістю додатку є можливість придбати e-Sim — це вбудована SIM-картка. Для її використання не потрібен слот, крім того, можна додавати два або більше номерів, навіть якщо телефон підтримує тільки одну SIM-картку.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика можливостей банківських додатків

Послуга	Monobank	Приват24	Oschsд 24/7
Кількість користувачів, млн.	5,8	14	5,9
Відкриття карти	+	+	+
Зміна пін-коду	+	+	-
Відкриття депозиту	+	+	+
Подача заявки на кредит	+	+	-
Оплата комунальних та ін. платежів, в т.ч. штрафів	+	+	+
Міжнародні перекази	±	+	±
Копілка	+	+	+
Страховання	+	+	-
Торгівця ЦП	+	-	-
Благодійність	+	+	+
Кешбек	+	-	-
eSim	+	-	-

Джерело: побудовано авторами на основі даних [3,4,5].

Другим за лояльністю клієнтів та першим за їх кількістю є Приват24. В додатку доступні майже всі банківські послуги і навіть послуги зі страхування. Перевагою перед додатком Monobank є повний спектр міжнародних переказів. Oschsд 24/7 не дивлячись та те, що додаток з'явився раніше ніж інші аналізовані додатки спектр банківських послуг, що доступні в додатку, не можна назвати повним. В додатку неможливо змінювати пін-код, крім того, якщо клієнт забув пін-код, відновити його він не зможе навіть у відділенні, єдиний вихід із цієї ситуації – перевипуск карти. В додатку також відсутня можливість подати заявку на кредит або страхування, хоча банк співпрацює із певними страховими компаніями та продає їх послуги у відділеннях банку. Міжнародні перекази доступні, на мою думку, тільки частково, адже переказ можна отримати, проте, неможливо відправити.

Серед користувачів банківських послуг користуються популярністю не тільки мобільні додатки, а й інтернет-банкінг, що зазвичай дає більш розширені можливості.

Тож на сайті Monobank окрім вищезазначених послуг, доступні ведення ФОП-рахунків, а також всі види міжнародних переказів.

Для веб-банкінгу КБ АТ «Приватбанк» доступні ті ж послуги, що є і в додатку. Натомість веб-банкінг АТ «Ощадбанк» відкриває буквально нові горизонти, порівняно з можливостями мобільного додатку. На сайті окрім вищезгаданих, доступні наступні послуги:

- Кредити;
- Військові облігації (консультація);
- Злитки та монети;
- Страхові послуги;

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що пандемія COVID-19 насправді дуже прискорила процес цифрової трансформації банківської системи України.

НБУ, як регулятор банківського сектору, не стоїть осторонь світових тенденцій і впроваджує нові напрями для розвитку банківського сектору. Банки, в свою чергу, впроваджують нові цифрові канали надання банківських послуг, такі як: мобільні додатки, веб-банкінг та чат-боти.

Підсумовуючи слід зазначити, що веб-банкінг надає більш розширені можливості, ніж мобільний додаток. Крім того, можна провести паралель між спектром можливостей мобільного додатку та його оцінкою на маркетплейсах – чим ширшим є спектр цих можливостей, тим вищою є оцінка додатку.

Також варто звернути увагу на те, що окрім традиційних банківських послуг банки через цифрові канали надають послуги страхування, купівлі/продажу цінних паперів, можливість замовити колекційні монети та злитки.

Список використаних джерел

1. Стратегія Національного банку до 2025 року: фокус на активізацію економічного зростання та цифровізацію. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-natsionalniy-bank-do-2025-roku-fokus-na-aktivizatsiyu-ekonomichnogo-zrostannya-ta-tsifrovizatsiyu>
2. COVID-19 and the financial services consumer: Supporting customers and driving engagement through the pandemic and beyond. Capgemini Research Institute. 2021. URL: <https://www.sogeti.com/globalassets/reports/covid-19-new-normal-fs-consumer-preferences.pdf>
3. Офіційний сайт Monobank. URL: <https://www.monobank.ua/>
4. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/>
5. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/>

JEL Classification: G 210

Коваленко Вікторія Володимирівна
доктор економічних наук, доцент, професор,
професор кафедри банківської справи,
Одеського національного економічного університету
Єгорова Анастасія Сергіївна
студентка факультету фінансів та банківської справи,
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ РИЗИКІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ У БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ

Тези присвячено питанням впровадженню вимог та методів боротьби з легалізацією доходів отриманих злочинним шляхом. Чітко розроблена та практично реалізована оцінка ризику відмивання грошей має життєво важливе значення для банків, з урахуванням їх вразливості та схильності до відмивання грошей.

Ключові слова: *банк, ризик, ризик-орієнтований підхід, легалізація доходів отриманих злочинним шляхом.*

Система протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму (система ПВК/ФТ) є складною багатогранною структурою, що динамічно розвивається у міжнародному просторі. Зауважимо також, що разом з тим розвивається й тіньовий сектор економіки, ускладнюючи чи формуючи нові нелегальні фінансові схеми. Відтак, легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму є однією з важливих проблем.

Протидія залученню банків до процесів легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму є гострою проблемою з 80-х років ХХ століття. Незважаючи на те, що були сформовані банківські системи внутрішнього контролю з метою ПВК/ФТ, розроблено методики оцінки ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму, напрацьовано інструментарій управління ними, актуальність проблеми не зникла, оскільки за минулі періоди способи та методи відмивання грошей та фінансування тероризму також еволюціонували.

Банки найчастіше використовуються для відмивання грошей. З розвитком глобалізації та інтеграції переведення грошей через кордони стає простіше. Це полегшує злочинцям переведення коштів в іноземну установу, при цьому ніхто не дізнається звідки ці кошти. Сфера охоплення нової глобальної фінансової системи розширюється з кожним днем завдяки швидшому зв'язку та інформації.

Система щодо запобігання відмиванню грошей отриманих злочинним шляхом та боротьби з фінансуванням тероризму є найбільш ефективною, коли вона націлена на ресурси там, де вони матимуть найбільший ефект. Досягнути такого результату можливо лише за умови якісного повноцінного аналізу та розуміння ризиків відмивання грошей/фінансування тероризму, як на державному рівні, так й на рівні конкретного банку.

Такий підхід відповідає рекомендаціям Групи щодо розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ). ФАТФ рекомендує країнам виявляти, оцінювати та розуміти ризики ВК/ФТ у межах своєї юрисдикції, а потім вживати заходів та застосовувати ресурси для зниження таких ризиків на основі підходу, що ґрунтується на оцінці ризиків.

Ключовим орієнтиром підходу, що ґрунтується на оцінці ризику, у питанні запобігання відмиванню грошей є перша з 40 рекомендацій, випущених Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ). Наведена рекомендація ФАТФ передбачає, що заходи щодо боротьби з відмиванням грошей мають бути «сумірними з виявленими ризиками»: за умови високого рівня ризику відмивання грошей слід застосовувати посилені заходи, у свою чергу більш низький рівень ризику допускає певне спрощення процедур та заходів. Отже, ресурси ПВК/ФТ (наприклад, процеси, люди, моніторинг) мають бути зосередженні та введенні відповідно до рівня передбачуваного ризику.

Концепція ризик-орієнтованого підходу, що стала певним нововведенням у роботі з питань ПВК/ФТ, знайшла великий відгук серед регулюючих органів та політиків більшості країн світу. З часу свого введення в дію ФАТФ наприкінці 1990-х років ризик-орієнтований підхід став джерелом для формування законодавства про ПВК у країнах світу, в т.ч. США та ЄС. Ризик-орієнтований підхід за останні роки виходить за межі географічного охоплення та застосовується не тільки державами, а й приватними компаніями, які підпадають під дію законодавства про ПВК: банки, страхові компанії, нотаріуси, казино, агенти з нерухомості, великі дилери та інші [1].

Загалом, оцінка ризику складається з ідентифікації ризику, його аналізу та порівняльної оцінки. Відтак, використовується кількісні та якісні методи оцінки, чи його поєднання.

Методи якісної оцінки часто використовуються у випадках неможливості кількісного визначення ризиків, а також у випадках, коли достатньо надійні дані, необхідні для кількісної оцінки, або не можна отримати, або отримання та аналіз таких даних виявляються надто дорогими для банку.

Методи кількісної оцінки, зазвичай, вимагають більшої точності та використовуються щодо більш складних та комплексних видів діяльності на додаток до якісних методів. Ризик залучення до процесів відмивання грошей та фінансування тероризму за своєю сутністю відноситься до ризиків, що складно оцінюються кількісно. Це зумовлено труднощами виявлення факторів ризику, проблемністю точної кількісної градації його рівнів, а також тим, що накопичені дані про випадки та обставини реалізації ризику схильні до швидкого старіння у

зв'язку з випереджальним процесом регулювання розвитком схем легалізації злочинних доходів.

Якісні методи оцінки ризиків відмивання грошей та фінансування тероризму більш поширені, але, як правило, вони спираються на оригінальні методики, опитування експертів, сукупності даних, які суттєво ускладнюють їх масштабованість у часі та просторі.

Результатом оцінки в межах рейтингової системи є ранжування об'єктів, що досліджуються, за певними рейтинговими шкалами. Рейтингова ж шкала є впорядкованим ранжуванням можливих груп оцінок стану об'єкта.

Власна скорингова система дозволяє проводити періодичну корекцію моделей з урахуванням зміни соціально-економічних показників середовища. Це робить систему гнучкішою і дозволяє банку оперативніше працювати з новими видами ризиків, що спричиняють реалізацію ризику легалізації.

Ще одним корисним інструментом ідентифікації ризиків легалізації є метод Дельфі, який допомагає досягти консенсусу та провести попередній аналіз безпеки (ПАБ). Ідея останнього полягає у складанні списку загроз і ризиків з урахуванням таких характеристик, як матеріали та обладнання, що використовуються або виготовляються в даному процесі або галузі, умови діяльності та взаємозв'язку між компонентами системи.

Банки в тому числі, щоб відповідати нормативним вимогам щодо ПВК, розробляють методології для оцінки ризику відмивання грошей своїх клієнтів у межах процесу належної перевірки клієнтів (НПК). Ці методи ґрунтуються на автоматизованих системах, заснованих на алгоритмах і останніх наукових досягненнях, таких як штучний інтелект. Банки, зокрема, вкладають мільйони євро у моделі та ІТ-інструменти, що досі залишаються важко реалізованими у практику, не інтерпретованими та підтвердженими [2].

Таким чином, зусилля із запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму – це процес, який постійно триває, усі аспекти якого взаємопов'язані.

Відтак, використання послуг суб'єкта первинного фінансового моніторингу для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансування тероризму можуть завдавати значну шкоду фінансовій установі, а головне – негативно позначитися на її фінансовій стійкості. Ці наслідки можна характеризувати як підвищення ризику втрати репутації, рівня операційного ризику, юридичного ризику та ризику концентрації. Банківські ризики взаємопов'язані між собою та кожний пов'язаний з відповідними негативними наслідками: втрата прибуткового бізнесу та/або напряму діяльності; виникнення проблем з ліквідністю у результаті вилучення вкладів; припинення кореспондентських банківській відносин; витрати на розслідування та сплату штрафних санкцій; конфіскація майна; втрати за кредитними та іншими активними операціями; зниження курсу акцій банківської установи тощо.

Список використаних джерел

1. Бисага К.В. Міжнародні система протидії легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму: інституційний аспект. *East European Scientific Journal*. 2021. №2(66). С. 43-56.
2. Yusarina Isa, Mohd-Sanusi Zuraidah, Mohd Haniff, Barnes Paul. Money Laundering Risk: From the Bankers' and Regulators' Perspectives. *Procedia Economics and Finance*. 2015. № 28. 7-13.

JEL Classification: E58

Жердецька Лілія Вікторівна
 д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи
 Одеського національного економічного університету,
 м. Одеса, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези присвячено питанням визначення фінансової стійкості банків України. Проведено аналіз показників достатності капіталу, динаміки зобов'язань, якості активів та прибутковості. Оцінювання здійснено по системі в цілому та за системно важливими банками 2-ої та 3-ої категорії.

Ключові слова: банк, фінансова стійкість, системно важливі банки, достатність капіталу.

Глибина наслідків, руйнівний характер світової кризи та сучасні проблеми відновлення позитивних темпів економічного розвитку вказують на недооцінку фінансової стійкості в банківській сфері, його впливу на інші сектори економіки та здатність порушувати довгострокову макроекономічну збалансованість і рівновагу. Необхідно зауважити, що в Україні негативні наслідки та масштаби втрат підсилюються впливом зовнішніх політичних шоків, зокрема повномасштабною війною починаючи з лютого 2022 року. Саме тому активізація наукових досліджень у напрямку оцінювання фінансової стійкості в умовах трансформації банківського сектору України є вкрай важливою та актуальною.

Методологія дослідження полягає в аналізі достатності капіталу (рис. 1 та табл. 1), динаміки ресурсів, якості активів та прибутковості як по системі в цілому, так і за системно важливими банками 3-ої та 2-ої категорії.

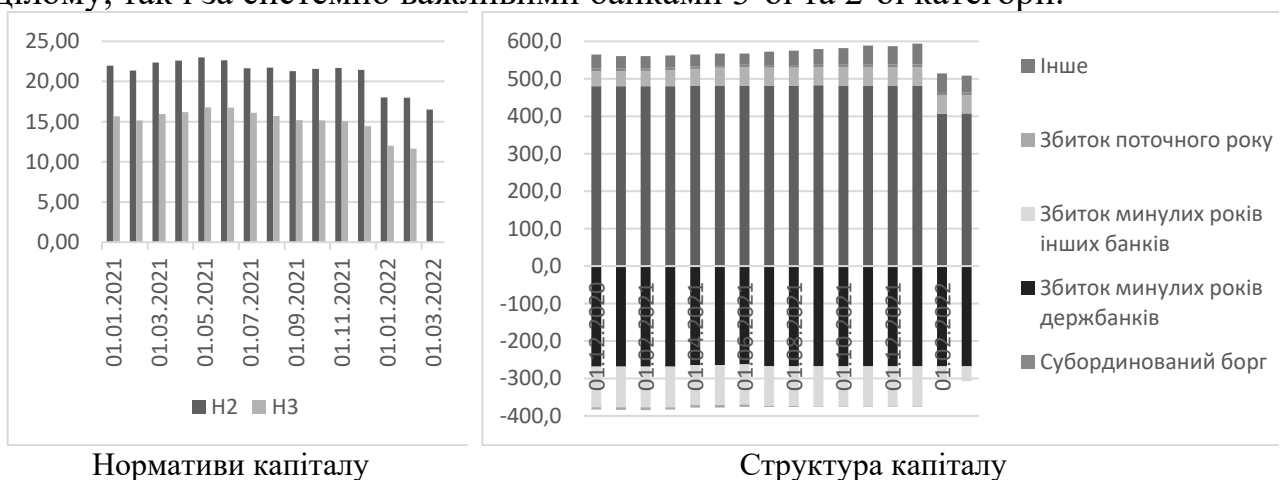

Рис. 1. Динаміка нормативів та структура регулятивного капіталу банківської системи України в 2020-2 міс. 2022 р.

За даними рис. 1 видно, що банки здійснювали покриття збитків, отриманих ще за часів реформування банківського сектору 2015-2016 рр. Достатність капіталу дещо знижується на початку 2022 року, проте залишається на рівні вище нормативного.

Таблиця 1

Динаміка нормативів капіталу системно важливих банків 3-ої та 2-ої категорії

Банки	Динаміка Н1		Н2			Н3		
	2021	1 міс. 2022	01.01. 2021	01.01. 2022	01.02. 2022	01.01. 2021	01.01. 2022	01.02. 2022
АТ "Укрексімбанк"	91,80	107,81	23,27	18,16	18,58	16,36	11,29	10,71
АТ "Ощадбанк"	99,37	100,53	19,00	15,48	15,46	16,26	11,83	11,75
АТ КБ "ПриватБанк"	115,84	102,53	28,09	18,33	17,87	18,93	9,17	8,94
АТ "АЛЬФА-БАНК"	130,30	110,42	13,95	12,12	13,26	11,59	8,93	8,83
АБ "УКРГАЗБАНК"	136,57	104,09	14,31	19,67	20,10	14,19	14,92	14,68

Динаміка регулятивного капіталу системно важливих банків в 2021 році свідчить про підсилення капіталізації АТ КБ "ПриватБанк", АТ "АЛЬФА-БАНК" та АБ "УКРГАЗБАНК"; несуттєве скорочення АТ "Ощадбанк" та більш відчутне – АТ "Укрексімбанк". Водночас у перші місяці 2022 року всі без виключення досліджувані банки нарощували обсяги капіталу. Варто зауважити, що достатність капіталу державних банків є вищою порівняно з АТ "АЛЬФА-БАНК", який проводив більш активну політику та є більш уразливим до ризиків.

Вагомою складовою оцінки фінансової стійкості банків є динаміка коштів клієнтів (рис. 2).

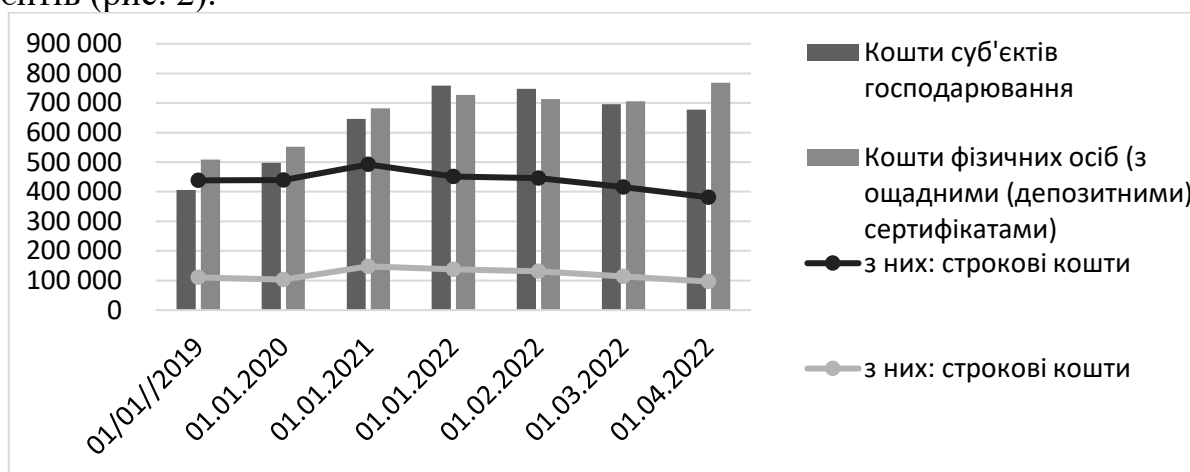

Рис. 2. Динаміка коштів клієнтів банківської системи України в 2020-3 міс. 2022 р.

Кошти суб'єктів господарювання скоротилися на початку березня (майже одразу після початку бойових дій) та продовжували скорочуватися до кінця 1 кв. 2022 року. Натомість кошти фізичних осіб демонстрували позитивну динаміку протягом усього періоду з початку воєнних дій. Водночас варто констатувати скорочення строкових коштів за всіма категоріями клієнтів. Отже, кошти фізичних осіб виявилися більш стійкими до кризових явищ; однак зовнішні шоки погіршують строкову структуру банківського фондування.

Таблиця 2

Динаміка складових зобов'язань системно важливих банків 3-ої та 2-ої категорії за 1 кв. 2022 року

Банки	Кошти отримані від НБУ	Кошти банків	Кошти суб. госп.	Кошти фіз. осіб	Ін. залуч. кошти	Суб. борг	Інші
АТ КБ "ПриватБанк"	0,00	542,61	96,94	110,93	107,25	107,25	101,26
АТ "Ощадбанк"	100,00	81,31	97,39	102,50	81,15	84,35	100,73
АТ "Укрексімбанк"	125,74	76,30	81,94	102,15	99,46	100,42	163,49
АБ "УКРГАЗБАНК"	174,45	85,18	87,35	91,77	99,24	0,00	114,31
АТ "АЛЬФА-БАНК"	162,50	250,07	58,57	98,02	0,00	107,25	73,03

За 1 кв. 2022 року найменший відтік коштів суб'єктів господарювання на тлі позитивної динаміки коштів фізичних осіб мали такі державні банки як АТ КБ "ПриватБанк" та АТ "Ощадбанк", гірші показники за коштами юридичних осіб – АТ "Укрексімбанк". Відтік за коштів клієнтів за всіма контрагентами спостерігався в діяльності АБ «Укргазбанк» та АТ «Альфа-банк», проте у останнього він був набагато більш відчутним. Банки, які стикнулися із найбільшим відтоком фондування, отримали рефінансування від НБУ.

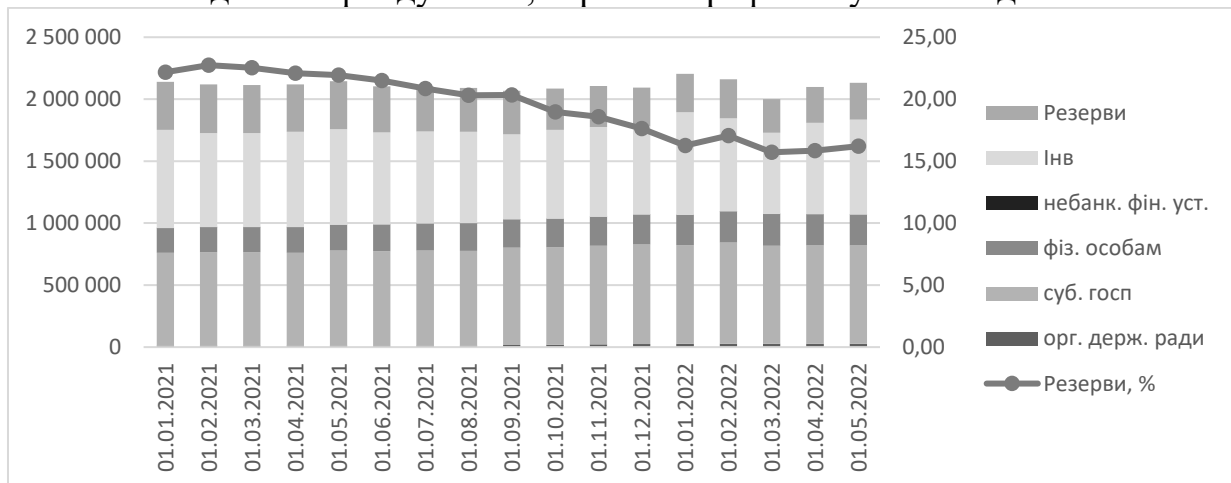

Рис. 3. Динаміка та структура дохідних активів банківської системи України в 2020-4 міс. 2022 р.

Динаміка активів зумовлена коливанням їх ризикованості – при зниженні частки резервів зростає обсяг активів банків. В цілому спостерігалася позитивна тенденція до скорочення ризикованості активів (за виключенням 01.02.2022 р.), яка змінилася на протилежну у зв'язку із військовою агресією рф. Відповідно до рис. 3. можна дійти висновку, що пандемічні обмеження суттєво не вплинули на якість активів банків, у той час як військова агресія є більш руйнівним негативним чинником ризикованості активів, дію якого можна побачити навіть за підсумками березня 2022 року.

Структура дохідних активів банківської системи України не зазнала суттєвих змін протягом досліджуваного періоду. Водночас варто відмітити, що кредитування фізичних осіб зростало дещо швидше порівняно із кредитами суб'єктам господарювання, тому і частка роздрібних кредитів трохи зросла.

Особливістю сучасної структури дохідних активів банків України є значна частка державних облігацій (ОВДП) в інвестиційних портфелях (на рис. 3 позначені як інвестиції, «Інв.»). З одного боку, вкладання банків в державні цінні папери в умовах нестабільності забезпечує їм необхідний рівень дохідності й ліквідності; проте, з іншого боку, це відволікає ресурси від кредитування економічного розвитку та створює додаткові джерела системного ризику внаслідок концентрації експозицій.

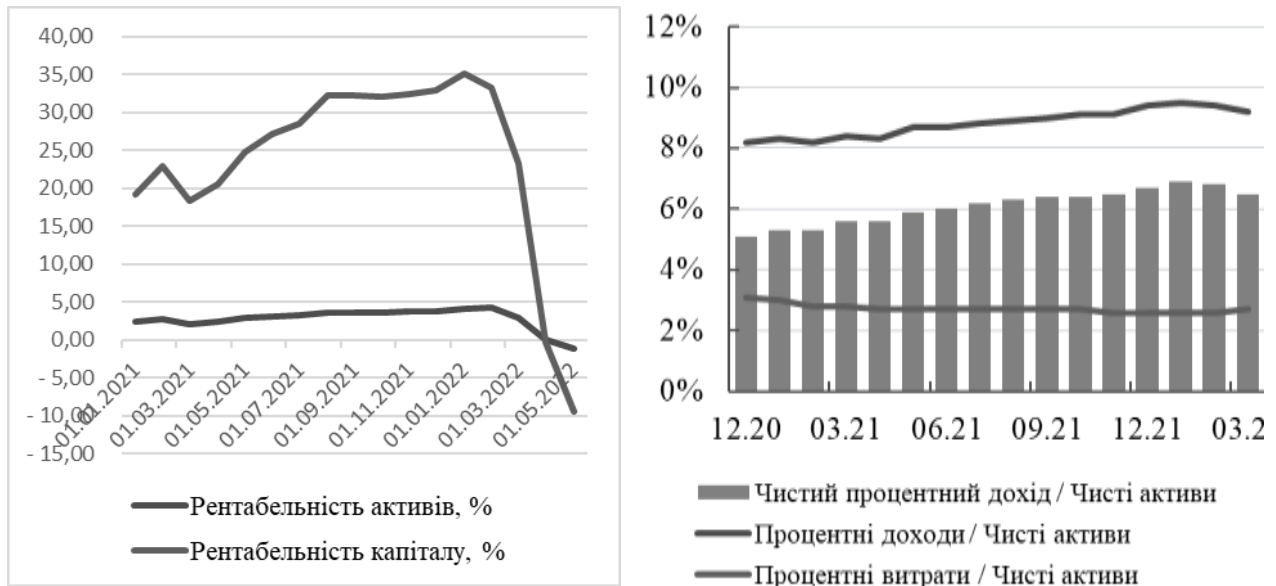
Таблиця 2

Динаміка складових активів системно важливих банків 3-ої та 2-ої категорії за 3 міс. 2022 року

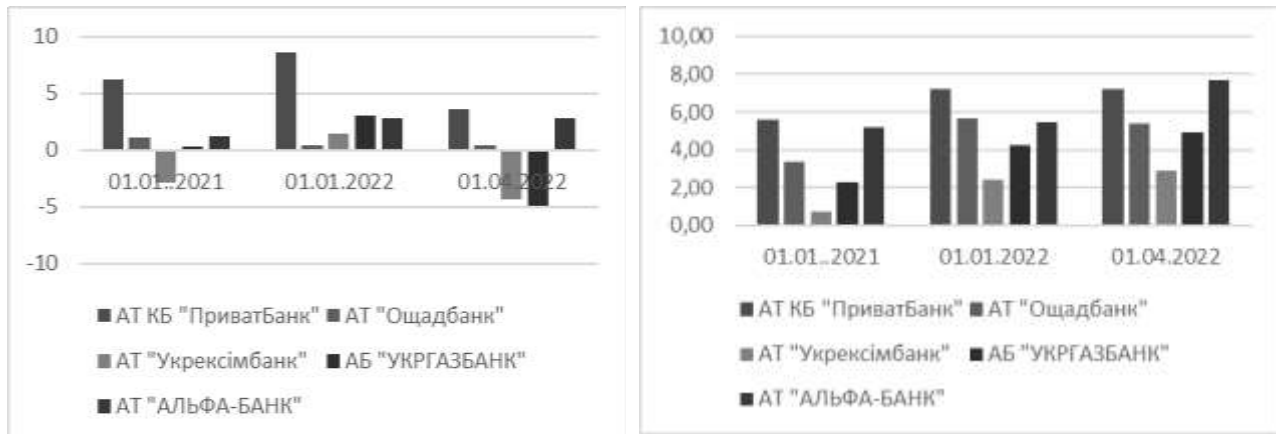
01.04.2022-01.01.2021 рр.	АТ КБ "ПриватБанк"	АТ "Ощадбанк"	АТ "Укрексім- банк"	АБ "УКРГАЗ- БАНК"	АТ "АЛЬФА- БАНК"
Високоліквідні активи, тис. грн	4 297 262	4 254 122	5 073 557	3 454 018	-1 047 478
Кредитний портфель, тис. грн.	11 023 553	-1 272 583	1 895 511	-14 015 366	-6 758 058
Інвестицій, тис. грн.	-22 279 702	-1 721 132	-12 605 630	1 939 494	-4 655 834
Усього кредитно- інвестиційний портфель, тис. грн.	-11 256 149	-2 993 715	-10 710 119	-12 075 872	-11 413 892
Інші, тис. грн.	3 603 433	-2 236 444	1 530 128	-685 140	-135 140
Резерви, % (п.п.)	0,50	0,50	1,40	2,00	2,46

Всі досліджувані системно важливі банки у період воєнного стану нарощують обсяги високоліквідних активів. Виключення складає лише АТ «Альфа-банк», у якого негативна динаміка спостерігається за всіма складовими активів, що в тому числі пояснюється відтоком коштів клієнтів (табл. 2). АТ КБ «ПриватБанк» нарощує обсяги кредитного портфеля, проте інвестиції скорочуються, що, ураховуючи структуру інвестицій (ОВДП), не є критичним. Схожа ситуація спостерігається в діяльності АТ «Укрексімбанк». В роботі АТ «Ощадбанк» скорочуються всі складові дохідних активів; у АБ «Укргазбанк» значно скоротився кредитний портфель, а інвестиції незначно зростають.

Динаміку показників прибутковості зображено на рис 4. Банки відновлювали прибуткову роботу, а рентабельність активів досягла максимуму станом на 01.02.2022 року (4,2%), із різким скороченням до -1.11% станом на 01.05.2022 року. Чиста процентна маржа (ЧПМ) також скорочується проте не так критично. Найвищий рівень ЧПМ мають АТ КБ «Приватбанк» та АТ «Альфа-Банк». Необхідно відмітити, що найгірші показники рентабельності характеризують діяльність АТ «Укрексімбанк». Станом на 01.04.2022 року два із досліджуваних СВБ є збитковими – це АТ «Укрексімбанк» та у АБ «Укргазбанк». Із мінімальним прибутком працює АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приватбанк» та АТ «Альфа-Банк» отримують достатній рівень прибутковості.

Банківська система

Віддача активів

Чиста процентна маржа

Рис 4. Динаміка показників рентабельності банківської системи України та системно важливих банків 3-ої та 2-ої категорії за період 01.01.2021-01.04.2022 р.

Отже, як свідчать дані проведеного аналізу, банківський сектор був достатньо капіталізованим на початку військової агресії з боку РФ, що дозволило більшості банків дотримуватися економічних нормативів діяльності. Водночас якість активів погіршується, а сектор в цілому є збитковим. Це потребує від банків та регулятора нестандартних рішень у сфері пошуку шляхів відновлення принаймні беззбиткової діяльності.

Список використаних джерел

1. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 20 травня 2022 року).
2. Огляд банківського сектору, травень 2021 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-traven-2021-roku> (дата звернення 20 травня 2022 року).

JEL Classification: E51, E52, E58

Науменкова Світлана Валентинівна
д.е.н., професор кафедри фінансів
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВОГО КАНАЛУ МОНЕТАРНОГО ТРАНСМІСІЙНОГО МЕХАНІЗМУ В УКРАЇНІ

Тези присвячено аналізу особливостей дії грошового каналу монетарного трансмісійного механізму в Україні, характеристиці механізмів його використання, кількісній оцінці ефективності дії та визначенню специфіки функціонування в системі монетарного регулювання економіки в умовах нестабільності. Доведено, що в 2005-2021 рр. функціонування грошового каналу монетарного трансмісійного механізму в Україні було підпорядковане використанню, переважно, процентного та кредитного каналів, а найбільший вплив на темпи приросту реального валового внутрішнього продукту в аналізованому періоді спричиняла динаміка грошового агрегату М3. Визначено головні причини низької ефективності використання грошового каналу монетарного трансмісійного механізму та обґрунтовано напрями її підвищення в процесі відновлення економіки.

Ключові слова: монетарний трансмісійний механізм, грошовий канал, грошово-кредитна політика, бюджетно-податкова політика.

Монетарний трансмісійний механізм є комплексним економічним явищем, яке ґрунтується на послідовному узгодженні рішень центрального банку та очікувань суб'єктів господарювання щодо перспектив розвитку грошово-кредитного й фінансового ринків та використовується на практиці як важливий інструмент реалізації грошово-кредитної політики та монетарного регулювання економіки.

Останнім часом в Україні відбулися значні зміни на валютному та кредитному ринках, що зумовило посилення ролі грошового каналу, який у складних економічних умовах перебирає на себе функції головного регулятора грошового ринку, що посилює актуальність дослідження його ролі у механізмі монетарного регулювання економіки з метою стримування інфляційних процесів і підтримки економічного розвитку.

До останнього часу в зв'язку з розширенням методів та інструментів реалізації грошово-кредитної політики дослідженням механізмів функціонування грошового каналу монетарного трансмісійного механізму приділялось дуже мало уваги. Однак, поява нових джерел небезпеки, які обумовили посилення ролі бюджетно-податкової політики в механізмах підтримки економіки, актуалізувала питання дослідження дієвості грошового

каналу як головного інструмента збалансування економічних і монетарних пропорцій, перш за все, з метою стримування інфляційних процесів і підтримки економіки. Така ситуація потребує виявлення нових причинно-наслідкових залежностей та організації взаємодії Національного банку України та уряду з метою формування й передачі адекватних монетарних імпульсів реальному сектору економіки та громадянам [1, с. 82; 2, с. 32].

Особливість використання грошового каналу монетарного трансмісійного механізму полягає в тому, що він є найбільш керованим з боку центрального банку, що дозволяє забезпечити високий рівень оперативності монетарного регулювання економіки в умовах кризи або непередбачуваних ситуацій. Функціонування грошового каналу монетарного трансмісійного механізму покликане сприяти формуванню та постійній підтримці оптимальних пропорцій між обсягами попиту та пропозиції грошей у національній економіці, а також збалансованому розвитку грошового ринку з метою стимулювання економічного зростання.

Уперше у науковій літературі поняття грошового каналу монетарного трансмісійного механізму грошово-кредитної політики було використано в 1990-х роках Ф. Мишкіним та підтримано Дж. Тейлором [3, с. 423]. Однак до останнього часу серед науковців переважала точка зору, що ефективність використання грошового каналу монетарного трансмісійного механізму, в порівнянні з іншими каналами, є низькою та не відповідає вимогам центральних банків щодо реалізації сучасної грошово-кредитної політики. На наш погляд, такий підхід не є достатньо обґрунтованим, оскільки існує багато прикладів ефективного використання грошового каналу монетарної трансмісії, особливо в країнах з ринками, що розвиваються, а також в умовах розгортання кризових явищ і непередбачуваних подій.

Головними факторами, що визначають рівень ефективності використання грошового каналу монетарного трансмісійного механізму в сучасних умовах, є наявність надійних ринкових механізмів фінансового посередництва, високий рівень стійкості банківської системи, активна позиція центрального банку у сфері регулювання грошового ринку а також високий рівень довіри суб'єктів господарювання та громадян [4, с. 70].

Механізми функціонування грошового каналу монетарного трансмісійного механізму ґрунтуються, перш за все, на збалансуванні центральним банком попиту та пропозиції грошей в економіці на основі врахування динаміки показників грошової бази та грошових агрегатів. Наприклад, у 2021 р. в порівнянні з 2005 р. грошова база в Україні збільшилась з 82,8 до 662,5 млрд. грн., тобто у 8 разів. При цьому питома вага готівки в структурі грошової бази збільшилась з 79,0% до 94,7%, тобто на 18,4 п. п., що свідчить про недосконалість формування структури грошової бази, головною складовою якої повинні бути переказні депозити інших депозитних корпорацій та секторів економіки, а не готівкові кошти.

Диспропорції у формуванні обсягів і структури грошової бази та, загалом, у механізмах функціонування фінансового посередництва можуть негативно впливати на збалансованість грошового ринку, про що свідчать високі рівні розривів у темпах приросту монетарних показників. Наприклад, при зростанні грошової бази в 2021 р. у порівнянні з 2005 р. у 8,0 разів, грошовий агрегат М3 збільшився в 10,7 рази, а М1 – у 13,0 разів. При цьому відношення темпів приросту грошового агрегату М3 до темпів приросту грошової бази упродовж аналізованого періоду коливалось у дуже широкому діапазоні – від 0,59 рази у 2018 р. до 4,88 рази у 2015 р.

Незбалансованість динаміки показників грошової бази та грошових агрегатів упродовж аналізованого періоду негативно впливала на ефективність грошового обігу: значення грошового мультиплікатора коливалось у межах від 2,344 у 2005 р. до 3,222 у 2020 р., а швидкість обертання грошей – в межах від 1,601 обертів на рік у 2013 р. до 2,786 у 2018 р.

Аналіз впливу динаміки грошових показників на темпи зміни реального валового внутрішнього продукту та рівень інфляції в Україні впродовж 2005-2021 рр. дозволив виокремити три цикли взаємозв'язку монетарної та макроекономічної динаміки: 1) 2005-2009 рр.; 2) 2010-2015 рр.; 3) 2016-2021 рр. [5, с. 369].

Перший із цих циклів характеризувався значним перевищенням темпів зростання грошової бази та грошового агрегату М3 над темпами приросту валового внутрішнього продукту, що дає підстави стверджувати про активне використання Національним банком України саме грошового каналу монетарного трансмісійного механізму. Упродовж другого циклу відбувалось помітне зближення динаміки досліджуваних показників і послаблення ролі грошового каналу монетарного трансмісійного механізму на користь кредитного та валютного каналів. Для третього циклу, за винятком 2020 р., завдяки реалізації Національним банком України широкого комплексу заходів антиінфляційної політики характерною була найбільш збалансована динаміка досліджуваних показників.

Проведений аналіз впливу динаміки грошового агрегату М3 на темпи приросту реального валового внутрішнього продукту в 2005-2021 рр. дозволив виявити, що приріст агрегату М3 на один п. п. сприяв підвищенню реального валового внутрішнього продукту на 0,2178 п. п. Дослідження також показало, що вплив динаміки інших грошових агрегатів та грошової бази на темпи приросту реального валового внутрішнього продукту був значно меншим. Наприклад, коефіцієнт тісноти зв'язку між темпами приросту реального валового внутрішнього продукту та грошової бази склав лише 0,3960, а грошового агрегату М0 – 0,3760.

Принципово важливе значення має той факт, що в ході дослідження не було виявлено суттєвої залежності між рівнем інфляції та динамікою показників грошової маси. Деяко помітним вплив динаміки грошового агрегату М3 на темпи приросту інфляції був лише упродовж другого та третього монетарних циклів,

тобто впродовж 2012-2021 рр., коли приріст грошового агрегату МЗ на один п. п. сприяв зниженню рівня інфляції на 0,3537 п. п.

Таку ситуацію частково можна пояснити реалізацією Національним банком України упродовж третього монетарного циклу активної процентної політики, в результаті чого темпи зростання МЗ стримувались завдяки ефективному управлінню базовою процентною ставкою. Як показав аналіз, упродовж 2005-2021 рр. підвищення базової процентної ставки на 1 п. п. стримувало зростання грошового агрегату МЗ на 1,3846 п. п.

Динаміка обсягів грошової маси та грошової бази значною мірою залежить від показників ефективності використання грошей – грошового мультиплікатора та швидкості обертання грошей. Однак проведений аналіз лише частково підтвердив таке припущення для грошового мультиплікатора.

На основі оцінки сукупного впливу темпів приросту реального валового внутрішнього продукту, рівня інфляції та грошового мультиплікатора на загальний приріст грошової маси МЗ, необхідної для обслуговування економічного обороту, було визначено, що найбільшою мірою на темпи приросту МЗ упродовж 2005-2021 рр. впливало підвищення темпів економічного зростання, тоді як збільшення грошового мультиплікатора сприяло зменшенню обсягів грошової маси.

Як свідчить проведений аналіз, ефективність дії грошового каналу монетарної трансмісії в досліджуваному періоді через недооцінку його ролі в системі монетарного регулювання економіки була відносно низькою.

Однак ускладнення умов економічного розвитку України змушує змінити ставлення до механізмів управління грошовим каналом монетарного трансмісійного механізму на основі суттєвого посилення його ролі у формуванні головних монетарних пропорцій та макрофінансових показників шляхом підвищення рівня координації грошово-кредитної й бюджетно-податкової політики. З урахуванням військового стану та поточної економічної ситуації можна очікувати, що монетарна політика Національного банку України в короткостроковій перспективі буде більшою мірою підпорядкована необхідності підтримки бюджетно-податкової політики (зокрема, у сфері випуску та обігу державних боргових цінних паперів, обслуговування державного боргу та дефіциту державного бюджету), а також активній підтримці економічних рішень уряду.

У середньостроковій перспективі темпи приросту грошової бази та грошових агрегатів повинні бути максимальною мірою узгоджені з динамікою реального валового внутрішнього продукту та необхідність в активній реалізації заходів антиінфляційної політики, а ставка доходності за внутрішніми державними борговими зобов'язаннями на первинному ринку не повинна перевищувати базову процентну ставку.

Таким чином, проведене дослідження дозволило визначити, що в умовах України грошовий канал монетарного трансмісійного механізму відіграє важливу роль, хоча ефективність його дії упродовж аналізованого періоду

виявилась невисокою. Найбільш суттєво на темпи економічного зростання у 2005-2021 рр. впливала динаміка грошового агрегату М3. Разом з тим встановлено, що вплив динаміки грошових агрегатів на стримування інфляції в Україні був незначним, що, загалом, відповідає положенням теорії «нейтральності грошей».

Головними факторами, які обумовили недостатню ефективність використання грошового каналу монетарного трансмісійного механізму в Україні впродовж аналізованого періоду, були незбалансована структура та динаміка грошової бази і окремих грошових агрегатів, а також низький коефіцієнт мультиплікування грошей і низька швидкість їх обертання, що стримувало дію монетарних важелів стимулювання економічного зростання.

Враховуючи умови військового стану та зміну політичної й економічної ситуації, з боку Національного банку України потрібен перегляд механізмів функціонування грошового каналу монетарного трансмісійного механізму шляхом забезпечення необхідних умов для підвищення ефективності його використання. Першочерговими заходами підвищення ефективності функціонування грошового каналу монетарного трансмісійного механізму в Україні в сучасних умовах повинні бути: суттєве посилення фінансової стійкості банківської системи, надійне збалансування попиту та пропозиції грошей в національній економіці, вдосконалення методів формування обсягів і структури грошової бази та грошових агрегатів, а також підвищення рівня координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики з метою реалізації центральним банком виваженої грошово-кредитної політики, адекватної реальним економічним умовам.

На етапі відновлення економіки грошово-кредитна політика Національного банку України повинна значно більшою мірою орієнтуватися на необхідність її узгодження з бюджетно-податковою політикою та має бути підпорядкована реалізації конкретних завдань економічного розвитку країни. Крім того, актуальною залишається необхідність підтримки високого рівня довіри суб'єктів господарювання і громадян до центрального банку та політики, яку він реалізує.

Перспективи продовження досліджень у галузі посилення ролі, вдосконалення функцій та інструментів управління грошовим каналом монетарного трансмісійного механізму в системі монетарного регулювання економіки повинні передбачати перегляд методів реалізації грошово-кредитної політики та управління грошовим ринком на основі вдосконалення методів її координації з бюджетно-податковою політикою, реалізацію якої покладено на уряд.

Список використаних джерел

1. Міщенко С.В., Міщенко В.І. Роль кредитного каналу в механізмі монетарної трансмісії в Україні. *Економічний простір*. 2021. №171. С. 80-86.

2. Міщенко С. Економіко-статистичний аналіз факторів монетизації економіки. *Вісник Національного банку України*. 2012. № 1. С. 31-33.

3. Міщенко В.І., Міщенко С.В. Удосконалення дії каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики в Україні в умовах переходу до таргетування інфляції. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №1(163). С. 421-428.

4. Науменкова С.В., Мищенко С.В. Регулирование денежного обращения на основе использования методов и инструментов денежно-кредитной политики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2013. № 6 (147). С. 66-72.

5. Міщенко С.В., Науменкова С.В., Льон І.М. Монетарні цикли в економіці України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 11(185). С.363-372.

JEL classification: E10, E41

Сергєєва Олена Степанівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи

Одеський національний економічний університет (Україна)

ОЦІНКА ГРОШОВОЇ МАСИ УКРАЇНИ ЗА ФОРМАМИ ГРОШЕЙ

Тези присвячено оцінці грошового обігу відповідно до форм грошей. Визначено, що зменшення питомої ваги готівкових грошей в загальному обсягу грошового обігу дасть можливість забезпечення економічного зростання країни,

Ключові слова: *банк, грошовий обіг, готівкові гроші, безготівкові гроші.*

В сучасних умовах регулювання грошового обігу є ключовим елементом механізму функціонування грошових систем та реалізації НБУ монетарної політики з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці. У зв'язку з цим заслуговує на увагу економічне значення кредитних грошей в сучасній грошовій системі, яке полягає в тому, що грошовий обіг повинен бути еластичним, здатним зображати потреби товарообігу в готівкових грошах та сприяти розвитку безготівкового обігу та впроваджувати електронні (цифрові гроші). Рух грошей при виконанні ними всіх своїх функцій у готівковій і безготівковій формі і є грошовим обігом, то найбільш використовуваною в економічній літературі є класифікація грошового обігу на готівковий і безготівковий. У всіх розвинених країнах канали обігу готівки і безготівкової грошової маси утворюють єдине ціле. Постійно відбувається перетворення грошей з готівкової форми у безготівкову форму і навпаки.

Слід зазначити, що на сучасному етапі в більш країн світу спостерігається тенденція до зменшення обсягів готівки в грошовому обігу національних валют, однак значно меншими темпами у порівнянні з Україною. Так, у загальному обсязі грошового обігу в економічно розвинених країнах частка готівки не перевищують 3 – 9%. Стосовно грошової системи України, то в нашій країні готівково-грошовий обіг посідає більш значне місце (рис. 1).

Як показує рис. 1 можливо відмітити, що грошовий готівковий обіг в загальному грошовому обігу країни починаючи з 2017 р. постійно збільшувався, так за 10 років грошовий готівковий обіг зріс на 377 766 млн грн, більш чим у вдвічі, що пояснює залежність суспільства України та неготовність переходу до використання переходу до безготівкового обігу. Це пов'язано з багатьох причин, а тощо: підтримання питомої ваги готівки на значному рівні можна пояснити універсальністю її як засобу обігу та легкістю використання, обов'язковістю до прийняття при здійсненні розрахунків на всій території країни в будь-який час, анонімністю проведення платежів, розрахунки за покупки саме готівкою прості і зрозумілі для українців, адже звичка розплачуватися готівкою складалася роками, крім того, споживачі в Україні бояться стати жертвами аферистів, які

можуть викрасти їхні гроші, та не поспішають використовувати банківські платіжні картки.

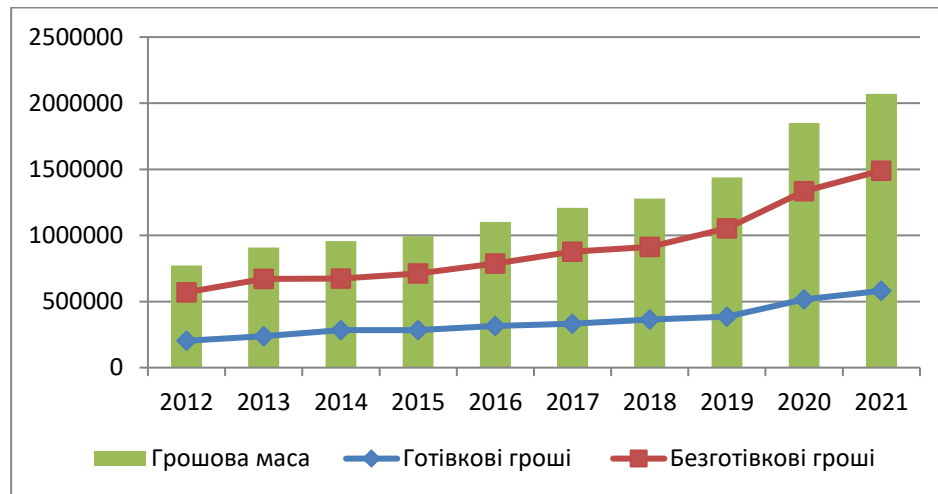

Рис. 1 Динаміки обсягів готівкового та безготівкового обігів в загальній структурі грошової маси України за 2012 – 2021 рр., на кінець періоду, млн грн.

Джерело: складено та розраховано автором за матеріалами [1]

Якщо розглядати питому вагу готівкових грошей, то зазначимо що на 2013 рік цей показник складав 26,29, але після політичних дисбалансів в Україні у 2014 році показник збільшився до 29,57% та протягом 8 років максимум знижався на 1 п.п., на кінець 2021 року склав 28,05%. Слід зазначити, що цей показник не є якісним для економіки, тому що відомо, що чим більше готівки на руках у населення, тим вище рівень тінізації економіки країни та тіньових доходів у конвертах. Поки ще перехід до безготівкових платежів є дуже віддаленою перспективою для України. Відносно грошового безготівкового обігу в загальному грошовому обігу за досліджуваний період у 2012 році складав 569 954 млн. грн. та постійно збільшувався, на кінець 2021 р. склав 1 490 347 млн грн. або 71,9%, що більше чим у 2012 році на 920 393 млн грн. Збільшення безготівкового грошового обігу насамперед пов'язано зі збільшенням виробництва в країні, що несе відображення у грошових потоках банків, а також попиту на кредитування як бізнесу, так і фізичних осіб.

За результатами проведеного дослідження зазначимо, що в умовах глобалізації та переходу до цифрових економік зменшення питомої ваги готівкових грошей в загальному обсягу грошового обігу дасть можливість забезпечення економічного зростання країни, тому як витрати держави на обслуговування готівкового обороту зменшуються, ефективність контролю за грошовими потоками покращується, а з іншого боку – знижуються витрати домогосподарств щодо купівлі товарів, послуг, а це своєю чергою підвищує рівень споживання в економіці, а отже і призводить до зростання ВВП.

Список використаних джерел

1. Грошово-кредитної статистики України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms> (дата звернення: 15.05.2022)

JEL Classification: E40

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Білокоз Тимофій Тимофійович
студентка 3 курсу факультету
міжнародної економіки
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ КРИПТОВАЛЮТ ТА ЇХ ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Тези присвячено дослідженню технологій криптовалют. Досліджені особливості та можливості використання віртуальних активів. Визначені перспективи впровадження криптовалют для банківської системи України.

Ключові слова: криптовалюта, віртуальний актив, блокчейн, криптовалютний гаманець.

Криптовалюти у світі сприймаються досить неоднозначно – як приклад, Китай заборонив її використання на законодавчому рівні у 2020 році. Для інших криптовалют є рятуванням – з 2020 по 2021 її ринок виріс більше, ніж на 1200% [1]. Існує дві причини: перша – заборони влади переносити гроші на криптобіржі. В такому регіоні, як Нігерія, населення взагалі надає перевагу біткоїну, а не місцевій валюті, адже її курс слабший, ніж волатильність монети. Навіть якщо ми відкидаємо фактор популярності, то бачимо, що попри страх банківської системи, уряд самостійно може сприяти розвитку криптовалют – в Україні ветоували закон №3637 «Про віртуальні активи», який легалізує криптовалюту, та відправили його на доопрацювання. Майбутній вплив системи досить невизначений – її банально недолюблюють різні уряди, банки та населення. Але оскільки ця цифрова валюта несе у собі різні унікальні технології, свій внесок у світову систему вона уже вносить.

Для кращого розуміння потрібно сказати, що криптографія (від грец. Κρυπτός — прихований і γράφω — пишу) — наука про неможливість прочитання інформації сторонніми людьми, а також неможливості непомітної зміни інформації, перевірки автентичності авторства [2]. Взагалі, про анонімність валюти мало хто має уявлення. Відслідкувати власника, все ж таки, можна – якщо ми знаємо, що ця особа володіє гаманцем, то розуміємо, що і монети її. Але криптовалют існують тисячі, а значить і працюють вони по-різному. В деякі види монет (ми говоримо про поштучний вираз) можна вписати власника та його авторське право на монету (чи цифровий аналог об'єкту): так ми отримаємо NFT (невзаємозамінний токен, NFT — аббревіатура від англійської “non-fungible token”). Виділимо найважливіші поняття у сфері криптообігу, які стосуються цієї сфери:

1) Криптовалюта - це такий новий вид активів, який відрізняється від звичайних для нас грошей або інших фінансових активів. Від грошей відрізняється тим, що ви володієте валютою безпосередньо і для цього непотрібний банк чи якийсь дозвільний орган. Зберігається в особистому електронному гаманці [3]. Її унікальність обумовлена системою неможливості підробок, яка називається блокчейн.

2) Блокчейн - розподілена база даних, що зберігає впорядкований ланцюжок записів (так званих блоків), що постійно довшає [3]. Кожен блок містить часову позначку, хеш (вихідна інформація) попереднього блоку та дані транзакцій, подані як хеш-дерево. Оскільки це один ланцюг, то насильно вставити туди нову транзакцію неможливо – система просто заблокує наступні послідовності. Ця технологія може бути надзвичайно цікавою не тільки для банків, а й для уряду. Китай уже тестує можливості цифрового юаню, а Україна невдовзі заявила про свої плани створення власного аналогу цифрової валюти. Звісно, криптовалютою це не назвеш, але якщо взяти систему блокчейн, то теоретично, можна запобігти фальсифікації грошей.

Цікавими є й інші системи. Так, наприклад, криптовалюта Solana має свою площадку для запуску інших проектів, має неймовірну швидкість обробки запитів, а її комісія є мізерною – приблизно \$0,00025 [4]. Для прикладу, у головного конкурента – Ethereum, комісії можуть сягати десятки доларів, а якщо виникне збій – гроші за комісію уже не повернути. Зараз існують тисячі різних валют, а популярні діють як справжні стартапи – ви підтримуєте купуючи їх монети (прямо як на фондовій біржі), а успішність вимірюється ростом вартості «акцій».

1) Криптовалютні гаманці — це програми чи засоби, які дозволяють зберігати криптовалюту. Фізично гаманець не містить ніяких монет чи токенів — замість цього в них зберігаються секретні коди, що дають вам право користуватися вашою крипто валютою [5]. Ці паролі являють собою шістнадцятизначні коди (seed), які маєте знати тільки ви. Саме ця технологія допомагає купувати та обмінюватися монетами. А де їх купувати?

2) Сервіс обміну криптовалют, також криптобіржа, криптовалютна біржа, біржа цифрових валют — це онлайн-сервіс, який дозволяє клієнтам обмінювати криптовалюту на інші активи, наприклад, звичайні фіатні гроші або інші цифрові валюти [5]. З минулого року на біржі Binance можна купувати цифрові аналоги акцій п'ятьох компаній – Apple, Microsoft, Tesla, Facebook та Samsung. Ньюансом у цій схемі та унікальним явищем є поняття централізованої та децентралізованої бірж.

- Централізовані біржі (CEX) забезпечують легкий доступ для новачків в криптовалютах. Оскільки вони схожі на традиційні біржі цінних паперів, вони можуть працювати аналогічним чином, і централізовані біржі часто надають додаткові клієнтські послуги [6]. Ви можете прив'язати до них свою картку та безпосередньо в них купувати активи. Централізовані сервіси також зазвичай пропонують обмін від фіата до криптовалют і від криптовалютних до фіатних

валют. Це робить їх дуже зручними для багатьох нових користувачів. Це також означає, що вони, як правило, регулюються урядом і повинні відповідати законам «Знай свого клієнта» і «Протидія відмиванню грошей» в країні їх реєстрації та проживання.

- Децентралізовані біржі, також відомі як DEX, можуть працювати автономно завдяки використанню розумних контрактів (набір обіцянок, зазначених в цифровій формі, включаючи протоколи, в яких сторони виконують ці обіцянки.) . Інтелектуальні контракти перетворюють ці біржі в щось схоже на рівноправну біржу, дозволяючи покупцям і продавцям торгувати безпосередньо, без необхідності посередника третьої сторони. Це зберігає децентралізований дух руху блокчейна – тобто відсутність одного власника [7].

Тут перераховані основні технології криптовалют, які можуть безпосередньо впливати на розвиток банківської справи. Блокчейн забезпечує контрольовану емісію та неможливість підробки, що буде актуальним років через 5 – 10 у зв'язку з тестуванням цифрових аналогів грошей. Також можливу загрозу можуть мати крипто гаманці – тепер не потрібен паспорт, код та інші документи – вдосталь мати підключення до обладнання з популярним браузером та доступ до Інтернету для користуванням криптою. Також потрібно зазначити, що різна крипто валюта є показником потреб – приклад з Африкою може стати уроком для банків, які невміло чи несправедливо керують фінансовою системою. Люди самостійно здатні організувати торгівлю між собою, а ріст популярності децентралізованих бірж це підтверджують. Законодавче регулювання є необхідним для всіх країн, адже сумарна капіталізація валют становить понад 2 трлн. доларів [8], що означає масовість та простоту використання.

Список використаних джерел

1. Chainalysis Team. P2P Platforms, Remittances, and Savings Needs Power Africa's Grassroots Cryptocurrency Adoption. Chainalysis Team.2021.URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/africas-grassroots-cryptocurrency-adoption>.
2. Біткоїни — цифрові гроші майбутнього. URL: <http://thefuture.news/bitcoin/>.
3. Попов В. Що таке криптовалюта? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/28742278.html>.
4. Powerful for developers. Fast for everyone. URL: <https://solana.com>.
5. Централізовані і децентралізовані криптовалютні біржі. URL: <https://guland.com.ua/kryptovalyuta/cryptocurrency-exchanges/tsentralizovani-i-detsentralizovani-kryptovalyutni-birzhi.htm>.
6. Капіталізація криптовалют. URL: <https://coinmarketcap.com/charts/>.
7. Лелу Л. Блокчейн от А до Я. Paris: Groupe Eyrolles, 2017. 376 с.
8. Narayanan, Arvind; Bonneau, Joseph; Felten, Edward; Miller, Andrew; Goldfeder, Steven (2016). Bitcoin and cryptocurrency technologies: a comprehensive introduction. Princeton: Princeton University Press. ISBN 978-0-691-17169-2.

JEL Classification: G10

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Довганич Неля Василівна
студентка IV курсу факультету
фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО КРЕДИТНОГО РИНКУ

Тези присвячено особливостям функціонування кредитного ринку. Досліджено його сучасний стан та визначено наявні тенденції розвитку. Зазначено ключові проблеми подальшого розвитку вітчизняного кредитного ринку.

***Ключові слова:** кредитний ринок, кредитні ресурси, банківські установи, небанківські фінансово-кредитні установи.*

Кредитний ринок є безпосередньо сферою економічних відносин, де об'єктом виступає позиковий капітал, наданий у позичку на чітко встановлених умовах. На кредитному ринку формуються взаємовідносини між суб'єктами господарювання, фізичними особами, яким необхідні позикові кошти на цілі фінансування діяльності та установами, які мають можливість надати позикові кошти на певних умовах.

Функціонування кредитного ринку, як важливого складника фінансового ринку, зв'язане з потребою проведення оцінювання впливу процесу кредитування на економічні та фінансові механізми в Україні. Слід зазначити, що базовими проблемами розвитку вітчизняного кредитного ринку є недостатність кредитних ресурсів, зростання ступеня кредитного ризику, дорожнеча кредитних ресурсів, зневіра клієнтів у доступності позикових коштів та невизначеність інституційної організації самого ринку [2].

Сучасний стан кредитного ринку характеризується збільшенням впливу на саме банківську систему, активною монетарною політикою, наявністю проблемних заборгованостей установ фінансового ринку, постійне зростання відсоткових ставок на споживчі кредити та ін. На кредитному ринку України станом на початок 2022 року функціонує 71 банківська установа та 624 небанківські установи, що займаються наданням кредитних послуг на вітчизняному кредитному ринку. У цілому, в Україні встановлена банкоцентрична модель, що визначається найбільшою часткою кредитних операцій банків на кредитному ринку - більше 98,3%.

Динаміка кредитних ресурсів, наданих на вітчизняному кредитному ринку за 2017 – 2021 роки надана у таблиці 1. Загальний обсяг кредитів, наданих всіма

кредитними установами фінансового ринку станом на початок 2022 року складав 1062,3 млрд. грн., що на 3,7% більше ніж станом на початок 2017 року. Зростання кредитних послуг відбувалося впродовж 2017-2018 років та 2021 року. Зниження темпів обсягу кредитування продовжувалося в період 2019-2020 років. Це зниження визвано скороченням обсягів перш за все банківського кредитування у зв'язку з скороченням попиту на позичкові ресурси в період пандемії. Обсяги кредитів, наданих саме банківською системою, за період дослідження зросли на 4,5%.

Таблиця 1.

Динаміка кредитних ресурсів, наданих на вітчизняному кредитному ринку впродовж 2017 – 2021 років (складено за матеріалами [1])

Показники	Станом на початок року					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кредити надані, млрд. грн., всього	1024,4	1061,1	1137,1	1054	982,7	1062,3
Ланцюгові темпи приросту, %	100,0	103,6	107,2	92,7	93,2	108,1
з них						
Кредити надані банками, млрд. грн.	998,6	1 016,6	1073,1	971,8	948,3	1044,0
Ланцюгові темпи приросту, %	100,0	101,8	105,6	90,6	97,6	110,1
Кредити надані ломбардами, млн. грн.	16,7	16,4	16,4	18,2	16,6	16,1
Ланцюгові темпи приросту, %	100,0	98,2	100,0	111,0	91,2	97,0
Кредити надані кредитними спілками, млн. грн.	1,8	1,9	2	2,3	2,4	2,2
Ланцюгові темпи приросту, %	100,0	105,6	105,3	115,0	104,3	91,7

При цьому важливо зазначити, що банківські установи надають 98,3% обсягу кредитів на вітчизняному кредитному ринку, тобто майже повністю забезпечують потреби у позикових ресурсах суб'єктів кредитного ринку.

Станом на початок 2022 року, незважаючи на те, що на кредитному ринку 98,3% займають банківські установи, кредитний портфель займає лише 44,3% чистих активів банківських установ, що є недостатнім для цілей відновлення активного кредитування реального сектору економіки.

В таблиці 2. наведено співвідношення кредитного портфелю вітчизняних банків до номінального ВВП. Кредитний портфель банківських установ займають лише 24,9% номінального ВВП, що є досить низьким показником. При цьому спостерігається загальна тенденція до поступового стійкого скорочення цієї питомої ваги впродовж періоду дослідження, що свідчить про недостатність кредитних ресурсів для забезпечення реальних потреб економіки країни. При цьому відбувається процеси ущільнення фондового ринку, валютного, іпотечного та міжбанківського кредитування.

Серед інших проблем функціонування кредитного ринку явно простежується погіршення дисфункції банківського сектору, а саме високі ринкові ризики (фінансові та юридичні), жорсткі регуляторні умови, відсутність мотивації і недовірливість контрагентів ринку. Невизначеність щодо інтеграції до глобальної економіки також ускладнює ситуацію на кредитному ринку.

Таблиця 2.

Динаміка співвідношення кредитного портфелю вітчизняних банків до номінального ВВП за період 2017-2021 роки (складено за матеріалами [1])

Період	ВВП ном., млн грн	Кредитний портфель банків, млн грн	Співвідношення кредитного портфелю до номінал. ВВП, %
01.01.2017	2 383 182	998 682	41,9
01.01.2018	2 982 920	1 016 657	34,1
01.01.2019	3 558 706	1 073 131	30,2
01.01.2020	3 974 564	971 871	24,2
01.01.2021	4 194 102	948 386	22,6
01.10.2021	4 197 682	1 044 049	24,9

Показники діяльності банків протягом останніх років свідчать, що ефективність функціонування банківського сектору досягається переважно за рахунок здійснення вкладень в безризикові активи, такі як вкладення у депозитні сертифікати Національного банку України, ОВДП, готівкові кошти та залишки на кореспондентських рахунках. Разом з тим, у умовах стиску кредитування у банків розширюються можливості для зростання ефективності: зменшення витрат на ризик-менеджмент, персонал, скорочення відділень.

Безумовною проблемою розвитку вітчизняного кредитного ринку є короткостроковість ресурсної бази банківських установ, що генерує ризики не тільки для ліквідності, але й для платоспроможності банків. У кредитному портфелі вітчизняних банків переважають у розмірі 51,6% короткострокові і середньострокові кредити – 34,2%, крім того простежується тенденція їх зростання. Ця проблема виникає з проблематики структури банківських зобов'язань за терміновістю. Варто відмітити, що майже 75% зобов'язань банків у національній валюті мають терміновість менше одного місяця.

Найважливішою проблемою функціонування кредитного ринку є погіршення якості банківського кредитного портфелю. Наявність непрацюючих кредитів на кредитному ринку відображає показник частки непрацюючих кредитів у структурі кредитного портфелю банків. Можна зазначити, що цей показник має досить високі значення, які характеризують нагромадження проблемної заборгованості у банків протягом 2021 року. Непрацюючі кредити в структурі кредитного портфелю складає: за кредитами корпоративного сектору – 55,83%; за кредитами фізичним особам – 46,04%; за міжбанківськими кредитами – 3,71%. Якщо порівняти ці показники з іншими країнами, то Україна знаходиться у кінці в рейтингу країн, а саме: Угорщина – 2,5 %, Грузія – 2,7 %, Словаччина – 3,1 %, Туреччина – 3,7 %, Польща – 3,9 %, Румунія – 5,0 %, Болгарія – 7,8 %, Молдова – 12,5 %.

Незважаючи на зменшення облікової ставки Національного банку в умовах фінансової стабільності України, процентні ставки за кредитними ресурсами залишаються на високому рівні. Однією з причин такого рівня ставок за

кредитами є залучення достань дорогих фінансових ресурсів у вигляді депозитних коштів. Між процентними ставками за кредитними та депозитними ресурсами існує значний розрив — понад 10%. З метою контролювання цих ризиків банкам України потрібно насамперед забезпечити якість кредитного портфелю [3].

Отже, однією з проблем функціонування вітчизняного кредитного ринку є надмірна концентрація позичкових ресурсів виключно в сфері банківських послуг та відсутність достатнього та регульованого кредитного ринку небанківських кредитних установ.

Що стосується проблематики функціонування на кредитному ринку України небанківських фінансово-кредитних установ, варто зазначити, що найбільше негативні зміни відобразилися на діяльності кредитних спілок, активність яких значно згорнулася, а погіршення якості активів сприяли збиткам. Завдяки обмеженню джерел залучення депозитних коштів та конкурентним перевагам банківських установ кредитні спілки та товариства будуть потребувати вагомих зусиль щодо тривалості часу для відновлювання. Також перед фінансовими компаніями і ломбардами протягом 2017 -2021 рр. виникло питання зниження рівня кредитування.

Варто відзначити, що 23% всіх членів кредитних спілок є активними, тобто використовують послуги кредитних спілок. Кредитним спілкам проблематично конкурувати з іншими кредиторами: можливості надавати супутні фінансові послуги є обмеженим чинним законодавством.

Слід зазначити, що ситуація загострилася у зв'язку з пандемією. Так, на початку карантину кредитним спілкам було тимчасово заборонено обслуговувати клієнтів у відділеннях. Хоча такі обмеження діяли й для інших небанківських кредиторів, вони продовжували обслуговувати клієнтів он-лайн, що було неможливим для кредитних спілок. Крім того, під час кризи, викликані пандемією, почала погіршуватись якість обслуговування позик, що забезпечені здебільшого лише порукою. Прострочення позикових коштів виникло не лише за ризиковими споживчими кредитами, а й за кредитами на бізнес-потреби, що вагомою мірою акумульовані в аграрному секторі економіки країни. Узагалі саме через утворення резервів за кредитами у 2019 році кредитні спілки почали накопичувати збитки. Крім того, значна частина кредитних спілок не має достатнього об'єму чистих процентних доходів для сплати адміністративних витрат. Тому кредитні спілки не мають можливості нарощувати власний капітал, а тому частина з них здійснюють свою діяльність із недотриманням вимог до достатності капіталу. У сучасних умовах розвитку кредитного ринку спостерігається недостатній розвиток інфраструктури іпотечного ринку. Це стосується бюро кредитних історій, колекторських фірм. Нині на ліквідність та реалізаційну ціну предмета іпотеки в Україні суттєво впливає відсутність єдиної централізованої системи реєстрації прав власності та обтяжень на нерухоме майно, яка була б доступна громадськості. Близько 30 % арештів на житло

накладаються через суперечки щодо прав на нерухомість та 25 % – через позови щодо розподілу часток власності [4].

Таким чином, після економічної кризи та з початком відновлення економічної активності на кредитному ринку, потрібно очікувати зростання обсягів надання кредитних послуг банками, фінансовими компаніями та ломбардами. Банківським установам потрібно врегулювати розміри відсоткових ставок, з метою уникнення кредитних ризиків. Кредитні спілки мають визначити причини операційної неефективності: скоротити рівень адміністративних витрат, за потреби скоректувати вартість залучення та надання коштів. Кількість компаній може знижуватись надалі, здебільшого через повернення ліцензії тими компаніями, що не здійснюють активну діяльність.

До основних проблем можна віднести такі: складна процедура отримання кредиту; чинник страху «життя в борг»; недостатня державна підтримка ринку кредитування; існуючі недоліки у сучасних системах оцінки кредитоспроможності позичальників; відсутність знань про процедуру отримання кредиту; відсутність майна під заставу; високі відсоткові ставки по кредитним ресурсам; відсутність чіткої законодавчої регламентації кредитних відносин; низький рівень довготермінового та інвестиційного кредитування [4].

Отже, існуючі проблеми на кредитному ринку, що викликані валютною нестабільністю, зростанням інфляції, скороченням кількості фінансово-кредитних установ та іншими об'єктивними або суб'єктивними причинами, що мають безпосередній вплив на кредитний ринок України призвели до погіршення його стану, зниження активності його учасників, зменшення довіри клієнтів до банківських та небанківських фінансово-кредитних установ потребують удосконалення процесом управління кредитування з метою виявлення напрямів оптимізації функціонування кредитного ринку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua>.
2. Дубина М.В., Шишкіна О.В. Сутність та система інфраструктури кредитного ринку України. Наукові записи Інституту законодавства Верховної Ради України. 2017. № 4. С. 80-86.
3. Тарасевич Н.В., Марковський А.В. Впровадження міжнародного досвіду банківського кредитування суб'єктів малого бізнесу. Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання. 2017. Випуску № 17. Червень 2017 р. С. 755-758.
4. Інформація про стан і розвиток кредитних установ України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytok-kredytnykh-ustanov-Ukrainy.html>.

JEL Classification: G21

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Іванова Олена Валеріївна
студентка IV курсу факультету
фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СУЧАСНІ ТРЕНДИ

Тези присвячено дослідженню зарубіжного досвіду диджиталізації банківської діяльності. Розглянуто рівень користування банківськими цифровими послугами у світі. Визначено основні сучасні тренди цифровізації в банківській сфері.

Ключові слова: диджиталізація, банківська діяльність, цифрові банківські послуги, віртуальні банки.

У фінансовій системі банки відіграють основну роль, оскільки вони є важливою умовою подальшого економічного розвитку країни і загалом сприяють зростанню всієї економіки. Враховуючи швидкі темпи розвитку фінансових технологій, а саме: вдосконалення інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, глобальна доступність мережі Internet та мобільного зв'язку, що формують покоління смартфонів та планшетів, підвищена зацікавленість до on-lineмагазинів, соціальних мереж, пошукових систем.

Банківська система зазнала суттєвих змін, що здебільшого пов'язані з розширенням можливостей Інтернету. Динаміка питомої ваги користувачів інтернет-банкінгу серед населення Європейського Союзу надана у таблиці у таблиці 1. Дані таблиці показують, що питома вага користувачів інтернет-банкінгу серед населення ЄС постійно збільшується впродовж періоду дослідження, загалом на 24,0 процентних пунктів. На останню звітну дату 58,0 % населення ЄС є користувачами інтернет-банкінгу, що не є достатньо високим рівнем користування, але це є результатом значних коливань по країнах ЄС. Однак при цьому у всіх країнах спостерігається стійка тенденція до зростання ступеня користування. Найбільший рівень користувачів інтернет-банкінгу серед населення має Данія - 94% та Нідерланди - 89%, в яких майже абсолютна більшість населення користуються інтернет-банкінгом.

Серед країн Північної Європи можна виділити Швецію - 85% та Фінляндію - 92%. Серед країн Балтії найбільший рівень диджиталізації спостерігається в Естонії -80%, також уряд країни надає можливість користувачам дуже широкого вибору електронних послуг, в результаті чого країна має найвищий показник цифровізації серед країн Балтії. Найменший рівень диджиталізації спостерігається в Румунії та Болгарії - 12% та 13% відповідно, проте ці країни

мають в останні роки стійку тенденцію до покращення та зростання показників цифровізації.

Таблиця 1.

Динаміка частки користувачів інтернет-банкінгу серед населення країн світу 2011-2021 рр.,% (складено за матеріалами [1])

Країна	Рік										
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
ЄС: 27 країн (28 країн до 2020)	34	36	38	40	42	44	46	49	51	55	58
Бельгія	51	54	56	58	61	62	64	67	69	71	75
Болгарія	2	3	4	5	5	5	4	5	7	9	13
Чехія	23	30	35	41	46	48	51	57	62	68	70
Данія	71	75	79	82	84	85	88	90	89	91	94
Німеччина	43	45	45	47	49	51	53	56	59	61	65
Естонія	65	68	68	72	77	81	79	79	80	81	80
Франція	50	51	54	58	58	58	59	62	63	66	66
Нідерланди	77	79	80	82	83	85	85	89	89	91	89
Австрія	38	44	45	49	48	51	53	57	58	63	66
Польща	25	27	32	32	33	31	39	40	44	47	49
Румунія	3	4	3	4	4	5	5	7	7	8	12
Фінляндія	76	79	82	84	86	86	86	87	89	91	92
Швеція	75	78	79	82	82	80	83	86	84	84	85
Велика Британія	45	45	52	54	57	58	64	68	74	78	80

Високий рівень користування банківськими цифровими послугами зумовлений розвитком електронних та комунікаційно-інформаційних технологій. Digital Economy and Society Index, що характеризує рівень розвитку цифрової економіки та суспільства в цілому, має найвищий рівень у Нідерландах, Данії, Фінляндії, та найнижчий рівень – у Болгарії та Румунії.

Кількість активних користувачів Інтернет-банкінгу у світі в 2021 році з прогнозними показниками 2022 - 2024 років надана на рис.1. у регіональному розрізі. Використання електронних банківських послуг у вигляді Інтернет- та мобільного банкінгу стабільно зростатиме в період 2022 - 2024 років, найбільші темпи зростання будуть демонструвати країни Азії. У 2021 році на Далекий Схід та Китай вже припадало понад 856,4 мільйонів активних користувачів Інтернет-банкінгу, що складає вже 41,4% активних користувачів електронного банкінгу всього світу. Очікується, що до кінця 2024 року кількість активних користувачів цього ринку досягне майже одного мільярда. При цьому його питома вага поступово буде знижуватися до 38,2% за рахунок зростання активізації електронного банкінгу інших країн світу.

Станом на 01.01.2022 року 2,068 млрд. фізичних осіб у всьому світі активно користувались послугами Інтернет-банкінгу, а прогнозами до кінця 2024 року ця кількість досягне значення у 2,5 млрд.осіб [2].

Перехід до цифрового банкінгу активно відбувався ще до пандемії. Але коли світ увійшов у реальність тривалих періодів соціального дистанціювання розвиток цифрового банкінгу став не просто розвинутим процесом, а негайною необхідністю. На зростання електронного банківського обслуговування та активне використання дистанційних послуг клієнтами банківських установ вплинула ситуація, спричинена пандемією 2019 -2020 років [3].

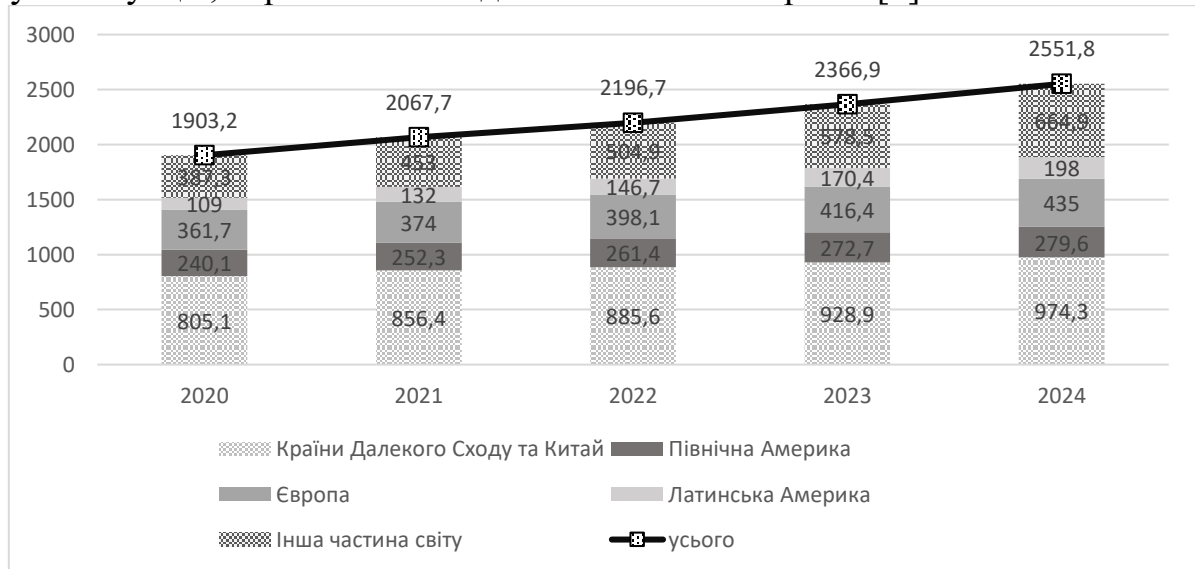

Рис.1. Кількість активних користувачів Інтернет-банкінгу у світі за період 2020 - 2024 років з прогностичними значеннями за окремими регіонами (складено за матеріалами [2])

Розвиток інноваційні цифрових та інформаційно - комунікаційних технологій дозволяє банками бути конкурентоспроможними на банківському ринку та сприяє появі нових видів банків, так званих «необанків».

У сучасних умовах не існує конкретного визначення терміну «необанк». Якщо розглядати походження даного поняття, то що слово було утворене шляхом додавання до уже звичного терміна «банк» приставки «нео» грецького походження (*neos* в перекладі з грецької – «новий»). В практичній діяльності такі банки також мають назву онлайн- або директ-банками. У Великобританії їх відносять до челенджер-банків (*challenger* у перекладі з англійської «той, хто кидає виклик»), оскільки спочатку такі установи прагнули захопити той сегмент клієнтів, які були незадоволені рівнем обслуговування в традиційних кредитних установах [4, с. 10].

У процесі розвитку цифрових технологій сформувались різні трактування поняття «необанк». Згідно із загальним визначенням, необанк – це компанія, яка надає банківські та платіжні послуги без традиційної інфраструктури відділень банку. Отже, під необанком необхідно розглядати фінансово-кредитну установу, яка проводить різного роду банківські операції, при цьому використовує не офісні відділення, а лише віртуальну мережу і сучасні Інтернет-платформи.

Перший віртуальний банк «Security First Network Bank» відкрився в жовтні 1995 року в США. В даний момент времени банк є одним із кращих віртуальних банків у світі. В Європейському просторі першим вважається

віртуальний банк «Advance Bank» який є дочірнім підприємство банківської групи Дрездена, функціонує з 1996 року. Найпершим віртуальним банком Німеччини був Consors-банк, який орієнтувався на проведення операцій з цінними паперами [5, с. 147].

Світовий ринок необанків та компаній Fintech, що надають послуги, близькі до небанківських, значно більший. Станом на початок 2022 року глобальні звіти нараховували понад 90 компаній із небанківського сектору (це лише повністю впроваджені стартапи).

Банки, які вже перейшли на нові стандарти фінансових послуг, однаково певною мірою залежать від банків із багатовіковими традиціями. Наприклад, один із найбільш інноваційних банків Європи – Number 26 дозволяє відкривати рахунки за допомогою мобільного, але фактично гроші будуть зберігатися в банку-партнері – Wirecard Bank. Німецький Банк N26 стартував як фінансово - технологічний стартап у 2013 році, працював за підтримки та з гарантіями німецького банку Wirecard Bank, з 2016 року він отримав банківську ліцензію від німецького регулятора BaFin та погодження від Європейського Центрального Банку Нині послуги N26 доступні у 24 європейських країнах для 2,3 млн. клієнтів, включаючи Великобританію, США. N26 є прямим банком, що спеціалізується на управлінні рахунками через смартфон. Його основною ідеєю є те, що кращий банківський офіс – це мобільний телефон, а в центрі всього повинен клієнт.

У США серед необанків найбільш відомий Varo Money, який розвиває PFM-функціональність та ZeroFinancial. Серед необанків в Канаді можна відзначити: Koho і EQ Bank.

Слабкі позиції займають необанки Азії, серед яких можна виділити: гонконгський Neat, сінгапурський YoloLite, в'єтнамський Momo і Timo, російський Рокетбанк, пакистанський стартап Finja, бразильський Nubank, його послідовник Neon. На початку 2018 року китайська компанія Tencent, одна з найбільших в світі ІТ-компаній, запустила свій «тільки-онлайн» приватний банк – WeBank. Оскільки у Китаї більшість банків – державні, то акції Tencent вирости на 13% протягом тижня. Аналітики називають це новою ерою експансії на ринки, що розвиваються [5].

Банківські установи зарубіжних країн почали трансформуватися і розвивати власні інноваційні сервіси, в тому числі за допомогою фінтех-компаній. Багато банків у всьому світі розробляють власні продукти за активною участю фінтеху і підтримують розвиток фінансових стартапів. Наприклад, Банк ING, що належить нідерландському фінансовому конгломерату ING, в рамках програми ING Fintech Village співпрацює із сотнею фінтех-компаній та має інвестиційний фонд для стартапів розміром 300 млн євро. Citi bank має програми Citi FinTech Open Innovation Challenge, Global API Developer Hub, Innovation Lab у різних країнах світу та працює з десятками фінтех-компаній [5].

У сфері правового регулювання діяльності віртуальних банків основною є Директива про надання платіжних послуг (PSD2), яка набула чинності на

початку 2016 року і надала всім учасникам цифрового ринку два роки у вигляді перехідного періоду на дотримання всіх вимог цієї Директиви. Тобто із 2018 року всі фінансові установи, які функціонують на ринку, зобов'язані надавати фінансові послуги з урахуванням зазначених у цьому документі вимог.

У сучасних умовах Великобританія є найпривабливішою юрисдикцією для створення необанку. Цьому сприяє низка причин: величезний ринок кадрів у галузі фінансових технологій; досить толерантне ставлення державного регулятора (FCA); наявність доступу до великої бази інвесторів; мінімальне оподаткування; можливість небанку отримати спеціальну ліцензію, замість того, щоб надавати послуги на основі класичного банку.

Швидкий розвиток небанків у Європі та США за останні роки зробив переворот в інфраструктурі класичних банків. Дослідження, проведене AT Kearney, показало, що до 2023 року кількість клієнтів небанків становитиме 85 млн користувачів, що становить 20 % населення Європи, яке старше за 14 років. За оцінками аналітиків, у 2022 році кілька великих небанків розширять свою діяльність на ринках, що розвиваються, оскільки користувачі в цих країнах також переходять на цифрові технології і бажають отримувати сучасне банківське обслуговування [6].

Оскільки небанки належать до FinTech-компаній, то їх майбутній розвиток в Європі і США поки представляється експертам досить перспективним. Галузь стала настільки популярною, що світові фінансові столиці (Лондон, Нью-Йорк) готові конкурувати за звання глобального FinTech-центру й залучають стартапи та небанки вигідними умовами з реєстрації та оподаткування.

Список використаних джерел

1. Individuals using the internet for internet banking. European Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00099/default/table>.
2. Data Platform Statista. URL: <https://www.statista.com>.
58. Digital Banking As The New Normal In 2021: What To Expect From Banks. Forbes Advisor. URL: <https://www.forbes.com/advisor/banking/digital-banking-as-new-normal-2021-what-to-expect/> (дата звернення: 15.04.2022).
4. Гулей А. І., Гулей С. А. Цифрова трансформація вітчизняного банківського середовища в умовах розвитку фінтех-екосистеми. Український журнал прикладної економіки. 2019. Т. 4, № 1. С. 6–15.
5. Озерчук О. В. On-lineбанки: зарубіжний досвід. Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів : Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 15 травня 2019 р.). Київ, 2015. С. 147–149.
6. Житар М. О., Зелінська В. С. Небанкінг: зарубіжний досвід та українська перспектива. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2019. № 2. С. 81–95.

JEL Classification: E44

Тарасевич Наталія Вадимівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи,
Радішевська Ірина Ігорівна
студентка 2 курсу факультету
менеджменту, обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ФІНАНСОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО НА ГРОШОВОМУ РИНКУ

Тези присвячено питанням фінансового посередництва на грошовому ринку. Визначені роль та функції фінансового посередництва в контексті підвищення ефективності розміщення інвестицій та стимулювання діяльності суб'єктів господарювання. Розглянутий механізм регулювання діяльності фінансових посередників на ринку фінансових послуг.

Ключові слова: *фінансове посередництво, фінансові установи, банківські установи, небанківські фінансово-кредитні інститути.*

Історична поява фінансового посередництва пов'язана з процесом розподілу праці у сфері обігу послуг фінансових активів і, поступово, він набуває характеристик самостійного виду економічної діяльності. Сучасні фінансові посередники, формуючи інституційну структуру фінансового ринку, сприяють ефективній синхронізації сфер доступності та потреби у тимчасово вільних коштах, суттєво зменшують трансакційні витрати суб'єктів господарювання, мінімізують та перерозподіляють ризики між різними категоріями інвесторів, збільшують рентабельність позикового капіталу та урізноманітнюють управління портфельними активами.

Полетаєв О.О. досліджує сутність та мету фінансового посередництва на грошовому ринку. Систематизація наукових поглядів місцевих учених та економістів суттєво змістовна за змістом категорії "фінансове посередництво". Визначення автором категорії "фінансове посередництво". Визначив модель структурної організації фінансового сектору України. Особливості функціонування банків та страхових компаній, як провідних суб'єктів фінансового посередництва на грошово-кредитному ринку України.

Корнеєв В.В. вказує, що фінансові посередники - спеціалізовані професійні оператори фінансового ринку – кредитно-інвестиційні установи, що пропонують і реалізують фінансові послуги як особливий товар на умовах провадження виняткових і сегментованих видів діяльності [1, с. 237].

Фінансові посередники – це фінансові установи, професійна діяльність яких пов'язана з акумулюванням тимчасово вільних коштів суб'єктів ринку для

задоволення попиту у фінансових послугах учасників фінансових операцій з метою отримання прибутку.

Фінансові посередники відіграють важливу роль у функціонуванні грошового ринку, а через нього - у розвитку ринкової економіки, їх економічна мета - надати основним учасникам грошового ринку найбільш сприятливі умови для їх успішного функціонування. Тобто функціонально фінансові посередники спрямовані не в середину фінансової сфери, не на себе, а ззовні, в реальну економіку, для підвищення ефективності її суб'єктів [2, с. 47].

З огляду на багатогранну класифікацію фінансових посередників і сегментацію ринків, на яких вони надають свої послуги, не менш важливо визначити роль і функції фінансових посередників. Систематизація провідних економістів, як теоретиків, так і практиків, дозволила виділити основні:

- перетворення заощаджень;
- забезпечення перерозподілу капіталу через надання фінансових послуг (забезпечення мобільності капіталу);
- балансування попиту та пропозиції (формування економічних умов на грошовому ринку);
- диверсифікація процентних ставок, ризиків, витрат;
- створення сприятливих умов для розвитку інфраструктури фінансового ринку;
- підвищення прибутковості активів основних організацій на основі професійного відбору об'єктів інвестування, накопичення, моніторингу та контролю за діяльністю позичальників.

У сучасних умовах в розвинених країнах виділяються три основні моделі структурної організації фінансового сектора, в яких діють фінансові посередники:

- ринкова (характеризується своєрідним балансом в розвитку банківських і небанківських фінансових інститутів);
- банківська (лідуюча позиція);
- змішана (поєднання двох груп фінансових інститутів).

Фінансове посередництво в Україні в основному представлено страховими компаніями, лізинговими компаніями, ломбардами, факторинговими компаніями, кредитними організаціями та недержавними пенсійними фондами. В Державний реєстр фінансових організацій увійшли 382 страхові компанії (активи 70,2 млрд грн), 477 ломбардів (активи 1,7 млрд грн), 267 лізингових компаній (сума договорів фінансового лізингу, укладених у звітному періоді, склала до 58,3 млрд грн), 415 фінансових компаній (активи 51,2 млрд грн), 264 фінансових компанії, які мають право надавати послуги фінансового лізингу (вартість укладених договорів 23,5 млрд грн) [3].

Варто зазначити, що пріоритет банківської діяльності в порівнянні з небанківським фінансовим посередництвом пов'язаний не тільки з дещо вищим рівнем довіри до банківських установ і можливістю надання широкого спектра послуг, але перш за все з відсутністю завершених нормативно-правових актів.

Рамками для небанківських посередників — економічний механізм їх функціонування, низька частка активів в ВВП, недосконала захист інтересів клієнтів [4].

Важливим аспектом розвитку фінансового посередництва є важливість їх функціонування на основі прозорості та конкуренції, сумлінності й централізації. Закон про “спліт” забезпечить прозорість, надійність та ефективність небанківського фінансового сектору.

Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" передбачає так званий "спліт" – ліквідацію Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та розподіл повноважень з регулювання фінансового ринку між Національним банком та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Зокрема, Національний банк стає регулятором страхових, лізингових, фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів та бюро кредитних історій, а НКЦПФР регулюватиме недержавні пенсійні фонди та фонди фінансування будівництва [5].

"Спліт" розширює можливості Національного банку для реалізації мандату зі забезпечення фінансової стабільності. Він дає нам змогу довести до логічного завершення реформу фінансового сектору, не обмежуючись виключно банками і поширюючи вимоги щодо прозорості, надійності та ефективності і на небанківський фінансовий сектор.

Цей Закон дасть можливість забезпечити збалансований і системний підхід у напрямі ефективного розвитку небанківського фінансового сектору, переходу від секторальної моделі регулювання до ефективнішої інтегрованої моделі та створить можливість для комплексного розвитку функції регулювання ринкової поведінки та захисту прав споживачів на фінансовому ринку. Закон про "спліт" допоможе країні отримати фінансову систему, яка відповідає міжнародним стандартам [5].

Зміна порядку регулювання фінансового посередництва дає Національному банку можливість більш комплексно та ефективно забезпечувати фінансову стабільність.

Список використаних джерел

1. Корнеєв В. В. Фінансові посередники як інститути розвитку: монографія. К.: Основа.2017. 192 с.
2. Унінець-Ходаківська В. П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: навч. посіб.; вид. 2-ге, доп. і перероб. К. : Центр учбової літератури, 2012. – 392 с.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
4. Некрасова О. Л. Механізм правового регулювання діяльності фінансових посередників ринку фінансових послуг. Теоретичні і практичні

аспекти економіки та інтелектуальної власності збірник наукових праць: у 2-х вип. ПДТУ. Маріуполь, 2012. Вип. 1, Т. 2. С. 157-162.

5. Закон Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг. Відомості Верховної Ради, 2019, № 44, ст.277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text> .

JEL Classification: C10; G19

Сергєєва Олена Степанівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи

Одеського національного економічного університету

Галицька Анастасія

студентка 4 курсу факультету фінансів та банківської справи

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

КОНКУРЕНТНА ПОЗИЦІЯ ПАТ АБ «ПІВДЕННИЙ» В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Тези присвячено визначенню конкурентних позицій ПАТ АБ «Південний» в сучасних умовах. Зроблені висновки, що ПАТ АБ «Південний» активно веде діяльність з метою надання широкого спектра банківських послуг, які своєчасно відповідають на потреби ринку та збільшення ринкової вартості самого банку.

Ключові слова: економіка, банк, конкуренція, активи, зобов'язання, капітал.

Наявність конкурентного середовища це передумова ефективного функціонування банківського ринку. Результатом дієвості економічного механізму забезпечення конкурентоспроможності регіональної економіки повинен стати перехід до регіонального сталого розвитку.

Банківська конкуренція примушує установи використовувати такі економічні важелі, як проводити активну політику по просуванню і закріпленню на ринку роботу з клієнтами, постійно розширювати й доповнювати асортимент банківських продуктів, удосконалювати якість послуг, що дає змогу підвищувати ефективність банків.

Таким чином, конкурентну боротьбу можна вважати рушійною силою до якісного поліпшення банківського сектора як на території України, так і за її межами, діяльність яких націлена на максимальну доступність банківських послуг й операцій, підвищенню стійкості банківських структур і як найповніше задоволення інтересів клієнтів.

Проведемо оцінку конкурентоспроможності ПАТ АБ «Південний» серед 20 банків, які займають провідні позиції в банківському бізнесі України.

З представленою аналізу в табл. 1 ми можемо бачити, що перші місця в рейтингу банків займають банки з державною часткою та банки з іноземним капіталом, з чого можливо зробити висновки, що державні банки створюють конкуренцію банкам з приватним та іноземним капіталом. ПАТ АБ «Південний» займає 13 місце за активами серед 71 банку, які існують в Україні, 12 – за зобов'язаннями, 16 – за власним капіталом та 17 – за чистим прибутком, що визначає високу конкурентну позицію на ринку банківських послуг.

Таблиця 1

Рейтинг банків України за активами, зобов'язаннями, капіталом та чистим прибутком за 2021 рік

Місце	Назва банку	Активи банків, тис. грн.	Місце	Обов'язки банків, тис. грн.	Місце	Власний капітал банків, тис. грн.	Місце	Чистий прибуток банків, тис. грн.
1.	ПАТ «ПриватБанк»	582 851 091	1.	340 642 144	1.	66 614 525	1.	35 050 411
2.	ПАТ «Ощадбанк»	249 937 975	2.	214 963 816	2.	21 923 886	13.	1 109 374
3.	ПАТ «Укрексімбанк»	210 029 343	3.	179 651 455	7.	12 402 110	9.	2 683 174
4.	ПАТ «Райффайзен Банк»	133 651 482	4.	116 172 427	3.	15 564 002	2.	4 857 841
5.	ПАТ «Укргазбанк»	130 817 225	5.	112 194 717	8.	11 679 929	5.	3 819 902
6.	ПАТ «Альфа Банк Україна»	125 358 151	6.	102 788 522	5.	12 932 981	6.	3 346 112
7.	ПАТ «ПУМБ»	110 134 996	7.	92 087 531	6.	12 561 293	3.	4 187 592
8.	ПАТ «Укрсиббанк»	79 651 675	8.	68 820 623	10.	9 570 890	12.	1 479 957
9.	ПАТ «ОТП банк»	73 425 468	9.	58 802 209	9.	11 060 381	8.	2 745 111
10.	ПАТ «Універсалбанк»	60 207 207	10.	50 863 410	11.	6 724 307	7.	3 072 211
11.	МР БАНК (Сбербанк)	58 880 407	17.	20 324 611	4.	13 305 787	4.	3 897 468
12.	ПАТ «КредиАгриголь Банк»	56 671 964	11.	48 172 472	12.	6 698 501	11.	1 552 720
13.	ПАТ АБ «Південний»	49 016 588	12.	43 856 341	16.	3 775 000	17.	710 695
14.	ПАТ «КредоБанк»	33 989 948	14.	29 273 290	14.	3 948 294	15.	796 300
15.	ПАТ «Сити Банк Україна»	33 766 142	13.	30 800 487	19.	2 880 822	10.	1 765 304
	.....							
20.	ПАТ «БанкВосток»	19 859 923	19.	18 263 680	24.	1 318 430	23.	285 815

Джерело: складено автором за матеріалами [1].

Слід визначити, що головними чинниками конкурентоспроможності банків в Україні та в Європі є оцінка вкладниками надійності банку, спектру фінансових послуг, здатність запропонувати вищі процентні ставки по депозитах. Розглянемо конкурентні позиції ПАТ АБ «Південний» щодо надання депозитів фізичним особам на рис. 1.

З представленою аналізу рис. 1 ми можемо бачити, що перші два місця в рейтингу банків займають банки з державною часткою. Незважаючи на приватизацію ПАТ «ПриватБанк», який залишає за собою лідируючі позиції серед рейтингу найбільших банків за показником депозитів на 01.01.2022 року. Це свідчить про високий рівень довіри до банку, не дивлячись на те, що ситуація

з цим банком є доволі напруженою. ПАТ КБ «Приватбанк» є впізнаваний банком на території України у будь якому її куточку, що в вкотре підтверджує його високу конкурентоспроможність на ринку фінансових послуг. ПАТ АБ «Південний» в цьому рейтингу посідає 11 місце, що говорить про його активну позицію на ринку надання депозитних послуг для фізичних осіб серед 71 діючого банку України на 01.01.2022 року.

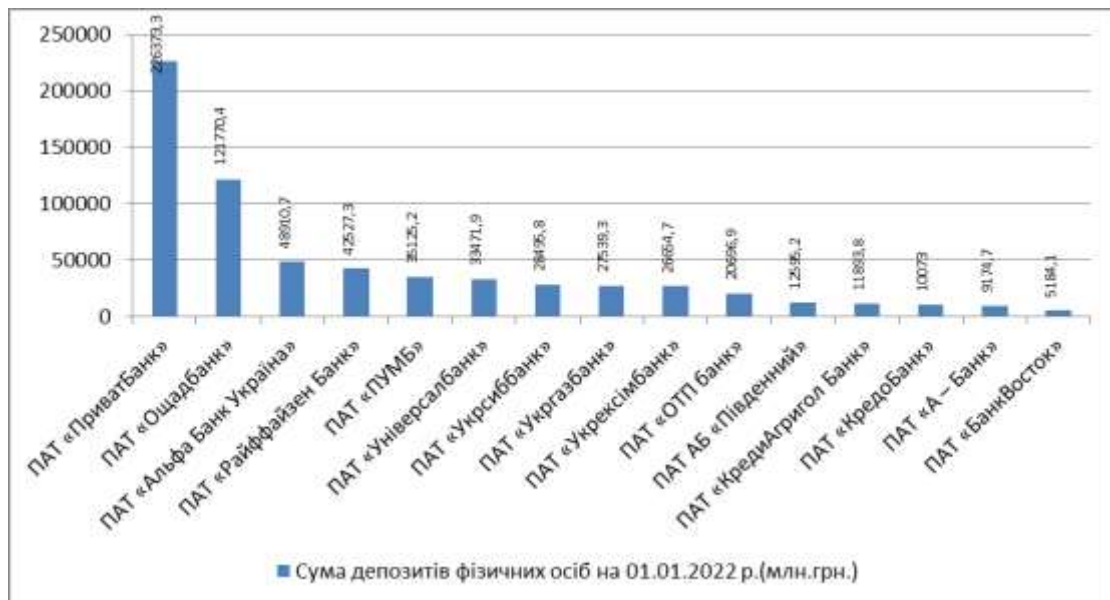

Рис. 1 Конкурентні позиції ПАТ АБ «Південний» щодо надання депозитів фізичним особам на 01.01.2022 р. (млн грн.)

Джерело: складено за матеріалами [2].

Підсумовуючи, зазначимо, що стійка конкурентоспроможність банку визначає його подальший розвиток в банківському секторі загалом, а також при своєчасному реагуванні на зміни та впровадження інформаційних технологій, банк залишає за собою право на конкуренцію з іншими банками. Важливим у досягненні конкурентних переваг є визначення інноваційних можливостей фінансової установи. Інноваційні можливості фактично забезпечують формування конкурентних переваг та подальший розвиток.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт: URL: https://bankchart.com.ua/spravochniki/rejtingi_bankov
2. Дані фінансової звітності банків України. URL: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097

JEL Classification: E42

Деркач Юлія Борисівна
к.е.н, доцент кафедри банківської справи
Сушарник Микола Олегович
студент факультету менеджменту,
обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету

РИЗИКИ ШАХРАЙСТВА З ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА МЕТОДИ ЇХ ЗНИЖЕННЯ

Тези присвячено ризикам шахрайства з платіжними картками у банківській сфері. Розглянуто основні види шахрайства, умови виникнення та запропоновано методи щодо їх зниження.

Ключові слова: платіжні картки, ризики шахрайства, банківська сфера, скімінг, фішинг.

В даний час, в умовах прискореного розвитку національних платіжних систем останніми роками збільшується важливість розробки та прийняття законодавства, що регулює безготівкові роздрібні платежі. Існування спеціального регулювання стає необхідною умовою модернізації платіжної інфраструктури з підвищенням інформаційної безпеки.

Окрім аспекти цієї теми є головним напрямком наукових досліджень про сучасне бачення проблеми багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. В умовах сьогодення, банківські картки є одним із ключових компонентів безготівкових розрахунків, які активно витісняють готівку. Головною особливістю є те, що карта включає певну інформацію, яка необхідна для доступу до банківського рахунку, здійснення розрахунків за товари та послуги, а також зняття готівки, саме це дозволяє їй служити простим та сучасним засобом безготівкових розрахунків та одночасно бути привабливим об'єктом для шахраїв.

За даними Української міжбанківської асоціації членів платіжних систем ЕМА за 2020 рік шахраям із застосуванням платіжних карток вдалося викрасти щонайменше 271,4 мільйонів гривень. Середня сума шахрайської операції в Інтернеті у 2020 році склала 198 гривень, завдяки методам соціальної інженерії українці втрачали в середньому 2400 гривень, а ось викрадення SIM-картки могло обернутися втратою близько 12 500 гривень з платіжної картки [1].

Процес безготівкових платежів по суті досить складний та здійснює миттєвий доступ до платіжної системи, який може стати предметом маніпуляції правопорушників з метою шахрайських дій. В цьому зв'язку важливо встановити, яка саме ланка в ланцюжку учасників платіжної системи відповідає за заподіяння збитку клієнту у разі неправомірних списань. Особливу актуальність, таким чином, набуває проблема розподілу відповідальності у разі здійснення несанкціонованих операцій, здійснених з використанням платіжних

карток. Від успішності вирішення цього завдання насамперед залежить рівень довіри громадян до існуючої платіжної інфраструктури [1, с. 92].

Платіжна банківська картка – це персоніфікований платіжний інструмент, що надає особі, можливість безготівкової оплати товарів або послуг, а також отримання готівки у відділеннях банків та банківських автоматах. Прийом картки до оплати та видача готівки за нею здійснюються на підприємствах торгівлі, сервісу та банках, що входять до платіжної системи, яка здійснює обслуговування картки.

Виділяється два основних види платіжних карток: кредитні картки; дебетові картки, що прив'язані до окремого депозиту. Також, можна відмітити передплачені картки – анонімні, доступні для загального використання картки, де вартість зберігається на окремому для кожної картки депозиті, або прив'язані до закритої системи (наприклад, подарункові картки певних ритейлерів). Дебетові та передплачені карти часто мають можливість застосування ПІН-коду для перевірки автентичності користувача, а кредитних картах для цих цілей в основному використовується магнітна смуга. Платіжні картки через об'єктивні фактори сприйнятливі до різноманітних шахрайських атак. Шахрайство в сфері платіжних карток може бути визначено як будь-яка діяльність, яка використовує приватну конфіденційну інформацію для незаконних цілей, включаючи ініціацію протизаконних транзакцій без авторизації платника [2].

Методами захисту банківських карток є збереження конфіденційності певної інформації про карту, верифікаційний код та PIN - код. Відповідно до цього прийоми, які застосовують шахраї, орієнтовані на добування цієї інформації або отримання доступу до коштів на карті в обхід неї. До способів шахрайства з банківськими картами, які стали класичними, можна віднести:

1. Фішинг – вид шахрайства, що полягає в підробці правопорушниками сайтів, подібних до офіційних сторінок кредитних організацій, на яких пропонують залишити клієнтам конфіденційну інформацію про себе. Інший варіант - поширення поштою або за допомогою фальшивих SMS - повідомлень від банків із проханням надати номер картки. Приймавши надану інформацію, крадуть кошти з карток.

2. Скімінг – крадіжка даних картки за допомогою спеціального приладу, що зчитує інформацію. Скімер - невеликий пристрій, що встановлюється в карт-датчик банкомату і зчитує дані з магнітної смуги банківської картки (номер картки, ім'я, прізвище, термін дії, верифікаційний код, навіть в окремих випадках PIN - код). Стати жертвою скімінгу можливо не лише знімаючи готівку, а й оплачуючи товари.

3. Вішінг – вид шахрайства, за допомогою якого зловмисник отримує інформацію про банківську картку жертви. Власнику карти дзвонить шахрай, прикидаючись співробітником банку, для цього також може бути використаний автоінформатор та під будь-яким переконливим приводом просить повідомити конфіденційні дані картки [2-3].

Останні тенденції на світовому платіжному ринку свідчать про те, що відбувається міграція шахрайства з «банкоматного сектора» до сектору інтернет-торгівлі. В табл. 1 наведено основні напрями запобігання шахрайства.

Таблиця 1

Напрями запобігання шахрайству з використанням платіжних карток

Механізм шахрайських дій	Характеристика напрямку
Використання банківських платіжних карток для здійснення незаконних угод	Моніторинг «підозрілих операцій» та негайне повідомлення банку для перевірки законності угоди
	Консультації з працівниками банку для роз'яснення прав та обов'язків, пояснення співпраці при проведенні моніторингу
Використання незаконно скопійованої з банківської картки інформації для створення підроблених платіжних карток	Моніторинг «підозрілих операцій»
	Моніторинг банкоматів та терміналів з метою недопущення встановлення скімінг-пристроїв
	Консультації з працівниками банку для роз'яснення прав та обов'язків

У разі здійснення шахрайства з картою клієнта існує два напрями дій з боку банку: 1) визнання банком злочинна та повернення клієнту грошових коштів; 2) кваліфікація виконаної операції, як шахрайства з боку клієнта. Правом банку у такому разі є звернення у правоохоронні органи. Факт шахрайства має бути доведений у суді.

Також, можна виділити методи зниження ризиків шахрайства з платіжними картками зі сторони банківських установ, а саме:

1. Порівнювати операції проведенні з платіжними картками. Операції порівнюються з операціями у торговій точці за обумовлений період. Операція не зіставлена за деяким алгоритмом, вона відкладається з обробки до закінчення розслідування. Звичайно, немає сенсу розслідувати всі випадки підозрілих операцій. Розумним є застосування порогових лімітів: сума операції, сума операцій протягом дня, тижня. Усі події перевищення лімітів можна посилати на розслідування та за результатами процесування операцій.

2. Використовувати технології SMS-повідомлення власників платіжних карток про авторизаційні запити на проведення операцій за їх картками. Метод дуже ефективний, оскільки клієнт самостійно забезпечує моніторинг особистих коштів на карт-рахунку.

3. Надати клієнтам право додаткової автентифікації або двофакторної автентифікації, а також гарантію підтримки механізму електронно-цифрового підпису під час виконання різноманітних фінансових операцій.

4. Ввести особливий антискімінговий модуль безпеки, який ставиться на банкомат. Цей модуль обладнаний спеціальними датчиками для контролю ділянки карто приймача, який дозволяє виявляти установку на банкомат будь-яких сторонніх пристроїв. У разі виявлення несанкціонованого доступу до

банкомату негайно надсилається попередження у відповідні служби. При цьому банкомат блокується для проведення операцій, а камера фіксує особу шахрая.

5. Надати доступ до мобільного банку для того, щоб клієнт у режимі онлайн міг контролювати стан свого рахунку.

Крім цього безпосередньо клієнт банку повинен дотримуватися правил користування та зберігання картки, не зберігати карту та пін-код разом. При розрахунку різних покупок через Інтернет, необхідно завести нову карту, яка буде призначена лише для таких операцій. Не слід тримати велику суму на ній, тому що відомо багато випадків, коли продавці різних Інтернет-магазинів дізнаються всі необхідні дані, нібито для переказу грошей за будь-який товар, знімають певну суму, але товар надалі потерпілому не відправляється. Також, не слід повідомляти пін-код та інші дані третім особам, навіть якщо телефонують та представляються працівником банку [4-5].

Таким чином можна зробити висновок, що шахрайські схеми та маніпуляції в банківську сферу з кожним роком все більше вдосконалюються, тим самим підриваючи стійкість та економічну безпеку країни. Шахрайство з банкоматами та банківськими платіжними картками тягнуть за собою негативні наслідки в вигляді гальмування поширення безготівкової форми оплати, яка є запорукою формування глобальної фінансової системи. Підвищена кримінальність безготівкового проведення розрахунків, обумовлена як соціально економічними, так і іншими об'єктивними та суб'єктивними факторами, зокрема: швидке та неконтрольоване використання платіжних систем та відсутність ефективних засобів охорони, що забезпечують повну безпеку банківських карток.

Список використаних джерел

1. ЕМА: веб-сайт. URL: <https://www.ema.com.ua/> (дата звернення: 16.05.2022)
2. Олійничук О. Банківські картки як об'єкт шахрайства: стан і протидія явищу. Актуальні проблеми правознавства. 2017. №1. С. 91–94.
3. Домінова І. В. Ризик шахрайства в умовах функціонування електронного банкінгу. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». 2017. №4. С. 92–98.
4. Коцан-Олинець Ю. Я. Види шахрайства з банківськими картками та способи протидії їх проявам. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2019. №8. С. 95–100.
5. Портал Національного Банку України. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://promo.bank.gov.ua/stopfraud/#section-3> (дата звернення: 21.04.2022).

JEL Classification: G21

Деркач Юлія Борисівна
к.е.н, доцент кафедри банківської справи
Сушарник Владислав Олегович
студент факультету менеджменту,
обліку та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету

ДІЯЛЬНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ НА РИНКУ ДЕПОЗИТІВ

Тези присвячено дослідженню ресурсної бази банків, зокрема, депозитам. Розглянуто механізм управління депозитною політикою комерційних банків України.

Ключові слова: *депозити, комерційний банк, методи управління, клієнти.*

Особливість діяльності комерційного банку полягає у тому, що переважна частина його ресурсів створюється з допомогою залучених та запозичених коштів. При цьому значну роль у структурі залучених коштів банківських установ грають депозити. Але банк не може залучати кошти безмежно, оскільки ця можливість регламентується центральним банком.

Потреба в акумуляції термінових внесків як джерела середньо- та довгострокових банківських кредитних вкладень була відсутня тому, що застосовувались переважно бюджетні кошти на цілі нового будівництва, технічного переозброєння, розширення та реконструкції виробництва. Однак після переходу на дворівневу банківську систему, створення економічно самостійних комерційних банків та переведення господарств на принципи самофінансування визначились питання формування пасивів як одну з найактуальніших у роботі банків.

За існуючого механізму розвитку депозитної політики банку в Україні, навіть з урахуванням найвищого професіоналізму менеджерів та використання сучасних рекомендацій щодо ведення фінансових справ, існує ще значний ступінь ризику. Існуючий механізм розробки та здійснення депозитної політики на рівні банків не повною мірою відповідає сучасним вимогам банківської діяльності та не має достатньої методологічної основи. Відповідно, дискусійними залишаються питання визначення оптимальної депозитної ставки та формування депозитної політики в умовах зростаючої конкуренції.

Теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми, зокрема формування банками депозитних ресурсів, методи управління залученими коштами, активізація депозитної діяльності банків, досліджувалися у роботах вітчизняних та зарубіжних учених: Асхауера, І. Бланка, О. Васюренка, В. Геєца, О. Заруби, А. Мороза, Л. Примостки, П. Роуза, М. Савлука, Дж. Сінкі, та ін.

За складом кошти залучені банком є різноманітні, але їх видом є депозит – це залучені у процесі роботи з клієнтом на обумовлений проміжок часу кошти. В залежності від терміну, виконання вкладником умов договору та суми депозиту змінюється розмір винагорода, яка виплачується клієнту. Чим більша сума вкладу та довше строк, тим більша винагорода. Функціонуюча практика передбачає оформлення термінових вкладів на обумовлені терміни. Така детальна градація стимулює вкладників до розумної організації особистих коштів та перетворення їх на вклади, а також створює банкам умови для управління своєю ліквідністю [1].

Розширення мережі та видів депозитних рахунків, надання гарантій вкладникам через систему страхування депозитів та задоволення потреб клієнтів у різноманітних банківських послугах є передумовою успішного управління депозитними операціями. При цьому організація функціонування депозитних рахунків у банку зобов'язана відповідати найвищим зразкам індивідуального обслуговування клієнтів та здійсненню депозитних операцій у спрощеному порядку [2].

Стратегічне управління депозитами передбачає врахування всього комплексу факторів, що створюють зовнішнє середовище для банківської діяльності та включає заходи, націлені на збільшення частки банку на ринку депозитів. До тактичних інструментів управління депозитними операціями зараховуються заходи для вдосконалення внутрішньої організації депозитної роботи банку:

- покращення роботи персоналу банку, який займається пасивними операціями;

- удосконалення порядку виконання депозитних договорів;

- зниження ймовірності ризику та нераціональних рішень;

- запровадження нових форм роботи з клієнтами.

Стратегічне управління депозитною діяльністю банку враховує вивчення регулювання попиту, пропозиції на депозитні послуги і депозитного ринку. В основі тактичного управління депозитними операціями банку лежить насамперед встановлення чіткого моніторингу чисельності та якості свого депозитного портфеля.

Активна роль клієнта банку, який самостійно визначає частку своїх доходів, яку він спрямовує на заощадження є відмінною особливістю депозитних операцій [3].

Такі фактори як кількість рахунків, кількість клієнтів та зміна валютних курсів теж впливають на формування термінових депозитів. У свою чергу, можна відзначити фактори, що впливають на кількість клієнтів банку та згодом встановлюють величину залишків коштів на рахунках. Макроекономічні показники розвитку держави відносяться до таких чинників. Отже, впливом як якісних, так і кількісних чинників пояснюється особливості формування залишків на рахунках клієнтів. При цьому слід зазначити, що не всі фактори, що впливають на рівень залишків коштів на рахунках клієнтів, піддаються

кількісному оцінюванню. Так, ризик репутації банку, юридичний ризик, такій оцінці не підлягають [4].

З метою надання необхідної структури, розміру та рівня витрат за депозитними зобов'язаннями банківський менеджмент застосовує різні способи управління залученими коштами – нецінові та цінові.

Для нецінових методів управління залученими коштами банку властиве використання усіляких способів заохочення клієнтів, які безпосередньо не пов'язані зі зміною депозитних ставок:

- надання додаткових безкоштовних послуг;
- підвищення рівня та комплексність обслуговування;
- реклама;
- пристосування графіка роботи до потреб клієнтів;
- розширення асортименту банківських продуктів;
- розташування філій у місцях, наближених до клієнтів.

Цінові способи мають на меті застосування відсоткової ставки за депозитами як головного інструменту в конкурентній боротьбі за вільні кошти юридичних та фізичних осіб [5]. Утримання чи зменшення депозитної ставки відбувається за умови перенасичення банку ресурсами чи відсутності прибуткових напрямів їх розміщення, тоді як збільшення запропонованої банком ставки дозволяє залучити додаткові ресурси.

Банки встановлюють диференційовані ставки залежно від виду депозитного рахунку, суми вкладу та терміну розміщення коштів на депозиті. Ціноутворення за депозитними зобов'язаннями банку базується на аналізі співвідношення витратами банку обслуговування кожного виду депозитних рахунків та депозитною ставкою. ставка буде низькою або взагалі відсотки не виплачуватимуться, якщо операційні витрати банку за рахунком значні. Іноді витрати на обслуговування депозиту банк перекладає на клієнта, стягуючи фіксовану комісійну винагороду за проведення кожної операції, а відсотки виплачує за залишком коштів на клієнтському рахунку.

Банк, визначаючи депозитну ставку, повинен враховувати те, що власник грошових заощаджень розглядає всілякі варіанти вкладення коштів: купівлю реальних активів; надання позик; підприємницьку діяльність; придбання цінних паперів.

Інвестор, вибираючи один із варіантів, бажає компенсувати втрачені можливості отримання доходу, які передбачалися в інших випадках. Тому, щоб зацікавити вкладника у розміщенні грошей у банку, потрібно компенсувати йому середній рівень прибутковості в економіці країни. Вважається, що цей рівень практично дорівнює реальним темпам економічного зростання за певний період та відображає справжнє економічне зростання на противагу інфляційному знецінюванню. Таким чином визначається істинна відсоткова ставка позикових коштів. Економісти підраховали, що реальні темпи зростання стабільної економіки перебувають у межах 3%. Вищі темпи економічного зростання

можуть бути досягнуті деякими економіками на певних стадіях розвитку, але періоди такого інтенсивного підйому, як правило, нетривалі.

За окремими варіантами строкових депозитних рахунків розмір процентної ставки визначається сумою, строком вкладу, специфікою функціонування рахунку, обсягом та характером супутніх послуг та залежить від дотримання клієнтом умов договору. Визначальним фактором при встановленні розміру процентної ставки за строковими вкладками є термін, на який розміщені кошти: чим триваліший термін, тим вищий рівень відсотка. Також істотним моментом є частота виплати відсотків: що частіше здійснюються виплати, то нижчий рівень відсоткової ставки.

Виділяють два механізми управління депозитною політикою: цінові та нецінові методи. Суть цінових методів міститься у використанні процентної ставки за депозитами як головного інструменту, тоді як нецінові методи включають маркетинг, рекламу, високий рівень обслуговування, розвиток мережі відділень та інфраструктури, а також надання додаткових послуг, у тому числі прямо не пов'язаних із банківською діяльністю. Удосконалення та використання нецінових методів характерно для банківських систем розвинених країн, у яких можливості з управління процентною ставкою обмежені законодавчими чи економічними факторами.

Список використаних джерел

1. Роуз Пітер С. Банківський менеджмент/Пітер С. Роуз; пров. з англ. М.: Справа, 2005. 768 с.
2. Аналіз банківської діяльності: підруч. / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. К.: КНЕУ, 2003. 599 с.
3. Сімонова О. Л. Модель управління якістю депозитних послуг комерційного банку. Банківська система України: теорія і практика становлення. Зб. наук. праць в 2 т. Суми: Ініціатива, 2007. Т. 2. С. 520-528.
4. Дмитрієва О. А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку. Фінанси України. 2008. № 5. С. 15-17.
5. Мельникова І. М. Маркетингові аспекти формування депозитної бази комерційного банку 2005. № 3. С. 40-41.

JEL Classification: G21

Безвюк Дар'я Сергіївна

*Студентка факультету менеджменту,
обліку та інформаційних технологій*

Науковий керівник: Деркач Юлія Борисівна

*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

ОЦІНКА ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЮ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Тези присвячено дослідженню діяльності АТ КБ «Приватбанк» на депозитному ринку України. Проаналізована динаміка депозитного портфелю АТ КБ «Приватбанк» за 2019-2021 роки в цілому, а також за суб'єктами та видами депозитних операцій.

Ключові слова: банк, депозитний портфель, депозитні операції, динаміка, сучасний стан.

Масштаби та якість діяльність банків залежать від обсягу їх ресурсної бази. Саме банківські ресурси визначають можливість кредитування потреб юридичних та фізичних осіб. Найбільшу частку ресурсів комерційного банку становлять депозити. Депозитний портфель банку – це сукупність коштів на депозитних рахунках клієнтів (фізичних та юридичних осіб), залучених банком на договірній основі. В свою чергу банківські депозитні ресурси – це залучені банком на договірній основі на певний строк чи без зазначення такого строку грошові капітали юридичних та фізичних осіб, які підлягають виплаті вкладнику, як правило, з виплатою процентів, що забезпечують банк необхідними ресурсами для здійснення активних операцій і виконання нормативних правил, згідно із законодавством.

Сьогодні лідером банківського сектору України, який займає домінуючу частку на ринку банківських послуг, є АТ КБ «Приватбанк». АТ КБ «Приватбанк» можна є універсальним та міжрегіональним банком, який має розгалужену мережу філій та відділень, гнучку організаційну структуру управління. АТ КБ «Приватбанк» надає усі види банківських послуг. В цілому їх можна згрупувати за клієнтами: для приватних осіб та для бізнес-клієнтів. Слід відзначити, що за рейтингом стійкості банків АТ КБ «Приватбанк» зайняв перше місце на ринку депозитів [1].

В останні роки АТ КБ «Приватбанк» нарощує депозитні ресурси, які він залучає шляхом залучення різних видів депозитів. Про це свідчить динаміка депозитного портфелю АТ КБ «Приватбанк», яка представлена на рис. 1.

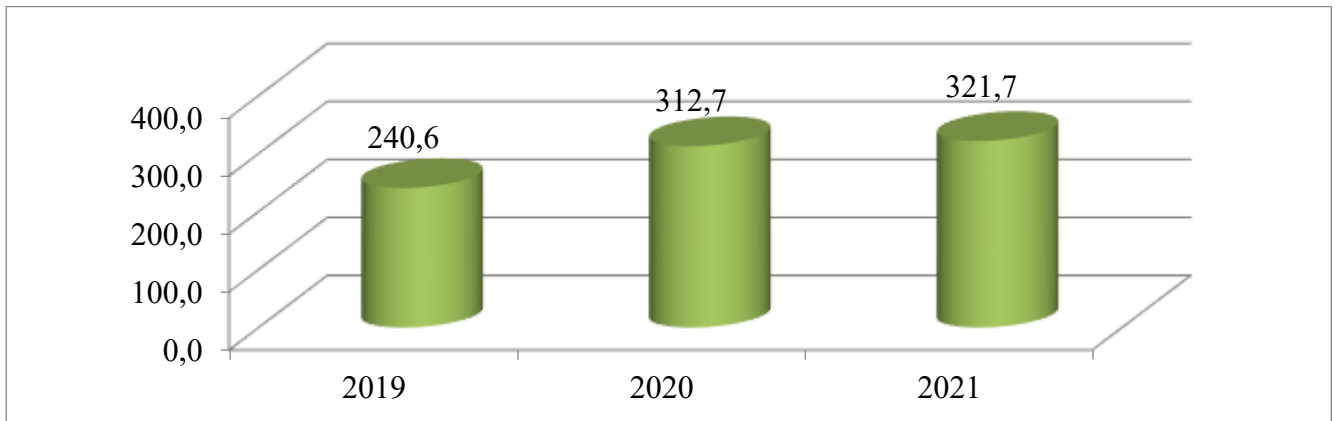

Рис. 1. Динаміка депозитного портфелю АТ КБ «Приватбанк» у 2019-2021 роках, млрд. грн.

Джерело: [1, 2]

З наведених даних видно, що обсяги залучених АТ КБ «Приватбанк» депозитних коштів клієнтів в 2019 році склали 240,6 млрд. грн. В 2020 році їх обсяг зріс на 72,1 млрд. грн., що склало +29,97% від рівня 2019 року. В 2021 році ситуація дещо змінилася – обсяги клієнтів, залучені банківською установою продовжили зростати, але значно меншими темпами. Зокрема обсяг депозитних ресурсів в 2021 році порівняно з 2020 роком зріс лише на 9,0 млрд. грн. або на 2,88%. Така ситуація свідчить про зниження ефективності депозитної політики АТ КБ «Приватбанк» в 2021 році.

Далі проаналізуємо депозитний портфель АТ КБ «Приватбанк» у розрізі клієнтських груп (рис. 2).

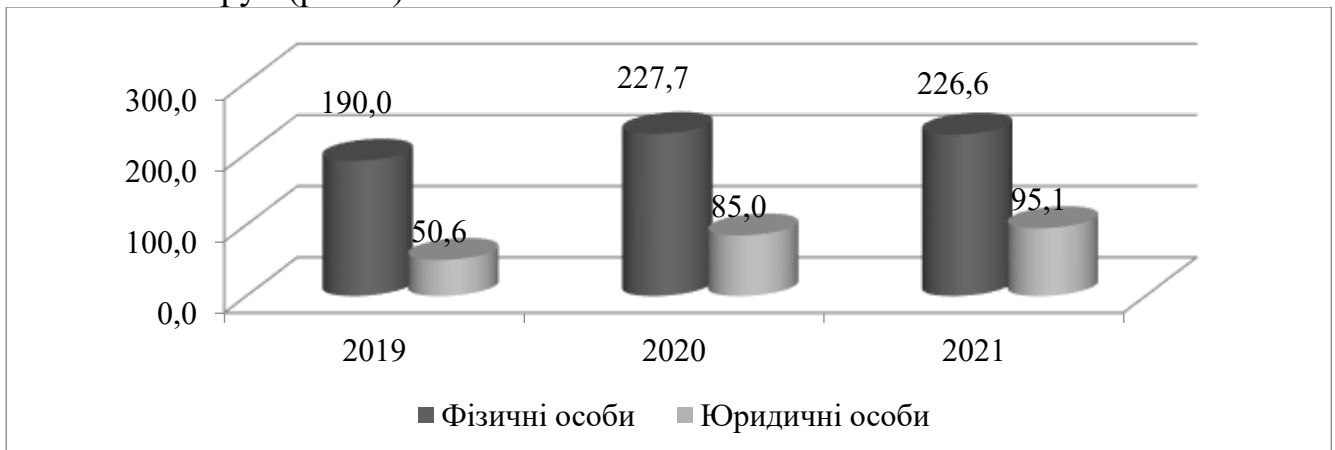

Рис. 2. Динаміка депозитного портфелю АТ КБ «Приватбанк» за його суб'єктами у 2019-2021 роках, млрд. грн.

Джерело: [1, 2]

Отже, можна зробити висновок про те, що у 2020 році обсяг депозитів фізичних осіб зріс на 37,7 млрд. грн. або на 37,7%, порівняно з 2019 роком. Депозити юридичних осіб теж показують тенденцію до зростання у 2020 році - їх обсяг зріс на 34,4 млрд. грн., що становить 34,4%. В 2021 році ситуація дещо змінилася. Так, депозитні вклади фізичних осіб незначно зменшилися, порівняно з 2020 роком, а саме на 1,1 млрд. грн. або на 0,48%. В свою чергу, депозитні

заощадження юридичних осіб в 2021 році, порівняно з 2020 роком, збільшилися на 10,1 млрд. грн. або на 11,87%.

Також доцільно розглянути депозитні операції АТ КБ «Приватбанк» з точки зору їх строковості (рис. 3).

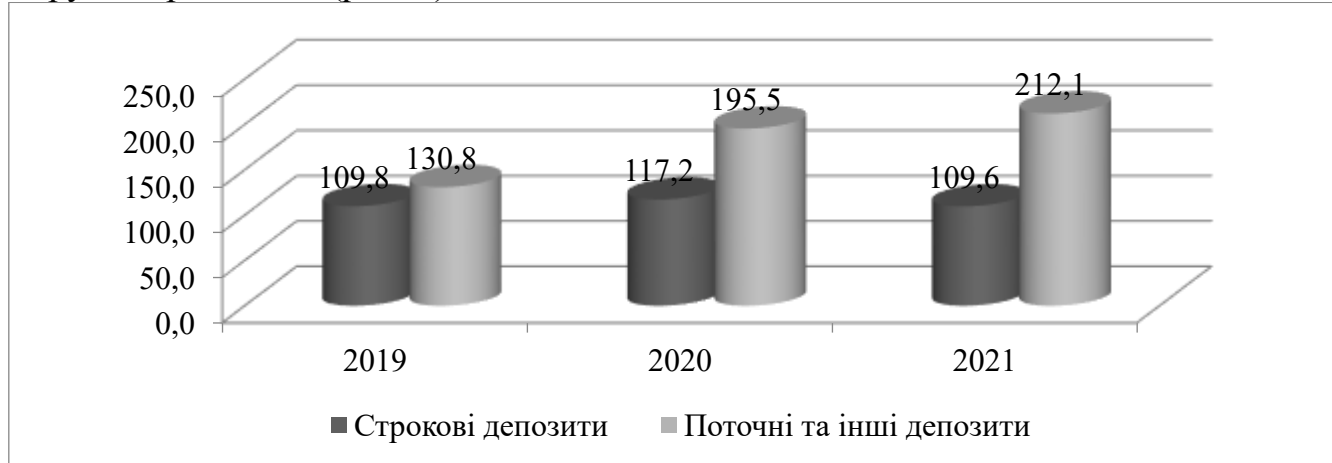

Рис. 3. Динаміка депозитних операцій АТ КБ «Приватбанк» з точки зору їх строковості у 2019-2021 роках, млрд. грн.

Джерело: [1, 2]

Наведені дані дають змогу виявити дві основні тенденції. Так, можна спостерігати зростання строкових депозитів у 2020 році (+7,4 млрд. грн.) та їх зменшення у 2021 році (-7,6 млрд. грн.). В свою чергу розмір поточних та інших депозитів зростає за весь аналізований період часу (+64,7 млрд. грн. у 2020 році та +16,6 млрд. грн. у 2021 році).

Відповідно, депозитний портфель АТ КБ «Приватбанк» у 2019-2021 роки мав чітку тенденцію до зростання, однак у 2021 році обсяги залучення депозитних ресурсів дещо уповільнилися, що пов'язано за наслідком впливу пандемії COVID-19. Зауважимо, що скорочення строкових депозитів свідчить про зниження можливості проводити активні операції, зокрема, кредитні на тривалий термін. Однак позитивним моментом є те, що не зважаючи на судові процеси навколо банку з минулими власниками, АТ КБ «Приватбанк» продовжує користуватись довірою вкладників, про що свідчать результати проведеного дослідження.

Список використаних джерел

1. Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 31.05.2022).
2. АТ КБ «Приватбанк»: офіційний сайт. URL: <https://privatbank.ua> (дата звернення: 31.05.2022).

JEL Classification: E58

Рогальов Олександр Андрійович

*Студент 4 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: Жердецька Лілія Вікторівна

*д.е.н., зав. кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету*

ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Тези присвячено узагальненню основних концепцій цифрових валют. Розглянуто типологію цифрових валют; на цій основі виділені віртуальні валюти, криптовалюти, стейблкоїни та цифрові валюти центральних банків. Визначено специфіку та шляхи розвитку кожного з типу цифрових валют.

Ключові слова: *цифрові валюти, криптовалюта, стейблкоїн, цифрові валюти центральних банків.*

Важко уявити сучасний світ без наявності грошей, котрі є невід’ємною складовою товарно-грошових відносин суспільства. Вже у ХХ ст. гроші становляться фіатними, емітуються та пускаються в обіг перші безготівкові гроші. Та врешті решт з бурхливим розвитком індустрії ІТ на межі 2010-х років з’являються перші цифрові валюти [3].

Цифрова валюта — це загальний термін, який можна використовувати для опису різних типів валют, які існують в електронній сфері. Загалом, існує три різні типи валют:

1. Віртуальні валюти — це нерегульовані цифрові валюти, які контролюються розробниками або організацією-засновником, що складається з різних зацікавлених сторін, залучених до процесу. Віртуальні валюти також можна алгоритмічно керувати за допомогою визначеного мережевого протоколу. Прикладом віртуальної валюти є токен ігрової мережі, економіка якого визначається і контролюється розробниками.

2. Цифрові валюти центрального банку (ЦВЦБ) — це регульовані цифрові валюти, що випускаються центральним банком країни. ЦВЦБ може бути доповненням або заміною традиційної фіатної валюти. На відміну від фіатної валюти, яка існує як у фізичній, так і в цифровій формі, ЦВЦБ існує виключно в цифровій формі. Деякі з країни розглядають плани запуску цифрової версії своїх рідних фіатних валют. Наприклад Англія, Швеція, Китай, Україна та інші.

ЦВЦБ мають ефективно виконувати функції фіатних грошей. Зокрема, ЦВЦБ, що зберігається на рахунках, може бути засобом обігу. Окрім цього, ЦВЦБ може мати додаткові переваги порівняно з готівковими та безготівковими

коштами, зокрема завдяки підвищеній надійності, оскільки всі рахунки зберігаються в центральному банку.

ЦВЦБ має обмінюватись без обмежень на готівкові або безготівкові кошти у співвідношенні 1:1 [2].

3. Криптовалюта — це цифрова або віртуальна валюта, яка захищена криптографією, що означає, що її майже неможливим підробити або подвійно витратити. Багато криптовалют є децентралізованими мережами, заснованими на технології блокчейн — розподіленої книги, створеної за допомогою розрізної мережі комп'ютерів. Визначальною особливістю криптовалют є те, що вони, як правило, не випускаються жодним центральним органом влади, що робить їх теоретично несприйнятливими до державного втручання або маніпуляцій. [6]

Станом на 20.05.2022 на ринку існують 19 388 різних криптовалют, котрі розділяють на монети та токени. Монети мають власну мережу блокчейну, котрий був створений під конкретну монету, а токени використовують блокчейн мережу іншої монети.

За питомою вагою до загальної ринкової капіталізації криптовалюти, можна виділити наступні 10 найпопулярніших криптоактивів на ринку: Bitcoin, Ethereum, Tether, BNB, Binance USD, TerraUSD, USD Coin, XRP, Solana, Cardano (рис. 1).

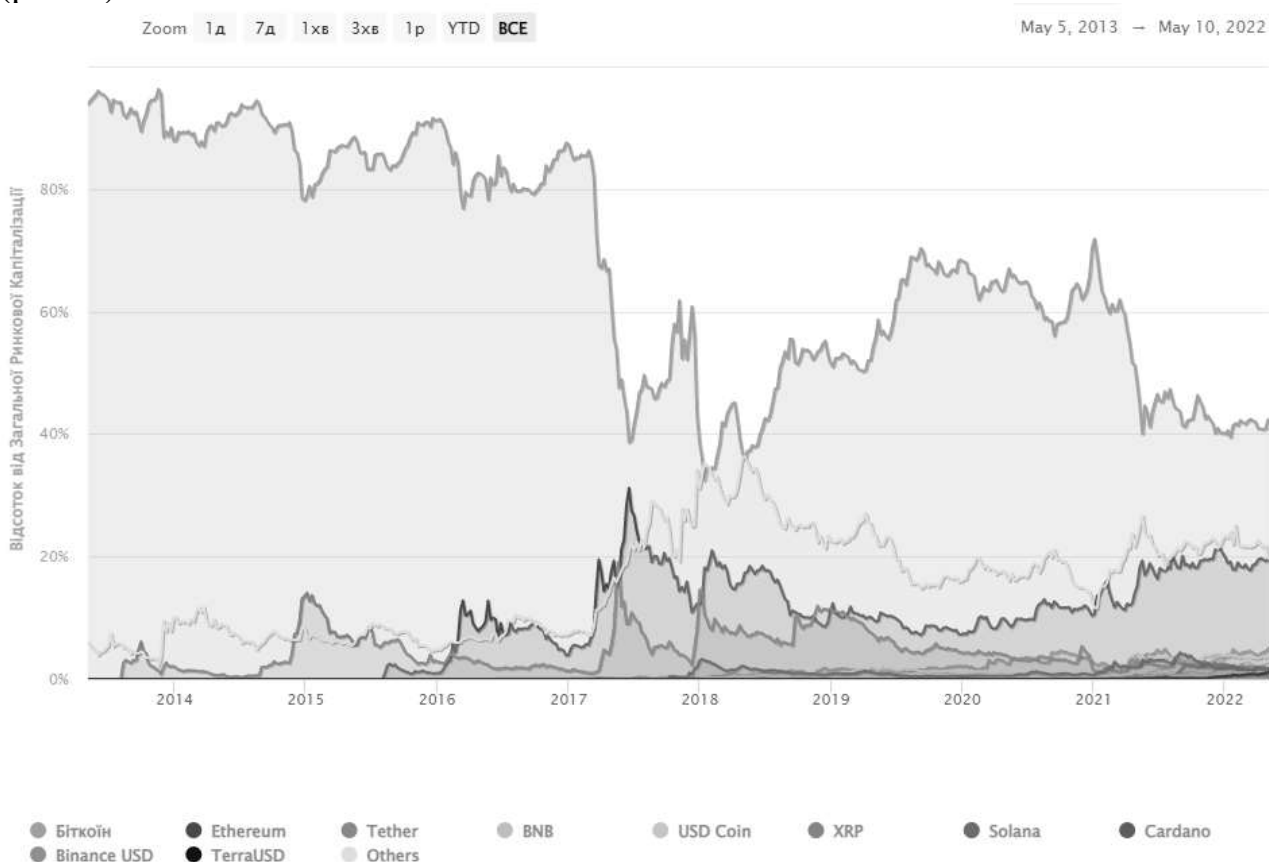

Рис. 1 Основні криптоактиви за відсотком питомої ваги від загальної ринкової капіталізації на період 2013-2022 рр.

1. Bitcoin – одна з найперших та найпопулярніших криптоактивів сьогодення зі своєю блокчейн платформою, котра використовується у сотнях інших популярних криптовалют. [<https://ru.investing.com/crypto/bitcoin>]

2. Ethereum - це криптовалюта та платформа для створення децентралізованих онлайн-сервісів на базі блокчейна (децентралізованих додатків), що працюють на базі розумних контрактів. Реалізовано як єдину децентралізовану віртуальну машину. Мережа була запущена 30 липня 2015 року [5].

Серед криптовалют виділяють так звані стейблкоїни. Стейблкоїни – це криптовалюти, ціну котрих підкріплюють до вартості «стабільного» резервного активу (вартістю іншими валютами, товарами чи фінансовими інструментами).

Таким чином, стейблкоїни намагаються об'єднати в собі найкраще від криптовалют та фіатних грошей. Від перших – децентралізованість та анонімність, від других – стабільність.

3. Tether - криптовалютний токен, випущений компанією Tether Limited, яка стверджує, що його вартість на 20 відсотків забезпечується запасами доларів США, що зберігаються на її банківських рахунках. Основна ідея розробників цього токена полягає в наданні учасникам криптовалютного ринку можливості користуватися стабільним цифровим активом («стейблкоїном»), курс якого прив'язаний до курсу долара США і не має таких сильних коливань, як курси інших криптовалют.

4. Binance Coin або скорочено BNB — криптовалюта, випущена найбільшою криптобіржою Binance. За ринковою капіталізацією 19 лютого 2021 року обійшла більшість криптовалют і стала третьою в світі після Bitcoin та Ethereum [3].

Незважаючи на поінформованість державних регуляторних органів про можливості й загрози, яких можна очікувати від функціонування криптовалюти, її правовий статус дуже істотно відрізняється у різних країнах: абсолютна заборона (Непал, Пакистан, В'єтнам та ін.); нейтральний статус (більшість країн світу), необхідність реєстрації та ліцензування операцій з криптовалютою (Італія, Австралія та Японія та ін.), дозвіл використовувати криптовалюту як законний платіжний засіб (острів Мен, Мексика).

В Україні на сьогодні криптовалюта знаходиться поза рамками правового поля законодавства. Вже сьогодні можна побачити тернистий шлях закону України «Про віртуальні активи» від 17.02.2022 року. Котрий уперше був одержаний Верховною Радою України ще у 11.06.2020 році. На даний момент закон ще не дійсний, проте з самим законом можна вже ознайомитися.

Закон визначає правовий режим, учасників ринку та державне регулювання обороту віртуальних активів, а також міжнародне співробітництво у сфері обороту віртуальних активів.

Тепер законодавство встановлює право власності на віртуальний актив та правочини з віртуальними активами. Завдяки закону передбачається вихід з «тіньової» частини економіки ринку віртуальних активів, котрий зараз

знаходиться у «сірій» зоні, через легалізацію українських та іноземних криптобірж, та заохочуючи національного виробника через інструмент обмеження статутного капіталу для нерезидентів.

Державне регулювання ринку віртуальних активів - здійснення державою в особі Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком віртуальних активів, регулювання правил функціонування постачальників послуг, пов'язаних з оборотом віртуальних активів, а також заходів щодо запобігання і протидії зловживанням і порушенням на ринку віртуальних активів [1].

Світ вже адаптується до новітніх фінансових технологій. Поки криптобіржи з року в рік заробляють мільярди доларів на посередницьких та кредитних операціях через все більшу популяризацію криптовалют - кожна країна фінансує дослідження цифрових валют центральних банків та намагається першою створити нову продуману платіжну платформу. США та Китай вже задумуються про нові стандартизації міжнародних розрахунків, оскільки це входить у «геополітичні» інтереси обох країн. Це все майбутнє, котре на нас чекає - світ дуже трепітно адаптується до цифрових валют, щоб не створити умови для нової світової фінансової кризи.

Список використаних джерел

1. Закон України від 17.02.2022 «Про віртуальні активи URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення 20 травня 2022 року).
2. Аналітична записка за результатами пілотного проекту «Е-гривня» від Національного Банку України URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Analitichna_zapiska_E-grivnya.pdf?v=4 (дата звернення 20 травня 2022 року).
3. Офіційний сайт моніторингу ринку криптовалют «CoinMarketCap». URL: <https://coinmarketcap.com/currencies/tether/> (дата звернення 20 травня 2022 року).
4. Стаття присвячена криптовалюти Ethereum. Офіційний сайт фінансового журналу “Investopedia” URL: <https://www.investopedia.com/terms/e/ethereum.asp> (дата звернення 20 травня 2022 року).
Стаття присвячена цифровим валютам. URL: режим доступу: <https://www.investopedia.com/terms> (дата звернення 20 травня 2022 року).

JEL Classification: E58

Антонюк Олена Іллівна
аспірант кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету (ОНЕУ)
м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Жердецька Лілія Вікторівна
д.е.н., зав. кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету

СПЕЦИФІКА БІЗНЕС-ЦИКЛІВ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Тези присвячено узагальненню основних концепцій цифрової економіки та бізнес-циклів. Розглянуто розміри цифрової економіки за окремими країнами. Проаналізовано динаміку показників, що характеризують економічні цикли. Зроблені висновки стосовно конкурентних переваг саме цифрової економіки.

Ключові слова: цифрова економіка, Інтернет речей, бізнес-цикли, економічний розвиток.

Цифрову економіку пов'язують із використанням інтернет та комп'ютерних технологій. Визначають цифрову економіку як «сектор в економіці, який вивчає наслідки та впливи, що генеруються створенням цінності за допомогою нових технологій зв'язку, виробництва та інформації» [1] або як «економічну діяльність, яка є результатом мільярдів щоденних онлайн-зв'язків між людьми, підприємствами, пристроями, даними та процесами. Основою цифрової економіки є гіперзв'язок, що означає зростаючий взаємозв'язок людей, організацій та машин, що є результатом використання Інтернету, мобільних технологій та Інтернету речей (IoT). [2, 3]. На цій основі виділяють такі складові цифрової економіки [4]:

- основоположна складова цифрової економіки включає фундаментальні інновації (напівпровідники, процесори), основні технології (комп'ютери, телекомунікаційні пристрої) та сприятливі інфраструктури (Інтернет та телекомунікаційні мережі);

- складова цифрових та інформаційних технологій (ІТ), яка пов'язана із виготовленням ключових цифрових продуктів та послуг: цифрові платформи, мобільні додатки та платіжні послуги. Цифрова економіка значною мірою впливає на інноваційні послуги в цих секторах, які роблять все більший внесок у економіку та впливають на інші сектори;

- складова тих секторів економіки, де цифрові продукти та послуги все більше використовуються (наприклад, для електронної комерції). Ця складова включає ті сектори з цифровою підтримкою, в яких з'явилися нові види діяльності або бізнес-моделі, які трансформуються в результаті цифрових

технологій. Приклади включають фінанси, засоби масової інформації, туризм та транспорт. Крім того, грамотні або кваліфіковані у питаннях інноваційних технологій працівники, споживачі, покупці та користувачі мають вирішальне значення для зростання цифрової економіки.

Оцінку обсягів цих складових наведено на рис. 1.

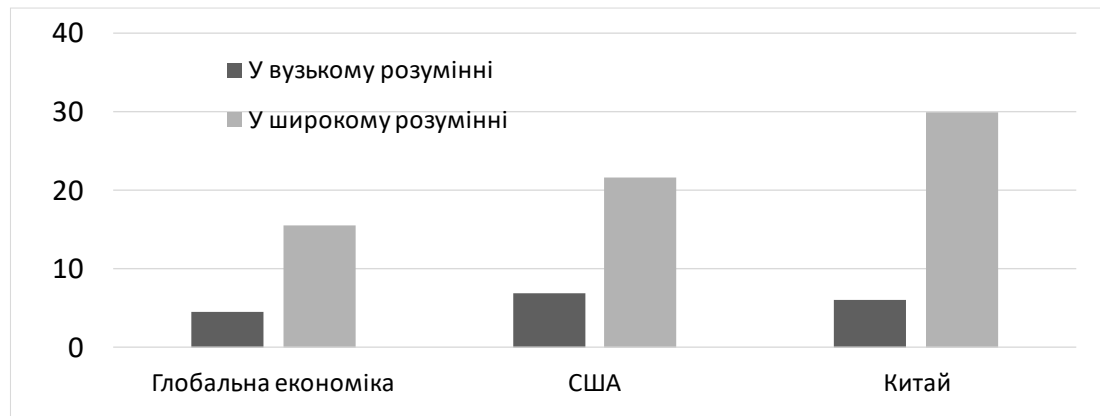

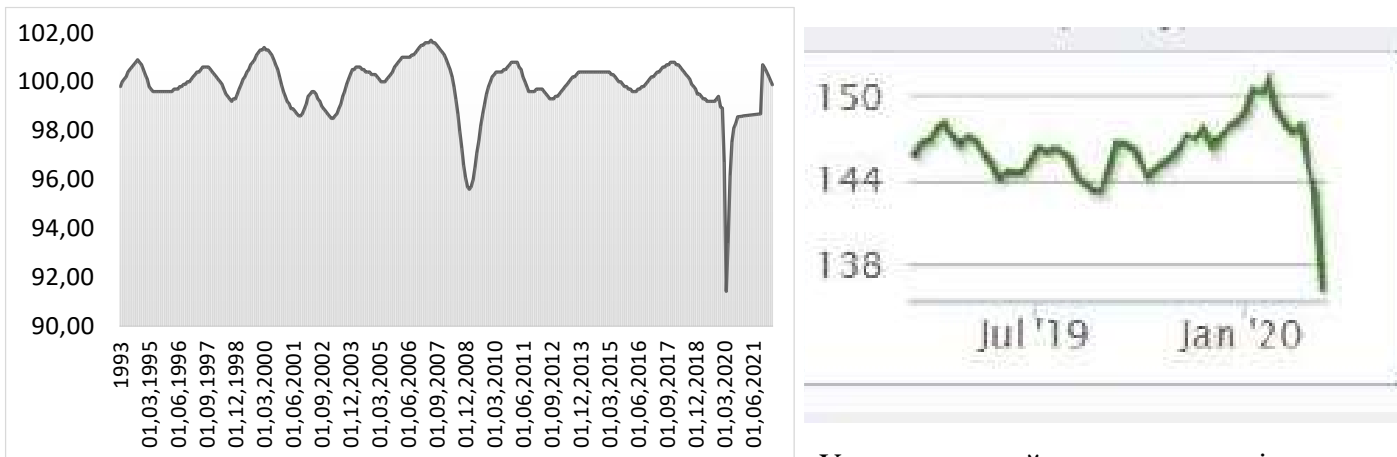
Рис. 1. Розміри цифрової економіки в 2018 році, % від ВВП

Джерело: складено за [4].

Отже, незважаючи на постійне зростання обсягів цифрової економіки, цей розвиток поки що залишається нерівномірним.

Бізнес-цикли ґрунтуються на законі циклічного розвитку економіки, який виражає внутрішньо необхідні, сталі й суттєві зв'язки між періодичним оновленням різних сторін технологічного способу виробництва, в межах циклічних коливань, а також певними структурними змінами інших елементів економічної системи (відносин власності, господарського механізму) й відновленням на цій основі через певний час макроекономічної рівноваги. В економічній літературі виділяють та кі фази бізнес-циклів: зростання (expansion), пік (peak), скорочення (contraction) та дно (trough) [5]. Упродовж фази експансії економіка зростає відносно швидко, процентні ставки, як правило, низькі, зростає виробництво та нарощується інфляційний тиск. Пік циклу досягається, коли зростання індикаторів досягає максимальної потужності. Наступною є фаза скорочення, коли темпи зростання сповільнюються, рівень зайнятості та ціни знижуються. Дно характеризується тим, що економіка потрапляє у найнижчу точку, з якої розпочинається відновлення (пожвавлення).

Для кількісної оцінки бізнес-циклів використовують низку індикаторів. Так, узагальнюючий провідний індикатор (CLI) призначений для надання ранніх сигналів поворотних моментів у бізнес-циклах, що показують коливання економічної активності навколо її довгострокового потенційного рівня [6]. Оцінку цього показника в дослідженні доповнено узагальнюючими показником інституту дослідження економічного циклу [7], оскільки останні статистичні дані щодо CLI припадають на грудень 2019 р. (рис. 2).

Узагальнюючий провідний індикатор (CLI)
(ОЕСР) 1993р-квітень 2022

Узагальнюючий показник інституту
дослідження економічного циклу (2019-
березень 2020р.)

Рис. 2. Динаміка показників, що характеризують економічні цикли
Джерело: складено за даними [5, 6].

Як свідчать дані рис. 2, динаміка індикаторів віддзеркалює циклічність розвитку світової економіки. Ураховуючи період, відповідно до динаміки CLI, остання найпотужніша економічна криза відбулася в 2008 році. Однак в 2020 році ми також спостерігали падіння індикатору економічного циклу, що свідчить про початок глобальної світової економічної кризи. Сучасні геополітичні процеси поки суттєво не вплинули на значення показника, однак можна передбачити їх суттєвий негативний вплив із певним часовим лагом.

Водночас, порівнюючи тенденції розвитку економіки в цілому та цифрової економіки, варто зазначити наступне. В умовах сучасної економічної кризи, яка тільки но розпочинається, зростає роль саме цифрової економіки – найбільш конкурентоздатними нині виявилися ті суб'єкти господарювання та сектори економіки, які є найбільш розвиненими з точки зору наявності механізмів дистанційного обслуговування клієнтів. Саме тому вважаємо, що на сучасному етапі розвитку цифрова економіка, як у вузькому, так і в широкому розумінні знаходиться у фазі зростання. Проте передумовами, які формуватимуть загрозу негативного впливу цифрової економіки на фінансову стабільність у майбутньому залишатимуться класичні асиметрія інформації, моральний ризик та бульбашки цін на активи.

Список використаних джерел

1. Catussi Paschoalotto, Marco Antonio, Pedro Henrique de Oliveira and Ana Rita Canelas Luz. "The Role of the Entrepreneur in the Promotion of the Digital Economy: A Multi-Country Case Study Between Brazil and Portugal." *Handbook of Research on Entrepreneurship and Marketing for Global Reach in the Digital Economy*. IGI Global, 2019. 80-102. Web. 22 Mar. 2020. doi:10.4018/978-1-5225-

6307-5.ch004

2. Mundula, Luigi and Sabrina Auci. "Institutional Entrepreneurship, Trust, and Regulatory Capture in the Digital Economy." *Handbook of Research on Entrepreneurship and Marketing for Global Reach in the Digital Economy*. IGI Global, 2019. 58-79. Web. 22 Mar. 2020. doi:10.4018/978-1-5225-6307-5.ch003

3. What is digital economy? URL:

<https://www2.deloitte.com/mt/en/pages/technology/articles/mt-what-is-digital-economy.html> Дата звертання 21.03.2020.

4. Digital economy report 2019. United nations conference on trade and development. URL: un.org/publications. Дата звертання 20.03.2022

5. Електронний словник економічних термінів URL:

<https://www.investopedia.com/terms> Дата звертання 20.03.2020

6. Composite leading indicator (CLI) URL:

<https://data.oecd.org/leadind/composite-leading-indicator-cli.htm> Дата звертання 20.03.2022

7. ECRI reports. URL: <https://www.businesscycle.com/> Дата звертання 20.03.2022

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 3 «ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ»

JEL Classification: E210, E580, O100

Єсіна Ольга Геннадіївна

*старший викладач кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Тези присвячено визначенню впливу цифровізації на банківський бізнес в Україні. Розглянуто сутність інноваційних технологій банківського бізнесу, а саме: блокчейн, шерінг, краудфандинг, Open-банкінг, банкінг в хмарах, необанк.

Ключові слова: *інновації, цифровізація, банківський бізнес, краудфандинг, банкінг в хмарах, блокчейн, шерінг, openбанкінг*

Цифровізація формує новітні можливості для втілення інновацій в банківський бізнес. Використання новітніх технологій дозволяє сформувати бізнес-моделі банків нового покоління, які відрізняються від традиційних за сукупністю повноважень, прав власності, операціями, мобільністю та орієнтацією на потреби клієнтів. бізнесу. Підставою до втілення даних технологій в банківський бізнес є: економія на витратах банків; мобільність задоволення потреб клієнтів; розширення як фінансових, так і інформаційних та консультаційних можливостей банків.

На сьогодні, застосування цифрових інноваційних технологій у банках завдяки цифровізації має місце у таких напрямках [1; 2; 3, с. 118]: блокчейн, шерінг, краудфандинг, Open-банкінг, банкінг в хмарах, необанк.

Блокчейн – FinTech інновація, яка шляхом оцифрування банківських даних надає змогу формування лінійних зав'язків між банком та його клієнтами. Блокчейн забезпечує повну конфіденційність даних, підвищує рівень кібербезпеки інформаційного простору, забезпечує повний реєстр даних та формування історії банківських операцій. Перевагами технології блокчейн виступає: економія часу; економія витрат; вищий рівень безпеки.

Шерінг в банківський бізнес – дає можливість користування базами даних інших електронних додатків; отримання фінансових ресурсів «в прокат»; спільного використання фінансових ресурсів завдяки формуванню інформаційних платформ; банк може співпрацювати із шерінг компаніями в спільній інформ платформі кредитуючи як шерінгові компанії, так і формуючи власний шерінг ресурсів для клієнтів; використання шерінгу документів для відкриття рахунків та отримання інших банківських послуг [3].

Краудфандинг в банківській сфері – механізм залучення коштів від значного кола осіб (фінансування громадою) під певний проект за участю єдиного посередника або без нього завдяки можливостям інтернету; передбачає добровільне об'єднання фінансових ресурсів завдяки мережі інтернет. Ці об'єднання можуть здійснювати як банки, так і небанківські фінансово-кредитні посередники, окремі громадяни. Банк може виступати фінансовим посередником, без інвестування власних коштів, виконуючи функцію акумулювання коштів та поруки за даний проект. Банки можуть добровільно об'єднувати власні ресурси, формуючи «публічне інвестування» для вкладення в конкретний проект [2].

Орен-банкінг – технологія, яка об'єднує банки, треті сторони та постачальників технологій, дозволяючи декільком установам створювати мережі для передачі даних. буде найбільшим. У 2020 році в Європі нараховувалося приблизно 12,2 млн користувачів відкритих банківських послуг. Очікується, що до 2024 року ця цифра досягне 63,8 мільйона.

Банкінг в хмарах – механізм зберігання банківської інформації в інтернеті. Банкінг в хмарах формує нові, додаткові можливості для банків та їх клієнтів [2]: можливість для банку втілення технології блокчейну, штучного інтелекту; формування єдиної платформи надання послуг для клієнтів між банками, підприємствами, фінансовими установами; можливість для клієнтів банку мобільного отримання послуг депонування, кредитування, гарантії, обміну, переказу, оплати рахунків тощо; можливість цілодобової взаємодії з банками; можливість багатofункціональної взаємодії для клієнта банку завдяки інтернету речей, блокчейну, штучному інтелекту; здешевлення послуг; отримання можливості ведення бізнесу в єдиній інтелект платформі та ін.

Необанк – модернізований та постійно оновлюваний банкінг з розвиненою сучасною функціональністю, формами зв'язку та передачі даних, включаючи такі основні елементи, як Інтернет (веб-сайти, офіси) та мобільний банк (програми, повідомлення). Сьогодні в Україні розвиваються необанки, які працюють за ліцензіями українських банків: O.Bank, А-Банк TodoBank, Izibank, sportbank, Monobank. Останній отримав нагороду «Необанк року» від FinAwards 2021. Окремі банки мають власні онлайн-платформи: Приват24, Ощад 24/7, iPUMB, UniCredit Online. Усі вітчизняні необанки надають класичні банківські послуги, орієнтуючись на сегмент рітейлу.

За результатами проведеного дослідження зазначимо, що інноваційні технології є дієвим інструментом підвищення ефективності банківського

бізнесу, а саме цифрові технології та інновації здатні покращити якість банківських послуг, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Єсіна О.Г. Розвиток інноваційних технологій у банківництві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2022. № 1-2 (290-291), 2022 С. 10-17. DOI: DOI:10.32680/2409-9260-2022-1-2-290-291-10-17.
2. Дроботя Я. А., Бражник Л.В., Дорошенко О.О. Диджиталізовані інновації банківського бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 23. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-15>.
3. Худолий Ю., Свистун Л. Сучасні тенденції FinTech та їх вплив на безпеку банківських установ. *Економіка і регіон*. 2021. № 3 (82). С. 115-123. DOI 10.26906/EiR.2021.3(82).2375.

JEL Classification: E210, E580, O100

Сергєєва Олена Степанівна

к.е.н., доцент кафедри банківської справи

Одеського національного економічного університету

Криса К. М.

студентка 3 курсу факультету фінансів

банківської справи та страхування

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У тезах розглянуто необхідність організації безпеки в діяльності банків. Окреслено принципи банківської безпеки. Визначено причини виникнення небезпеки для банків. Досліджено стратегії забезпечення безпеки банківських установ.

Ключові слова: *платіжна картка, безпека, банк, фінансова безпека банку, безпека банківської установи.*

Значущість підвищеної уваги до проблематики забезпечення безпеки в банківській сфері зумовлена унікальністю банків, їх особливим місцем і роллю у фінансовій системі. Чіткого визначення банківської безпеки немає, різні вчені по різному трактують цей термін, та навіть поняття банківська безпека може звучати по різному, наприклад, безпека банківської діяльності, економічна безпека, банківська безпека держави, безпека банківської системи, безпека банківського бізнесу, фінансова безпека банків та багато інших варіацій.

Ми погоджуємося з автором Васильчишин О. Б., що безпека банківської системи – це спроможність банківської системи стабільно і надійно забезпечувати фінансову самостійність держави, формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально економічного розвитку та обслуговування фінансових зобов'язань, тим самим включати організацію заходів, що запобігають можливим загрозам діяльності банківської установи [1, с. 160].

До причин виникнення небезпеки для банківських установ, слід віднести наступні:

- наявність тіньового капіталу у фінансових взаємовідносинах суб'єктів господарювання;
- наявність конкурентної боротьби на ринку банківських послуг;
- низький рівень трудової дисципліни працівників банку та їх низька професійна підготовка;
- низький контроль роботи працівників банку;
- недостатнє правове регулювання банківської діяльності;

- недостатній рівень охорону установ банку.

В економічній літературі виділяють дві важливі сфери банківської безпеки, по-перше, це безпека банківської інформації, а по-друге, особиста безпека співробітника і його матеріальних ресурсів. Вчені виокремлюють три основні компоненти безпеки фінансової організації:

- інформаційна безпека банку (захищеність від будь-яких загроз розголошення чи втрати інформації);
- безпека персоналу банку (захищеність будь-яких загроз персоналу);
- майнова безпека банку (захищеність від будь-яких загроз, які стосуються грошових коштів, цінних паперів та інших цінностей) [2].

Вчені описують стратегії забезпечення безпеки банківських установ, які поділяють на концепції, а банк обирає свою концепцію організації та забезпечення безпеки банківської установи. Виділяють такі стратегії:

1. Концепція випереджувальної протидії наявним і потенційно можливим викликам і загрозам безпеці банків (використання суб'єктами безпеки банків найактивніших методів запобігання і протидії наявним і потенційним викликам і загрозам).

2. Концепція пасивного захисту від наявних і потенційних можливих викликів і загроз безпеці банків (орієнтація банківського сектору на захист від наявних і потенційних можливих викликів і загроз з боку держави в особі регулятора, правоохоронних органів).

3. Концепція адекватної відповіді на наявні і потенційно можливі виклики і загрози безпеці банків (використання суб'єктами безпеки всього комплексу легітимних методів запобігання і протидії наявним і потенційним викликам і загрозам).

Таким чином, банківським установам слід дотримуватися виконання таких задач, як:

- своєчасне виявлення загроз банку та вжиття їх нейтралізації;
- профілактика та запобігання правопорушень;
- виховання персоналу банку з питань банківської безпеки;
- збереження матеріальних та інформаційних ресурсів банку.

Отже, розглядаючи організацію банківської безпеки, не варто забувати, що її реалізація йде через такі принципи, як законність, самостійність та відповідальність, економічна доцільність, компетентність, цілеспрямованість, координація і взаємодія, та конфіденційність [3], а якісною організацію рівня безпеки банківських установ є розробка методичних підходів до оцінки безпеки банківського сектору економіки, а основними індикаторами ефективності системи банку є максимізація прибутку і оптимізація його якості.

Список використаних джерел

1. Васильчишин О. Б. Економічна сутність фінансової безпеки банківської системи: проблема плюралізму підходів. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. С. 159-166.
2. Алавердов А. Р. Организация и управление безопасностью в кредитно-финансовых организациях: Учебное пособие. М.: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2004. 82 с.
3. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності Безпека банківської діяльності: підручник. Київ : КНЕУ, 2012. 477 с.

JEL Classification: G21, G32

Міщенко Світлана Володимирівна
д.е.н., професор кафедри
банківської справи та фінансових технологій
Університету банківської справи
м. Львів, Україна

ЦИФРОВІ МОДЕЛІ КРЕДИТУВАННЯ НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ДАНИХ

Тези присвячено дослідженню можливостей використання цифрових моделей банківського кредитування на основі використання значних обсягів даних. Охарактеризовано зміст і структуру процесу автоматизації кредитування та прийняття кредитних рішень з урахуванням різноманітних джерел внутрішніх і зовнішніх даних та сучасної аналітики з використанням ІК-технологій.

Обґрунтовано структуру процесу та послідовність дій банку в ході розроблення, тестування та впровадження нової цифрової моделі роботи з даними для оцінки фінансового стану, рівня кредитоспроможності, ймовірності дефолту позичальників та прийняття кредитних рішень.

Ключові слова: банки, кредитування, кредитна модель, кредитні рішення, цифрові технології, цифрова модель.

У багатьох країнах світу в зв'язку з прискоренням інфляційних процесів збільшуються обсяги кредитування, однак зростає й заборгованість за одержаними раніше кредитами, збільшується кількість дефолтів позичальників, жорсткішими стають цінові й нецінові умови кредитування, що потребує від банків розроблення нових моделей організації кредитування та вдосконалення механізмів оцінки кредитоспроможності позичальників і прийняття кредитних рішень на основі використання цифрових технологій збирання, оброблення та аналізу значних масивів даних.

Більшість кредитних моделей, які застосовували банки до сьогоднішнього дня, спирались на використання історичних даних, а тому оновлення моделей відбувалось дуже повільно [1, с. 42]. Однак економічні кризи останніх років і пандемія COVID-19 призвели до того, що користуватися історичними даними в нових умовах стало практично неможливо, а нові дані про позичальників є дуже динамічними і надходять із різноманітної кількості джерел, в тому числі й цифрових.

У зв'язку з цим виникає потреба у розробленні принципово нових моделей оцінки фінансового стану позичальників та прийняття кредитних рішень на основі використання ІК-технологій, які дозволяють використовувати нові джерела даних, розуміти мотиви поведінки позичальників і швидко реагувати на зміни в ринковому середовищі.

Фахівцями компанії McKinsey запропоновано чотири підходи до автоматизації процесу кредитування та прийняття кредитних рішень з урахуванням різноманітних джерел внутрішніх і зовнішніх даних та сучасної аналітики: 1) впровадження модульної архітектури; 2) розширення джерел і наборів даних; 3) об'єднання джерел даних для одержання кредитних сигналів; 4) ефективного використання бізнес-досвіду [2].

1. *Впровадження модульної архітектури* передбачає використання алгоритмів оптимізації розрізнених даних із всіх потенційно доступних джерел інформації шляхом формування на цій основі окремих галузевих або географічних модулів, які потім об'єднуються в єдину систему для одержання чіткої та однозначної оцінки кредитоспроможності позичальника. Прикладами модулів може бути характеристика грошових потоків позичальника («модуль-потік») або навіть сам керівник підприємства («модуль-керівник»), від якого значною мірою залежить ефективність і перспективи діяльності всього колективу [3, с. 18].

Такий підхід дозволяє швидко інтегрувати нові дані в модель, замінити або уточнити застарілу інформацію, що суттєво підвищує рівень його надійності, гнучкості та оперативності реагування на непередбачувані зміни.

2. *Розширення джерел і наборів даних* передбачає використання широкого спектру внутрішніх і зовнішніх джерел даних, а також окрему суб'єктивну інформацію від RM та андеррайтерів із загальнодоступних джерел. Останнім часом, крім традиційних і доступних статистичних даних, банки все частіше використовують нетрадиційні джерела інформації – дані відкритого банкінгу, інформацію із соціальних і професійних мереж, телекомунікаційні дані, які генерують значні обсяги важливої інформації про індивідуальну поведінку людей, їхні фінансові операції, уподобання тощо [4, с. 38].

3. *Об'єднання джерел даних для одержання кредитних сигналів* вимагає якісної цифрової аналітики поведінкових моделей позичальників на основі використання таких ІК-технологій як Big Data, машинне навчання, штучний інтелект, хмарні обчислення, інтелектуальний аналіз тексту, які дозволяють банкам здійснити якісну сегментацію, сформуванню більш чітку характеристику позичальника та включити одержані дані в моделі оцінки свого кредитного ризику.

4. *Ефективне використання бізнес-досвіду* передбачає вивчення та активне використання наявного досвіду лідерів кредитного ринку, висновків експертів, представників ІТ-сектору, бізнес-спільноти та андеррайтерів, а також побажань позичальників з питань розроблення та використання нових моделей прийняття банками кредитних рішень на основі автоматизації оброблення значних обсягів даних, одержаних із різноманітних джерел, з використанням сучасних ІК-технологій.

Структура процесу та послідовність дій банку в ході розроблення, тестування та впровадження нової цифрової моделі роботи з даними для оцінки фінансового стану, рівня кредитоспроможності, ймовірності дефолту

позичальників та прийняття відповідних кредитних рішень може передбачати такі етапи:

- 1) аналіз існуючої кредитної моделі, її методології та ефективності використання;
- 2) проектування та діагностика скорингової моделі з використанням сучасних ІК-технологій;
- 3) підготовка та інжиніринг даних для здійснення моделювання (систематизація, форматування, оброблення, тестування достовірності, додавання відсутніх значень даних тощо);
- 4) розроблення нових кредитно-скорингових моделей та їх тестування в реальних умовах;
- 5) інтеграція розроблених моделей кредитного скорингу в процес організації кредитування, оцінки кредитоспроможності позичальників і кредитних ризиків [2].

Запровадження нових моделей прийняття кредитних рішень на основі використання ІК-технологій та автоматизації процесів оцінки фінансового стану позичальників, визначення рівня їх кредитоспроможності та обґрунтованості рішень щодо надання їм кредитів дозволяє банкам приймати швидкі, гнучкі та виважені рішення, збільшувати обсяги кредитування, зменшувати заборгованість за раніше наданими кредитами, запроваджувати більш гнучку процентну політику, визначати реальний рівень ймовірності дефолту позичальників, формувати адекватні обсяги резервів під кредитні ризики й капіталу банку [5, с. 59], а також суттєво підвищити ефективність кредитної діяльності загалом.

Проведене дослідження дозволило зробити висновок про те, що процес цифровізації кредитної діяльності банків потребує розроблення обґрунтованих автоматизованих моделей прийняття кредитних рішень на основі використання широкого спектру різноманітних внутрішніх і зовнішніх джерел даних та інформації, що дозволить їх суттєво підвищити ефективність своєї діяльності та рівень конкурентоспроможності на кредитному ринку.

Список використаних джерел

1. Dash R., Kremer A., Petrov F. Designing next-generation credit-decisioning models. McKinsey & Company. December 2, 2021. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/risk-and-resilience/our-insights/designing-next-generation-credit-decisioning-models?cid=other-empl-alt-mip-mck&hdpid=5e0683e6-afa4-4e5b-a3ec-9d7fb2a7e013&hctky=13276849&hlkid=22298f134fde44e48a9f5a12089d2a35>
2. Міщенко В.І., Міщенко С.В. Стратегічні підходи до управління ризиками функціонування нежиттєздатних банків і обслуговування проблемних активів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2014. №163. С. 40-46.

3. Науменкова С.В. Проблемы сбалансированности денежного рынка Украины. К.: Наукова думка, 1997. 55 с.

4. Науменкова С. Ринок фінансових послуг: основні тенденції розвитку. *Вісник Національного банку України*. 2000. № 1. С.36-43.

5. Міщенко С. Сутність економічного капіталу та його роль у забезпеченні фінансової стійкості банку. *Вісник НБУ*. 2008. №1. С.58-64.

JEL Classification: G21, O32

Деркач Юлія Борисівна
к.е.н, доцент кафедри банківської справи
Георгієва Юлія Сергіївна
Студентка 23 групи,
факультету менеджменту та інформаційних технологій
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

РОЗВИТОК НЕОБАНКІВ В УКРАЇНІ

Тези присвячено проблемі цифрової трансформації банківського сектору економіки України. Було досліджено сучасні особливості формування цифрового банкінгу та проаналізовано специфіку функціонування необанків.

Ключові слова: цифрова трансформація, банківський сектор, цифровий банкінг, економіка України

Одними із головних компонентів життєдіяльності та роботи економіки будь-якої країни є банки, що виконують перерозподіл фінансових ресурсів та слугують важливим компонентом задля покращення стану економіки. Але, банківський сектор, як і інші види діяльності, є рухливим та підпорядковується темпам розвитку та формам технологічного прогресу, які впливають на форми та види інформаційних і цифрових технологій, а також інтернаціоналізацію та дистанційне надання банківських послуг. Як результат, виникає потреба в успішному впровадженні сучасних технологій, що не тільки сприятимуть зростанню задоволеності користувачів банківськими продуктами, а й забезпечать сталий розвиток фінансової сфери країни.

Термін «цифровізація» визначається як практична трансформація процесів чи об'єктів, які передусім (частково або повністю) є фізичними чи аналоговими, у їх повне або часткове перетворення у цифрові, що формуються на дискретних сигналах [1, С. 196]. Цифрова трансформація здатна значно підвищити ефективність діяльності банківського сектору, зробивши об'єкт більш пристосованим та гнучким до сучасних умов розвитку технологій.

Одним з найбільш дієвих прийомів запровадження цифрових технологій у банківському секторі є формування необанків. Банки даного сучасного виду, так звані необанки – це фінансово-кредитні установи, які здійснюють діяльність тільки через Інтернет, тобто вони не мають традиційно звичайних відділень чи філій. Вони створюються та функціонують на основі новітніх методик, пропонуючи свої послуги лише дистанційно на відміну від інфраструктури традиційних банків. Необхідність створення таких банків обумовлена темпом економічного та технологічного розвитку. Абсолютна трансформація традиційних установ у необанки в Україні спричинена присутністю визнаної законодавчої бази та дієздатним банківським сектором. У такому разі їх

реалізація імовірно відбудеться двома шляхами, коли сам необанк отримає банківську ліцензію або здійснюватиме свою діяльність на базі одного з існуючих банків, фактично закупаючи оптові послуги у фінансової установи, що працює як «фінансовий посередник», і продає їх через роздрібну торгівлю своїм споживачам.

Наразі початковим цілком реалізованим стартапом у галузі «необанк» є проект "Монобанк". Монобанк – це блискучий зразок віртуального банку, тобто звичайний портал в Інтернеті, що надає доступ до банківських послуг. По суті, Монобанк дає споживачам змогу здійснювати розрахунки (перекази між картками, оплата за різні послуги та продукти (поповнення мобільного рахунку, комунальні та бюджетні платежі)) а також наявний кредитний ліміт, доступні депозити, а також можливість повернення готівки за здійснені покупки та послуги розстрочки.

Незважаючи на чималу чисельність позитивних сторін нових можливостей технології необанкінгу від Монобанку, він все ще не є провідним фінансовим посередником. Однією з підстав є доволі консервативний підхід сьогоденного законодавства. Чинний закон не передбачає ліцензії, яка б змогла керувати повноцінним функціонуванням нових банків як цілісної фінансової установи.

Отож, зараз виконання необанківського проекту в Україні в будь-якому випадку вимагає взаємодії новітньої банківської установи з одним з наявних банків. Але може бути й інший варіант: створити рахунки та розробити платіжні інструменти за кордоном, але цей шлях буде більш затратним для запуску діяльності установи, а також буде прогнозувати більшу, в порівнянні з тарифами вітчизняних банків, плату за обслуговування карткового рахунку. [2, с. 3 - 4]

Незважаючи на те, що Інтернет-банки набувають все більше популярності у світі та в Україні через ряд їх переваг над традиційними, але у той же час, вони мають багато недоліків. Головними недоліками необанків є:

- велика вартість формування та впровадження спеціалізованих послуг та програм, що забезпечують сферу обслуговування споживачів;
- численні витрати на опрацювання та впровадження правильного захисту від інтернет-шахраїв та кібервірусів;
- дефіцит інвестиційних фондів;
- потреба значних капіталовкладень на розвиток необанку;
- існування недовіри до органів, що забезпечують анонімність та захист персональних даних фізичних осіб, а також малих та середніх підприємств, банківської діяльності в цілому та небанківських зокрема;
- якщо є перепони із серверами, облік та документація можуть бути призупинені на невизначений термін до завершення їх обслуговування та нормалізування;
- невеликий рівень грамотності в країні та світі, що вирівнює технічні переваги необанкінгу перед традиційним банком;
- існування інших ризиків, джерелом походження яких є потреба у підтриманні конкурентоспроможності банків на фінансовому ринку;

- висока конкуренція та короткострокові витрати;
- наявність недовіри щодо переходу до альтернативних платіжних систем;
- необхідність конкурувати з традиційними банками, а також кидати виклик таким відомим компаніям, як Google, Apple, WeChat та Uber, які мають доступ до великої клієнтської бази та надають їм широкий спектр інструментів, у тому числі і фінансових. [3, с. 142]

Таким чином, поява необанків банків як нової форми банківської діяльності пов'язана із значним розвитком Інтернет-технологій та появою нового покоління споживачів, які активно використовують смартфони у повсякденному житті та віддають перевагу тотальному дистанційному контролю власними фінансами. Інтернет-банкінг завоював значну частку ринку, оскільки пропонує своїм клієнтам цінніші переваги, ніж традиційні банки, від знижених комісій до можливості відкриття та ведення рахунків без відвідування банку. Однак для України, як уже зазначалося, головною проблемою є законодавча база та потреба у значних інвестиціях.

Список використаних джерел

1. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: зб. тез доп. II Міжнар. наук. - практ. конф., 22 квіт. 2021 р. Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 288 с.
2. Крухмаль О. В., Сухонос В. В. Розвиток банківського бізнесу в умовах цифрової економіки в Україні. Розвиток банківських послуг та інновацій в цифровій економіці : матеріали наук.-практ. інтерн. конф. студ. аспір. і молод. вчених. Суми, 14 квітня р. 2020. С. 5.
3. Городянська Л. В. Особливості функціонування необанків. Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів: Міжн. наук.-практ. Інтернет - конф., Київ. 15 травня 2019 р. С. 141-143.

JEL classification: C10; G19

Сергєєва О.С.

*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету*

Голодяєва Ю.В.

*студентка 4 курсу центру заочної та вечірньої форм навчання
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ДИСТАНЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ В УКРАЇНІ

Тези присвячено визначенню особливостей та переваг дистанційного обслуговування в банках. Зроблені висновки, що банки України активно використовують дистанційне обслуговування для надання банківських послуг, які своєчасно відповідають на потреби ринку.

Ключові слова: економіка, банк, конкуренція, дистанційне обслуговування, Інтернет-банк.

В сучасних умовах глобалізації економіки основним пріоритетом політики на державному рівні є забезпечення високих і надійних темпів економічного зростання. Досягнення цього завдання неможливе без підвищення ролі банківського сектору в економіці, пошуку альтернативних шляхів реалізації якісного функціонування всього економічного сектору країни. На сьогоднішній день роль банківського сектору в становленні загального фінансового напрямку розвитку країни набуває пріоритетного значення, оскільки спостерігається стійка тенденція зростання ролі комерційних банків, розширення напрямів їх діяльності, різноманіття послуг, які вони надають та в загальному зростає їх універсальність. Проте роль можливості дистанційного оформлення послуги банківської специфіки та перспективна політика комерційних банків України в даному аспекті залишається основним шляхом оптимізації всього банківського сектору.

Процес формування ринкових відносин в економіці України поступово виявляє значне зростання попиту на дистанційні послуги установ кредитної системи як з боку суб'єктів підприємницької діяльності, так і з боку фізичних осіб. Сучасні особливості організації дистанційного бізнесу визначають потреби підприємств не лише у традиційному кредитно-розрахунковому банківському обслуговуванні, а й у значно ширшому спектрі різноманітних послуг комерційних банків, спроможних забезпечити оптимальні умови для ефективного, прибуткового господарювання своїх клієнтів.

У такому аспекті серед альтернативних варіацій напрямку розвитку ринку дистанційного банківського обслуговування можна відзначити наступні: процес

організації Інтернет-банків – як додатково спроможних фінансових установ, що працюють без фізичних офісів; перспектива в майбутньому впровадження додаткових послуг серед вже визначених в Інтернет-трейдингу, Інтернет-страхування; реалізація різних операцій з електронними грошима.

На сьогодні існує в банківській системі виділяють дві економічні моделі Інтернет-банків - самостійна та інтегрована. Перша передбачає саме створення незалежного банку і його комбінування з власною торговельною маркою і конкурентоспроможними продуктами. При чому сприятливим фактором тут може слугувати саме зв'язок з такою ініціативою та з низькою собівартістю обслуговування таким банком клієнтів, що значно подобається клієнтам і має переваги перед конкурентами шляхом забезпечення вищих ставок за депозитами й нижчих комісійних. Друга модель передбачає лише саме створення нового підрозділу вже такого, що існує банку, тобто внутрішню реструктуризацію, коли діяльність якого формату спрямована на те, щоб клієнти банку, які мають вихід в Інтернет, мали можливість обслуговуватися, не виходячи з дому. Як свідчить аналіз онлайн-послуг банками країн - учасниць ЄС, перша модель є збитковою і від неї відмовилося багато банків. Серед них ірландська компанія Enba, британський іпотечний банк Alliance & Leicester. Друга модель дає можливість інтегрувати онлайн-операції з традиційною діяльністю банків і тому має перспективу розвитку. Майбутній розвиток інформаційних технологій за допомогою Інтернет відкриє нові можливості насамперед для тих, хто має вагомий репутацію у банківському секторі.

Загалом за статистичними показниками сучасний ринок Інтернету в Україні зосереджується у великих центрах: це Київ (76%), Одеса (понад 5%), Дніпро (близько 5%), Львів (близько 2%), Тернопіль (4%). Останні області по країні демонструють сукупний показник в розмірі загальної суми - лише 9%. Ці цифри наразі не дозволяють розглядати розвиток електронного банкінгу, як заміну створенню традиційних відділень банків, що здійснюють регіональну експансію. Крім того, сумнівно, що за невеликих обсягів діяльності цей напрям бізнесу окупиться у найближчому майбутньому. Це обумовлено рядом технічних та економічних причин. Так за даними дослідження 39% населення України не мають банківського рахунку. Решта населення зводять спілкування з банком лише до оплати комунальних послуг (78%) [1]. Отже, невисокий рівень обізнаності населення з перспективами формату дистанційного обслуговування й окреслення вище соціальних причин, є суттєвою перешкодою на шляху розвитку дистанційних послуг в Україні є побоювання стосовно забезпечення захисту інформації.

Список використаних джерел

1. Інформація щодо співпраці з інвесторами в рамках реалізації Національних проектів. Державний агентство з інв. та управління нац. проектами. URL: <http://www.ukrproject.gov.ua/page/nazva-rozdilu-z-dokumentami>. (дата звернення: 18.05.2022).

JEL Classification: E42

Погорєлова Марина Юріївна
*Студентка факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*
Науковий керівник:
Деркач Юлія Борисівна
*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

СУЧАСНИЙ СТАН ДИСТАНЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Тези присвячено дослідженню сучасного стану послуг із дистанційного банківського обслуговування в Україні. Проаналізовано, які послуги надаються за напрямками Інтернет-банкінгу, мобільного банкінгу, РС-банкінгу та АТМ-банкінгу.

Ключові слова: *дистанційні банківські послуги, Інтернет-банкінг, мобільний банкінг, РС-банкінг, АТМ-банкінг.*

Умови високо конкурентного середовища, в якому наразі функціонують банки України та світу, диктують нові вимоги до провадження їхньої діяльності. З-поміж цих вимог чільне місце посідає концептуальна трансформація форм банківського обслуговування. Як відмічає головний виконавчий директор Capgemini (дослідницька та консалтингова компанія), «...у майбутньому критично важливо знайти пропорцію між фізичним знаходженням в офісі та використанням цифрових каналів...» [1, с. 15].

Поняття дистанційного банківського обслуговування є новим, але досліджуваним. Існує багато підходів до його визначення: як до системи банку, каналу зв'язку, комплексу послуг, різновиду банківської діяльності тощо. Загалом, дистанційним банківським обслуговуванням (remote banking) називають інноваційну систему обслуговування, яка надає банкам можливість задовольняти потреби клієнтів через віддалені канали доступу без фізичної присутності у відділенні.

Профіль ДБО включає різноманітні послуги з керування рахунком, проведення операцій, включно зі здійснення безготівкових та електронних платежів, інформаційного супроводу. Надання цих та інших дистанційних банківських послуг пов'язане з використанням інструментарію Інтернет-банкінгу, мобільного банкінгу, РС-банкінгу («Клієнт-банк»), а також банківського самообслуговування (АТМ-банкінгу) [2, с. 281].

Слід відмітити, що новий поштовх до розвитку ДБО на вітчизняному ринку банківських послуг надала пандемія COVID-19. За умов карантинних обмежень пришвидшився процес адаптації потреб, звичок та поведінки користувачів до цифровізації, про що свідчив підвищений інтерес до електронної комерції та безготівкових розрахунків [1, с. 9]. Однак тоді як передові західні банки опинились у ситуації перегонів, шукаючи новітні рішення для створення позитивного досвіду клієнтів, українські банки тільки наздогнали інновації.

На сьогоднішній день в Україні спостерігається пропозиція дистанційних банківських послуг різного спрямування з боку практично всіх банківських установ. Лідерами з надання послуг Інтернет-спрямування є «ПриватБанк», «Альфа-Банк», «ОТП Банк», «УкрСиббанк», Universal Bank, ПУМБ [2, с. 284]. Їхні послуги з Інтернет-банкінгу включають дистанційне відкриття й управління поточними, картковими, депозитними та кредитними рахунками; перевірка залишків на платіжних картках; контроль витрат і надходжень завдяки можливостям із візуалізації даних; здійснення платежів; створення шаблонів платежів; оплата комунальних послуг; придбання квитків (у формі QR-кодів); долучення до програм подарунків і знижок від партнерів; нарахування бонусів за користування картою (кешбек); перегляд курсів валют та обмін валют онлайн; цілодобова підтримка в режимі онлайн чата.

Зауважимо, що до Інтернет-банкінгу більшість банків долучає послуги з мобільного банкінгу. Ймовірно, це пов'язано з тим, що через мобільні додатки клієнту надається фактично той самий пакет послуг. Одним із найактивніших впроваджувачів мобільних додатків є «ПриватБанк», який вже розробив 9 мобільних додатків для дистанційного обслуговування клієнтів: Privat24, «Скарбничка», «Приват24 для бізнесу», «Мої вклади», «Оплата частинами», «Приватагент», «Кредитна історія», «Дисконтний клуб», «Термінал» [3].

Розмиваються межі й між Інтернет-банкінгом та РС-банкінгом. Завдяки системі «Клієнт-банк» користувачі отримують дистанційні банківські послуги з оформлення документів у національній валюті (робота з платіжними дорученнями в національній валюті) та в іноземній валюті (робота з платіжними дорученнями в іноземній валюті, заявами на купівлю/продаж/конверсію іноземної валюти); контролю кредитних договорів; здійсненням операцій та контролю за депозитними договорами; формування та відправлення зарплатних відомостей; обслуговування корпоративних карт; формування виписок за рахунками. Враховуючи те, що додатковими дистанційними послугами РС-банкінгу може бути SMS-інформування (на прикладі «Клієнт-банк IFOBS» банку «Південний») має місце взаємна інтеграція РС-банкінгу та мобільного банкінгу [4].

По-справжньому особливе місце у сфері дистанційного банківського обслуговування має проведення платежів і розрахунків. Нині Національний банк України підтримує рух національної економіки до безготівкових розрахунків та сприяє розвитку платіжної інфраструктури [5]. Структура безготівкових операцій станом на 2021 рік відображено на діаграмі. За кількістю операцій

найбільшу питому вагу мають розрахунки з використанням платіжних терміналів, а за сумою – карткові перекази. Операції у пристроях самообслуговування виявились найменш прийнятними для користувачів (рис.1).

Рис. 1. Структура безготівкових операцій за сумою та кількістю станом на 01.01.2022 р. Джерело: [5]

Отже, послуги з АТМ-банкінгу, а саме послуги терміналів, є привабливими для клієнтів банків. Загалом, платіжна інфраструктура України останнім часом доволі активно розвивається, в 2021 році кількість терміналів збільшилась на 51%. Причому щільність терміналів в Київській, Полтавській, Харківській, Дніпровській, Запорізькій та Одеській областях найбільша в Україні (рис.2).

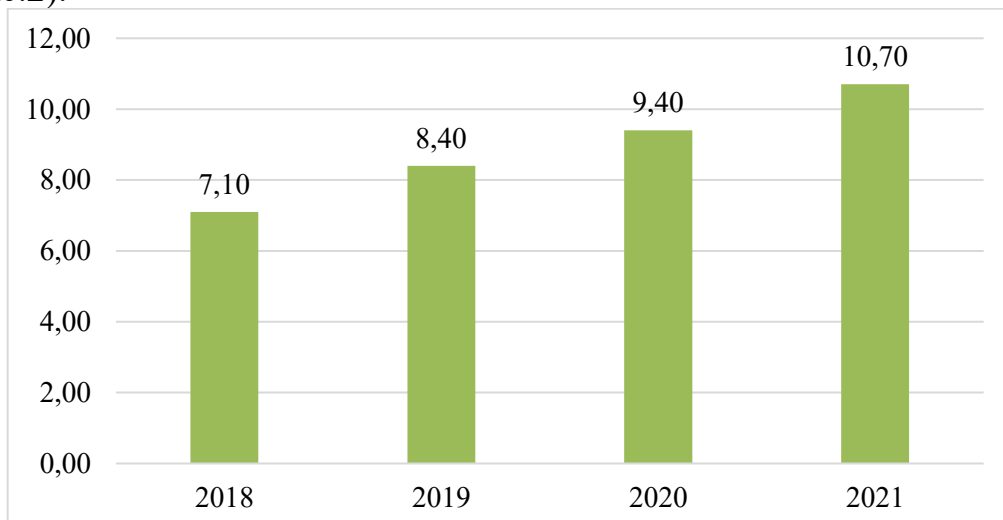

Рис. 2. Кількість платіжних терміналів на 1 млн. населення в Україні в 2018-2021 рр.(станом на кінець періоду), тис. шт. Джерело: [5]

Таким чином, можна дійти висновку, що спроможність банків налагодити надійний та ефективний дистанційний зв'язок із клієнтами стає необхідним фактором формування лояльності користувачів банківських послуг та продуктів

і, зрештою, успіху установи. Станом на 2021 рік дистанційне банківське обслуговування в Україні є доволі ефективним, про що свідчить різноманіття пропозиції дистанційних банківських послуг та продуктів. До того ж, спостерігається процес інтеграції послуг різних напрямів (Інтернет-банкінгу, мобільного банкінгу, РС-банкінгу, АТМ-банкінгу). Лідерами з провадження дистанційних банківських послуг є «ПриватБанк», «Альфа-Банк», «ОТП Банк», «УкрСиббанк», Universal Bank, ПУМБ.

Список використаних джерел

1. Capgemini research institute. The customer-engagement imperative. What banks can learn from fintech playbook. World Report Series. Retail Banking. 2022. С. 1-31. URL: https://worldretailbankingreport.com/pdf/Capgemini_WorldRetailBanking_Report_042022.pdf (дата звернення: 03.05.2022).
2. Ларіонова К.Л., Дячук Д.І. Дистанційне банківське обслуговування: сутність та сучасний стан впровадження на банківському ринку України. Економічні науки. 2021. С. 280-287. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/11543> (дата звернення: 03.05.2022).
3. Сайт «ПриватБанку». URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 03.05.2022).
4. Сайт банку «Південний». URL: <https://bank.com.ua/> (дата звернення: 03.05.2022).
5. Сайт національного банку України. URL: <https://bank.com.ua/> (дата звернення: 03.05.2022).

JEL Classification: E51

Деркач Юлія Борисівна

*к.е.н, доцент кафедри банківської справи
м. Одеса, Україна*

Раков Андрій Геннадійович

*Одеський національний економічний університет
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
м. Одеса, Україна*

ФОРМУВАННЯ БАНКОМ ЗАЛУЧЕНИХ РЕСУРСІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Тези присвячено управлінню залученими ресурсами банку. Розглядається депозитна політика банку, а також принципи її формування та роль у діяльності банківської установи

Ключові слова: банк, депозит, управління, політика, закон

Велику роль у діяльності банків відіграють залучені кошти; саме вони представляють найбільшу питому вагу у ресурсах банківської установи. І одним із найголовніших завдань банку є ефективне управління та використання цих коштів.

Формування залучених ресурсів банку зазнає внутрішніх та зовнішніх впливів. Серед зовнішніх чинників особливого значення набувають політичні та економічні. Політична ситуація в Україні в останні роки вкрай нестабільна, що призводить до переважно хаотичних рішень не лише в управлінні країною, а й в її економічному житті суб'єктів господарювання. Політична перебудова, як правило, призводить до некерованого знецінення національної валюти, зростання безробіття серед населення, нестабільного законодавства та грошово-кредитної політики НБУ. В результаті «політичних експериментів» страждає як реальний, так і фінансовий сектори економіки. серед внутрішніх факторів слід особливу увагу приділити стратегічним. Поведінка банку на ринку ресурсів в кризових умовах відіграє дуже важливу роль: як банк позиціонує себе, як адаптується до постійних змін регулятора, наскільки здатен оцінювати можливості обслуговування своєї заборгованості перед вкладниками. [1, с. 70]

До загальних принципів управління залученими ресурсами відносяться принципи, які визначають єдині підходи до управління залученими ресурсами на макро- та мікрорівнях у різних економічних системах:

1) принцип науковості — управління залученими ресурсами повинно здійснюватися із дотриманням основних економічних законів та закономірностей з використанням науково-обґрунтованих методів та інструментів;

2) принцип цілеполягання (даний принцип є фундаментальним в системі управління залученими ресурсами банку, його сутність полягає в тому, що всі управлінські дії повинні забезпечувати досягнення певних, встановлених цілей);

3) принцип економічності (управління залученими ресурсами банку має здійснюватися на засадах економічної ефективності) [2, с. 45]

В управлінні ресурсами банку найбільше уваги приділяють депозитній політиці. Найбільш часто під депозитною політикою у вузькому значенні розуміється стратегія і тактика банку в частині організації депозитного процесу з метою забезпечення його ліквідності. Вона складає основу всієї роботи банку з залучення ресурсів у відповідності з загальною стратегією його діяльності. [3, с. 40]. Депозити поділяють на строкові та до запитання (на вимогу). На рахунках до запитання клієнти банку, як правило, утримують залишки коштів, необхідні для покриття найближчих поточних платежів. Оскільки власник рахунку може в будь-який час вилучити кошти, тому банк повинен мати завжди високоліквідні активи за рахунок скорочення частки менш ліквідних, але тих, що дають високі доходи. У зв'язку з цим на залишок коштів по рахунках до запитання виплачуються невеликі відсотки. Строкові депозити більш стабільна та зручна у банківському плануванні складова частина залученого капіталу, ніж вклади до запитання. За ними клієнтові сплачується високий депозитний процент, рівень якого диференціюється залежно від терміну, виду внеску, періоду повідомлення про вилучення, загальної динаміки ставок грошового ринку, інших умов. Перевагою строкових депозитів для клієнтів є отримання високого відсотка, а для банку – можливість використання прогнозованих ресурсів для кредитування. Недоліком строкових депозитів для клієнтів є низька їх ліквідність і неможливість використання для розрахункових і поточних платежів, а також для отримання готівки. [4, с. 57]

Залучення банком ресурсів притаманний системний підхід; банк має аналізувати ринок, заощадження населення та рівень його довіри до банківських установ, а також уміти передбачувати та прослідковувати тенденції ринку. Таким чином можна сказати, що банк не може здійснювати ефективну фінансову політику та функціонувати без залучення коштів, в особливості на позичковій основі. При цьому формування депозитної бази та ефективне використання ресурсів є запоруками подальшого розвитку та зростання банку.

Список використаних джерел

1. Чуб П. М. Роль залучених ресурсів у забезпеченні фінансової стійкості банку. Журнал «Ринок цінних паперів України». 2015. №9-10. С. 69-74.

2. Вядрова І. М. Системний підхід в управлінні залученими ресурсами банк. Економіка та держава. 2014. №10. С. 43-48.

3. Волохата В. Є Роль депозитної політики в управлінні ресурсами банку. Вісник НТУ «ХПІ». 2012. №58. С. 38-46

4. Волкова Н. І. Удосконалення управління залученими депозитними ресурсами банку. Економіка і організація управління. 2016. №1. С. 53-59

JEL Classification: E59

Деркач Юлія Борисівна
к.е.н, доцент кафедри банківської справи
Турченко Михайло Сергійович
студент 23 групи
факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Тези присвячено проблемам банківського кредитування у сучасних умовах розвитку економіки. Розглянуто стан ринку ОВДП та кредитів на прикладі України та Німеччини. Запропоновано напрями зменшення частки ОВДП та спрямування ресурсів на кредитування економіки.

Ключові слова: кредит, облігація, борг, політика, політика, актив.

Надання кредитів – одна з найважливіших операцій банківського сектору, що забезпечує його ефективне функціонування. Зважаючи на прямий вплив кредитування на економіку, постає необхідність у розробці ефективної кредитної політики, яка, по-перше має стимулювати розвиток національної економіки, а по-друге – забезпечити прибутковість банківського сектору.

Аналізуючи дослідження стосовно кредитної політики, досить часто можна зустріти таке визначення: «кредитна політика розробляється та впроваджується з метою забезпечення максимальної доходності від кредитних операцій при мінімально можливому рівні ризику» [1].

Проте, подібне ставлення до кредитної політики банківського сектору не є позитивним для економіки – кошти, які мали би бути направлені на підтримку, приміром, МСБ, будуть скоріше за все використанні на придбання більш безпечних інструментів – наприклад ОВДП (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка частки кредитів юридичним особам та ОВДП у активах банків України (складено за матеріалами [2])

Як видно з рис.1, із року в рік частка ОВДП в активах банків України майже дорівнювала частці кредитів юридичним особам, а у 2019 навіть перевищувала її, що свідчить про незацікавленість банків кредитувати економіку.

Взагалі сутність ОВДП полягає у тому, аби покривати бюджетний дефіцит за рахунок інвестицій. Відповідно, купівля ОВДП сприяє скороченню дефіциту бюджету. Проте, дослідження свідчить, що в Україні обсяг бюджетного дефіциту не відповідав обсягам проданих ОВДП (рис. 2).

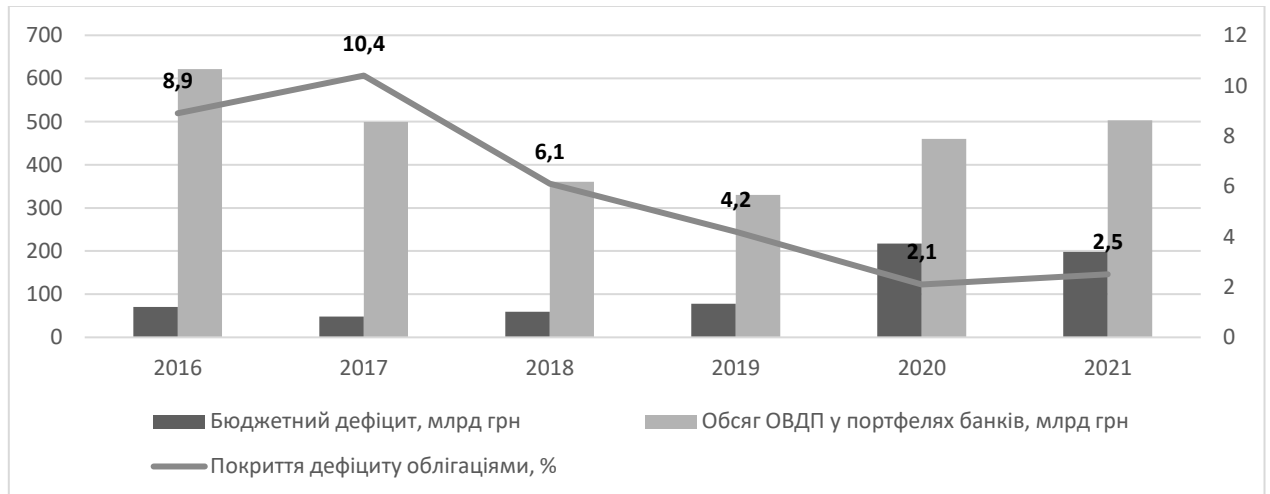

Рис. 2. Динаміка ОВДП, дефіциту бюджету та показника «Покриття дефіциту бюджету облігаціями», % (складено за матеріалами [2, 3])

Як свідчать данні рис. 2, обсяг випущених ОВДП щороку перевищує бюджетний дефіцит: у 2021 році – приблизно у 2,5 рази більше. Це свідчить, що відбувається перенасичення випуску ОВДП.

Дане явище є негативним та небажаним. По-перше, відбувається підвищення боргового навантаження на державу, адже з часом борги за ОВДП потрібно виплатити. Крім того, наявні втрати для національної економіки – кошти, які були витрачені на надлишковий обсяг ОВДП – могли б бути направлені на кредитування економіки – наприклад МСБ.

Таким чином, можна зробити висновок, що кредитна політика банківського сектору не є ефективною з точки зору економічного зростання. Банки купують безпечні та прибуткові інструменти, замість того, аби стимулювати економічне зростання та розвиток, шляхом кредитування підприємств.

Для прикладу, порівняємо відношення обсягів вкладень у ОВДП та кредитного портфеля до активів банків Німеччини (рис. 3).

Таким чином, проведене дослідження свідчить, що частка ОВДП, по-перше, не перевищує 14% і, по-друге, має тенденцію до зниження. Відповідно, наявні банківські ресурси спрямовуються в економіку у вигляді кредитів, а отже – стимулюють економічне зростання.

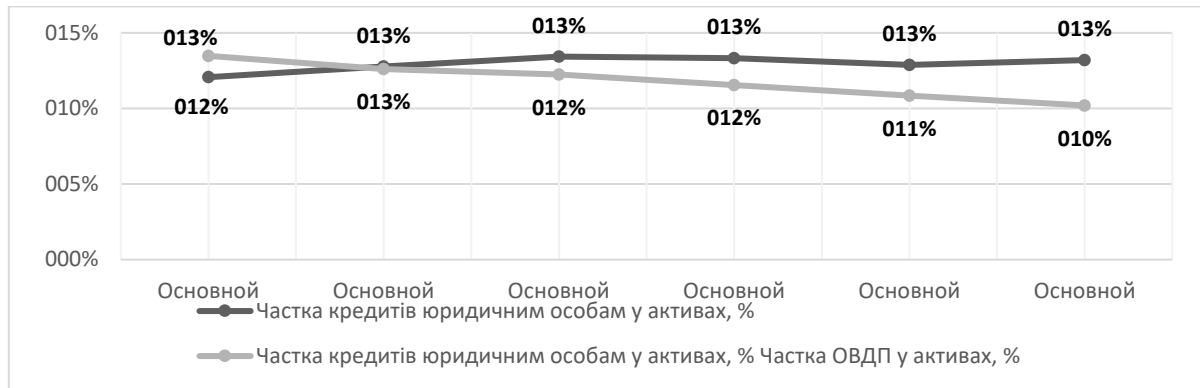

Рис. 3. Частка кредитів юридичним особам та ОВДП у активах банків Німеччини (складено за матеріалами [4, 5])

Причинами такого неактивного кредитування з боку банків України можуть бути: велика частка тіньової економіки, нестабільна економічна та політична ситуація, високий рівень інфляції тощо. Задля вирішення поставленої проблеми, необхідно обмежити участь банків у покупці ОВДП (наприклад, можливість покупки лише у межах бюджетного дефіциту). Також, кредитна політика банківського сектору має бути направлена виключно на підтримку бізнесу та стимулювання економічного розвитку – адже, саме це і є однією з основних функцій банків. Досягти такого можна, впровадивши програми пільгового кредитування.

Список використаних джерел

1. Бикова О. В., Марченко О. В. Оцінка ефективності кредитної політики банку. Молодий вчений. 2017. №3 (43). С. 586-589
2. Сайт Національного Банку України. Статистика. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Aggregation_new.zip (дата звернення: 11.05.2022)
3. Сайт Міністерства Фінансів України // Бюджет України. URL: <https://index.minfin.com.ua/finance/budget/gov/> (дата звернення: 11.05.2022)
4. Deutsche Bundesbank. Lending by banks (MFIs) to domestic enterprises and households, housing loans. URL: <https://www.bundesbank.de/resource/blob/816088/51bfee7b9a9f5167555f26167270d3c8/mL/i-7-kredite-an-inlaendische-unternehmen-und-privatpersonen-wohnungsbaukredite-data.pdf> (дата звернення: 17.05.2022)
5. Deutsche Bundesbank. Banking Statistics (Assets) URL: <https://www.bundesbank.de/resource/blob/816058/b0c17934c61481becb3ea14859561013/mL/i-1-aktiva-data.pdf> (дата звернення: 17.05.2022)

JEL Classification: E21, E44, G21, L86, O31

Онищенко Юлія Ігорівна,
*к.е.н., доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету (ОНЕУ),
м. Одеса, Україна*

Черкасова Марія Василівна,
*аспірант кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету (ОНЕУ)
м. Одеса, Україна*

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Стрімкий розвиток цифрових технологій обумовлює появу сучасних напрямків економіки, а саме «цифрової економіки». Це викликає зміну традиційної моделі ведення бізнесу, розвитку економіки та суспільних відносин. Цифровізація є новим викликом для сучасних банківських установ. Сьогодні ми живемо в умовах digital-епохи, основними рисами якої є активний розвиток цифрових технологій, що охоплюють усі сфери нашого життя. Це викликає зміни традиційних соціально-економічних відносин між основними суб'єктами господарювання та обумовлює процес цифрової трансформації (digital transformation). Цифровізація є складним багатогранним процесом. Головна особливість процесу цифровізації є максимальна орієнтація на потреби сучасного споживача, який виступає в центрі всіх економічних відносин, як на мікро-, так і на макроекономічному рівні.

Банківський сектор є одним із найбільш чутливих на фінансовому ринку до змін, які відбувається під впливом цифрової трансформації. Сучасні банківські установи є активними учасниками ринку, що впроваджують у свою діяльність цифрові та інноваційні продукти з метою зміцнення своєї конкурентної позицію на ринку банківських послуг, підвищення рівня фінансової стійкості та безпеки банку.

Підкреслимо, що цифрова економіка являє собою тип економіки, що характеризується активним впровадженням використанням цифрових технологій зберігання, обробкою й передачею інформації в усі сфери людської діяльності. Дана економіка продукує нові інноваційні тренди, серед яких: BioTech, NanoTech, BlockChain, RetailTech, FinTech, LegalTech, Digital-marketing, Grid-технології, GovTech, e-ID [1].

«Цифровий банкінг є важливим локалізатором клієнтської бази, недооціненим джерелом доходу (в першу чергу комісійного) та способом досягнення конкурентної переваги на ринку банківських послуг. І керівництво вітчизняних банківських установ повинно розуміти, що саме якість цифрових банківських послуг та зручність використання банківських сервісів поступово

витіснить у свідомості клієнтів такий важливий на сьогодні критерій як ціна. Цифровий банкінг – це нова перспективна концепція в сфері електронного банкінгу, мета якої збагатити стандартний онлайн- і мобільний банкінг, інтегрувати цифрові технології з використанням різних платіжних каналів, соціальних медіа, інноваційних платіжних рішень» [2].

Основними драйверами цифрової трансформації є здатність технології швидко збирати, генерувати, аналізувати та передавати дані. Штучний інтелект (AI), хмарні обчислення, мобільні технології, платформи соціальних медіа та технології наступного покоління, такі як Інтернет речей (IoT), периферійні обчислення та автоматизація роботизованих процесів (RPA), різко змінили швидкість отримання інформації [3].

Одним із стратегічним інструментів є інновація Big Data – технологія з обробки значних масивів інформації з подальшим її аналізом. Ця технологія допоможе банкам оперативніше та без значних втрат коштів здійснювати пошук та розроблення персональних пропозицій клієнтам відповідно до їх потреб та рівня платоспроможності, захищатися від шахрайства, сприятиме активізації продажу продуктів та послуг. Великою популярністю в провідних країнах світу користується Near Field Communication (NFC). Така технологія передбачає використання смартфонів при здійсненні різноманітних розрахунків, чим відмінняє потребу від використання платіжних карток. Серед останніх розробок науковців усе більшої уваги набуває використання технології біометрії. Такі засоби ідентифікації власника цілком можна використовувати і в банківській сфері, адже це б посилювало рівень безпеки здійснення операцій, і довіру до банку [4, с.60].

Розробка мобільних додатків з можливістю дистанційного обслуговування клієнтів стає пріоритетним напрямом розвитку для банківських установ. Важливим кроком було впровадження Національним банком України системи віддаленої ідентифікації Bank-ID. З початку 2022 року нараховується вже 40 банків-учасників, що приєдналися до цієї системи [5].

Про стан цифрової трансформації банківського сектору свідчить динаміка кількості ідентифікацій у системі BankID НБУ та динаміка кількості токенизованих платіжних карток, які емітовані українськими банками. (рис. 1)

Як видно з рисунку, починаючи з 2020 року було запущено систему ідентифікації BankID НБУ, обсяги ідентифікації в даній системі стрімко зростають та на кінець 2021 року досягли 13,7 млн. шт., та лише за I квартал 2022 року склали 10,9 млн. шт. Відповідну динаміку можна спостерігати щодо обсягу випуску токенизованих платіжних карток, тобто платіжних карток, що створені в результаті заміни реквізитів платіжних карток на унікальні цифрові ідентифікатори, які далі використовуються для здійснення операцій з використанням гаджетів з функцією NFC. Їх кількість в обігу за останні два роки збільшилася більше в три рази, а питома вага у емітованих платіжних засобах збільшилася із 6% на 1 січня 2020 року до 14% на 1 січня 2022 року.

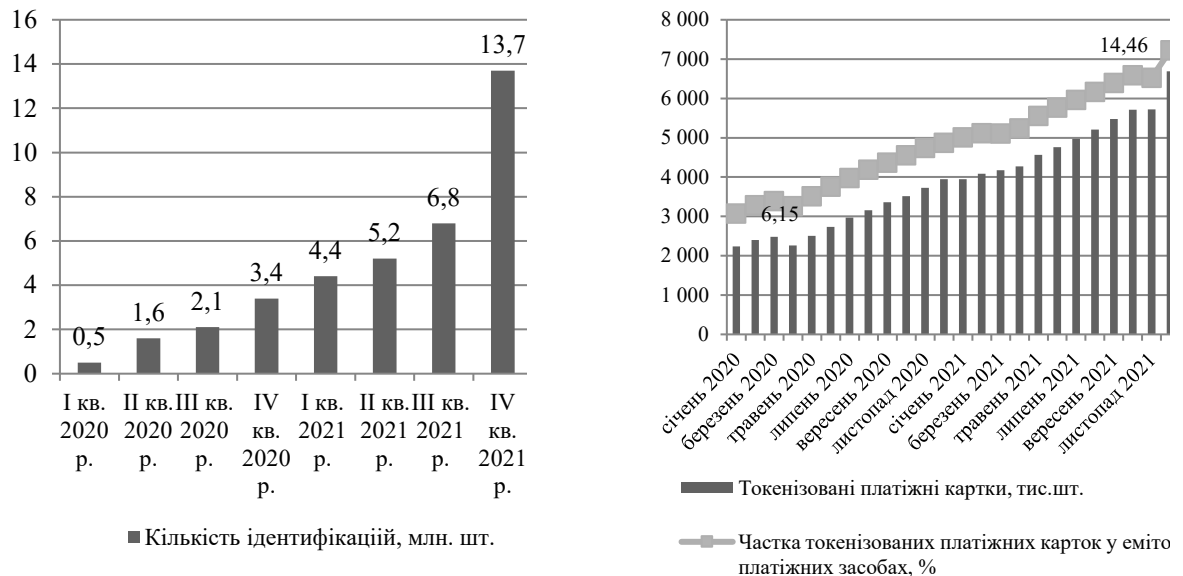

Рис. 1. Показники цифрової трансформації банківського сектору України у 2020-2022 рр.[5]

Перехід до міжнародних стандартів IBAN, надання можливості електронного підпису документів, верифікація клієнтів за допомогою додатку «Дія» під час здійснення фінансових послуг – це все не тільки підвищує лояльність клієнтів, але й збільшує рівень безготівкових платежів без відвідування банківського відділення, що є особливо актуальним в період пандемії COVID-19 та воєнного стану.

Таким чином, процес цифровізації змінює традиційну модель функціонування банківської установи з активним впровадженням цифрових технологій. Швидкі зміни зовнішнього середовища змушують банки бути клієнтоорієнтованими, мобільними, гнучкими, адаптивними та впроваджувати нововведення. Це зумовлює постійний розвиток банківських установ, а саме модернізацію мобільного банкінгу за допомогою цифрових технологій BigData, AI, системи BANK-ID, NFC та інших. Запровадження інновацій сприяє довгостроковому підвищенню ефективності банку, оптимізації бізнес-процесів, максимальному рівню задоволення потреб споживачів та забезпечення його стійкої конкурентної позиції на ринку. Це залишається стратегічною ціллю для забезпечення економічного зростання будь-якої країни.

Список використаних джерел

1. Краус Н.М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. 2018.№ 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.
2. Якимів А.М. Цифровий банкінг: необхідність територіальної. *Економічний форум*. 2015. № 1.С. 244-250.

3. Digital transformation. SearchCIO Available at: <https://searchcio.techtarget.com/definition/digitaltransformation>. (accessed 23.04.2022).

4. Васильєва, Т.А. Фактори впливу на стратегічне управління банківським ритейлом. *Механізм регулювання економіки*. 2018. № 3. С. 54-65. doi.org/10.21272/mer.2018.80.04.

Про Систему BankID Національного банку. URL: <https://bank.gov.ua/ua/bank-id-nbu>

JEL Classification: E21

Ткачук Наталія Миколаївна
к.е.н., доцент кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та
страхування
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

ЕНТРОПІЙНА ПРИРОДА ПРОЦЕСІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Тези присвячено висвітленню сутності ентропійної природи процесів самоорганізації банківської системи. Акцентовано увагу на взаємовпливі та взаємозв'язку ентропії та інформації в процесах самоорганізації банківської системи.

Ключові слова: банківська система, синергетика, самоорганізація, ентропія, відносна ентропія.

Умови ринкових перетворень супроводжуються зростаючим впливом на діяльність банків потоку деструктивних збурень, які здатні викликати хаотичну поведінку економічної системи в цілому й банківської системи, зокрема. Під потужним натиском глобальних і національних інституційних факторів середовище функціонування банківської системи наповнене різноманітними коливаннями, які впливають на її функціонування та поведінку її елементів (банків). Зокрема, зростає ризик посилення невизначеності та послаблення стійкості функціонування, погіршується конкурентоздатність й підвищується ймовірність банкрутства банків. За таких умов розвиток банківської системи все більше набуває ознак непередбачуваності та характерними раптовими змінами векторів, повільними та швидкими, плавними та різкими фазами руху. Саме ентропія й характеризує міру непередбачуваності системи та є внутрішньою передумовою процесів самоорганізації в банківській системі. Тому метою нашої роботи є виявлення ентропійної природи самоорганізації банківської системи з врахування інформаційного фактора.

Зростаюча мінливість зовнішнього середовища функціонування банківської системи суттєво посилює її непередбачуваність і нестійкість, що, в свою чергу, зумовлює консолідацію й трансформацію банків. Внаслідок цього, в мінливому середовищі банківська система піддається якісним змінам і перебудові: зміщуються швидкі й повільні фази розвитку, створюються та зникають структури системи. Тому, пізнання й інтерпретація умови самоорганізаційних процесів у функціонування банківської системи має не лише теоретичну, а й практичну цінність для проектування можливих наслідків консолідації банків й утворення в результаті цього синергетичних ефектів.

Нестабільність (хаотизація) банківської системи порушує впорядкованість її поведінки, стають надчутливими навіть дуже слабкі збурення, які можуть породити принципово інший режим поведінки еволюціонуючої системи. В контексті постулатів синергетики, хаотична система з плином часу піддається складним перетворенням з набуттям впорядкованого режиму функціонування [1]. Відтак, вважаємо за необхідне виявити умову самоорганізаційних процесів у банківській системі й дослідити можливі варіанти впливу рівня насиченості інформацією на стан рівноваги та впорядкованості банківської системи.

Порядок в нерівноважних системах утворюється з хаосу, в процесі якого внаслідок розсіювання енергії в системі, виникає дисипативна структура, що пов'язано із суттєвим зменшенням енергії системи та зростанням рівня її ентропії [2]. В нерівноважних середовищах втрата енергії компенсується її надходженням ззовні, саме завдяки цьому й відбувається процес самоорганізації системи. Принциповою умовою процесу самоорганізації банківської системи є переведення системи в нерівноважний стан, що можливо лише в тому випадку, коли система обмінюється зі своїм зовнішнім середовищем матеріально-енергетичними, фінансовими та інформаційними потоками й є досить чутливою до зовнішніх збурень. При цьому слід враховувати, що за умови нелінійності таких процесів навіть дуже незначні зовнішні збурення внаслідок їх багаторазового повторення й посилення можуть породжувати масштабні структурні зміни в системі.

Вважаємо за доцільне скористатися запропонованою відомим дослідником Г. Ферстером поняттям відносної ентропії (міри впорядкованості), що дає можливість з'ясувати момент настання порядку чи хаосу в системі [3]. Нагадаємо, що ентропія є доволі складним для розуміння поняттям фізики, оскільки суттєво відрізняється від інших термодинамічних величин (тиску, об'єму, внутрішньої енергії). Розуміння її сутності залежить від того, як дослідники розглядають складну економічну систему. Ентропія являє собою характеристику невпорядкованого стану системи. Іншими словами: ентропія – це міра невпорядкованості системи, її ускладнення та розвитку, а не безладу та хаосу. Явище ентропії не є властивістю самої системи, ентропія залежить від того, як ми розглядаємо систему та скільки інформації нам відомо про її функціонування. Тому цілком логічно, що з посиленням і збільшенням ентропії стає важче зрозуміти логіку поведінки конкретного явища, ситуації та й системи загалом.

Отже, враховуючи канони теорії інформації, міра впорядкованості банківської системи може бути охарактеризована так [4]:

$$R = 1 - (H / H_m), \quad (1)$$

де H – ентропія джерела інформації;

H_m – максимально можлива ентропія джерела інформації;

R – міра впорядкованості (відносна ентропія).

Аналізуючи наведену формулу 1, цілком очевидно, що величина показника міри впорядкованості (відносної ентропії) (R) перебуває в інтервалі

від 0 до 1, тому її граничні значення ($R = 0$) відповідають відсутньому порядку в системі й характеризують міру ентропії, або показують досконалий порядок, коли $R = 1$, а рівень ентропії дорівнює 0 [4].

Сутність самоорганізації банківської системи полягає в тому, що суттєво підвищується рівень її впорядкованості, відповідно, й швидкість зміни показника відносної ентропії (R) повинна бути позитивною. Приріст (зміна) будь-якої незалежної змінної ототожнюється з її диференціалом, тоді процеси самоорганізації банківської системи буде можливою за дотримання такої умови [4]:

$$\frac{dR}{dt} > 0. \quad (2)$$

Використовуючи формулу 1, проведемо її диференціювання й отримаємо нерівність, яка й буде нам чітко показувати передумови самоорганізаційних процесів у банківській системі:

$$\frac{dR}{dt} = -\frac{H_m \frac{dH}{dt} - H \frac{dH_m}{dt}}{H^2_m} > 0. \quad (3)$$

Враховуючи те, що знаменник дроби (3) завжди буде додатнім ($H^2_m > 0$), отримуємо умову виконання нерівності (2), тобто умову здійснення процесів самоорганізації банківської системи:

$$H \frac{dH_m}{dt} > H_m \frac{dH}{dt} \quad (4)$$

Отже, процес самоорганізації банківської системи буде можливим лише в тому випадку, коли рівень ентропії в поведінці банків і системи в цілому поступається зростаючій впорядкованості (відносній ентропії). Або. Іншими словами: самоорганізація банківської системи передбачає, що диференціал ентропії (dH) повинен бути меншим за диференціал максимальної ентропії (dH_m): $dH < dH_m$, що й буде означати відносне зростання впорядкованості в системі [4].

Отримані нами результати дають право відзначити, що нелінійна динаміка уможливорює розкриття сутності процесу самоорганізації банківської системи як ланцюжку окремих фаз порядку та хаосу, які послідовно в процесі її функціонування змінюють одне одного, підтверджуючи в дії принцип І. Пригожина «розвиток через нестійкість» [5].

Самоорганізація банківської системи передбачає доволі складні типи її поведінки – відбуваються постійні переходи системи від рівноважного до нерівноважного станів, які за синергетичної методології відомі як «нерівноважні фазові переходи». Головною передумовою самоорганізаційних процесів у банківській системі є її ентропійна природа, що передбачає динамічні зміни порядку й хаосу. Характерною рисою самоорганізації банків є ентропійна залежність стану розвитку банківської системи від кількості введеної до неї управлінської інформації. Саме в цьому й виявляється стабілізуючий вплив

функції регулювання в банківській системі, адже незважаючи на посилення ринкових коливань і збурень, які можуть посилити неупорядкованість, банківська система зберігає свою ентропію та порядок на постійно-необхідному рівні. Варто також відмітити, що за умови розширення банківської системи за рахунок утворення нових її елементів (банків), може відбутися послаблення управлінської функції регулювання системою, тому залишається актуальним питанням запровадження додаткових заходів із впорядкування функціонування банківської системи, тобто з підтримання постійного рівня її ентропії. Зі збільшенням в ній накопиченої управлінської інформації, зменшується її ентропія й зростає рівень організованості та підвищується ефективність діяльності.

Список використаних джерел

1. Руденко А.П. Самоорганизация и синергетика. В сб. трудов семинара: Синергетика. Вып. 3. М.: Изд-во МГУ, 2000. - С. 61-99.
2. Николис Г., Пригожин И. Самоорганизация в неравновесных системах : пер. с англ. М. : Мир, 1979. 512 с.
3. Ферстер Г. О самоорганизующихся системах и их окружении. Самоорганизующиеся системы: пер. с англ.; общ. ред. Т.Н. Соколова. М.: Мир, 1964. С. 113-139.
4. Чупров С.В. Энтропийно-информационный анализ самоорганизации и эффекта функционирования индустриальной экономической системы. Известия Байкальского государственного университета. 2017. Т. 27, №3. С. 443–449. DOI: 10.17150/2500-2759.2017.27(3).443-449.
5. Денисенко В. И., Решетов И. В. Модель и принципы применения механизмов самоорганизации в социально-экономических. URL. <http://selfi.ucoz.com/>.

JEL Classification: G21

Еркес Олена Євгенівна

К.е.н., доцент,

*Доцент кафедри банківської справи
Державний торговельно-економічний університет,
м.Київ, Україна*

Калита Оксана Василівна

К.е.н., доцент кафедри банківської справи

*Державний торговельно-економічний університет
м.Київ, Україна*

Тези присвячено особливостям діяльності вітчизняної банківської системи та функціонування банків в умовах воєнного стану, а також визначенню ключових інструментів фінансової підтримки банків регулятором.

Ключові слова: банки, банківська система, рефінансування, бланкове рефінансування, НБУ, діджиталізація.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах функціонування фінансової системи країни пріоритетним напрямком її удосконалення є розвиток банківської системи, що характеризується цифровізацією та діджиталізацією всіх банківських процесів. Починаючи з 2020 року, пандемія коронавірусу стала досить вагомим поштовхом до активізації digital-трансформації банківського бізнесу в цілому. За період пандемії та карантинних обмежень всі учасники банківського бізнесу змогли по-справжньому оцінити переваги оновленого формату обслуговування клієнтів. Зокрема, це було обумовлене необхідністю скорочення фізичних контактів між людьми, що стало каталізатором для швидкої перебудови роботи офісів і відділень банків, організації віддаленої роботи персоналу, розвитку мобільних додатків та інших дистанційних каналів обслуговування клієнтів.

З початком воєнних дій на території України в лютому 2022 року, банки продовжили свій шлях активної діджиталізації, адже більшість з них були змушені припинити фізичну діяльність своїх відділень та філій, перевезти головні офіси банків в інші більш безпечні регіони України. Національний Банк України активно підтримує стабільність банківської системи, впроваджуючи ряд нормативних актів, серед яких: Постанови НБУ “Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану”, “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” та реалізуючи низку взаємопов’язаних заходів, спрямованих на підтримку фінансової стабільності та регулювання фінансового сектору. За цей час НБУ прийняв низку нестандартних рішень. Регулятор оперативно обмежив активність банків на валютному ринку, зупинив відтік валюти за кордон та встановив ліміти на операції з готівкою.

Станом на 01.05.2022 року в Україні функціонує 69 банків, у тому числі 4 державні банки, 16 банків іноземних банківських груп та 49 приватних банків. Серед 10 найбільших банків країни 4 державні та 6 приватних банків, які разом формують 77% активів, 75% зобов'язань, 76% власного капіталу всієї банківської системи та 71% філій. Таким чином, діяльність цих банків під час війни визначила стабільність усієї національної банківської системи.

У відповідь на агресію росії в лютому 2022 року були ліквідовані АТ «Міжнародний резервний банк» і ПАТ «Промінвестбанк» – два дочірніх банки російських фінансових корпорацій з державним капіталом, на початок 2022 року вони мали 2% чистих активів банківського сектору [1].

Після початку повномасштабної війни умови функціонування банківського сектору суттєво змінилися. Попри це, в таких кризових обставинах банки та Національний Банк України продовжують функціонувати протягом останніх трьох місяців. Система електронних платежів НБУ (СЕП) працює 23 години на добу та 7 днів на тиждень, що дає можливість здійснювати платежі у звичайному режимі, враховуючи всі потреби клієнтів банків. Не дивлячись на те, що значна кількість банківських філій та відділень залишаються зачиненими, водночас банки продовжують забезпечувати безперебійне здійснення безготівкових розрахунків юридичних та фізичних осіб, а також роботу платіжної інфраструктури (зокрема pos-терміналів та банкоматів). Крім того, стабільна робота банків забезпечує їх клієнтам цілодобове здійснення операцій із платіжними картками, зокрема зняття готівкових коштів з карток та безготівкові операції по картковим рахункам.

Банки мають достатній запас високоліквідних активів для забезпечення усіх платежів та розрахунків за своїми зобов'язаннями навіть у нинішніх складних умовах. Додатковою "подушкою безпеки" для банків є рефінансування НБУ, а також впроваджене Національним банком бланкове рефінансування терміном до одного року. Так, з початку війни банки отримали близько 82 млрд. грн. рефінансування та вже повернули 45 млрд. грн. Станом на 03.03.2022р. бланковим рефінансуванням скористалися 29 банків. Загальна сума заборгованості банків за інструментом бланкового рефінансування становить 20,2 млрд. грн. (менше 3% депозитів населення) [5]. Банки можуть отримати бланкове рефінансування в обсязі, що не перевищує 30% залишків коштів фізичних осіб станом на 23 лютого 2022 року. З 4 травня 2022 року бланковий кредит рефінансування доступний лише тим банкам, які вичерпали свої можливості для забезпечення рефінансування та мають особистий відтік 5% і більше з 23 лютого 2022 року. Рефінансування не надається банкам, акціонерами яких є резиденти країни агресора, а також, банкам, віднесеним до категорії проблемних [4]. Національний банк України також за потреби здійснює підкріплення банків готівкою без обмежень.

Одним із основних інструментів дистанційного обслуговування клієнтів залишаються системи мобільного та інтернет-банкінгу. Банки підтримують та удосконалюють їх роботу, що забезпечує клієнтам постійний дистанційний

доступ до управління власними коштами. Варто відзначити також, що в умовах війни банки намагаються максимально спростити певні операційні процеси для зручності своїх клієнтів. Зокрема, процес ідентифікації клієнтів – через застосунок «Дія» забезпечує простий та оперативний доступ до рахунків. Крім того, найбільш розповсюдженою проблемою останніх місяців, з якою до банків зверталися клієнти, було завершення строку дії платіжної картки. Відтак, більшість вітчизняних банків автоматично продовжили строк дії платіжних карток. Ще одним екстра сервісом в умовах воєнного стану і неможливості відвідування відділення банків є те, що сучасні системи онлайн-банкінгу та мобільні додатки банків надають можливість клієнту здійснити випуск віртуальної картки. Віртуальна карта не має фізичного носія, тільки реквізити. Зручність такої картки полягає в тому, що її можна додати до Google Pay або Apple Pay та розраховуватися смартфоном в торговельних мережах в будь-якій точці світу. Також банки отримали можливість використовувати хмарні технології для зберігання своїх даних. Тепер вони не залежать від критичної інфраструктури в середині країни, що дозволяє зберегти необхідний рівень безпеки банківських даних.

Окремої уваги заслуговує те, що значна кількість банків в своїх мобільних додатках створили нову унікальну можливість здійснення благодійних внесків на потреби української армії, а також на рахунки благодійних та волонтерських організацій, які фінансують потреби ЗСУ та ТРО, що в умовах війни є вкрай важливим елементом допомоги нашій країні.

Таким чином, в умовах воєнного стану банківська система країни функціонує стабільно і забезпечує безперебійну роботу банків та фінансових установ. На думку НБУ втрати фінансового сектору є помірними. Попри воєнні ризики банки мають достатньо високий рівень ліквідності, що забезпечує здійснення безготівкових розрахунків та інших зобов'язань. Надалі головним фактором негативного впливу на фінансовий стан банків очевидно стане кредитний ризик, що може суттєво знизити рівень капіталу банків через втрату частини кредитного портфеля. Проте НБУ не застосовуватиме до банків заходів впливу за недотримання вимог до капіталу та ліквідності під час воєнного стану, а після його завершення надасть достатньо часу для відновлення фінансової стійкості банків.

Список використаних джерел

1. Огляд банківського сектору НБУ. Травень 2022р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-03.pdf?v=4
2. Як працюють банки та банківська система під час війни. URL: https://buh.ligazakon.net/news/210236_yak-pratsyuyut-banki-ta-chi--vikhdn-dn-u-bankvsko-sistemi-ukrani-pd-chas-vyni--nbu

3. Як працює банківська система під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/21/686023/>

4. Про особливості підтримки ліквідності банків в період дії воєнного стану: Постанова НБУ від 24.02.2022 № 22. Дата оновлення: 04.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022500-22#Text>

5. Стан фінансового сектору України та заходи НБУ з підтримки його безперебійного функціонування в умовах воєнного стану. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/stan-finansovogo-sektoru-ukrayini-ta-zahodi-nbu-z-pidtrimki-yogo-bezperebiynogo-funktsionuvannya-v-umovah-voyennogo-stanu>

6. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова НБУ від 24.02.2022 №18. Дата оновлення 20.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

7. Як працюють банки під час війни. URL: https://lb.ua/blog/vasy1_furman/514751_yak_pratsyuyut_banki_pid_chas_viyini.html

JEL Classification: M31, Z33, G21

Асеєв Олександр Геннадійович

*студент факультету фінансів та банківської справи,
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: Коваленко Вікторія Володимирівна

*доктор економічних наук, доцент, професор,
професор кафедри банківської справи,
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ У ВЗАЄМОВІДНОСИНАХ БАНКІВ З КЛІЄНТАМИ

Тези присвячено питанням формування науково-методичних підходів до використання елементів цифрового маркетингу у взаємовідносинах банків з клієнтами. Проаналізовано вплив цифрового маркетингу на конкурентну позицію банків.

Ключові слова: *цифровий маркетинг; інновації; банкінг; клієнтоорієнтований підхід.*

Останнім часом клієнтоорієнтований підхід стає основою ведення бізнесу, у тому числі і банківського. Це обумовлено тим, що унікальні конкурентні переваги, які повинні забезпечувати конкурентоспроможність банків змінюються і на перший план виходить інтелектуальний потенціал та ефективне його використання.

Сучасний етап розвитку сфери послуг характеризується акцентуванням на інтересах і потребах клієнтів, поширенням клієнтоорієнтованих моделей обслуговування та продажу послуг.

Орієнтація на клієнтів обов'язково повинна призводити до збільшення результативності банку. Якщо немає додаткового прибутку від більш якісного обслуговування, то немає і клієнтоорієнтованості. Нерозуміння цього факту призводить до невиправданих витрат, тому що ресурси використовуються неефективно [1, с. 53].

У цьому контексті набуває актуальності питання щодо використання інструментів цифрового маркетингу у встановленні взаємовідносин банків із клієнтами.

Так, Гірченко Т. та Коссманн у своїх наукових працях зазначили, що у сучасних умовах у світі нарастають процеси, які потребують нових підходів і трансформації поглядів на управління маркетингом. Розвиток інформаційного суспільства, смрат-економіки, процесів глобалізації викликають необхідність використовувати цифровий маркетинг, так як споживачі віддають перевагу тим

брендам, які швидше освоюють цифрові канали [2, с. 69-70].

Мельниченко О. наголошує на тому, що онлайн-технології дають змогу економити для банку фінансові ресурси за рахунок зменшення витрат на оренду й обслуговування приміщення, зменшення чисельності персоналу. Використання дистанційних систем дистрибуції банківських продуктів дає змогу охопити широке коло клієнтів, не обмеженого географічним розташуванням для банку, нові технології роблять стосунки банку з клієнтами більш адресними [3, с. 38-39].

Цифровий маркетинг у банківській діяльності – це [4, с. 61]:

комплексний підхід до просування банку, його продуктів та послуг у цифровому середовищі, який охоплює також споживачів оффлайн, які використовують мобільні телефони та інші цифрові засоби зв'язку;

інтеграція великої кількості різноманітних технологій із продажами і клієнтським сервісом;

забезпечення постійного якісного та двостороннього зв'язку між банком і кінцевим споживачем продукту / послуги;

уміння поєднувати банківські технології та людські ресурси, при цьому дотримуючись правильного балансу, виходячи з потреб цільової аудиторії та особливостей продукту;

можливість бути релевантним на ринку, оцінювати та аналізувати результати просування банківського продукту, вчасно реагувати на потреби споживачів і коригувати свій продукт чи послугу.

Таким чином, цифровий маркетинг – це різновид маркетингової діяльності банку, який передбачає використання цифрових каналів у процесі встановлення партнерських відносин з клієнтами. Цифровий маркетинг банківських продуктів передбачає здійснення наступних заходів: SEO оптимізації, SMM, сайтів банків, контекстної реклами, створення та обслуговування мобільних додатків.

До основних характеристик цифрового маркетингу можна віднести:

Канал – мережа Інтернет і пристрої, що надають доступ до неї (комп'ютери, ноутбуки, планшети, смартфони та ін.); мобільні пристрої; локальні мережі (Екстранет, Інтранет); цифрове телебачення; інтерактивні екрани, POS-термінали.

Методи – контекстна реклама Google Adwords, Yandex Direct; технологія Big Data – масиви даних великих обсягів; ретаргетінг (retargeting) – перенацілювання; мобільний маркетинг; email-маркетинг – електронна пошта; вірусний маркетинг; RTB (real time bidding) – торги в реальному часі; SMM (social media marketing) – соціальний медіамаркетинг; SMO (social media optimization) – оптимізація для соціальних мереж; SEO (search engines optimization) – оптимізація сайту в пошукових системах; SEM (search engine marketing) – пошуковий маркетинг.

Інструменти – молоді воно випереджує кабельне телебачення; нативна реклама (native advertising) – приходиться на зміну спливаючій рекламі, є органічно

вбудованою в контент, має більше шансів бути прочитаною користувачем, оскільки це здається більш природним для нього; персоналізований контент – контент повинен бути більш персоналізованим, щоб впливати; розумна реклама з великими даними (big data) – дає рекламодавцям змогу більш точно визначити свою аудиторію, витратити менше грошей на рекламу, спрямовану на тих користувачів, що не відгукнуться на неї; розвиток спільноти – користувачі інтернету створюють більше контенту, ніж будь-коли, і їхні слова, фото, відео та інший контент може мати велике значення для бренду компанії та зростання продажів; оплата блогерів, влоггерів та інших лідерів думок за обговорення продукту або послуг.

Складові – контент (повідомлення в блогах, статті, публікації, дослідження, електронні книги, копія сторінки продажів, електронні бюлетені, кампанії в соціальних мережах, SEO); дизайн (включення фотографій і зображень для контенту, інфографіки, діаграм, фотографій, відео); статистика (аналітика, ключові показники ефективності, мета і завдання, конверсійні канали, клієнтський LTV).

Медія показники – традиційні показники: охоплення – частка цільової аудиторії, яка була піддана впливу рекламного повідомлення в певний проміжок часу; новітні показники інтерактивної взаємодії: наведення курсору – рух курсору по інтерактивному об'єкту; клік – клацання мишкою по інтерактивному об'єкту; переходи – переміщення користувача в результаті кліка на іншу URL-адресу; генерований користувачем контент – коментарі, посилання, які створює користувач; реєстрації в CMS-системі – акт, що забезпечує редагування контенту.

У контексті цифрового маркетингу велике значення має комунікаційна політика. Комунікація передбачає зворотну реакцію. З огляду на це в загальному розумінні мету комунікаційної політики банку можна визначити як свідомий його вплив на суб'єктів економіки за допомогою комунікацій для формування у такий спосіб необхідної моделі поведінки економічних суб'єктів, а також забезпечення належної реалізації політики банку [68, с. 9].

Останніми роками вітчизняні банки відрізняються високим рівнем активності в управлінні своєю ідентичністю та іміджем. Тому, сучасна концепція комунікаційної політики банку пов'язана із створенням бренду.

Можна виокремити наступні чотири напрями при створенні бренду: комунікативне, споживче сприйняття, корпоративний актив, потік послуг в процесах обміну. Брендом виступає знак власності та слугує для диференціації продукту за допомогою захищеної торгівельної марки, логотипу, найменування місця походження. Тому, бренд є складовим елементом продукту.

Розробка концепції позиціонування бренду банківського продукту повинна бути перевірена на відповідність таким критеріям:

– позиціонування повинно відображати бажану, а не фактичну позицію на ринку;

- розробка концепції позиціонування повинна спиратися на уявлення клієнтів про конкурентів з метою формулювання більш вигідних пропозицій та побудови оптимальної побудови власного продукту, який відрізняється за властивостями від конкурентів;
- позиціонування банківського продукту повинно будуватися на важливих для клієнта властивостях та збільшувати його цінність;
- позиціонування банківського продукту – це довготривалий та складний процес, тому його характеристики повинні залишатися актуальними на протязі 5-7 років (ідеал – на протязі усього життєвого циклу бренду);
- позиціонування банку повинно бути єдиним у кожному елементі комплексу маркетингу-мікс – реклама, продукт, ціна та місце продажу;
- позиціонування банківського продукту повинно бути зрозуміли для цільової аудиторії потенційних клієнтів.

Використання цифрових каналів маркетингових комунікацій у банку дозволить досягти таких цілей: донесення інформації до цільової аудиторії про банківські послуги, створення попиту; досягнення впізнаваності бренду банку; завоювання привабливості клієнтів щодо банківського бренду; досягнення надійних конкурентних позицій на ринку банківських послуг; схильності клієнтів до придбання банківських послуг; утримання уваги цільової аудиторії в період збільшення попиту на бренді банку.

Таким чином, сучасні digital-технології відіграють визначальну роль в управлінні взаємовідносинами банків з клієнтами. Із їх застосуванням банки мають змогу надавати клієнтам нові сучасні продукти та послуги. Діджиталізація діяльності банків має значну кореляцію із науковими розробками та дослідженнями у галузі інформаційних технологій. Значний вплив на розвиток цифровізації банків має наявність кваліфікованих кадрів.

Список використаних джерел

1. Перерва І.М. Сутність клієнтоорієнтованості та клієнтоорієнтований підхід до розвитку організації. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика*; матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків – м. Торунь, 3-4 березня 2020 року. Харків: ФОП Панов А.М., 2020. С. 53-55.
2. Гірченко Т., Коссманн Р. Впровадження та розвиток цифрового маркетингу у сучасному банківському бізнесі. *Міжнародний збірник наукових праць «Європейське співробітництво»*. 2016. №2 (19). С. 68-85.
3. Мельниченко О. Аналіз використання альтернативних каналів продажів та новітніх технологій у діяльності банків. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 12 (19). С. 68-85.
4. Гірченко Т. Д., Пархоменко К.С. Цифровий маркетинг як важливий інструмент для забезпечення конкурентної позиції банку. *Вісник Університету банківської справи*. 2021. № 2 (41). С. 59-65.
5. Міщенко В., Крилова Н., Ніконова М. Комунікаційна політика Центрального банку. *Вісник Національного банку України*. 2015. № 1. С. 6-10.

JEL Classification: G21

Коцина Данило Олександрович

*Студент 4 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

Науковий керівник: Жердецька Лілія Вікторівна

*д.е.н., зав. кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

НЕОБАНКИ: ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ

Тези присвячено визначенню змісту та оцінці діяльності необанків у провідних країнах світу. Визначено типи необанків: необанки із банківською ліцензією; необанки, які співпрацюють із ліцензованим банком та необанки, створені традиційними банками. Охарактеризовано розвиток необанкінгу у географічному аспекті та зазначені основні перспективи їх розвитку.

Ключові слова: *необанки, традиційні банки, фінансові технології, цифровий банкінг.*

Незважаючи на те, що слово «необанк» узвичаїлося зовсім недавно, початок надання послуг дистанційного банківського обслуговування починає свій відлік з 1989 року, коли First Direct запустила послугу телефонного банкінгу у Великобританії. Приблизно 2000 року банківська галузь значно змінилася. Надання онлайн та мобільних послуг стало основним напрямком розвитку банківських послуг. Нині всі великі банки світу мають онлайн та мобільні програми, які роблять користування їхніми послугами набагато зручнішим для клієнтів.

Необанки — це онлайн-банки без офісної мережі, побудовані на нових технологічних платформах, на відміну від застарілої інфраструктури традиційних банків [1]. Необанки є кількох видів: необанки із банківською ліцензією; необанки, які співпрацюють із ліцензованим банком; необанки, створені традиційними банками.

1. Необанки із банківською ліцензією. Ці види необанків набувають ліцензії на здійснення банківської діяльності в ЦП або відповідному органі. Серед них: банк «Atom», «Revolut» у Великій Британії та «N26» у Європі. Ці банки виділяють від однієї до трьох основних послуг, які можуть бути запропоновані клієнтам, роблячи акцент на їх якості та зручності. Наприклад, Revolut в основному приваблює тим, що випускає кредитні картки з цікавими пропозиціями щодо обміну валюти.

2. Необанки, які співпрацюють із ліцензованим банком. Це відносно простий спосіб, що, як правило, передує отриманню банківської ліцензії. Британський необанк Monese, який має замість банківської ліцензії ліцензію на проведення операцій з електронними грошима, працює аналогічно та працює з низкою європейських банків, що зберігають кошти клієнтів, що робить банки партнерами, а не конкурентами.

3. Необанки, створені традиційними банками. Традиційні банки, що йдуть у ногу із сучасними технологіями та інноваціями, починають надавати свої послуги через необанки. Kotak Mahindra Bank в Індії запустив свої необанківські послуги як новий продукт у вигляді 811 Digital Bank, який діє окремо.

За даними Payments Cards і Mobile, у 2018 році в усьому світі було 60 необанків. А на початку 2021 року кількість цифрових установ зросла до 319 активних. Більше того, лише за останні два роки (у 2019 та 2020 роках) відкрилося 144 нових необанки [2] (рис. 1).

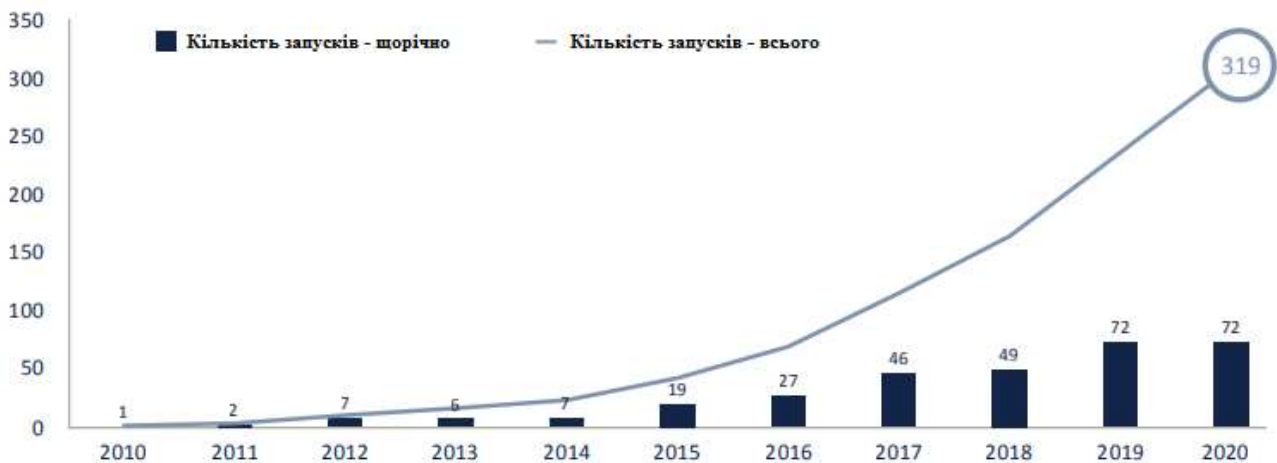

Рис. 1. Динаміка кількості запусків необанків у світі за період 2010-2020 рр., од.

П'ять або шість років тому необанківська революція була в основному зосереджена в Європі, а деякі з перших прикладів, орієнтованих на мобільні пристрої та орієнтовані на користувальницький досвід, побачили світ у Великій Британії, Франції, Фінляндії, Німеччині або Росії. На відміну від того, що було раніше, необанкінг тепер є справді глобальним явищем, і всесвіт гравців поширюється по всьому світу з все більш повним охопленням сегментів та банківських моделей на основних ринках, а також в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та Америці

До 5 країн з активними ринками необанків входять Великобританія, Південна Корея, Швеція, Франція та Бразилія. Основними джерелами прибутку необанків є комісія за транзакції, підписка на преміум-аккаунти, комісійні від сторонніх сервісів [3].

Лідером за кількістю цифрових банків на європейському континенті є Великобританія. Завдяки низьким податкам, розвиненій інфраструктурі та

державній підтримці існує чудове середовище для необанкінгу та зміни майбутнього банківської системи. Сьогодні у Великобританії налічується 21 необанк, що становить одну третину всіх європейських цифрових банків.

Серед 319 активних необанків найбільшими є:

1. Chime (США) – найдорожчий необанк у світі, вартістю близько 14,5 млрд. дол.;
2. Nubank (Бразилія) – найбільша кількість користувачів – 30 мільйонів;
3. Kakao Bank (Південна Корея) – лідер за обсягом залучених інвестицій – 2,5 млрд. дол. [3].

Згідно з дослідженням AT Kearney, клієнтська база європейських необанків з 2011 року зросла більш ніж на 15 мільйонів. З іншого боку, клієнтська база роздрібних банків скоротилася на 2 мільйони. Очікується, що до 2023 року необанки Європи завоюють до 85 мільйонів клієнтів, охоплюючи понад 20 % населення віком від 14 років [4].

У порівнянні з Європою, США, схоже, відстають у зростанні небанкінгу. Важливо зазначити, що США є домом для деяких із найстаріших необанків, таких як Simple (заснований у 2009 році), Moven (заснований у 2011 році), а також деякі відносно нові необанки, такі як Chime, Varo та Aspirations. Однак за останні 10 років необанківська справа не залучила клієнтів із США, і лише 3% міленіалів відкрили первинний поточний рахунок у банку, який працює лише в цифровому форматі.

У Латинській Америці є кілька цікавих кейсів, наприклад Nubank, який нещодавно оцінили в 10 мільярдів доларів – він досяг експоненційного зростання кількості клієнтів. Проте реальне зростання розкривається в регіоні АРАС, де багато країн формують власні віртуальні банківські режими. Гонконг, Тайвань та Сінгапур вже запровадили ліцензування віртуальних банків, тоді як Таїланд та Малайзія, як очікується, наслідуватимуть їх у найближчі роки [4].

Як і в іншому світі, в Азії спостерігається зростання попиту на банки, що працюють лише в цифровому форматі. Інтернет-банкінг набув популярності в цьому регіоні через обмеження карантину та віддалену роботу. Згідно зі звітом KPMG за 2019 рік, приблизно 73% жителів Південно-Східної Азії не мають банків. У той час лише 5% населення Камбоджі мали банківський рахунок. Через тривалий процес отримання кредитів від традиційних банків Південно-Східна Азія знайшла необанки життєздатною альтернативою [5].

У той час як необанки експоненціально зросли в Сполучених Штатах, Європі та на Близькому Сході, в деяких частинах світу, включаючи Азію та Африку на південь від Сахари, ця галузь майже не задіяна.

Економічна нерівність, неписьменність та відсутність інфраструктури в Африці призвели до того, що значна частина населення не може отримати доступ до банківських послуг. За даними Світового банку, близько 95 мільйонів людей у країнах Африки на південь від Сахари не мають доступу до банківських послуг [5].

В Україні мобільні банки працюють у симбіозі із традиційними, бо виконувати всі вимоги Нацбанку самостійно їм складно. Традиційний банк бере на себе виконання вимог Нацбанку та відповідає перед ним за факапи, а мобільний банк надає технології, робить маркетинг. Юридично гроші видає у кредит чи приймає на рахунок традиційний банк, але робить це через мобільний банк.

У той час як деякі традиційні фінансові установи впроваджують системи цифрових фінансових послуг, необанки розвиваються в геометричній прогресії та проникають на нові ринки в інших регіонах. Всього за три роки глобальна клієнтська база необанків зростає з 2 мільйонів до 15 мільйонів, а кількість необанків зростає приблизно з 70 до понад 300 [5].

Як і всі фінансові установи, необанки мають свої плюси і мінуси. Ключ до їхнього успіху полягає у задоволенні потреб сегмента ринку, а також у прийнятті правильної технології, бізнес-стратегії та робочої культури.

Щоб необанки збільшили своє поглинання клієнтів, що розбираються в цифрових технологіях, їм треба направити більше свого доходу на маркетинг. Проте перемогти у цій битві буде непросто, особливо тому, що традиційні банки можуть вкладати набагато більше коштів у цю сферу. Більш плідний підхід може бути у тому, щоб необанки займали нішеві точки продажів, а не конкурували на усіх фронтах з великими традиційними банками. Вже є докази того, що це відбувається: необанки, такі як Monese, націлені на «кочівників, емігрантів та мігрантів», інші, такі як Soldo, орієнтовані на батьків [6].

Майбутнє необанків виглядає яскравим, і сьогодні чудовий час для розробки необанківських додатків. Криза ще не закінчилася, а швидка цифровізація світу набирає обертів. Все більше людей переходять в Інтернет, а послуги Fintech стають все більш популярними.

Список використаних джерел

1. Glushchenko, Marina & Hodasevich, Naila & Kaufman, Natalia. (2019). Innovative financial technologies as a factor of competitiveness in the banking. [Електронний ресурс] – режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/336805603_Innovative_financial_technologies_as_a_factor_of_competitiveness_in_the_banking
2. Rolfe A. The global state of Neobanks. // Payments Industry Intelligence, 04.01.2021 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.paymentscardsandmobile.com/the-global-state-of-neobanks>
3. Legetsy V. What is the Future of Neobanks? // IdeaSoft, 11.06.2021 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://ideasoft.io/blog/the-future-of-neobanks>
4. Neobanks: A Global Deep Dive. // Prove, 18.01.2022 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.prove.com/blog/neobanks-global-deep-dive>

5. Malyshev A. Neobanking: Stats, Future & Top Software Solutions [2022]. // SDK Finance, 18.02.2022 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://sdk.finance/best-neobank-solutions>

6. Стаття присвячена необанкам. Офіційний сайт фінансового журналу “World Finance” [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.worldfinance.com/banking/the-unstoppable-rise-of-neobanks>

JEL Classification: G21; L14; L86; M31

Завадська Діана Володимирівна
д.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи
Чудновець Світлана Олександрівна
Невмержицький Микита Янович
студенти 3 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН БАНКУ З КЛІЄНТАМИ В ЕЛЕКТРОННОМУ СЕРЕДОВИЩІ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

У тезах розглядається проблематика підвищення дохідності та ефективності ведення бізнесу банківськими установами. Розкрито особливості організації взаємовідносин АТ КБ «Приватбанк» з клієнтами. Визначено проблеми та ключові напрямки діяльності банку для побудови / оптимізації процесів взаємодії з клієнтами в електронному середовищі

Ключові слова: банк, клієнт, взаємовідносини, клієнтоорієнтований підхід, CRM-система, зони автоматизації.

Сучасний ринок банківських послуг характеризується високим рівнем конкуренції, посиленням вимог клієнтів до якості пропонованих продуктів та послуг, рівнем сервісу, а також зниженням ефективності інструментів традиційного маркетингу. У таких умовах більшість банків зіткнулося із зменшенням попиту на продукти та послуги, скороченням прибутку та відтоком клієнтів. Для того щоб вижити банківські установи змушені шукати нові та дієві шляхи реалізації своїх продуктів та послуг, залучення нових та утримання існуючих клієнтів.

Широкого поширення набула концепція управління взаємовідносинами з клієнтами, заснована на використанні інформаційних технологій. Впровадження сучасних інформаційних технологій у банках створює умови для більш ефективної роботи з інформацією, пов'язаною з обліком клієнтів та задоволенням їх потреб, дозволяє отримати нові канали для реалізації продуктів і послуг, розширити нішу на ринку за рахунок створення конкурентної переваги, що полягає в наявності великої кількості постійних клієнтів.

В рамках даної роботи розглянемо можливості організації взаємовідносин банківської установи з клієнтами в електронному середовищі за допомогою CRM-системи, сутність використання якої базується саме на концепції управління взаємовідносинами банку з клієнтами.

Для прикладу обраний АТ КБ «Приватбанк». Перше, що необхідно зробити, – це надати оцінку можливостей побудови процесів взаємодії банку з клієнтами, а саме:

1. Визначити ключові аспекти клієнтоорієнтованого підходу.

АТ КБ «Приватбанк» позиціонує себе як клієнтоорієнтований банк. Відповідно до головної мети, АТ КБ «Приватбанк» прагне бути надійним помічником як для фізичних осіб та бізнесу, так і підтримувати розвиток економіки загалом.

Основне призначення – місія, АТ КБ «Приватбанк» полягає у допомозі економіці розвиватися, бізнесу – зростати, а приватним клієнтам – здійснювати мрії, надаючи фінансові послуги найвищої якості.

Щодо політики взаємовідносин із клієнтами, то АТ КБ «Приватбанк»:

- прагне до найвищих стандартів обслуговування клієнтів, захищає інтереси кожного клієнта;
- розвиває нові операції, продукти та напрямки, сповідуючи принцип розумного консерватизму;
- прагне до прозорості у відносинах з клієнтами та надання їм надійної інформації про свої послуги;
- зацікавлений у встановленні довгострокових відносин з клієнтами.

Відмітимо, що клієнтоорієнтований підхід має проявлятися на всіх етапах співробітництва клієнта з банківською установою. Для встановлення і підтримання якісного зв'язку з клієнтами, АТ КБ «Приватбанк» дотримується п'яти основних принципів клієнтоорієнтованості, а саме:

Принцип 1 – «Сумлінність».

Виходячи з коментарів, які залишають клієнти АТ КБ «Приватбанк», можна зробити висновок, що банк чітко та відповідально виконує свою роботу. Також у загальних правилах, розміщених на офіційному веб-сайті, можна побачити такі пункти, як:

Сумлінне дотримання всіх спеціальних вимог, правил та принципів діяльності, встановлених законодавством та міжнародними стандартами банківської діяльності.

Прагнення досягти високих стандартів діяльності у сфері AML/CFT, формування найкращих банківських практик при застосуванні превентивних методів контролю, виявлення та впровадження провідних моделей та технологій у сфері AML/CFT (протидія відмиванню коштів і фінансування тероризму) тощо.

Принцип 2. – «Знати потреби свого клієнта».

Знову таки, відповідно до загальних правил, розміщених на офіційному веб-сайті, принцип «Знати потреби свого клієнта» реалізується в АТ КБ «Приватбанк» шляхом:

збирання інформації з метою формування уявлення про клієнта, природу його діяльності, рівень операцій, що плануються ним проводити шляхом опитування клієнта та документального фіксування отриманої інформації.

Принцип 3. – «Уміння зрозуміти і прийняти точку зору клієнта».

На сторінці офіційного веб-сайту АТ КБ «Приватбанк», зазначено, що: «Безперечно, в роботі для нас найголовніше – довгострокові відносини з клієнтами. Саме тому ми пропонуємо кожному те, що потрібне саме йому. Ми ставимо інтереси клієнта на перше місце при вирішенні абсолютно різних завдань і захищаємо його від ризиків, що виникають як у фінансовому світі, так і в правовому середовищі, що стрімко змінюється».

Також відзначимо, що в період пандемії COVID-19, АТ КБ «Приватбанк» перейшов на онлайн-формат спілкування з клієнтами, розширив часові межі робочого дня. Втім, АТ КБ «Приватбанк» й раніше не обмежувався вісьмома годинами, але в зазначених умовах це стало цілком природним.

Принцип 4. – «Увага до дрібниць».

АТ КБ «Приватбанк» завжди прислуховується до потреб своїх клієнтів, робить все, щоб обслуговування було зручним та безпечним. Тому в банку було створено більше 176 сервісів та дистанційне обслуговування, призначених для ефективного здійснення операції з ведення рахунків клієнтів всіх сегментів. А в період пандемії COVID-19 командою АТ КБ «Приватбанк» було забезпечено повний безконтакт завдяки віртуальним карткам, з можливістю миттєвого їх оформлення через застосунок Приват24 у смартфоні.

Принцип 5. – «Уміння випереджати очікування клієнтів».

Принцип клієнтоорієнтованості «Уміння випереджати очікування клієнта» напевно є найскладнішим у виконанні банком в сучасних умовах функціонування. Цей принцип полягає в тому, що банківська установа має систематично дивувати своїх клієнтів. Банку необхідно обслуговувати клієнтів трохи краще, ніж від нього очікувалося, і тоді перші будуть задоволені.

Зауважимо, що в АТ КБ «Приватбанк» оновлення продуктового ряду відбувається щороку з урахуванням потреб нових клієнтів. До того ж, АТ КБ «Приватбанк» активно залучає клієнтів до відкриття нових карток з бонусами. Подібна стратегія маркетингу вважається в банку необхідною для можливості залучання як нових клієнтів, так і утримання існуючих.

До «випередження очікування клієнтів» можна віднести й послугу «Копилка» – сутність якої полягає у можливості зберігання грошей з будь-якої картки та самостійного встановлення мети накопичення коштів.

На завершення цього підрозділу відмітимо, що у грудні 2020 року в АТ КБ «Приватбанк» було відкрито відділення нового формату, Concept Store Банку, в якому поєднані сучасний дизайн, найсучасніші технології та відмінний банківський сервіс. Забезпечення синергії онлайн та офлайн мережі, де кожен може отримати необхідну банківську послугу завдяки інноваціям та новітньому сервісу є основою створення позитивного клієнтського досвіду, стратегію та базовим принципом бізнес-моделі банку.

2. *Визначити ключові проблеми та ключові напрямки діяльності банку для побудови / оптимізації процесів взаємодії з клієнтами.*

Для визначення ключових проблем АТ КБ «Приватбанк», звернемося до пріоритетних напрямків його діяльності за 2020-2024 рр. Отже, пріоритетними

напрямами в діяльності банку було і залишається підвищення якості процесів обслуговування клієнтів, «...», вдосконалення та розробка банківських продуктів/послуг, оптимізація інфраструктури.

Відповідно до зазначеного вище, АТ КБ «Приватбанк»:

➤ приділяє значну увагу сфері досліджень і розроблень, стимулюючи розвиток інновацій в організації (технології Data Science, Machine Learning, використання Agile методів в управлінні проектами тощо).

➤ постійно вдосконалює систему управління банком та персоналом, підвищує оперативність управління, усуває бар'єри між підрозділами і піднімає рівень кооперації взаємодії.

Серед основних причин вдосконалення організаційної структури управління банком виділяються: централізація функцій на рівні head-office (головного офісу); максимальне спрощення процесів та уникнення дублювання функцій, підвищення рівня автоматизації; підвищення ефективності взаємодії між мідл-офіс і фронт-офіс (відділеннями).

Таким чином, ми можемо передбачити *дві можливі проблеми* АТ КБ «Приватбанк»:

1 - нерівномірність продажів продуктів та послуг;

2 - низький рівень продажів продуктів та послуг.

Таке припущення було зроблено виходячи з того, що банк є інноваційним та не зупиняється в розвитку своїх інновацій. Це потребує чіткого визначення цільових клієнтів серед груп клієнтів (новатори, послідовники, адаптери, консерватори) та їхньої частки в загальній структурі банківського ринку, постійного проведення маркетингових досліджень ринку (відстеження зміни поведінкових ознак клієнтів) та заходів із створення попиту на нові продукти та послуги банку та просування на ринку.

Також зазначимо, що у зв'язку з обраними пріоритетними напрямками в діяльності, місією та політикою взаємовідносин з клієнтами, банк зіштовхнеться із зростанням клієнтської бази, збільшенням асортиментного ряду, кількості співробітників та нарощуванням інформації, що обробляється. Тому, для вирішення зазначених проблем АТ КБ «Приватбанк», було визначено *такі цілі*:

Мета 1. Забезпечити рівномірність продажів за рахунок управління потоком потенційних клієнтів.

Мета 2. Зростання продажів за рахунок оптимізації процесів продажів.

Вирішення поставлених цілей та завдань потребує впровадження в АТ КБ «Приватбанк» CRM-системи.

За даними Nucleus Research, найкращий економічний ефект від впровадження CRM-системи досягається при автоматизації робочих процесів маркетологів та менеджерів із продажу, а також працівників контакт-центру.

Розглянемо кожну із зон автоматизації, – ключових напрямків діяльності АТ КБ «Приватбанк», пропонованих нами для побудови / оптимізації процесів взаємодії з клієнтами, докладніше.

Автоматизація продажів відбуватиметься за рахунок:

✓ Створення єдиної бази контактів та контрагентів. Зберігання контактних даних та адрес з можливістю перегляду на карті, профілів у соціальних мережах, структур організацій та взаємозв'язків усередині холдингів. Така база дозволить вибудовувати правильну стратегію взаємодії та поліпшувати взаємовідносини з контрагентами та контактами.

- ✓ Отримання даних із соціальних мереж.
- ✓ Сегментації клієнтської бази для розуміння структури.
- ✓ Збереження історії взаємин із клієнтами.
- ✓ Дзвінків клієнтам із системи, прослуховування записів розмов, відео-дзвінків з колегами.

- ✓ Управління продажами.
- ✓ Аналітики продажів.

Автоматизація маркетингу відбуватиметься за рахунок:

✓ Наповнення бази соціально-демографічними даними. Інформація про галузь та розмір компанії, географію, знаменні події та кар'єру контакту допоможе краще зрозуміти потреби клієнтів та вибудувати персональні комунікації.

- ✓ Історії клієнтських подій.
- ✓ Адресної роботи із сегментами аудиторії.
- ✓ Аналізу подій сайту.
- ✓ Аналізу джерел надходження лідів.
- ✓ Налаштування масових розсилок та збирання відгуків для підвищення лояльності клієнтів.

Автоматизація контакт-центру відбуватиметься за рахунок:

✓ Розробки порталу самообслуговування клієнтів, заповнення бази знань запитаннями, що часто задаються, та відповідями для забезпечення максимальної швидкості закриття звернень та гарантії високої якості обслуговування.

- ✓ Аналізу ефективності комунікацій.

- ✓ Єдиного вікна оператора.

✓ Автоматичної реєстрації звернень по вхідному e-mail, повідомленню на порталі самообслуговування та формі зворотного зв'язку на сайті.

- ✓ Єдиного каталогу сервісів.

В якості висновків до проведеного дослідження зазначимо наступне.

Правильний вибір вендора CRM-системи, чітке формулювання завдань, які має виконувати обрана АТ КБ «Приватбанк» CRM-система, а також ретельне освоєння функціональності CRM-системи персоналом сприятиме зростанню продажів та прибутку, продуктивності та ефективності ведення бізнесу. Це в результаті збереже конкурентні переваги на ринку – кількість постійних клієнтів, та забезпечить їх перетворення на лояльних.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua>.
2. Клієнтоорієнтованість: основні принципи. URL: <https://bc-club.org.ua/guidebook/articles/klientoorientovanist-osnovni-pryncypu.html>.
3. Campbell Ian. Enterprise Technology Buyer's Guide, 2018. Nucleus Research. URL: http://nucleusresearch.com/downloads/2018_enterprise_technology_buyers_guide.pdf.

JEL Classification: E58

Завадська Діана Володимирівна
д.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи
Завадський Віталій Володимирович
студент 1 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ГРОШОВА БАЗА: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ОЦІНКА СТАНУ В УКРАЇНІ

У тезах розглядається проблематика розуміння сутності та призначення грошової бази. Розкрито особливості складання показників визначення величини грошової бази. Проведено аналіз структурних змін грошової бази в Україні за 2017-2021 рр..

Ключові слова: грошова база, елементи грошової бази (готівковий, безготівковий), структура, динаміка змін.

Грошова база або монетарна база (з англ. Monetary base) — це сукупність готівкових коштів, випущених в обіг Національним банком України, коштів обов'язкових резервів, коштів на кореспондентських рахунках та інших коштів інших депозитних корпорацій (банків), коштів державних нефінансових корпорацій і домашніх господарств (працівників Національного банку) у Національному банку України.

Грошова база – це сукупність зобов'язань Національного банку України в національній валюті, що забезпечують зростання грошових агрегатів і кредитування економіки [1].

Грошова база – це показник, що характеризує емісійний потенціал банківської системи.

Показник грошової бази не є ще одним агрегатом грошової маси.

Відмітимо, що:

1. *Грошова база є показником бази фінансування, яка є основою для формування грошових агрегатів, а не самим грошовим агрегатом.*

Грошова база включає в себе весь запас готівки, який знаходиться в обігу поза банківською системою та в касах банків, а також обсяг резервів комерційних банків, що зберігаються в Центральному банку. Найбільшу ліквідність має саме ця частина грошової маси. Саме тому цей показник називають високоефективними грошима (грошима «підвищеної ефективності») або резервними грошима.

2. *Особливістю показника грошова база є те, що він характеризує ступінь впливу Центрального банку на грошову масу.*

Показник грошової бази характеризує грошово-кредитні зобов'язання Центральному банку в національній валюті, які забезпечують зростання

грошової маси. Тому цей показник ще інколи називають грошима центрального банку.

Грошова база використовується Національним банком України як один із основних показників грошово-кредитної політики, і часто друкується пресою разом з грошовими агрегатами.

Грошова база включає запаси всієї готівки, яка перебуває в обороті поза банківською системою та в касах банків, а також суму резервів комерційних банків на їх кореспондентських рахунках у Національному банку України.

Величину грошової бази Γ_6 можна визначити:

1) за формулою [2]:

$$\Gamma_6 = M_0 + M_k + M_{рез} + M_{коррах} , \quad (1)$$

де M_0 — сума готівки, що перебуває поза банками; M_k — сума готівки в касах банків (залишок готівки в касах банків); $M_{рез}$ — обов'язкові резерви банків в Національному банку України (нормативні резерви); $M_{коррах}$ — сума грошових коштів, які перебувають на кореспондентських рахунках банків у Національному банку України (наднормативні резерви).

Готівковий елемент ($M_0 + M_k$) грошової бази відрізняється кількісно від готівкового агрегату M_0 — більший на суму готівки в касах банків.

Безготівковий елемент ($M_{рез} + M_{коррах}$) грошової бази відрізняється і якісно, і кількісно від безготівкового елемента грошових агрегатів M_1, M_2, M_3 . Він являє собою суму зобов'язань Національного банку України перед комерційними.

Безготівкові елементи грошових агрегатів — це зобов'язання комерційних банків перед своїми клієнтами. Вони формуються комерційними банками як за рахунок коштів, одержаних від Національного банку України, так і за рахунок створення грошей самими комерційними банками в процесі кредитної діяльності через механізм грошово-кредитного мультиплікатора. Завдяки цьому обсяг кожного з грошових агрегатів (крім M_0) перевищує обсяг грошової бази на суму грошей, створену банками завдяки грошово-кредитній мультиплікації.

Елемент грошової бази ($M_k + M_{рез} + M_{коррах}$) представляє собою резерви комерційних банків (резервні кошти банків та інші кошти).

2) за формулою [1]:

$$\Gamma_6 = \Gamma_k + D_p , \quad (2)$$

де Γ_k — це готівкові кошти в обігу, до яких належать банкноти та монети, емітовані Національним банком України, за винятком банкнот і монет у сховищах Нацбанку, касах і банкоматах установ Національного банку України. D_p — переказні депозити, які включають зобов'язання НБУ за коштами на кореспондентських рахунках, коштами обов'язкових резервів та іншими коштами на вимогу інших депозитних корпорацій, а також коштами на рахунках

інших фінансових корпорацій, нефінансових корпорацій та домашніх господарств (працівників Національного банку) у національній валюті у Національному банку України.

Обсяг, структура та динаміка грошової бази за 2017-2021 роки представлена у табл. 1.

Таблиця 1.

Обсяг та структура грошової (монетарної) бази України за 2017-2021 рр.
(станом на кінець періоду)

Період	Грошова база (резервні кошти), млн. грн.	у тому числі, в %:			
		Готівкові кошти в обігу поза банками (M0)		Резервні кошти банків та інші кошти	
2017	399 057	332 546	83,34	66 511	16,66
2018	435 798	363 629	83,44	72 169	16,56
2019	477 491	384 366	80,50	93 124	19,50
2020	595 986	516 085	86,60	79 901	13,40
2021	662 499	581 011	87,70	81 488	12,30

Джерело: складено за даними [3].

Обсяг, структура та динаміка резервних коштів та інших коштів банків України за 2017-2021 роки представлена у табл. 2.

Таблиця 2.

Обсяг та структура резервних коштів та інших коштів банків України за 2017-2021 рр. (станом на кінець періоду)

Період	Резервні кошти банків та інші кошти, млн. грн.	у тому числі:					
		Готівкові кошти в касі банків		Інші кошти (у тому числі кореспондентські рахунки)		Обов'язкові резерви *	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2017	66 511	28 998	43,59	37 513	56,40	46 719	70,24
2018	72 169	36 490	50,56	35 678	49,43	50 297	69,69
2019	93 124	40 675	43,67	52 449	56,32	53 914	57,89
2020	79 901	42 395	53,05	37 507	46,94	54 422	68,11
2021	81 488	46 594	57,17	34 894	42,82	51 878	63,66

Джерело: складено за даними [3].

* довідкові дані

Розглянемо готівковий елемент ($M0 + M_k$).

Готівкові кошти в обігу поза банками ($M0$) – це готівка в обігу (банківські білети та розмінна монета, що перебувають поза банківською системою).

Готівкові кошти в касі банків (залишок готівки в касі) – розмір готівки, що залишається в касі банку на кінець робочого дня.

Зростання обсягу готівкових коштів як в обігу поза банками ($M0$), так і в касах банків призводить до зменшення обсягів кореспондентських рахунків банків. Зменшення обсягу готівкових коштів, навпаки, має наслідком збільшення обсягів кореспондентських рахунків банків.

За даними, представленими в табл. 1, зробимо висновок, що в структурі грошової бази переважають готівкові кошти в обігу поза банками ($M0$), що складають більше 80% протягом 2017-2021 рр. (від 83,34% до 87,70%). Тоді як

на резервні кошти банків та інші кошти приходиться від 16,66% у 2017 році до 12,30% у 2021 році.

Різке зростання готівки поза банками (M_0) в 2020 році після спалаху COVID-19 та застосування карантинних заходів, пояснимо підвищеним попитом на найбільш ліквідні активи як населення України, так і інших країн, що є типовою реакцією населення на зростання невизначеності в періоди криз. Так, у 2020 році співвідношення готівки до ВВП у Польщі зросло на 3,5 в.п. – до 13,8%, Чехії – на 1.4 в.п. до 12,6%, в Україні – на 2,6 в.п. до 13.3% [4].

Поступове послаблення карантинних заходів протягом 2021 року сприяло скороченню попиту на готівкові кошти населення та бізнесу. Також відмітимо, що карантинні обмеження частину бізнесу змусили працювати в «тіні», де все «виключно за готівку» (зростання обсягу готівки припало на банкноти найбільшого номіналу – 500 грн та 1000 грн). До того ж з квітня 2020 року були посилені обмеження фінансового моніторингу, які витіснили частину тіньових операцій в готівку.

Далі розглянемо безготівковий елемент ($M_{\text{коррах}}$).

Кореспондентські рахунки банків – це загальний обсяг коштів на кореспондентських та транзитних рахунках банків, відкритих у Національному банку України. Характеризує обсяг безготівкових коштів, який доступний для негайного здійснення трансакцій банками на відповідний момент часу. Через це за економічним змістом цей показник є тотожним поняттю «ліквідність банківської системи».

За даними, представленими в табл. 2, зробимо висновок, що загальний обсяг резервних коштів банків та інших коштів за 2017-2021 рр. збільшився на 14977 млн. грн. або на 22,51% ($T_{p\ 2017-2021} = 122,51\%$). У структурі показника, на кінець 2017 року переважають інші кошти (у тому числі кореспондентські рахунки), що складають 56,40%. Тоді, як на кінець 2021 року значна частка резервних коштів банків та інших коштів приходиться на готівкові кошти в касі банків – 57,17% (на кореспондентські рахунки – 42,82%).

В цілому, не дивлячись на коливання обсягу коштів банків кореспондентських рахунках в Національному банку України, протягом 2017-2021 рр. банківська система України демонструє можливість використання безготівкових коштів, як певного активу банків для можливості своєчасного здійснення платежів за зобов'язаннями до запитання у визначені строки.

Досить значні обсяги наднормативних резервів банків (59,71% у січні 2022 року та 79,78% у лютому 2022 року) свідчить про наявність надлишкової ліквідності в банківській системі. Проте, за оцінками НБУ, значні обсяги надлишкової ліквідності в банківській системі не знижують кредитну спроможність банків та не загрожують стабільності фінансової системи.

Розглянемо безготівковий елемент ($M_{\text{рез}}$).

Обов'язкові резерви – це частина активів банку, які використовуються для забезпечення його гарантованої ліквідності.

Обов'язкові резервні вимоги є одним із монетарних інструментів, що використовується Національним банком України для регулювання обсягів грошової маси в обігу й управління грошово-кредитним ринком. Дія цього інструменту полягає у зміні Національним банком України нормативу резервування, в межах якого банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати на коррахунку в Національному банку України.

Очевидним результатом зниження нормативів обов'язкового резервування в національній валюті може бути зростання як депозитів у національній валюті (політика банків щодо залучення депозитів саме в національній валюті), так і зростання обсягів кредитування.

Так, протягом 2017-2021 років обсяг обов'язкових резервів ($M_{рез}$) в структурі резервних коштів банків та інших коштів мав тенденцію до зростання в абсолютному вираженні на 5159 млн. грн або на 11,04% (у 2018-2019 роках – на 3578 млн. грн. або на 7,65%, у 2019-2018 роках – на 3617 млн. грн. або на 7,19%, у 2020-2019 роках – на 508 млн. грн. або на 0,94%) при одночасному скороченні як у структурі (на 6,58% з 70,24% у 2017 році до 63,66% у 2021 році), так і у відносному вираженні: на кінець 2021 року зменшення відбулося на 4,67% (або на 2544 млн. грн – з 54422 млн. грн. до 51878 млн. грн., $T_p 2021-2020=95,32\%$). Протягом 2017-2020 років відбувалося поступове зменшення темпів росту показника – $T_p 2018-2017=107,65\%$, $T_p 2019-2018=107,19\%$, $T_p 2020-2019=100,94\%$).

Також відмітимо, що Національний банк України планував з 11 березня 2022 року на 2 в. п. підвищити норматив обов'язкових резервів за поточними рахунками в гривні, а також за коштами в іноземній валюті [5].

Підвищення вимог до обов'язкового резервування насамперед пояснювалося необхідністю посилення процентного каналу монетарної трансмісії шляхом управління структурним профіцитом ліквідності в банківській системі й загалом на послаблення інфляційного тиску (станом на 20.01.2022 Національний банк погіршив прогноз інфляції на 2022 рік з 5% до 7,7%, зважаючи на реалізацію низки проінфляційних чинників).

Крім того, це сприяло б зростанню обсягів строкових залучень банків за одночасного збереження ролі обов'язкового резервування у стимулюванні дедоларизації економіки України.

08.03.2022 року рішенням Правління Національного банку України від 8 березня 2022 року № 114-рш «Про внесення зміни до рішення Правління Національного банку України від 23 листопада 2017 року № 752-рш» [6] повернуто значення нормативів обов'язкового резервування до рівнів, які існували до ухвалення лютого рішення про їх підвищення [7].

Отже, з 10.03.2022 року, як і раніше:

- норматив формування банками обов'язкових резервів у національній валюті за коштами на вимогу становить 0% (передбачалося збільшення до 2%);
- норматив формування банками обов'язкових резервів в іноземній валюті становить 10% (передбачалося підвищення до 12%).

Зазначене рішення, з врахуванням погіршення прогнозу інфляції на 2022 рік з 5% до 20% через нестабільну ситуацію всередині країни, дасть змогу банкам використовувати додаткові ліквідні кошти в період дії воєнного стану та відповідно й надалі підтримувати належний рівень ліквідності банківської системи.

Список використаних джерел

1. FINBALANCE. Фінанси та економіка. НБУ: зростання грошової маси в 2021-му сповільниться до 13,8% URL: <https://finbalance.com.ua/news/nbu-zrostannya-hroshovo-masi-v-2021-rotsi-spovilnitsya-do-138>
2. Деньги и кредит: Учебн. Пособие для изучения дисциплины / коллектив авторов кафедры банковского дела по рук. к.э.н., доцента Л.В. Кузнецовой; Одесский государственный экономический университет. – Одесса: ВМВ, 2005. – 302 с.
3. Національний банк України. Статистика. Грошово-кредитна статистика. Огляд депозитних корпорацій (Національного банку України та банків). Оперативні дані URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>
4. Зростання обсягу готівки в обігу поза банками в 2021 році сповільнилося до 12,5% URL: <https://finbalance.com.ua/news/zrostannya-obsyah-hotivki-v-obihu-poza-bankami-v-2021-rotsi-spovilnilosya-do-125>
5. Національний банк змінює вимоги до обов'язкових резервів банків для посилення монетарної трансмісії. – Національний банк України. Новини. Медіа-простір. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-zminyuye-vimogi-do-obovyazkovih-rezerviv-bankiv-dlya-posilennya-monetarnoyi-transmisiyi>
6. Рішення Правління Національного банку України «Про внесення змін до рішення Правління Національного банку України від 23 листопада 2017 року № 752-рш» – Національний банк України. Нормативна база. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_08032022_114_rsh
7. Скасовано рішення про підвищення нормативів обов'язкового резервування. – Національний банк України. Новини. Медіа-простір. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/skasovano-rishennya-pro-pidvischennya-normativiv-obovyazkovogo-rezervuvannya>

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 4
«СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ»

JEL Classification: I21, I23

Єгоричева Світлана Борисівна
д.е.н., професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та
оподаткування
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна

АДАПТАЦІЯ ФОРМ І МЕТОДІВ ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ
У СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ

У тезах визначено актуальність і доцільність організації дослідницького навчання майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Відзначено відмінності науково-дослідницької та навчально-дослідницької діяльності студентів, їх вплив на формування компетенцій випускників, а також запропоновані деякі форми їх реалізації.

Ключові слова: *дослідницьке навчання, освітній процес, студент, науково-дослідницька діяльність, навчально-дослідницька діяльність.*

Система вищої освіти в Україні переживає сьогодні полівекторний процес оновлення. Необхідність реформування вищої школи у значній мірі пов'язана з тим, що зараз стають затребуваними, насамперед, конкурентоспроможні випускники, які можуть самостійно вибудувувати траєкторію своєї професійної діяльності, вміють працювати з великим обсягом інформації, нестандартно мислити, демонструють високий рівень адаптивності до постійно змінюваних соціальних умов і запитів сучасного ринку праці, мають розвинені комунікативні навички, здатні до навчання протягом усього життя. На наш погляд, все це неможливо без формування дослідницької компетенції у період навчання студентів на економічних спеціальностях закладів вищої освіти.

У сучасних стандартах вищої освіти, за якими здійснюється навчання студентів бакалаврату та магістратури, закладена необхідність залучення молоді до науково-дослідницької діяльності в рамках навчального процесу, і це є обов'язковою складовою моделі підготовки фахівця з вищою освітою. Отже, одним із основних завдань вищої економічної освіти на сьогоднішньому етапі її розвитку є не просто надання студентам готових знань і рішень, а навчання їх самостійно добувати інформацію, вміти її опрацювати і шукати нестандартні рішення.

З цієї точки зору, дослідницький підхід до навчання не тільки не заважатиме навчальній діяльності, а й значно полегшить процес отримання знань. Саме тому процес навчання у вищій школі повинен переорієнтовуватися з навчально-освітнього на науково-освітній. У зв'язку з цим, актуальною стає проблема організації дослідницького навчання студентів, зокрема, економічних спеціальностей.

Введення нових освітніх стандартів дозволяє більш чітко розмежувати види наукової роботи студентів у закладі вищої освіти. Вже згадана нами проблема не є новою. Потреба сучасного суспільства в людях, здатних швидко переорієнтуватися на актуальні сфери виробництва, які володіють установкою на самовдосконалення й самоорганізацію, змінює ставлення до освітнього процесу у напрямі злиття науки з процесом навчання.

Питання дослідницького навчання розглядали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Так, психолого-педагогічним проблемам дослідницької діяльності студентів присвячено роботи науковців О. Артеменко, О. Мороза, А. Шерудила, Л. Сущенко та ін. У своїх дослідженнях Р. Вернидуб, М. Князян, В. Майборода, І. Ромащенко розглядають дослідницьку компетентність як ключовий компонент професійної компетентності. Вивчали теоретичні засади організації дослідницької діяльності студентів Т. Голуб, В. Луговий, О. Набока, О. Ярошенко та ін.

Відповідно до цих досліджень та практики викладання, виділяються два види дослідницької діяльності студентів у закладі вищої освіти:

- дослідницька діяльність студентів, вбудована в освітній процес у рамках навчального плану (в цьому випадку її прийнято називати навчально-дослідницькою діяльністю);

- дослідницька діяльність студентів, що виходить за межі освітнього процесу (цей вид діяльності зазвичай називають науково-дослідницькою).

Таке чітке розмежування наукової роботи студентів є важливим, оскільки воно дозволяє більш точно підкреслити різні кінцеві цілі таких видів діяльності. Науково-дослідницька діяльність, здійснювана за межами освітнього процесу, відноситься до одного з видів діяльності, яким може займатися студент у період навчання: навчальна (це основний вид діяльності, якою охоплені всі студенти ЗВО), наукова, громадська, спортивна, творча. Вибір видів діяльності в цьому випадку визначається особистим інтересом студента і його здібностями.

Кожен з цих видів діяльності спрямований на отримання конкретного результату. Метою дослідницької діяльності є отримання нового наукового знання, об'єктивно нового результату. Такий вид діяльності доступний лише окремим найбільш здібним студентам, оскільки отримання дійсно нового для науки знання у період навчання в університеті – явище вкрай рідкісне.

Навчально-дослідницька діяльність має свою специфіку. Її головною метою є не отримання нового наукового знання, а, насамперед, розвиток особистості студента. Навчально-дослідницька діяльність – це діяльність, головною метою якої є освітній результат (не обов'язково науковий, тобто той, що відрізняється новизною), вона спрямована на навчання студентів дослідницькими методами і прийомами при отриманні знань, розвиток у них здатності до дослідницького типу мислення, формування особистісної позиції студента. Основною функцією навчально-дослідницької діяльності й її результатом є активізація пізнавальної діяльності студентів, розвиток прагнення до пізнання та перетворення себе і навколишньої дійсності за законами наукового дослідження. Тому у навчально-дослідницьку діяльність повинні бути залучені всі студенти закладу вищої освіти. Зазвичай, підсумком цього виду наукової діяльності є підготовка та захист випускної кваліфікаційної роботи, процес захисту якої повинен виявити здатність і готовність майбутнього випускника до використання наукових методів і підходів у професійній діяльності [1, с. 55-56].

Таким чином, поняття науково-дослідна та навчально-дослідницька діяльність студентів взаємопов'язані, але не є тотожними. Взаємозв'язок цих понять обумовлений тим, що вони є різними видами дослідницької діяльності і спрямовані, насамперед, на розвиток дослідницької культури студентів. Різниця названих понять полягає в характері результату: науково-дослідницька діяльність студентів передбачає отримання нових наукових знань, що мають загальнокультурний значення. У навчально-дослідницької діяльності студент набуває суб'єктивно нові знання, які є новими і особистісно значущими для нього.

Як правило, у вітчизняних університетах створюються достатні умови для здійснення науково-дослідницької діяльності студентів. Ті, хто мають схильність до здійснення цієї діяльності, залучаються до наукової роботи кафедр, працюють з науковими керівниками, беруть участь у виконанні наукових проектів [2]. Студенти готують наукові роботи на всеукраїнські конкурси за спеціальностями і спеціалізаціями, виступають з їх захистами. Проводяться наукові студентські конференції, де учасники презентують результати своїх наукових досліджень, видаються збірники студентських наукових статей, а кращі молоді науковці разом зі своїми керівниками публікують статті у фахових наукових виданнях. Як правило, на кафедрах функціонують наукові студентські гуртки.

Організацією ж навчально-дослідницької діяльності повинні бути охоплені всі студенти, і вона має здійснюватися під час навчальних занять. Правильна організація дослідницької діяльності в рамках навчального процесу може дати

необхідний результат, адже саме цього потребують студенти. На наш погляд, така робота повинна бути вплетена в зміст навчальних занять різних видів: в лекційні, практичні та лабораторні заняття.

Втім, як правило, з робочих навчальних програм навчальних дисциплін складно отримати повне уявлення про те, яким чином може формуватися дослідницька компетенція в освітньому процесі. В якійсь мірі це пов'язано з тим, що в переважній більшості програм зміст навчальних занять подано дуже обмежено і включає тільки план заняття. Дослідницька робота студентів в рамках дисципліни, зазвичай, обмежена наведеною тематикою рефератів і доповідей. Однак тематика рефератів і доповідей нерідко подається окремо від змісту занять, що ускладнює розуміння того, до якого конкретно заняття повинна бути підготовлена дослідницька робота. У тих випадках, де до дисципліни, за якою розроблена робоча програма, є методична розробка викладача до проведення практичних занять, завдання найчастіше носять репродуктивний характер. Практично відсутні завдання творчого, пошукового, дослідницького характеру, спрямовані на формування наукового типу мислення. Відсутні рекомендації щодо виконання такого роду завдань.

Таким чином, можна зробити висновок, що формування дослідницької компетенції на навчальних заняттях – це одне з найскладніших завдань, що стоять перед закладами вищої освіти. Механізми цієї роботи не представляються ясними і вимагають подальшої розробки. Хоча варто зазначити, що на рівні магістратури формуванню дослідницької компетенції у студентів відводиться значно більше часу. Як правило, завдання, які виконують магістранти, мають творчий, пошуковий характер, орієнтовані на вивчення і аналіз значного обсягу літератури, статистичних даних та іншої інформації, спрямовані на розширення світогляду студента [3].

Серед форм залучення студентів-магістрантів до навчально-дослідницької діяльності добре зарекомендували себе такі форми, як «міні-дослідження». Міні-дослідження – це організація і проведення навчальної науково-дослідної роботи студентів за темами дисципліни, що вивчається. Цілями міні-дослідження є: більш глибоке проникнення у зміст досліджуваної дисципліни, ознайомлення з методами і методиками наукового дослідження в даній області, отримання навичок науково-експериментальної роботи, розвиток професійно-важливих якостей і при звичаювання до наукової діяльності.

Проведення кожного дослідження курується викладачем, отримані результати обговорюються у групі. Важливою частиною є оформлення і захист дослідження на міні-конференції в групі. Проведення заняття повторює секційну роботу науково-практичних конференцій. Викладач виступає в ролі керівника секції. Такі заняття сприяють узагальненню матеріалу, розширенню світогляду, систематизації знань по предмету, підвищенню інтересу до дисципліни. У студентів підвищується віра в свої сили. Цей тип занять використовується, зазвичай, на завершення вивчення курсу.

Найбільш позитивним результатом таких зусиль є задоволення студентів від творчої діяльності, обміну думками з одногрупниками, досягнення конкретних результатів. Тому необхідно продовжувати роботу з адаптації вже існуючих форм організації освітнього процесу у закладах вищої освіти до повноцінної реалізації дослідницького навчання.

Список використаних джерел

1. Концепція та методологія реалізації науково-дослідницької діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу університетів : монографія; за ред. О.Г. Ярошенко. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2016. 178 с.
2. Возняк А. Науково-дослідницька діяльність студентів як важливий напрям роботи з обдарованою молоддю. *Вища школа. Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2011. Спецвипуск 7. С. 77–82.
3. Прошкін В. В. Стимулювання студентських наукових пошуків як засіб інтеграції науки й освіти. *Професійна освіта Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2010. № 1. С. 39 – 44.

JEL Classification: I23, I25, L26

Valentina Ciumacenco
*PhD, Associate professor,
Vice-rector for International Relations,
Free International University of Moldova (ULIM)
Chisinau city, Republic of Moldova*

DEVELOPMENT OF DUAL STUDY PROGRAMMES AT UNIVERSITIES OF MOLDOVA: ULIM'S EXPERIENCE

Theses are devoted to issues of dual higher education. The main models of the dual form of education in higher education are described. The experience of piloting this form of education in Free International University of Moldova (ULIM) is described.

Keywords: *dual form of education, higher education, models of dual higher education*

The dual system of higher education, a form of study that links academic studies at higher education institutions with practical training in enterprises, has become steadily more important in recent years. Knowledge based relevant education is strategically important for the economic growth and social development of any country or region.

In a study on the role of higher education in the knowledge society, the authors Krüger and Jiménez have formulated the thesis that the essence of higher education is to provide scientific rationality to the general system of action including the labour market [1]. This does not mean that higher education is naturally linked to research, but that it is based on the same rational principles and that it is oriented towards the transmission of this scientific rationality as a form of social behaviour. This has been and is the essential contribution of the university and higher education to the knowledge society. And this essence of university higher education must also be preserved in dual studies based on learning in work processes. Losing this essence, universities have the risk of becoming an educational institution substitutable for any other type of training centre.

The term 'dual studies' comes from the vocational training of German-speaking countries and it was introduced later into higher education. One of the pioneering initiatives was the model developed in the German region Baden-Württemberg at the beginning of the 1970s, which became a higher education institution, the Duale Hochschule Baden Württemberg (DHBW), with around 33,000 students. Its unique characteristics are the result of participation of training companies in the university and the integration of work experience in all study programs.

The key feature of the dual, practice-oriented degree program is the alternation of 3-month phases with students studying theoretical concepts at the university and receiving practical training from an enterprise or social institution. The students have an employment contract and throughout the entire period, they earn a monthly salary and have an insurance status of employees. The curricula combine practical training with more than 9,000 cooperating companies, with the university education aiming to provide both practice-oriented and academic-based theoretical knowledge.

As regards the dual system in the Republic of Moldova, it should be noted that, currently, no legislative framework exists to regulate dual university studies. The reference is the legislation on dual vocational training studies. More exactly, two references can be taken, on the one hand, the regulation of internships in university education and, on the other hand, the regulation of dual studies in the framework of vocational training.

The Education Code of the Republic of Moldova specifies that in technical vocational education for certain trades / professions dual education may be applied, under the conditions established by the Ministry of Education and Research [2].

Regarding the higher education institutions in the Republic of Moldova, the use of the dual system in the training of future specialists is not attested.

Thus, it becomes necessary to identify a viable Dual Higher Education Model (DHEM), adapted to the specific socio-economic context of the Republic of Moldova, which would ensure a viable dual higher education implementation process.

To identify the current needs of employers and their attitude towards cooperation with academia and to analyse the prospects for the development of dual education in higher education institutions in the Republic of Moldova and Ukraine, an empirical research has been conducted through a questionnaire sent to respondents from both countries [3].

The study was carried out within the Erasmus + COOPERA project "Integration of dual higher education in Moldova and Ukraine", ref. no. 617490-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-CBHE-SP (project webpage <https://coopera-project.ase.md/>).

Based on the study, we could conclude that companies are ready to get involved in the integration of dual higher education in the Republic of Moldova and Ukraine.

The results of the study conducted allowed us to develop a model of DHE, adapted to the existing context in the Republic of Moldova. Namely this DHEM will be used for piloting the dual higher education within Free International University of Moldova (ULIM) in the academic year 2022-2023.

In the case of ULIM, it has been decided to redesign and pilot as Dual the existing master program in *Diplomacy, Security, Business and Communication* offered by the Faculty of International Relations, Political Sciences and Journalism.

Following consultations with the potential ULIM dual partners, it was decided to choose the following training model: 60% of the total number of study hours will be spent at the university, 40% at the company, with the alternation of agreed phases with students studying theoretical concepts at the university and receiving training from the enterprise or social institution.

All lectures and seminars will be held on the university campus and taught by tenured professors and experts. Individual hours will be divided between the university and the company.

The distribution of the study / theoretical and practical hours between the university and company will be organized according to a mixed model, combining both daily work hours/weekly and monthly. Each semester has been divided into sections of academic training at the university and practical experience in the partnering companies.

To conclude, universities offering cooperative and work-integrated education have a comparative advantage in providing their graduates with capabilities needed on the labor market.

References

1. Krüger, K., Jiménez, L. (2009). La función de la educación superior en los modelos sociales de la ‘sociedad del conocimiento’ europea. Barcelona. Retrieved from: http://www.ub.edu/geocrit/la_funcion_social.pdf (accessed May 20, 2022).

2. Codul Educației al Republicii Moldova (2014). Retrieved from: <http://lex.justice.md/md/355156/> (Accessed May 21, 2022).

3. Report of companies needs for dual higher education in the Republic of Moldova and Ukraine (2021). Retrieved from: https://coopera-project.ase.md/wp-content/uploads/2021/12/A1.2_COOPERA_Report-on-companies-needs-fro-DHE_MD_UA_FINAL.pdf (Accessed May 23, 2022).

JEL Classification: I23, I25, L26

Жердецька Лілія Вікторівна
д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету,
м. Одеса, Україна

ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОГЛЯД ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ТА СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Тези присвячено питанням виникнення та розвитку дуальної освіти. Описані основні моделі дуальної форми навчання у вищій освіті. Визначені основні виклики та перспективи запровадження в Україні.

Ключові слова: *дуальна форма навчання, вища освіта, моделі дуальної вищої освіти.*

Розвиток ремесла з кінця середньовіччя до XIX століття можна охарактеризувати як складний період до моменту запровадження права займатися підприємницькою діяльністю чи торгівлею. Основними причинами таких змін стали: відокремлення виробництва і торгівлі, великомасштабні форми виробництва (виробництво і масове виробництво), конкуренція з новими видами товарів (в деяких випадках – з імпортними) та інтеграція ринку за рахунок покращання комунікацій (нових доріг і транспортних засобів).

Початком розвитку дуальної освіти можна вважати підходи до навчання майстрів, які виникли у ремісничих гільдіях. Необхідно зауважити, що з XVI-го по XVIII -е століття діяли професійні правила, такі як-от: період навчання, надбавка за учнівство, відрядження підмастер'я, роки підмастер'я або іспит на свідоцтво майстра. У той час як мандрівники вивчали та поширювали різні техніки роботи. У другій половині XVIII-го століття право займатися торгівлею стало одним з основних економічних прав. Проголошене під час Французької революції право на торгівлю також вперше було введено і в Пруссії в 1810 році. Згодом саме в Німеччині зародилася та набула розвитку система дуальної освіти [1].

Розвиток професійної підготовки та дуальної освіти в Німеччині можна трактувати як частину освітньої системи. Перший законодавчий акт у сфері дуальної освіти було прийнято у 1869 році. Вже в 1897 виходить «Закон про захист ремісників» та «Закон про професійне навчання», які дозволили самозайнятим ремісникам створювати ремісничі палати як юридичні особи публічного права. Робота ремісничої майстерні залежала від звання майстра, а підготовка учнів підлягала «малому свідоцтву про професійну компетентність»

з 1908 року. І лише у 1935 році було введено «велике свідоцтво про професійну компетентність». Після цього майстрам дозволялося проводити навчання лише за професією, за якою вони самі отримали свідоцтво майстра [2].

Поправка 1897 року до закону про торгівлю разом із поправкою 1908 року стали основою «німецької системи» професійної освіти та дуальної системи освіти. Відродження професійного навчання на основі цехів можна розглядати як наслідок швидкого зростання населення – особливо серед молодих чоловіків, що переросло в масову проблему, яку більше не можна було не помічати [2].

Необхідно зауважити, що німецька модель традиційно регламентується державою і є складовою побудови суспільства в цілому. Метою перших законів була інтеграція неповнолітніх пролетарів і нижчого середнього класу в буржуазну національну державу шляхом громадянського виховання. Такий розвиток подій можна інтерпретувати як ключову зміну підходу до професійної школи [2]. Система навчання ремісників також розвивалася і в Англії і у Франції, проте була не такою централізованою, а її подальшого поширення на сферу вищої освіти в цих країнах не відбулося [1].

Сучасна модель дуальної вищої освіти бере свій початок у 1970-х роках. Серед піонерів подвійної моделі навчання Академія у Баден-Вюртемберзі з компаніями Роберта Боша, Standard Elektrik Lorenz і перш за все Daimler-Benz AG. Daimler-Benz розробив концепцію поєднання класичної форми професійного навчання за дуальною системою (наставництва). У 1972 році громадськості була представлена так звана «Штутгартська модель», на основі якої були створені перші Berufsakademien (коледжі високого професійного навчання) у м. Штутгарт та м. Мангейм. Ця дуальна система освіти стала настільки привабливою серед випускників шкіл, що ще в 1982 році уряд федеральної землі Баден оголосив, що етап пілотного проекту нової моделі навчання та навчання був успішно завершений [2].

Нині ця система практикується в кількох країнах, зокрема в Німеччині, Австрії, Угорщині, Боснії та Герцеговині, Хорватії, Сербії, Словенії, Македонії, Чорногорії та Швейцарії, а також у Португалії, Данії, Нідерландах, Франції та Єгипті, і вже кілька років у Китаї та інші країни Азії. Досвід окремих країн наведено в таблиці 1.

Перелічені в табл. 1 країни та моделі дуальної вищої освіти поєднують факт практичного спрямування навчання у ЗВО та тісної співпраці із компаніями-роботодавцями [3]. У той час як рівень державного регулювання відрізняється за країнами: наприклад, як описувалося вище, німецька модель є строго регламентованою, у той час, як у польський підхід є більш гнучким та залишає більше простору для перемовин із роботодавцями.

Таблиця 1

Моделі запровадження дуальної форми навчання у вищій освіті за окремими країнами світу

Країни	Опис моделі
Німеччина	Партнерські компанії відбирають своїх студентів і несуть відповідальність за практичну частину навчання. Поділ навчального року на 3-місячні чверті/семестри є основним принципом дуального навчання. Протягом тримісячного терміну (семестр/чверть) студенти занурюються у навчання в університеті та у навчання на робочому місці, тобто між отриманням теоретичних знань і застосуванням цих знань на практиці. Регламентується державним регулюванням.
Іспанія	Партнерські компанії беруть участь у відборі студентів та відповідають за практичну частину навчання. На дуальне навчання відводиться перелік вибіркового дисциплін. Студенти навчаються 4 години у ЗВО та 4 години в компанії протягом кожного робочого дня. Регламентується державним регулюванням.
Угорщина	Модель орієнтована на запровадження німецького досвіду. Законодавство прийнято в 2015 році. Осінній академічний семестр триває 14 тижнів, зимовий період навчання на робочому місці – 8 тижнів; весняний академічний період – 14 тижнів, літній період навчання на робочому місці – 16 тижнів.
Польща	Немає жорсткого державного регулювання 1 модель. Навчальні заняття проходять щотижня з середи до п'ятниці; у понеділок-вівторок студенти знаходяться на підприємстві. 2 модель. Підприємство - це робоче місце студентів. Студенти заочної форми навчання (part-time students) є частиною дуальної системи навчання. Аудиторне навантаження не суттєво відрізняється від денної форми навчання. Навчальні курси та спеціалізації обираються у співпраці з компаніями. 3 модель. Кожен семестр навчання включає лекції (ЗВО) заняття та майстер-класи (компанія). Цикли майстер-класів та воркшопів за участю експертів-практиків виступають в якості практичної частини навчального процесу, на яку виділяються кредити ECTS. Після першого, другого та третього курсів навчання студент має проходити тримісячне стажування у компанії.

Вважаємо, гнучкість підходу запорукою ефективного запровадження дуальної форми навчання у вищій освіті, яка дозволить реалізувати її основні переваги – покращання рівня практичної підготовки здобувачів, збільшення їхньої мотивації та скорочення періоду навчання й адаптації у компанії.

Запроваджуючи дуальну форму навчання варто враховувати необхідність забезпечення класичної університетської освіти та конвергенції з іншими моделями для можливості реалізації академічної мобільності серед здобувачів ЗВО.

Дослідження виконано в межах проєкту Erasmus + COOPERA project «Integration of dual higher education in Moldova and Ukraine», ref. no. 617490-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-CBHE-SP (<http://oneu.edu.ua/33673-2/>).

Список використаних джерел

1. Greinert Wolf-Dietrich, Geschichte der Berufsbildung in Deutschland; Handbuch der Berufsbildung [History of vocational education and training in Germany, Handbook of vocational education and training]; Editors: Rolf Arnold, Antonius Lipsmeier; ISBN: 978-3-531-15162-5; 2006
2. Wilfried Hesser. Implementation of a dual system of higher education within foreign universities and enterprises. Helmut Schmidt University. April 2018. edoc.sub.uni-hamburg.de/hsu/index.php
3. Monika Pogatsnik. Dual Education: The Win-Win Model of Collaboration between Universities and Industry. Obuda University, Budapest, Hungary. June 2018. <https://doi.org/10.3991/ijep.v8i3.8111>

JEL Classification: I23; I25; G21; G22; L26; Q02

Завадська Діана Володимирівна
д.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

У тезах розглядається проблематика впровадження дуальної форми здобуття освіти у закладах вищої та фахової передвищої освіти в Україні. Розглянуто особливості та основні результати проведення широкомасштабного пілотного проєкту МОН України та грантового проєкту COOPERA Erasmus + у сфері дуальної освіти. Визначено чинники уповільнення впровадження дуальної форми освіти у вітчизняних закладах освіти.

Ключові слова: *дуальна форма здобуття освіти, заклади вищої та фахової передвищої освіти, пілотний проєкт МОН України, грантовий проєкт COOPERA Erasmus +.*

Проблема української освіти полягає у незадоволеності роботодавців якістю підготовки фахівців. Випускники закладів вищої освіти та фахової передвищої освіти отримують належні теоретичні знання, але не мають достатніх навичок для того, щоб одразу після початку своєї трудової діяльності ефективно та якісно працювати на робочих місцях. Одним із підходів, що довів свою ефективність у вирішенні зазначених проблем, є дуальна освіта, започаткована у Федеративній Республіці Німеччина.

Дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації.

В законодавстві України, а саме в Законі України «Про освіту», в Законі України «Про вищу освіту» та в Законі України «Про фахову передвищу освіту» дуальну освіту «легалізовано». Також відмітимо, що в 2018 році розроблено та прийнято Концепцію підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, чим створено відповідні умови для впровадження цієї форми здобуття освіти у діяльність закладів вищої та фахової передвищої освіти.

Саме тому, 15 жовтня 2019 року МОН України наказом № 1296 запровадило проведення широкомасштабного пілотного проєкту у сфері дуальної освіти. В експерименті взяло участь 44 заклади вищої і фахової передвищої освіти та понад 100 роботодавців, – представників великого, середнього та малого бізнесу. У 2021 році, відповідно до наказу МОН України № 991, кількість закладів вищої і фахової передвищої освіти склала вже 79.

Розширення переліку закладів освіти та роботодавців свідчить про їхню зацікавленість до більш тісної співпраці у сфері підготовки фахівців, готовність до додаткового навантаження, яке пов'язане із організацією дуального навчання. Найкраще запровадження дуальної освіти відбувається в тих галузях та регіонах, де відчувається, по-перше, дефіцит кваліфікованих фахівців, по-друге, старіння кадрів на підприємствах. Тому керівники таких підприємств (важка промисловість, електроенергетика, аграрний сектор економіки) прагнуть створити кадровий резерв та скоротити період адаптації випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти до професійної діяльності.

Цікавим є той факт, що серед усієї кількості учасників пілотного проекту 11 із 49 закладів вищої освіти, – це 22%, наразі займаються підготовкою фахівців за дуальною формою здобуття освіти за спеціальностями 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (Вінницький національний аграрний університет, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», Національний університет «Запорізька політехніка», Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, Білоцерківський національний аграрний університет, Університет державної фіскальної служби України, Економіко-технологічний інститут ім. Роберта Ельворті, Луганський національний аграрний університет, Університет банківської справи, Національний університет водного господарства та природокористування) та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» (Вінницький національний аграрний університет, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, Івано-франківський національний технічний університет нафти і газу, Білоцерківський національний аграрний університет, Національний університет водного господарства та природокористування).

Розуміючи потенціал розвитку дуальної форми здобуття освіти, зокрема в межах спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», в Одеському національному економічному університеті 15 січня 2021 року стартував грантовий проєкт COOPERA Erasmus+ «Інтеграція дуальної вищої освіти в Молдові та Україні» (Конкурс Пропозицій EAC/A02/2019 Рішення №617490-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-SBHE-SP Програма ЄС ERASMUS+ Напрямок SBHE, термін дії 2021-2024).

Відповідно до цілей та операційного плану проєкту COOPERA Erasmus +, учасникам робочих груп університетів-партнерів в Україні (Одеський національний економічний університет, Університет «КРОК», Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Ужгородський національний університет) проводяться різні заходи з підвищення обізнаності про проєкт.

Так, 26 листопада 2021 року на базі Одеського національного економічного університету було проведено національний семінар «Дуальна форма вищої освіти в Україні: виклики, проблеми запровадження та перспективи розвитку в рамках проєкту COOPERA». До участі в національному семінарі були запрошені

представники МОН України, підприємств, організацій, установ, ЗВО – учасників пілотного проєкту МОН України, та студенти. Впродовж зустрічі учасники національного семінару обмінялися рішеннями та найкращими практиками, які було враховано при підготовці рекомендацій щодо розробки керівних принципів стосовно впровадження дуальної вищої освіти за підтримки МОН України.

Протягом періоду з 22 жовтня 2021 року по 22 листопада 2021 року відбулося публічне громадське обговорення проєкту наказу МОН України «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття вищої та фахової передвищої освіти, мета розробки якого полягає у:

- створенні правового підґрунтя для підготовки здобувачів вищої та фахової передвищої освіти за дуальною формою та умов для повноцінного впровадження дуальної форми здобуття освіти у закладах вищої та фахової передвищої освіти, підвищенні якості підготовки здобувачів освіти до професійної діяльності та посиленні ролі роботодавців у системі підготовки фахівців.

У обговоренні взяли участь Національний транспортний університет, Відокремлений структурний підрозділ «Верхньодніпровський фаховий коледж Дніпровського державного аграрно-економічного університету», спільні пропозиції учасників проєкту COOPERA (Університет «КРОК», Одеський національний економічний університет, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна Ужгородський національний університет), Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського».

На завершення відмітимо, що перші кроки до впровадження дуальної форми освіти у закладах фахової передвищої та вищої освіти в Україні вже зроблено, проте існують чинники, що сповільнюють цей процес. Перш за все, це питання, пов'язане з неурегульованістю оформлення студентів під час навчання за дуальною формою; по-друге, – це питання, що стосуються прийняття здобувачів дуальної форми здобуття освіти на посади до завершення навчання у закладах освіти та отримання диплому. Усунення проблем, пов'язаних з впровадження дуальної форми освіти у закладах вищої та фахової передвищої освіти на законодавчому рівні та недосконалою співпрацею між закладами вищої та фахової передвищої освіти та підприємствами сприятиме:

- підвищенню якості підготовки фахівців відповідно до вимог ринку праці;
- вирішенню проблем підприємств у кваліфікованих кадрах;
- здійсненню бажань здобувачів працювати на конкретному підприємстві, мати фінансову самостійність та конкурентні переваги щодо можливості працевлаштування.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Розпорядження Кабінету міністрів України № 660-р від 19 вересня 2018 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text>.
2. Щодо запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти. Наказ МОН України №1296 від 15 жовтня 2019 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zaprovadzheniya-pilotnogo-proektu-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti-z-pidgotovki-fahivciv-za-dualnoyu-formoyu-zdobuttya-osviti>
3. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 15 жовтня 2019 року. Наказ МОН України № 991 від 15 вересня 2021 року. https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2019/09/nakaz-mon-991-15.09.2021-zminy-do-1296-1_compressed.pdf
4. Аналітичний звіт за результатами першого року проведення експерименту із запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти відповідно до наказу МОН від 15.10.2019 №1296 «Щодо запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти з підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» / О. Давліканова, Т. Іщенко, А. Чайковська. – Київ, 2020. – 96 с. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16469.pdf>
5. Завадська Д.В. Дисемінація результатів проєкту COOPERA Erasmus + «Інтеграція дуальної вищої освіти в Молдові та Україні» в Одеському національному економічному університеті // Дуальна форма здобуття освіти: успіхи та проблеми другого року запровадження пілотного проєкту у закладах фахової передвищої та вищої освіти України : зб. матер. Міжнар. наук.-прак. Конф. (Київ, 18 листоп. 2021 р.). – Київ: Науково-методичний центр ВФПО, 2021. – С. 107-109. URL: <https://nmc-vfpo.com/wp-content/uploads/2021/12/materialm-konferencziyi-tezy-18-11-2021.pdf>
6. 26 листопада 2021 р. В Одеському національному економічному університеті відбувся національний семінар «Дуальна форма вищої освіти в Україні: виклики, проблеми запровадження та перспективи розвитку в рамках проєкту COOPERA». URL: <http://oneu.edu.ua/2021/12/page/8/>.
7. Звіт за результатами громадського обговорення проєкту наказу «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття вищої та фахової передвищої освіти» в формі пропозицій. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2021/12/21/Zvit.v%20formi.propoz.NO.dual.osvita.v.V-FP-O.20.12.pdf>

JEL Classification: I23, I25, D80

Амброзы Мариан Марианович
канд. фил. н., Доцент кафедры социальных наук
Высшая Школа Международного Бизнеса ISM Словакия Пряшив
г. Пряшив, Словакия

НЕПРАВИЛЬНОЕ ТОЛКОВАНИЕ ТЕРМИНА «ОБЩЕСТВО ЗНАНИЙ»

За последние 15 лет мы стали свидетелями различных интерпретаций термина «общество знаний». Некоторые теоретики видят в этом попытку построить общество выпускников, обладающих в первую очередь компетенциями. Наиболее важными из них будут компетенции, связанные с обучением. В этом восприятии под обществом знаний следует понимать выпускников, способных адаптироваться к разным профессиям, вне зависимости от направленности их образования. Мы воспринимаем эту интерпретацию как неадекватную и вводящую в заблуждение.

Ключевые слова: информация, знания, экономика, образование.

Экономическая взаимосвязь образования и экономики очевидна. Хотя некоторые юристы и политологи указывают на важность свободы в образовательной политике и утверждают, что выбор и обеспечение свободы образования имеет первостепенное значение, необходимо также подчеркнуть огромное значение образования для экономики страны. Конечно, свободный выбор образования должен быть сохранен, но образование, знания можно считать четвертым фактором производства в экономике. Борис Евгеньевич Патон также говорил, что без науки нет государства. Даже уважая свободный выбор образования, мы должны понимать, что основная цель образования состоит, в частности, в подготовке подготовленных специалистов для государственной экономики.

В средствах массовой информации некоторые высокопоставленные академические чиновники заявили, что университетское и высшее образование должно давать более важные компетенции, чем знания. Это связано с тем, что многие выпускники не могут найти работу в своей области, и поэтому их компетенции более важны. Те компетенции, которые связаны со способностью к обучению, сторонники этих взглядов считают наиболее важными. Такие взгляды должны быть отвергнуты, потому что они несут с собой огромный хаос, беспорядок и дезинтеграцию как в сфере образования, так и в экономике.

Чистая рыночная экономика без каких-либо директивных элементов в настоящее время является непреодолимой иллюзией. Исторически это произошло в некоторых штатах в конце 19 века. «Рыночная экономика в чистом виде на практике не существует. Если мы используем термин «рыночная

экономика» сегодня, мы имеем в виду смешанную экономику» (Sabayová 2016, стр. 61). Смешанная экономика имеет черты рыночной экономики. Она поддерживает свободное предпринимательство. В известном историческом споре Кейнс против Фридмана сегодня очень сложно встать на сторону Фридмана. Совершенно неприемлемо представление о том, что экономика не может управляться государством, что она останется полностью в духе Фридмана, для которого корпоративная социальная ответственность вредна.

Если нет значительного совпадения в областях обучения и программ магистратуры, а также вакансий, которые государство должно заполнять, существует большое несоответствие. Эту проблему необходимо решить. Акцент на обучении компетенциям мы не считаем решением. Представление о том, что компетенции важнее знаний, что желание учиться важнее знаний и самих знаний, является неправильным толкованием. Термин общество знаний нельзя путать с обществом людей, которые будут полны компетенций, но их знания не будут на уровне необходимого уровня образования. Одних компетенций, ориентированных на обучение, самообучение и т. д., просто недостаточно. Они означали бы только выпускника, который потенциально способен приобретать и принимать знания, но в настоящее время не имеет их. Исходный объем знаний выпускника необходим для возможности начать работать хотя бы на элементарной должности, адекватной конкретному образованию. Без обобщения этих знаний начать работать невозможно, никакие компетенции не помогут. Идея быстрой переподготовки выпускников профильных направлений и образовательных программ абсолютно неверна. Университеты и колледжи уделяют много сил тому, чтобы их выпускники приобретали знания, необходимые для базовой возможности устроиться на адекватную работу.

Модель, в которой философ работает бухгалтером, инженер-энергетик управляет больницей, а специалист по военной стратегии управляет банком, просто не может работать. И не может быть наоборот. Такая модель означала бы полный хаос, фактически она коренным образом изменила бы смысл университетского образования. Ориентация на компетенции означала бы, что продукт университетского образования становится полуфабрикатом. Если знания вторичны, продукт университета становится дилетантом. Это подняло бы важность образования на уровень, который не только нельзя назвать построением общества знаний, но и не был бы достоин образования. Университет должен выпускать ученого соответствующего уровня образования, ориентированного на конкретную область. Несостоятельна идея универсального полуфабриката, обладающего в первую очередь компетенциями, а затем адаптируемого под множество различных дисциплин.

Расширение понятия постмодернизма в смысле недоверия к метаисториям может происходить и в сторону корректировки понятия общества знаний. Восприятие знания как чего-то особенного, недостижимого в целостном смысле, в основном означает смирение с концепцией ученого. С этим совместимо и неправильное толкование концепции общества знаний как общества,

воспитывающего выпускника с компетенциями. В этой концепции компетенции иерархически выше самих знаний.

Экономические знания в текущей области рассчитываются решающими факторами экономического развития народного хозяйства (Чайка 2022). Как известно, триада информация, знание и понимание представляет собой постепенное обращение (Kassay 2014). Необходимость преобразования информации в знания, конечно же, требует определенных компетенций в качестве основы. Однако этих компетенций недостаточно. Для того чтобы выпускник вуза мог перерабатывать информацию в знания, а затем в знания, он должен иметь в качестве основы значительный объем знаний. Конечно, это будут как профессиональные знания конкретного характера, так и общие знания. Такая база знаний формирует основу для применения информации, которую выпускник классифицирует, отбирает и переоценивает. Основы из другой области, которые богатые с помощью целого комплекса компетенций просто не заменят направленностью той или иной области обучения, тем более, если речь идет об обучении в университете или колледже.

Если мы применим указанные идеи к университетскому пространству, то это будет означать радикальное снижение его качества. Представленные нами идеи совместимы со следующими нежелательными явлениями: финансирование в расчете на одного ученика, общероссийское снижение оценочной планки, сокращение содержания учебных программ по отдельным предметам (особенно начальное и среднее образование).

Эти побочные эффекты можно устранить. Ключом к правильному решению является, прежде всего, интерпретация в докладе концепции общества знаний. Это означает, в частности, повышение уровня образования выпускников всех уровней образования, в той мере, в какой они не воспринимают получение определенного уровня образования как конечное состояние знаний и компетенций. Наоборот, информацию необходимо постоянно получать и превращать в знания. Это процесс на всю жизнь. Осознание этого факта должно идти рука об руку с повышением уровня образования в плане знаний и компетенций. Противоположный процесс будет означать прямо противоположное - отход от построения общества знаний и рост полубразованности и дилетантства.

Общество знаний и его построение — это превосходное видение и проект. Он заполняется очень медленно, недостатком является его неправильное толкование. Некоторые теоретики и лидеры считают, что общество знаний означает смещение акцента образования со знаний на компетентность. Эта идея фактически означала бы создание общества, состоящего преимущественно из полупедагогов и дилетантов. Оно должно быть полностью отвергнуто.

Подтверждение: Вклад является частичным решением проекта IG-KSV-ET-01-2021/12 Этика в контексте его внедрения в общество.

Список источников

1. Čajka, Peter; The Importance of the Knowledge Economy as a Tool for Increasing Competitiveness. In: *Politické vedy* 25 (1), 2014, стр. 238 – 264.
2. Kassay, Štefan; *Podnik a podnikanie V. Učenie a rast*. Bratislava: Veda, 2014, 645 с.
3. Sabayová, Mária; *Základy ekonómie*. Bratislava: Centrum polygrafických služieb MV SR, 2016, 176 с.

ДЛЯ ПОДАТОК

MATERIALS OF THE CONFERENCE

**ECONOMICS, FINANCE, BANKING AND EDUCATION: MODERN
CHALLENGES AND INNOVATIONS**

Edited by Head of Banking Department L. Zherdetska

Imposed by L. Zherdetska, M. Cherkasova

Printed by ONEU, Odessa, Ukraine on acid-free paper.

Conventional printed sheets ____ . Circulation of 100 copies

Preobrazhenska Str., 8 Odesa 26, conference.odesa.ONEU@gmail.com

---

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА ОСВІТА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЇ

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 1. «СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ»

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 2. «РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ»

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 3. «ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ»

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 4. «СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Мовою оригіналу

(українською та англійською)

Відповідальні за випуск Жердецька Л.В.

Форматування та комп'ютерна верстка Жердецька Л.В., Черкасова М.В.

Підписано до друку 05.07.2022 р. (Протокол № 8)

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гранітура Times New Roman.

Ум. друк.арк. ____ . Тир. 100 прим.

ОНЕУ, м. Одеса, вул. Преображенська, 8
